

**A KATONAI NEMZETBIZTONSÁGI SZOLGÁLAT
KIADVÁNYA**

A TARTALOMBÓL

Közép-afrikai Köztársaság: Mi lesz veled?
Az iszlám bankrendszer szerepe a pénzügyi
stabilitás helyreállításában
Török kisebbség a jelenkori Balkánon
Kína külpolitikai irányváltása a regionális tengerek
vonatkozásában
SEFNIT trójai
A 2012-es mali konfliktus és kezelése –
Békefenntartás béke nélkül

2014

1. szám

**A Katonai Nemzetbiztonsági Szolgálat
tudományos-szakmai folyóirata**

Felelős kiadó

Kovács József altábornagy, főigazgató
A Tudományos Tanács elnöke

Szerkesztőbizottság

Elnök:	Dr. Béres János dandártábornok
Tagok:	Dr. Magyar Sándor mk. alezredes Dr. Tóth Sándor mk. alezredes Keszman Oszkár alezredes, PhD-hallgató Dr. Sabjanics István hadnagy, PhD-hallgató Dr. Dövényi Zoltán DSc Pécsi Tudományegyetem Természettudományi Kar Földtudományok Doktori Iskola Prof. Szakály Sándor NKE rektorhelyettes Sz. Kovács Éva Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára Dr. Kobilka István ezredes a Tudományos Tanács titkára
Szerkesztő:	Dr. Kobilka István ezredes
Olvasó szerkesztő:	Ledács Kiss Jenő nyá. ezredes
Tördelő szerkesztő:	Szabó Beatrix törzsszászlós

TARTALOM

ORSZÁGISMERTETŐ

DR. TOMOLYA JÁNOS ezredes PhD Közép-afrikai Köztársaság: Mi lesz veled?	5
---	---

ÉRTÉKELÉSEK, ELEMZÉSEK, TANULMÁNYOK

PROF. DR. BALÁZS JUDIT NYME-KTK, egyetemi tanár – DR. BALOGH LÁSZLÓ KE-GTK dékán – DR. VARGA JÓZSEF KE-GTK docens Az iszlám bankrendszer szerepe a pénzügyi stabilitás helyreállításában	27
DR. HABIL. CSÁSZÁR ZSUZSA PTE egyetemi docens – FARKAS MARCELL PTE TTK BSc-hallgató – HÁRY SZABOLCS PTE TTK Földtudományok Doktoriskola predoktor BACSA BEATRIX PTE TTK Földtudományok Doktoriskola PhD-hallgató Török kisebbség a jelenkori Balkánon	45
DR. KOBOLKA ISVÁN ezredes Marokkó a XXI. században	65

AKTUÁLIS

KOÓS GÁBOR nyá. alezredes – PROF. DR. SZTERNÁK GYÖRGY egyetemi tanár, CSC Emlékezzünk	79
DR. KRISZTIÁN BÉLA c. egyetemi tanár 1914-1918 – Három hadinapló	98

KONZULTÁCIÓ

VÖRÖS ZOLTÁN politológus Kína külpolitikai irányváltása a regionális tengerek vonatkozásában	109
NYÁRI ÉVA NKE HHK Erasmus koordinátor A GPS határrendészetben történő alkalmazása	125

DOKTORANDUSZOK FÓRUMA

CSÁSZÁR-CSUTORÁS PÉTER ELTE doktorandusz SEFNIT trójai	136
GÖMÖRI ROLAND SZTE doktorandusz Arab hódítók Egyiptomban	147
RITTER NOÉMI NKE doktorandusz A 2012-es mali konfliktus kezelése - békefenntartás béke nélkül	156
SZABÓ ALBERT NKE Biztonságpolitikai Szakkollégium Az intézményi érdekek változásai és az Egyesült Államok költségvetési vitájának összefüggései	171
ZSÁKAI RÓBERT NKE doktorandusz A lelki segítségnyújtás jelentősége a katasztrófák során	180

AZ OLVASÓHOZ

MARSAI VIKTOR történész, NKE oktató Távoli ösvényeken - Recenzió Besenyő János: Magyar békefenntartók Afrikában című kötetéről	188
DR. BESENYŐ JÁNOS alezredes Recenzió a „Magyar zászlók a Honfoglalástól napjainkig” című könyvről	192
<i>CONTENTS</i>	195
<i>SZERZŐINK</i>	197
<i>A PUBLIKÁLÁS FELTÉTELEI</i>	198

ORSZÁGISMERTETŐ

DR. TOMOLYA JÁNOS MK. EZDS.

KÖZÉP-AFRIKAI KÖZTÁRSASÁG: MI LESZ VELED?

Absztrakt

Közép-afrikai Köztársaság egy tengerek nélküli ország, amely Afrika földrajzi közepén található. Afrika szívében hét másik országgal határos, amelyet nem sokkal az 1960-ban Franciaországtól megszerzett függetlenség kikiáltása után, az önjelölt "császár", Jean-Bedel Bokassa uralt. A sorozatos puccsok során a hatalom gyakran cserélt gazdát. Az ország több mint 80 különböző etnikai csoport, a keresztények, muzulmánok és őshonos vallás követőinek sajátos keveréke, így annak ellenére, hogy a lakosság mindössze 4,6 millió főt számlál, az országot nehéz irányítani. Az ország, annak ellenére, hogy jelentős arany-, gyémánt kincsekkel és urán lelőhelyekkel rendelkezik, valamint hatalmas, jól kitermelhető és értékesíthető erdőségekkel rendelkezik, egyike a Föld legszegényebb országainak, az ENSZ emberi fejlődés indexe szerint a hetedik legalacsonyabb fejlettséggel rendelkező állam. A krónikus rossz kormányzás és a hatékony állam hiánya¹ következtében az ország szélesebb rétegei nem élvezik az ország gazdaságából származó előnyöket. A jelenlegi válsághelyzet és káosz a Közép-afrikai Köztársaságban sokkal inkább ezen gazdagsáért, politikai hatalomért folytatott küzdelemről szól, mintsem a vallásról, ez nem dzsiháid és nem kereszties hadjárat. A harc a Közép-afrikai Köztársaságban a politikai hatalomért és a pénzért folyik, amelynek maga a főváros, kitüntetett, értékes zsákmányát jelenti.

Kulcsszavak: Közép-afrikai Köztársaság, gyémánt, arany, rossz kormányzás, nem hatékony állam, politikai hatalom, lázadók, ellen lázadók, humanitárius válság;

Abstract

Central African Republic is a landlocked country located in the centre of Africa. Bordered by seven other countries in the heart of the African continent, it was ruled for most of its first years after independence from France in 1960 by the self-styled "Emperor", Jean-Bedel Bokassa. A series of coups followed, with power changing hands frequently. With more than 80 different ethnic groups, a mix of Christians, Muslims and followers of indigenous faiths, the country is notoriously difficult to rule, despite having a population of only 4.6 million. Despite significant deposits of gold, diamonds and uranium, and vast troves of timber, it is among the poorest nations on Earth, sitting just seven places off the bottom of the UN's human

---

¹ Dr habil Maria Bordas PhD: A hatékony állam és a jogállam konfliktusa? Közjogi Szemle 4. kötet 3. szám, 2011. Szeptember. HVGORAC, Lap és Könyvkiadó Kft. Budapest 16-17. oldal

development index. Chronic poor governance and lack of efficient state² has denied the wider population the benefits of the country's potential riches. Chaos in Central African Republic is about power, not religion, this is neither jihad nor crusade. Fighting in the CAR is over political power and money, with the capital city Bangui as the prize.

Keywords: Central African Republic, diamond, gold, poor governance, inefficient state, political power, rebels, anti-rebels, humanitarian crisis;

Bevezetés

A Közép-afrikai Köztársaság (KAK) egy tengerek nélküli, az afrikai kontinens közepén található ország mintegy négy és fél milliót számláló lakossággal. Az országot gyakran elfelejtett országgént aposztrofálják, ami azonban korántsem igaz. Az országban a nemzetközi jelenlét tartós és jelentős jellegű volt és ma is az, amit nagymértékű külföldi befektetés kísért. Az is igaz, hogy ezek az erőfeszítések nem sokat segítettek az ország egészének sorsán. Tekintettel az országban a villongások felerősödésére, valójában az az igazság, hogy nincs más remény, csak a regionális és nemzetközi beavatkozás. Ebben az eddigi nyilatkozatok szerint az Európai Unió és a hazánk is részt fog vállalni. Már csak emiatt is érdemes foglalkozni az országgal, valamint feleleveníteni a korábbi afrikai műveleti tapasztalatainkat.³

A volt francia gyarmat, Ubangi-Sari,⁴ 1960-ban lett független Közép-afrikai Köztársaság néven. A szinte végtelennel tűnő polgárháború 2007-ben befejeződött az országban, a külső szemlélőknek úgy tűnt, hogy végre eljött a széthullot struktúrák helyreállításának ideje és a gazdasági fejlődés időszaka köszönt be. E helyett, a világ addig is egyik legszegényebb országában, egy hihetetlenül nagy humanitárius katasztrófa következett be, még mélyebb nyomorba döntve a lakosságot. Annak ellenére, hogy az ország jelentős ásványi kincsekkel rendelkezik, ideértve arany és gyémánt lelőhelyeket is, Afrika egyik legszegényebb országa. Az ország történetét a politikai instabilitás jellemzi. Az 1960-s franciáktól elnyert függetlenség kikiáltása óta öt államcsíny és számos lázadás volt az országban.⁵ Sajnálatos, de azt kell, hogy mondjuk, hogy a polgári lakosság elleni erőszak nem új ebben az államban. Ami új a mostani erőszakhullámban az annak a mértéke és brutalitása, amelynek során most már a vallási hovatartozás is mértékadó.

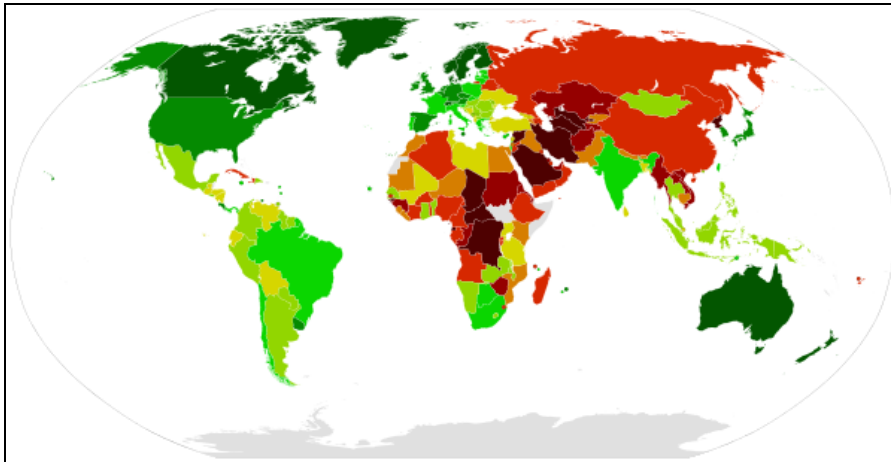
² Dr habil Maria Bordas PhD: A hatékony állam és a jogállam konfliktusa? Közjogi Szemle Volume 4, Nr 3, September 2011. HVGORAC, Lap és Könyvkiadó Kft. Budapest pp 16-17.

³ Ehhez segítséget nyújthat Dr. Besenyő János által a közelmúltban megjelentetett „Magyar Békefenntartók Afrikában” című kötet.

⁴ <http://www.historyworld.net/wrldhis/plaintexthistories.asp?historyid=ad36>

⁵ <http://www.infoplease.com/country/central-african-republic.html>

Az illegális fegyverek jelenléte,⁶ a különböző büntettek büntetés nélkül maradása, az különböző etnikai csoportok közötti feszültségek, amit sokan a bukott állam jellemzőiként írnak le,⁷ a gyenge kormány, lázongások évtizedekre politikai instabilitáshoz és menekült áradathoz vezettek. Az Economist Intelligence Unit által 2012-ben kiadott Democracy Index alapján az ország a három legrosszabb afrikai ország között szerepelt (1. ábra).

1. ábra: Democracy Index 2012

Mindehhez hozzájárult, hogy a társadalom etnikailag és vallásilag megosztott, ami tökéletes táptalaja a belviszályoknak. AIDS-fertőzöttség tekintetében a világrangsor 10. helye körül tanyáznak, ez a gyakorlatban azt jelenti, hogy 100 emberből 13-15 ember fertőzött. Mintha ez nem lenne elég, a lepra, a tuberkulózis, a malária, a gyermekbénulás és a sárgaláz mindennaposnak mondható, amit tovább súlyosbít, hogy egy orvosra mintegy 35-40.000 ember jut. Megfelelő ivóvízhez a lakosság alig több mint felének, fertőtlenítőhöz pedig csak a harmadának van hozzáférése. A csecsemőhalandósági ráta a negyedik legmagasabb a világon, 1000 élve született kisgyermekből 97 nem éri meg az egy éves kort sem. Az okok főként a tetanusz, szamárköhögés, rubeola és diftériafertőzésekben keresendők. A felnőtteknek se sokkal jobbák a kilátásaik, a várható átlagélettartam alig 44 év.⁸

⁶ Berman, Eric G. 2005. 'Estimated Small Arms Stockpiles in CAR, State Agencies, and Other (former) Armed Groups.' *Small Arms Survey 2005: Weapons at War*; Chapter 11, p. 312. Geneva: Small Arms Survey, the Graduate Institute of International and Development Studies / Oxford University Press. 1 January.

<http://www.gunpolicy.org/firearms/citation/quotes/5240>

⁷ Dr habil Maria Bordas PhD: Problems of State Inefficiency and Terrorism in North Africa. 2013 November 19-n a NATO COE-DAT-nál tartott előadása (Ankara) „Terrorism in North Africa from NATO perspective NATO ARW” című nemzetközi konferencián. Kézirat, 10. o.

⁸ http://www.afrikatanulmanyok.hu/htmls/kozepafrikai_kozi.html

A világ egyik kissé "elfelejtett" válsága újra a szalagcímekre került, amikor 2013-ban a lázadók végigsöpörtek az országon és megdöntötték a kormányt, elűzve és száműzetésbe kényszerítve az addigi regnáló elnököt és kormányát. Ennek következtében addig nem látott biztonsági és humanitárius válság pusztított az országban.

A terület, amely most már a Közép-afrikai Köztársaság néven ismert, legalább 8000 éve lakott, a legkorábbi ismert lakói a mai Aka törzs népek ősei, akiket a nyugati világ pigmeusok néven ismer, és akik jelenleg az ország nyugati és déli erdős régióiban élnek. A mai országba északról beékelődve Dar al - Kuti néven egy rabszolgatartó állam volt ismeretes, élén egy szultánnal, amely egészen 1912-ig létezett. A rabszolga-kereskedők annyi rabszolgát adtak el a keleti országrészből, hogy ezek a területek máig gyéren lakottak. A jelenlegi állam elődjének számító Ubangi-Sharira az Afrikáért folytatott hájszában végül a franciák tették rá a kezüket, a belgák, németek és a britek őszinte sajnálatára.⁹ A gyarmatosító kormányzók néhány, általuk szimpatikusnak talált népcsoportot favorizáltak, ami politikai rivalizáláshoz vezetett. A franciákkal együttműködő helyi uralkodók mindent megtettek a franciáknak, sőt gyakran még náluk is kegyetlenebbek voltak. Ubangi-Shari nyugati végeit 1911-ben átadták a németeknek, a világháború kitörése után azonban az országrész rövid úton visszakerült a franciákhoz, miután egy, a vezetésükkel, főként helyi erőkből álló sereg visszafoglalta azt. Az 1920-as évekre a rabszolga-kereskedelem visszaszorult és az afrikai vezetőket is kiszorították az adminisztrációból.

Bár a két világháború között lezajlott útépitések és az alapvető egészségügyi rendszer kialakítására tett kísérletek némileg növelték a gyarmatosítók népszerűségét és a munkakörülmények is javultak valamelyest, a Kongó-Óceánvasútvonal megépítésére fegyverrel toborzott munkások számottevő része a kemény munkakörülmények, az alultápláltság és különböző betegségek miatt életét veszítette. A káosz azután harapózott el, hogy a változások egyik vezéregyénisége, Barthélémy Boganda, az ország első miniszterelnöke máig nem tisztázott körülmények között életét veszítette egy repülőszerencsétlenségben.

Az örökségén és a hatalmon marakodó egykori politikai harcostársai, Abel Goumba és David Dacko marakodásából végül a franciák támogatását élvező Dacko jött ki győztesen. Hatalomba kerülve bebörtönöztette Goumbát és egypártrendszert vezetett be. A bukott államok életében elkerülhetetlen, államcsínyekkel és belpolitikai öldökléssel tarkított időszak sem váratott sokáig magára. Az 1965-ös szilveszteri puccs során a francia hadsereg tagjaként az indokínai háborúban is érdemeket szerző fiatal ezredes, Jean-Bédél Bokassa ragadta magához a kormányzást. Az ország valamikor ekkortájt indult meg meredeken a lejtőn.

A következő időszakok sem voltak mentesek a polgári zavargásoktól, lázongásoktól, és a diktatórikus kormányoktól, beleértve a hírhedt önjelölt Bokassa

---

⁹ <http://www.scribd.com/doc/126276223/Sereg-Szemle-IX-efolyam-3-4-szam-2011-oktober-december-199-207-oldal>

császárságát is (aki egyébként az országot nemes egyszerűséggel Közép-afrikai Császársággá nevezte át). Haitihoz hasonlóan a Közép-afrikai Köztársaság is gyakran váltogatta alaptörvényeit. 1994-ben új alkotmányt fogadtak el, ám ennek azonban vajmi kevés köze volt a politikai realitásokhoz. Az etnikai színezetet sem nélkülöző lázadások végül az amúgy sem hatékonyan működő állam¹⁰ teljes romba döntéséhez vezettek. A mali államfő, Amadou Touré közbenjárásával 1997-ben sikerült tárgyalóasztalhoz ültetni a feleket, amelynek eredményeképpen a lázadók letették a fegyvert, cserébe bekerültek a kormányba. A fővárosban aláírt békeszerződés betartását először egy afrikai erőkből álló, majd egy őket felváltó ENSZ békefenntartó kontingens felügyelte. A széleskörű elégedetlenség ellenére Patassé a második mandátumát is elnyerte az 1998-as választásokon.

A hadsereg legfelsőbb vezetése 2001-ben megkísérelt egy puccsot, ezt azonban Patassé milíciáinak líbiai és kongói zsoldosok segítségével sikerült levérni. Az ezt követő megtorlás kegyetlen volt. A lojalista milíciák feldúlták Banguit, a vélt és valós puccsistákat megkínózták és megölték, otthonaikat elpusztították. A paranoiássá váló Patassé vezérkari főnökét, az évtizedeken át hűséges társát, Francois Bozizé tábornokot is összeesküvéssel vádolta meg, aki hozzá hű erőivel Csádba menekült. Az elnök már éppen fellélegezhetett, mikor 2003-ban Bozizé egy váratlan katonai támadás után elzavarta a hatalomból.¹¹

Ő sem maradt túl sokáig hatalmon, a Seleka, főleg muzulmán harcosokból álló milícia megdöntötte a hatalmát 2013. március 24-én. Ezt a hatalomátvételt azonban hamarosan pokoli méreteket öltő fosztogatások, gyilkosságok, szexuális erőszak, humanitárius katasztrófa és menekült hullám követte. Egy helyi mondás szerint: „Amikor az elefántok harcolnak, a fű szenved, amikor az elefántok szeretkeznek, a fű továbbra is szenved”. Vagyis mindegy hogy ki van hatalmon, a társadalom alsóbb rétegeinek csak a szenvedés jut.¹² Ez nagyon igaz Közép-Afrikára.

A Közép-afrikai Köztársaság földrajzi helyzete

A Közép-afrikai Köztársaság nagyjából akkora, mint Franciaország és északról Csád, keletről, Szudán és Dél-Szudán, délről, a Kongói Demokratikus Köztársaság (Kinshasa) és a Kongói Köztársaság (Brazzaville) míg Kamerun nyugatról határolja.

A főváros, Bangui, a déli határt képező Ubangi folyó partján található, amely egyébként a Kongó mellékfolyója. A tengerektől elzárt közép-afrikai ország a 600–900 m magas Azande-küszöbnek nevezett hullámos fennsíkon fekszik. A fennsíktól északkeletre gránit szigethegység emelkedik. Legmagasabb pontja: Gaou, 1420 méter. Az ország déli határfolyója az Ubangi és a Mbomou, nyugati a Sangha. Az

---

¹⁰ Dr. habil Bordás Mária: A hatékony állam és jogállam konfliktusa? Pro Publico Bono Online, Budapest, 2011. 2. o. www.propublicobono.hu/pdf/Bordas2.pdf

¹¹ http://hvg.hu/vilag/20130329_a_vilag_legrosszabb_helyei_Kozep_afrikai

¹² <http://www.britannica.com/EBchecked/topic/102152/Central-African-Republic>

Ubangi átfolyik Banguin, a fővároson. Ezek mind a Kongó vízgyűjtő területéhez tartoznak. Az ország keleti határvidéke már a Nílus vízgyűjtőjének része.¹³

Etnikai csoportok

A Közép-afrikai Köztársaság lakosságát alkotó népcsoportok széles palettán helyezkednek el. Megtalálható a vadászatból és gyűjtögetésből élő erdei pigmeusok ugyanúgy, mint az állam elitjéhez tartozó Zande és Nzakara csoportok is. Az európaiak megérkezése, azaz a 19. század előtt, az egyes népcsoportok közötti különbségek nem voltak jelentősek, nagy volt az „átjárhatóság”. Nem egy szűkebb, hanem egy nagyobb csoport tagjainak tartották magukat, kölcsönhatások léteztek a különböző nyelveket beszélők és eltérő kulturális gyakorlattal rendelkezők között a békés kereskedelem és a házasság, vagy éppen a háborúk és a rabszolgaság miatt.

A közép-afrikai etnikai alapú határozott szétválogatása, besorolása nem sikerült az etnográfusoknak, de a gyarmati rendszer adminisztrátorainak sem. Ugyanakkor a francia gyarmatosítók kialakították a maguk céljainak kiszolgálására, egy elit csoportot a déli folyómentén élő népcsoportokból, mint a Ngbaka (Mbaka), Yakoma, és az Ubangi. Ez a csoport a függetlenség után képes volt betölteni az ország politikai pozícióit, nem utolsósorban a képzettségük okán. Ez a megosztottság fokozta az ország amúgy sem egyszerű belső viszonyait. A hatalmi pozíciókból kimaradtak időről időre megpróbálták a saját kezükbe venni sorsuk irányítását. Ez jobbára csak az északi muzulmán vallású régiók képviselőinek sikerült, ami nem kérdőjelezi meg a déliek dominanciáját.¹⁴ Az országban jelen vannak a szomszédos államok (Kamerun, Csád, Kongó) menekültjei és már letelepedettjei mellett a görög, portugál és jemeni kereskedők, valamint a legnagyobb fehérbőrű kisebbséget alkotó franciák is.¹⁵

A népességet mintegy 80 etnikai csoport alkotja, mindegyik a saját nyelvét, nyelvjárását használja.¹⁶ Hivatalos nyelv a francia, amelyet azonban kevesen beszélnek tisztán, (ez inkább az elit privilégiuma) inkább keverve elsősorban a szangó nyelvvel. A 2. ábra a nyelvcsaládok eloszlását mutatja be.

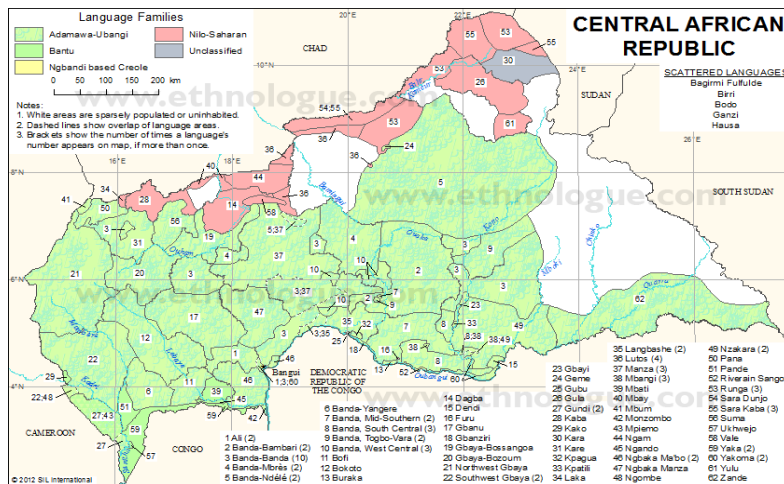
---

¹³ Faragó Imre. *Nagy képes földrajzi világtalasz*, 4. Tóth Könyvkereskedés és Kiadó Kft., Debrecen (2008). 112-121. o.

¹⁴ <http://www.infoplease.com/country/profiles/central-african-republic.html#ixzz2sfG51g44>

¹⁵ Navigátor Világ Atlasz Afrika II. rész Kossuth kiadó 2011. 123-145 o.

¹⁶ <http://www.infoplease.com/country/profiles/central-african-republic.html>

2. ábra: Főbb nyelvcsaládok

A lakosság: baya 33%, banda 27%, főleg az ország északi és középső részén találhatóak; mandjia 13%, sara 10%, mboum 7%, m'baka 4%, főleg az ország délkeleti részén laknak; yakoma 4%, egyéb 2%.¹⁷ Az európai lakosság mintegy 6500 főt számlál, ebből 3600 francia.¹⁸

A lakosság 3/5-e vidéken él, elsődlegesen az ország deli és nyugati részét népesítve be. Az északi és keleti részek kevésbé népesekek, ritkán lakottak, vannak teljesen néptelen részek is. A városi lakosság jelentős része a fővárosban, Bangui-ban él, jelentősebb városok még Berbérati, Bossangoa és Bouar nyugaton és Bambari Bria-val együtt a központi síkságon, míg Bangassou, Mobaye az Ubangi folyó mentén fekszik.¹⁹ Jellemző, hogy a Közép-afrikai Köztársaság a Föld azon kevés 10 országának egyike, ahol nincs vasút.²⁰ A kiépített utak hossza 23.810 km, de ebből csak 429 km kövezett.

Vallás

A hivatalos 2003-as népszámlálás alapján a lakosság 51%-a protestáns, 29% katolikus, 15% szunnita muzulmán. Jelentősebb arányt képvisel még a törzsi vallás

¹⁷ Central Intelligence Service: World Factbook, Central African Republic,

<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/fields/2075.html>

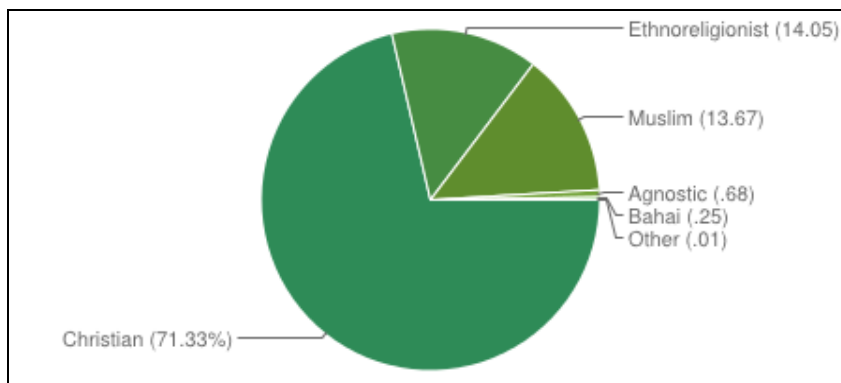
¹⁸ <http://www.nationsencyclopedia.com/Africa/Central-African-Republic-ETHNIC-GROUPS.html#ixzz2seuBPOV2>

¹⁹ https://www.princeton.edu/~achaney/tmve/wiki100k/docs-Demographics_of_the_Central_African_Republic.pdf

²⁰ Jackie Clarke & Ken Harris: Jane's World Railways 2012, p76

<http://www.ihs.com/products/janes/transport/world-railways.aspx>

is, mintegy 14%-át képezi az összlakosságnak.²¹ Ugyanakkor megfigyelhető a vallási gyakorlat egyfajta összekeveredése is a lakosság egy részénél. Más adatok szerint a keresztények aránya 80% helyett csak 71%-ot tesz ki, míg a muzulmán lakosság mintegy 14%-ot képvisel.²² A vallási összetételt a 3. ábra mutatja be.²³

3. ábra: A vallási megoszlás

Az alkotmány (amelyet 2003-ban felfüggesztettek) tiltja a vallási fundamentalizmus bizonyos formáit. Ez főleg a muzulmán lakosságot érintette. A katolikus ünnepek nemzeti ünnepek. Minden vallási csoportot a Belügyminisztériumnak kell regisztrálnia. A boszorkányságot büntetik, ugyanakkor, ítéletet csak más bűncselekménnyel való összefüggése esetén hoznak. Az ország egyébként az ún. iszlám-keresztény afrikai törésvonal mentén fekszik, amely a konfliktusok intenzitását növeli.²⁴

Gazdasági helyzet

A gyémánt- és aranybányászat ellenére a mezőgazdaság az ország legnagyobb termelő szektora. Gyakorlatilag a hazai össztermék felét teszi ki, és a munkaerő 4/5-e ebben a szektorban dolgozik. A külföldi tőke szerepe (főleg francia) meghatározó, bár az ország a függetlenség óta időről időre próbálkozik más országok befektetéseit ösztönözni (Líbia, Kína, Tajvan, Németország és Japán). A Világbank (WB) és a Nemzetközi Valutaalap (IMF) nyomására az ország 1986-ban egy sor liberalizálási és szerkezetváltoztatási programot hajtott végre (kisebb állami kiadások, árliberalizáció, nyitottabb befektetési előírások stb.). A kilencvenes években további gazdasági kiigazítások következtek, a hazai valuta leértékelése, több állami szektor privatizálása (pl.: kereskedelmi bankok).

²¹ Secretary of State, Hillary Rodham Clinton; Washington, DC, US State of Department: International Religious Freedom Report 2010, Central African Republic, 211-215 pp, 2010, <http://www.state.gov/j-drl/rls/irf-/2010/-148671.htm>

²² http://www.thearda.com/internationalData/countries/Country_44_1.asp

²³ http://www.thearda.com/internationalData/countries/Country_44_1.asp

²⁴ <http://www.scribd.com/doc/126273252/Sereg-Szemle-VII-efolyam-2-szam-2009-aprilis-junius-54-62-oldal>

Azonban a nemzetközi pénzügyi válság súlyosan érintette az országot, amelyet fokozott a francia befektetések visszaesése, a rossz szállítási körülmények miatt az előállítási költségek növekedése, ami az állami bevételek csökkenéséhez vezetett. Ez egyenes út volt az állami alkalmazottak és a rendvédelmi erők tagjainak fizetésének csökkentéséhez majd teljes elmaradásához. Ez a köztisztviselői szféra teljes hűtlenségét és a korrupció egekbe szökését eredményezte.

Gyémántbányászat

Afrika a világ legnagyobb gyémánt-exportőre, a világtermelés fele innen származik. A mai napig, az értékét tekintve, a világon összesen kibányászott gyémánt 75%-a származik a fekete kontinensről. Angola, Botswana, és a Dél-afrikai Köztársaság vezeti a gyémántbányászatot. A nyugat- és dél-afrikai gyémánt elsősorban az ún. kimberlit²⁵ kőből származik. Másik részük a kőzetek hordalékából kerül elő. Gyakorlatilag ezek kisméretű bányászatot tesznek lehetővé, sokszor csak kézi erővel lehet dolgozni. Ez alól Ghána és Guinea kivétel.²⁶ A legtöbb esetben a hordalékos gyémántokat még nem fedezték fel. Az országban, hivatalosan a bányászati bevételek 60%-a gyémántból származik. Az ország, mivel szinte kizárólag kézi erővel folytat gyémántbányászatot, jó minőségű gyémántot ad el.

Az országban az 1900-as évek elejétől bányásznak gyémántot. A kibányászott mennyiség mára mintegy évi 600.000 karátot jelent. Az ellenőrzés hiánya, a bűnözés, és a csempészet miatt mintegy évi 20.000 karát gyémánt vándorol ki az országból illegálisan. A hordalékos gyémánt jelentős részét a Boungou folyó szolgáltatja mintegy 25%-os részesedéssel.

A kanadai "Vaalidam Resources" jelenleg Bria városától 80 km-re északkeletre tár fel gyémánt lelőhelyet. Az United Reef (KAK) kettő gyémántkutatási engedéllyel rendelkezik. A „Howe Centafrigue“ szintén hazai konzorcium, több engedéllyel is rendelkezik, ezek között található a Mabala bánya is. A „Diamond Work's Central African Mining SARL" (CAMCO) hat engedéllyel rendelkezik, a legtöbbet az országban, ami mintegy 11.000 km²-nyi területet jelent.²⁷

Aranybányászat

Az aranybányászat egyik fontos mozgatórugója az ország bevételi forrásainak. Éves szinten mintegy 6200 kg-ot állítanak elő kanadai (Axmin Inc. of Canada), amerikai (Tamija Gold & Diamond Exploration Inc. of US), brit (GBM Gold Ltd.) és dél-afrikai (Senet Ltd. of South Africa) tulajdonú cégek. A kitermelés formája

---

²⁵ Megjegyzés: A kimberlit, alkáli magmás kőzet. Nevét típuslelőhelyéről, a dél-afrikai Kimberleyről kapta. A Föld elsődleges gyémántlelőhelyei szinte kizárólag ehhez a kőzet-típushoz kapcsolódnak. A robbanásszerűen a nagymélységből feláramló magmás kőzetforma.

²⁶ <http://www.mbendi.com/indy/ming/dmnd/af/cr/p0005.htm>

²⁷ Ken Matthysen and Iain Clarkso: Gold and diamonds in the Central African Republic The country's mining sector, and related social, economic and environmental issues, *International Peace Information Service*, IPIS, Antwerp, February 2013 pp 21-23
<http://www.ipisresearch.be/?&lang=en>

külszíni fejtés. Ugyanakkor több kisebb aranykitermelő is működik az országban, ezek egy része teljesen illegális. Itt a technikai színvonal teljesen primitív szintű, ezért nagy a balesetek veszélye is, mint ahogy történt 2013 júniusában is.²⁸

Illegális gyémánt- és aranykereskedelem

Az illegális gyémánt-, aranybányászat és csempészet mindig is jelen volt az országban. Ugyanakkor a Seleka létrehozása fordulópontot jelentett ebben is. A Seleka évekig ellenőrzése alatt tartotta az ország északi részén található gyémánt lelőhelyek egy részét, amelyek bevételeivel jobb fegyverzetre, egyenruhára, katonai felszerelésre tett szert. A Seleka tagjait a Darfurban már kétes hírnévre szert tett Janjaweed (a szudáni kormányzat által támogatott) milicistái is támogatták. Ennek kapcsán meg kell jegyezni, hogy Szudán nem aláírója az ún. Kimbetey Folyamatnak, így a gyémántok kikerülhettek az országból.²⁹

Több eset is bizonyítja, hogy a Seleka vagy ahhoz köthető elemek fosztogattak, zsaroltak, raboltak el gyémántbányászokat vagy kobozták el a kinyert gyémántokat. Ezek között nemcsak közép-afrikaiakat, hanem csádiakat is találunk, mint például Baba Lédéd-t aki a csádi Újjászületési Népfront (Chadian Front Populaire pour le Redressement /FPR/) vezetője.³⁰ A fegyveres bűnözés, a banditizmus komoly problémát jelent a bányászat területén, valamint az ásványi kincsek kereskedelmi útvonalain, ahol a banditák megadóztatják a gyémántkereskedőket és gyémántbányászokat. A fegyveres erőszak, a banditizmus és a lázadás mellett a természeti erőforrások feletti rendelkezés újabb szakadásokat okozhat a társadalom amúgy sem egységes jellegén. Újabb konfliktusforrás lehet a migráns munkavállalók és a helyi közösségek közötti a bányászati területek hozzáféréseivel kapcsolatos probléma, vagy a bevándorlók különböző kulturális szokásai és ezek ütközése a helyi társadalmi normákkal és szokásokkal. Egy másik lényeges feszültség a kézműves bányászok és a kormányzati tisztviselők között húzódik. A kézműves bányászok gyakran bizalmatlanok a kormány ügynökeivel szemben, hiszen azok gyakran „védelmi pénzt” vagy „járulékot szednek”. Mindenesetre legalábbis biztató, hogy a Közép-afrikai Köztársaság új kormányának szándéka, hogy teljes mértékben megfeleljen a Kimberley-folyamat követelményeinek.

Olaj

A Közép-afrikai Köztársaság nem termel ki kőolajat, erősen függ a kőolaj importtól. Ugyanakkor a United Reef Ltd. (Kanada) jogokat szerzett kőolajkutatásra az országban. A kutatásokat 2006-ban felfüggesztette. Emellett, nem nagy meglepetésre, Kína (China National Petroleum Corp (CNPC)) is jogokat szerzett a

²⁸ <http://hvg.hu/vilag/20130625> Beomlott egy afrikai aranybánya sokan meg

²⁹ http://www.huffingtonpost.com/2013/05/06/central-african-republic-diamonds-rebels_n_3225410.html

³⁰ Ken Matthysen and Iain Clarkso: Gold and diamonds in the Central African Republic The country's mining sector, and related social, economic and environmental issues, *International Peace Information Service, IPIS*, Antwerp, February 2013 pp 29-30
<http://www.ipisresearch.be/?&lang=en>

kutatásokra. A kutatásokat elsősorban a csádi határ közelében fekvő Boromata-ra fókuszálták. Érdekes, hogy a terület a Seleka egyik fellegrára is. Az új elnök kijelentette, hogy felül kívánja vizsgálni a Bozizé-kormány által a kínaiakkal aláírt egyezményt.

Uránérc

A következő cégek folytatnak uránérc kutatásokat vagy kitermelést: Uramin Inc., (Dél-afrikai Köztársaság), Les Mines de Centrafrique (KAK), Areva (Franciaország), Uranio AG. (Svájc). A Bokouma-i kitermelőhely különösen nagy nehézségekkel küszködik.³¹ A megközelíthetőség és a környezet nagy befektetést igényelt (kb. 107 millió euró),³² ugyanakkor a piaci igény az uránium iránt csökkent, így jelenleg szünetel a feltárás.³³ Az utóbbi tíz évben Kína fokozott érdeklődést tanúsított nemcsak az olaj, de az uránérc kitermelés iránt is.³⁴

A gyarmatosítás utáni történelem

1960. augusztus 13-án a Közép-afrikai Köztársaság elnyerte teljes függetlenségét és David Dacko elnök lett. Őt 1966-ban puccsal távolította el a hatalomból Jaen Bedel Bokassa ezredes. 1977 decemberében császárrá koronáztatta magát, akit a franciák segítségével újra Dackó követett 1979-ben. 1981-ben katonai hatalomátvétel következett (André Kolinga tábornok), amelyet egy harmincéves, katonai hatalomátvételekkel tarkított periódus követett. A polgári kormányzást 1993-ban állították helyre, amelyet újra egy katonai puccs döntött meg 2003-ban Francois Bozizé vezetésével. A 2005-ben tartott választások kapcsán Bozizé elnök lett, de a hatalmát nem tudta az egész országra kiterjeszteni, a gyenge kormányzás és a nem hatékony állam következtében.³⁵ A környező országok instabilitása hatással volt a Közép-afrikai Köztársaságra is.³⁶ A franciák segítségével Bozizé még sikeresen megvívta az ún. Bozót háborút (2005-2008), de később egyre kevésbé tudott fellépni a lázadók ellen. Ehhez hozzájárult még az LRA (Lord's Resistance Army) megjelenése is az országban.³⁷

---

³¹ Marchés tropicaux et méditerranéens Oct. 31, 2011; AFP Nov. 2, 2011, <http://www.wise-uranium.org/-upafr.html>

³² Areva: Discover Mining Activities, Dec. 2010.

³³ <http://www.world-nuclear.org/info/Country-Profiles/Others/Uranium-in-Africa/>

³⁴ <http://www.globalsecurity.org/military/world/war/car-1.htm>

³⁵ Dr habil Maria Bordas PhD: Problems of State Inefficiency and Terrorism in North Africa. Lecture given on 19 of November 2013 at Ankara in „Terrorism in North Africa from NATO perspective NATO ARW” Workshop. Manuscript, pp. 16-17. 2013 Ankara NATO COE-DAT.

³⁶ Besenyő János, Hetényi Soma Ambrus, Jagadics Péter, Resperger István: Csád – Országismertető, pp. 94-95

³⁷ Janine Graf: Central African Republic, University of Kent 2011. UK. (Essay for Master at University of Kent, 2011) pp. 7-11 https://www.academia.edu/3625442/Conflict_Analysis_-_Central_African_Republic

A válság kirobbanásához vezető út - a Seleka hatalomátvétele

2012 végén, a lázadó csoportok szövetséget kötöttek Seleka néven (Seleka szövetséget jelent a helyiek nyelvén), amelyet addig nem ismert két csoport is megerősített, a Szövetség az Újjáépítésért és Újjáéledésért (Alliance for Revival and Rebuilding) és a Hazafias Egyezmény az Ország Megmentéséért (Patriotic Convention for Saving the Country) és felújították támadásaikat. Támogatta őket a csádi FPR (Popular Front for Recovery) is.³⁸ Végül március 24-én a Seleka átvette hatalmat.

A főleg muzulmánokból álló Seleka hatalomátvételét elítélte a nemzetközi közösség, az Afrikai Unió pedig felfüggesztette az ország tagságát. Michel Djotodia elnökké választotta magát, majd feloszlatta a parlamentet és felfüggesztette az alkotmányt. Később azonban Djotodia képtelen volt a saját maga által vezetett milíciákat kordában tartani, és azok nem utolsósorban pénzszerzési céllal rablásokba, fosztogatásokba kezdtek.

4. ábra A felkelők

Djotodia ekkor körutazásra indult a gazdag arab államokba, jelezvén, hogy iszlám köztársaságot szeretne létrehozni. Ez a lépése duplán rossznak bizonyult, újabb negatív reakciókat gerjesztett az országban, és az arab államok se támogatták pénzügyileg. Az általa vezetett átmeneti kormány képtelen volt a rend fenntartására és a hatékony állammal szembeni követelményeket kielégíteni, ezért az ország káoszba süllyedt.³⁹ Az ország lakossága tömegesen kezdett menekülni, másrészt a

³⁸ <http://ambenatna.over-blog.com/article-le-fpr-soutient-l-ufdr-dans-combat-contre-le-dictateur-bozize-113660691.html>

³⁹ Dr habil Maria Bordas PhD: Tradition and Modernization in the Public Administration – Efficient State or State under the Rule of Law, Journal of US-China Public Administration Volume 9, Nr 6, SrNr. 80. June 2012 pp 606-607. Davis Publishing Co. El Monte CA, USA. <http://www.davidpublishing.com>

Seleka terrorja anti-terrort szült. Létrejötték az anti-Balaka⁴⁰ önkéntes milicista szervezetek, amik eleinte csak önvédelmi célokat szolgáltak és harcoltak a Seleka ellen, de később védtelen muzulmán lakta falvakat támadtak meg, mecseteket gyújtottak fel és bosszútól lihegve gyilkoltak is.

Az anti-Balaka azért jött létre, hogy megvédje a keresztény vallású helyieket a muszlim Seleka támadásaitól, ám a beszámolók szerint a keresztény milícia fegyveresei gyakran még kegyetlenebbek a bosszúállásban, mint a Seleka. Ezzel a konfliktus egy újabb szintre lépett. Az anti-Balaka önvédelmi fellépése, mely bosszúja egy újabb fokozatot adott a fogat fogért elven működő konfliktus ördögi spiráljának, egyre inkább hasonlóságot mutatva a ruandai eseményekhez.⁴¹

2013. december 5-én az ENSZ BT felhatalmazást adott az Afrikai Uniónak egy új békefenntartó misszió küldésére, amely a korábbi ECCAS csapatokat is magukba foglalná, valamint felhatalmazást adott Franciaországnak is csapatainak növelésére. 2013 végére már mintegy 800.000 menekültről tudott az ENSZ,⁴² amely 2014. január végére 900.000-re emelkedett.⁴³ Ebből mintegy félmillió a fővárosban koncentrált, különösen a repülőtér környékén, ahol a francia csapatok adtak oltalmat.⁴⁴

2014. január 10-én Djotodia külső nyomásra lemondott, és Beninbe menekült, január 23-án Catherine Samba-Panza, Bangui polgármesterét megválasztották ideiglenes elnöknek.

A konfliktusban résztvevő felek

A konfliktusban legalább öt fő fegyveres csoport vett/vesz részt:

1. Seleka

A 2012 végén alakult Seleka önmagában is öt lázadó csoportot magába foglaló szövetség, integrálva az ország északi részén lázongó csoportokat. Az elsősorban muzulmán vallású lakossági csoportok azonban nem vallási (értsd dzsihádisták) célból, hanem a hatalom megszerzésének politikai céljából szövetkeztek, nem utolsósorban annak anyagi szempontjait szem előtt tartva. A lázadók neve is szövetséget jelent a helyi szanga nyelven. A Selekat sok külföldi zsoldos, elsősorban Csádból és Szudánból (Darfur)⁴⁵ támogatja. A lázadó Seleka emberei voltak a

---

⁴⁰ Megjegyzés: A „balaka” a macsete néven is ismert, hosszú bozótívágó kést jelenti szango és mandija nyelven, amelyet a helyiek eredetileg mezőgazdasági célokra használtak, de a fegyveres konfliktusokban leginkább egymás ellen forgatnak.

⁴¹ <http://africajournalismtheworld.com/tag/Seleka/>

⁴² UN OCHA Situation Report No.10 (as of January 2014), p. 2. <http://www.ochaopt.org/>

⁴³ <http://www.unocha.org/top-stories/all-stories/car-6-things-you-need-know-about-humanitarian-tragedy-central-africa>

⁴⁴ Central African Republic (CAR): Situation Report No.11 (as of February 2014),

⁴⁵ <http://www.npr.org/2013/11/26/247297862/violence-increases-in-central-african-republic>

felelősek számos emberi jogi visszaéléseért, mészárlásokért, fosztogatásokért és a bírósági ítélet nélküli kivégzésekért. A lázadók vezetője, Michel Djotodia 2013. március 25-én kikiáltotta magát a Közép-afrikai Köztársaság átmeneti elnökének. A Seleka harcosainak száma becslések szerint mintegy 5000 fő, de a Nemzetközi Szövetség az Emberi Jogokért (FIDH)⁴⁶ szerint azonban a helyes szám 15.000 és 20.000⁴⁷ közötti.

2. A Közép-afrikai Köztársaság fegyveres erői

A közép-afrikai fegyveres erőket (franciául: Forces Armées Centrafricaines – FAC) a Közép-afrikai Köztársaság függetlenségének elnyerése után 1960-ban hozták létre. Ma egy meglehetősen gyenge szervezet, erősen függ a nemzetközi támogatástól, nem képes sem az ország külső ellenségei elleni védelemre, sem a belső rend fenntartására.⁴⁸ Az elnökhöz való hűtlenség is (fizetés elmaradása miatt) előtérbe került az 1996-1997-es lázadás során. A kiképzettség, felszereltség alacsony színvonalú. Valójában az ország egyik fegyveres bűnöző szervezete lett, ezért az emberi jogi szervezetek is erősen kritizálták és kritizálják őket az emberi jogok durva megsértése, a polgári lakosság terrorizálása miatt, beleértve a gyilkosságokat, fosztogatásokat, a kínzásokat és a szexuális erőszakot is. Amikor Kolingba tábornok vette át a hatalmat és lett az elnök 1981-ben, egy, a saját etnikai csoportjára (Jakoma törzs, ami az ország 5%-át teszi ki) épülő politikai közigazgatást vezetett be. Uralkodása alatt a jakomak részesültek az összes fontos pozícióból, beleértve a hadsereget is. Ez utóbbi katasztrofális következményekkel járt, amikor Kolingbat egy északi törzs embere, Ange-Félix Patassé váltotta a hatalomban (elbocsájtások, kivégzések)⁴⁹ Jelenleg a hadsereg mintegy 4500 főt számlál, elsősorban könnyű fegyverzettel ellátva, a páncélos eszközök és helikopterek pedig működésképtelenek.

3. Anti-Balaka milícia /Seleka-ellenes lázadók/

Egy új lázadó csoport a közép-afrikai palettán (milícia, aminek a neve azt jelenti, "anti-machete" a helyi szango és mandja nyelveken, arra utalva, hogy a Seleka elsősorban machetével követett el gyilkosságokat), amely azért jött létre, hogy megvédje a keresztényeket a Seleka-terror ellen. Miután a Seleka megdöntötte Bozizé hatalmát, a Seleka tagjai csoportosan megtámadtak és kifosztottak keresztény falvakat, közösségeket. Több ezren menekültek el otthonukból, és az országban soha nem látott válság alakult ki. Ugyanakkor spontán önvédelmi

---

⁴⁶ Note from the author: The International Federation for Human Rights (FIDH) is a non-governmental federation for human rights organizations. Founded in 1922, FIDH is the oldest international human rights organization worldwide and today brings together 178 member organizations in over 100 countries.

⁴⁷ <http://www.fidh.org/en/africa/central-african-republic/14408-central-african-republic-a-country-in-the-grip-of-seleka-rebels-the>

⁴⁸ Besenyő János: Az Afrikai konfliktusok és kezelésük sajátosságai, a békefenntartó műveletek során szerzett tapasztalatok – Felderítő Szemle, VII. évfolyam, 3. szám, 2008. 5-15. oldal

⁴⁹ UNHCR: Fiche Pays République Centrafricain, January 2005 pp 5-11.

http://en.wikipedia.org/wiki/Central_African_Armed_Forces

szervezetek jöttek létre a hadseregből eltávolított katonákat is magukba foglaló, de elsősorban kiképzetlen civilekből. Ezek egyfajta laza integrációjával jött létre a ma ismert anti-Balaka milícia. A Seleka tomboló megtorlására válaszul kialakult a „*helyi polgárőrség*”, azaz parasztok felfegyverkezve machsetékkal, puskákkal, késekkel, nyilakkal és más házi készítésű fegyverekkel vívtak elkeseredett harcokat a Seleka ellen. Később, a túlnyomórészt keresztényekből álló, de törzsi hitvilággal is rendelkező milícia egyre inkább részt vett a muszlim közösség elleni atrocitásokban is. Az anti-Balakaban ma is részt vesznek a szarvasmarha tolvajlás ellen létrehozott ún. Közép-afrikai Gazdák (ACP) aktivistái, az anti-Seleka paraszti mozgalom, valamint a Front a Közép-afrikai Alkotmányos Rend Visszaállításáért (FROCCA) emberei is.⁵⁰ A humanitárius helyzet romlásával egyre többen és többen hagyták el otthonaikat.

FROCCA nevű milíciát főleg a korábbi elnökhöz, Boozizéhez hű, volt katonák alkotják. A csoportot 2013 augusztusában Párizsban, válaszul a Seleka által folytatott erőszakra, Bozizé alapította. Mára az anti-Balaka mintegy 15.000 főt számlál. Egy nagyon gyakran feltett kérdés a milíciák vallási alapú besorolása. Az igaz, hogy a Seleka nagyrészt muzulmán elemekből áll, az is igaz, hogy az anti-Balaka túlnyomórészt keresztény, de míg a vallási feszültség fontos tényező bizonyos esetekben az erőszakos cselekmények besorolásánál, itt ez mégiscsak leegyszerűsítése a dolgoknak. Például a Seleka soraiban sok a nem vallásos lázadó, sok külföldi is van, akik nem egyebek, mint közönséges bűnöző elemek, banditák és oportunisták, akik a fosztogatás és vandalizmus nyújtotta lehetőségek kiaknázása miatt csatlakoztak. És amíg a lázadók vállalták bizonyos vallási indíttatású atrocitásokat a keresztények ellen, a nem vallási motivációk is erősen hajtják őket, így esetenként muzulmán közösségeket is megtámadnak.⁵¹

4. Nemzetközi katonai jelenlét

Franciaország

Franciaország gyakorlatilag a függetlenség kikiáltása óta szinte folyamatosan jelen van az országban. 1997-ben Franciaországban új stratégiai elveket fogadtak el az afrikai jelenléttel kapcsolatban. Ez magában foglalt egy csökkentett szintű állandó jelenléte az afrikai kontinensen, és nagyobb támogatást adva a többoldalú beavatkozásoknak. Ennek megfelelően a Közép-afrikai Köztársaságban a Bouar-i bázist és a Beal Camp-t (amely abban az időben 1400 francia katona hazarendelését is jelentette) Banguiban bezárták. A koncepciónak megfelelően koncentrált francia-afrikai jelenléte építettek ki Abidjan, Dakar, Dzsibuti, Libreville és N'Djamena központokkal, valamint a gyorsbeavatkozású erők átdobására készültek fel franciaországi bázisokról (5. ábra).

---

⁵⁰ <http://afriquenewsblog.wordpress.com/2013/11/27/declaration-exceptionnelle-du-frocca/>

⁵¹ <http://thinkafricapress.com/central-african-republic/fanning-flames-war-car-seleka>

5. ábra: Francia katonai jelenlét Afrikában

Amennyiben a helyzet megkívánta, Franciaország akár 2400 főt is állomásoztatott az országban (1997). A népirtás kockázatára reagálva Franciaország növelte katonai erőit a Közép-afrikai Köztársaságban 2013 novemberében.⁵² Jelenleg 1600 francia katona van az országban.⁵³

MISCA – Nemzetközi Támogató Küldetés Közép-Afrikában⁵⁴

A hivatalosan afrikai vezetésű, valójában francia dominanciájú, nemzetközi támogatási misszió a Közép-afrikai Köztársaságban magába integrálta a már a helyszínen lévő békefenntartó erőket. Hivatalosan az Afrikai Unió ezen békefenntartó missziója 2013. december 5-én kapott felhatalmazást az ENSZ Biztonsági Tanácsának 2127. számú határozata alapján, mely szerint a küldetés célja, hogy stabilizálja az országot. A misszió 2013. december 19-én kezdte meg katonái telepítését francia és amerikai légi szállító eszközök segítségével. A határozat lehetőséget ad arra, hogy a misszió ENSZ által vezetett küldetéssé alakuljon, amennyiben ez szükséges és a feltételek adottak hozzá. Jelenlegi

⁵² <http://www.voanews.com/content/france-to-increase-military-presence-in-africa/1837406.html>

⁵³ <http://www.france24.com/en/20131125-central-african-republic-france-will-triple-troops-war-torn/>

⁵⁴ Megjegyzés: a MISCA francia rövidítés a teljes név franciául: Mission internationale de soutien à la Centrafrique

csapatokkal hozzájáruló országok: Burundi (850), Kamerun (800), Kongó (850), Kongó DK (850), Gabon (500), Egyenlítői-Guinea (200) és Csád (850).⁵⁵

Csád

Amellett, hogy a multilaterális erők voltak és vannak az országban, a különböző elnökök, vagy nem bízván a saját haderő hűségében, vagy más politikai okok miatt, kétoldalú megállapodások alapján kértek és kaptak katonai segítséget, mint például a líbiai és a kongói támogatást Patassé elnök idején. A korábbi elnök Bozizé sok tekintetben függött a csádi támogatástól, az elnöki testőrség például csádi katonákból állt. Csád is sok szálon érdekelt a közép-afrikai stabilitásban, hiszen elemi érdeke, hogy nyugalom honoljon az olajmezői és a gázvezetékei körül. Másrészt az sem mindegy, hogy milyen viszonyban van déli szomszédjával, így segítették Bozizét, hogy haderőt építsen ki csádi területen, amely segítségével Bozizé átvette a hatalmat Közép-afrikai Köztársaságban 2003-ban. Déby elnök utasítására mintegy 100 csádi katona közvetlenül is segítette. A csádiak a puccs után további 400 katonát küldtek az országba. A jelenlegi nem FOMUC alárendeltségben lévő csádi csapatok létszáma 150 fő. Továbbra is vannak az elnök testőrségében csádiak. A CEMAC Erőkben szintén rendelkeztek csádiakkal, akiket a lakosság elfogultsággal, gyilkosságokkal, muzulmánok felfegyverzésével vádolt. A mintegy 120 csádi katonát a növekvő népharag következtében kivonták a fővárosból.⁵⁶

A jelenlegi helyzet

A jelenlegi válság és humanitárius katasztrófa a Közép-afrikai Köztársaság legsúlyosabb problémája. A francia és afrikai békefenntartók jelenléte ellenére a helyzet továbbra is rendkívül törekeny, bár a legutóbbi napok eseményei alapján a legrosszabbat, egy ruandai méretű népiertást sikerült elkerülni. Sajnos az állam a hatékonyság egy minimális szintjét⁵⁷ sem képes garantálni a közszolgáltatások és biztonság területén. A mostani helyzetet továbbra is az erőszak jelenléte, az emberi jogok széles körű megsértése és az állami jelenlét szinte teljes hiánya mellett az állami struktúrák összeomlását is ideértve egy humanitárius katasztrófa-helyzet jellemzi.

A humanitárius helyzet szörnyű, katasztrófával fenyegető, bár a nemzetközi közösség is nagyobb sebességre kapcsolt. Egy ilyen méretű katasztrófa (gyakorlatilag minden negyedik ember a lakóhelyét elhagyni kényszerült) krónikus infrastrukturális fejletlenséggel, kulturálatlansággal előrevetít egy hosszú lefolyású

⁵⁵ http://www.lexpress.fr/actualite/monde/afrique/centrafrique-les-forces-en-presence_1309873.htm-l#XLxCAGRDI7cgfvB3.99

⁵⁶ <http://thinkafricapress.com/chad/deby-overstretch-car-central-african-republic-seleka-djotodia>

⁵⁷ Dr habil Maria Bordas PhD: Tradition and Modernization in the Public Administration – Efficient State or State under the Rule of Law, Journal of US-China Public Administration Volume 9, Nr 6, SrNr. 80. June 2012 pp 609-610. Davis Publishing Co. El Monte CA, USA. <http://www.davidpublishing.com>

válságkezelést. A krízishelyzet a lakosságot többszörösen és súlyosan érinti és magában foglalja az alapvető szolgáltatásokhoz való hozzáférés hiányát, különösen az egészségügyi ellátását, valamint a megélhetéshez szükséges alapvető élelmiszerek és ivóvíz krónikus hiányát. Az állami biztonsági erők tagjai és a nem állami fegyveres szervezetek, beleértve a csádi katonákat és a különböző banditákat, továbbra is támadják a szarvasmarha pásztorokat, elsősorban mbororo népcsoport tagjait.

Sok megfigyelő úgy hiszi, azért lettek az mbororok a célpontok, mert relatíve jól éltek, valamint a szarvasmarhák ételmezt biztosítanak a számukra és könnyen értékesíthetők a regisztráció és az ellenőrzés teljes hiány miatt.⁵⁸ A francia csapatok megpróbálják hatástalanítani a rivális csoportok legvadabb tagjait, még mielőtt egy Ruanda-típusú népirtás megtörténne. De úgy tűnik, hogy a telepített katonák létszáma nem elegendő a helyzet kontroll alá vételéhez. Az egyik probléma az, hogy a Közép-afrikai Köztársaság kb. 80 ezer km²-rel nagyobb, tehát nagyon nagy kiterjedésű, teljesen gyenge közlekedési infrastruktúrával. A másik probléma, hogy bár a legnagyobb tisztelet a fekete bőrű békefenntartókat övezi, de harcértéküket tekintve nem vehetik fel a versenyt francia kollégáikkal. Harmadrészt, a békefenntartók irányába bizalmatlanság tapasztalható, tegyük hozzá, a csádiak esetében teljesen jogosan. Mindez egy hosszú távú és komplex válságkezelést vetít elő, ahol a biztonság garantálása mellett a hatékony helyi közigazgatási és állami szervezetek kiépítése kiemelkedő feladat lesz.

Bár a helyzet a fővárosban, Banguiban lassan javuló tendenciát mutat, a biztonsági helyzet a fővároson kívül továbbra is katasztrofális. A MISCA jelenlegi 4000 katonája mellett, 1600 fős francia erőt találunk, amihez az Európai Unió tagállamai további 500 fős kontingenst ajánlottak fel. De egyértelmű, hogy a válság hatékony kezeléséhez egy nagyobb létszámú és jóval nagyobb mobilitással rendelkező erőre van szükség. Az ENSZ Titkársága becslése szerint 10.000 katonára lehet szükséges.⁵⁹ A 2014-ben számos jelentős, az országgal kapcsolatos fejlemény volt Banguiban, Brüsszelben és Genfben is. A Nemzeti Átmeneti Tanács megválasztotta Catherine Samba-Panza-t, a Bangui női polgármesterét ideiglenes elnöknek. Brüsszelben az EU az OCHA és az Európai Bizottság által szervezett donor konferencián az adományozók közel 500 millió USD-t ajánlottak fel. Genfben, az Emberi Jogi Tanács (EJT) tartott rendkívüli ülést a közép-afrikai helyzet megbeszélésére.⁶⁰

Következtetések

Annak ellenére, hogy az ország ásványi kincsekben gazdag és jólétet biztosíthatna az országnak, a Közép-afrikai Köztársaság az ENSZ Humán Fejlettségi

---

⁵⁸ <http://www.whatsinblue.org/2014/01/humanitarian-and-human-rights-briefing-on-the-central-african-republic.php>

⁵⁹ <http://www.bbc.co.uk/news/world-africa-25935064>

⁶⁰ <http://www.whatsinblue.org/2014/01/humanitarian-and-human-rights-briefing-on-the-central-african-republic.php>

Indexe alapján a jegyzett 187 ország közül a 180. helyett foglalja el. Az elmúlt harminc évet az állandó társadalmi-politikai instabilitás, mint a legfontosabb fejlődést hátráltató tényező jellemezte, ami lázadásokban, puccsokban és népcsoportok közötti harcokban nyilvánult meg. Az iskoláskorú gyerekek csak 60%-a jár iskolába.

A Közép-afrikai Köztársaság az 1960-as függetlenség óta öt puccsot szenvedett el, és számos lázadásnak volt a tanúja, de ezek mind arról szóltak, hogy ki akarja az állami forrásokat ellenőrizni. Ezt a helyzetet bonyolították és ma is bonyolítják a szomszédos Kongói Demokratikus Köztársaság, Szudán és Csád instabilitásának hatásai, esetenként közvetlen beavatkozás is megfigyelhető. Mindezek megsemmisítették a jogállamiságot, így az államon belül egy rosszul fegyelmezett, a vezetéshez nem lojális hadsereg és egy törvénytelenül működő, korrupt közigazgatás jött létre.

A Közép-afrikai Köztársaság Afrika instabil háromszögében található a Kongói Demokratikus Köztársasággal, Dél-Szudánnal és Csáddal együtt, amely megköveteli a probléma regionális megközelítését és kezelését. A jelenlegi nagyméretű katasztrófát a Közép-afrikai Köztársaságban nem természeti erők okozták, vagy külső politikai erők miatt jött létre, hanem az országban élő őshonos lakosság egy része. A lázadó csoportok felváltva versenyeztek a hatalomért, a kormányzati pozícióba kerülésért. Ebben a rivalizálásban nem az ideológiai különbségek, vallási hovatartozás vezette őket, hanem a személyes ambíciók és a természeti erőforrások feletti ellenőrzés megszerzése.

A nemzetközi közösség, mint általában megkésve reagált a történetekre, ebben elsősorban Franciaország játszott vezető szerepet. A tömeges atrocitásokat, fosztogatásokat és gyilkosságokat nem sikerült elkerülni, de a legrosszabbat, egy Ruanda-típusú népirtást, úgy tűnik, sikerült megakadályozni. Nyilvánvaló, hogy a sikeres válságkezelés záloga az, hogy a regionális szereplők, mint pl. a Közép-afrikai Államok Gazdasági Közössége, az Afrikai Unió, az Európai Unió és a nemzetközi szervezetek, mint az ENSZ és a közép-afrikai szereplők megtalálják a közös nevezőt, és az ország vezetése végre-valahára ne csak a saját önös érdekei mentén irányítsa az államot. És ebben a nemzetközi közösség nem kis szerepet játszik, és kell, hogy játsszon a jövőben is. Meg kell teremteni a biztonság és a jogállamiság mellett a hatékony közigazgatás rendszerét is.⁶¹ Rengeteg a tennivaló az országban, kezdve egy valódi nemzeti hadsereg kiépítésével a lázadók lefegyverzésén és visszaintegrálásán át az elkövetett bűncselekmények felderítésével és a bűnösök elítélésével bezárólag. Ebben a folyamatos nemzetközi támogatás kulcsfontosságú lesz. Ebben pedig az Európai Uniónak és hazánknak is szerepe lesz majd.

---

⁶¹ Dr habil Maria Bordas PhD: Tradition and Modernization in the Public Administration – Efficient State or State under the Rule of Law, Journal of US-China Public Administration Volume 9, Nr 6, SrNr. 80. June 2012 pp 602-603. Davis Publishing Co. El Monte CA, USA. <http://www.davidpublishing.com>

Felhasznált irodalom

1. Africa Mining Intelligence, Key Central Africa road accord, 12 March 2008.
2. Areva: Discover Mining Activities, Dec. 2010.
3. Berman, Eric G. 2005. 'Estimated Small Arms Stockpiles in CAR, State Agencies, and Other (former) Armed Groups.' *Small Arms Survey 2005: Weapons at War*; Chapter 11, p. 312. Geneva: Small Arms Survey, the Graduate Institute of International and Development Studies / Oxford University Press. 1 January.
<http://www.gunpolicy.org/firearms/citation/quotes/5240>
4. Besenyő János: Magyar Békefenntartók Afrikában, A Katonai Nemzetbiztonsági Szolgálat kiadványa, Budapest, ISBN 978-963-08-5497-9, 488 oldal
5. Besenyő János, Hetényi Soma Ambrus, Jagadics Péter, és Resperger István: Országismertető-Csád „Sereg Szemle” kiadvány, Székesfehérvár, 2010, ISBN: 978-963-89037-0-9
6. Besenyő János, Hetényi Soma Ambrus: A francia Afrika-politika változása, Seregszemle, IX. évfolyam, 3-4. szám, 2011. október-december pp. 199-208,
<http://www.scribd.com/doc/126276223/Sereg-Szemle-IX-evfolyam-3-4-szam-2011-oktober-december-199-207-oldal>
7. Besenyő János: Az Afrikai konfliktusok és kezelésük sajátosságai, a békefenntartó műveletek során szerzett tapasztalatok – Felderítő Szemle, VII. évfolyam, 3. szám, 2008. szeptember, pp. 5-15.
8. Besenyő János: Új trend az afrikai békefenntartásban, Sereg Szemle, VII. évfolyam, 2. szám, 2009. április-június 54-62. oldal
<http://www.scribd.com/doc/126273252/Sereg-Szemle-VII-evfolyam-2-szam-2009-aprilis-junius-54-62-oldal>
9. Central African Republic (CAR): Situation Report No.11 (as of February 2014),
10. Central Intelligence Service: World Factbook, Central African Republic, <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/fields/2075.html>
11. Dr. habil Maria Bordas PhD: A hatékony állam és a jogállam konfliktusa? Közjogi Szemle Volume 4, Nr 3, September 2011. HVGORAC, Lap és Könyvkiadó Kft. Budapest pp 16-17.
12. Dr. habil Maria Bordas PhD: Problems of State Inefficiency and Terrorism in North Africa. 2013 November 19-n a NATO COE-DAT-nál tartott előadása (Ankara) „Terrorism in North Africa from NATO perspective NATO ARW” című nemzetközi konferencián. Kézirat
13. Dr. habil Maria Bordas PhD: Tradition and Modernization in the Public Administration – Efficient State or State under the Rule of Law, Journal of US-China Public Administration Volume 9, Nr 6, SrNr. 80. June 2012. Davis Publishing Co. El Monte CA, USA. <http://www.davidpublishing.com>
14. <http://africajournalismtheworld.com/tag/seleka/>
15. <http://afriquenewsblog.wordpress.com/2013/11/27/declaration-exceptionnelle-du-frocca/>
16. <http://hvg.hu/vilag/20130625> Beomlott egy afrikai aranybánya sokan meg

17. <http://thinkafricapress.com/central-african-republic/fanning-flames-war-car-seleka>
18. http://www.afrikatanulmanyok.hu/htmls/kozepafrikai_kozt.html
19. <http://www.atlapedia.com/online/countries/centafr.htm>
20. <http://www.bbc.co.uk/news/world-africa-25935064>
21. <http://www.britannica.com/EBchecked/topic/102152/Central-African-Republic>
22. <http://www.fidh.org/en/africa/central-african-republic/14408-central-african-republic-a-country-in-the-grip-of-seleka-rebels-the>
23. <http://www.globalsecurity.org/military/world/war/car-1.htm>
24. <http://www.historyworld.net/wrldhis/plaintexthistories.asp?historyid=ad36>
25. http://www.huffingtonpost.com/2013/05/06/central-african-republic-diamonds-rebels_n_3225410.html
26. <http://www.infoplease.com/country/central-african-republic.html>
27. <http://www.infoplease.com/country/profiles/central-african-republic.html#ixzz2sfG51g44>
28. <http://www.infoplease.com/country/profiles/central-african-republic.html>
29. <http://www.mbendi.com/indy/ming/dmnd/af/cr/p0005.htm>
30. <http://www.msrisk.com/tag/china-national-petroleum-corp/>
31. <http://www.nationsencyclopedia.com/Africa/Central-African-Republic-ETHNIC-GROUPS.html#ixzz2seuBPOV2>
32. <http://www.pacweb.org/en/central-african-republic>
33. http://www.thearda.com/internationalData/countries/Country_44_1.asp
34. <http://www.unocha.org/top-stories/all-stories/car-6-things-you-need-know-about-humanitarian-tragedy-central-africa>
35. <http://www.whatsinblue.org/2014/01/humanitarian-and-human-rights-briefing-on-the-central-african-republic.php>
36. <http://www.world-nuclear.org/info/Country-Profiles/Others/Uranium-in-Africa/>
37. https://www.princeton.edu/~achaney/tmve/wiki100k/docs-Demographics_of_the_Central_African_Republic.pdf
38. Jackie Clarke & Ken Harris: Jane's World Railways 2012, p76 <http://www.ihs.com/products/janes/transport/world-railways.aspx>
39. Ken Matthysen and Iain Clarkso: Gold and diamonds in the Central African Republic The country's mining sector, and related social, economic and environmental issues, *International Peace Information Service*, IPIS, Antwerp, February 2013 pp 21-23 <http://www.ipisresearch.be/?&lang=en>
40. Marchés tropicaux et méditerranéens Oct. 31, 2011; AFP Nov. 2, 2011, <http://www.wise-uranium.org/-upafr.html>
41. REUTERS/Emmanuel Braun, January 16, 2014. <http://www.trust.org/item/-20140117103508-q23fs/>
42. Secretary of State, Hillary Rodham Clinton; Washington, DC, US State of Department: International Religious Freedom Report 2010, Central African Republic, 211-215 pp, 2010, <http://www.state.gov/j-drl/rls/irf-/2010/-148671.htm>
43. UN OCHA Situation Report No.10 (as of January 2014), p. 2. <http://www.ochaopt.org/>

44. UNHCR: Fiche Pays Republique Centrafricain, January 2005 pp 5-11.
http://en.wikipedia.org/wiki/Central_African_Armed_Forces
45. United Nations Office for the Coordination of Humanitarian Affairs (OCHA), Humanitarian Development Partnership Team (HDPT) Central African Republic, Bulletin English Nr 228, p. 3, 2013.,
<https://car.humanitarianresponse.info/>

ÉRTÉKELÉSEK, ELEMZÉSEK, TANULMÁNYOK

PROF. DR. BALÁZS JUDIT NYME-KTK, EGYETEMI TANÁR –
DR. BALOGH LÁSZLÓ KE-GTK, DÉKÁN –
DR. VARGA JÓZSEF KE-GTK, DOCENS

AZ ISZLÁM BANKRENDSZER SZEREPE A PÉNZÜGYI STABILITÁS HELYREÁLLÍTÁSÁBAN

”A kamatszedés tilalma nem csupán valami szociális-gazdasági rendszabály, hanem hatalmi elv: a pénzuralom megakadályozása. Így értelmezhető a kamattilalom a keresztény kultúra területén... Ez mindvégig érvényben volt az ókeresztény időkben és az egész középkor folyamán. A kamatszedés uzsorának számított. A kamattilalmat először az egyházi reformáció és a világi reneszánsz oldotta fel, és ezáltal kitért a kapitalizmushoz vezető fejlődés útja, amely végül sikerre vitte a pénz-uralmat. Mammon azóta Istent – embert kiszorított. Mózes forradalma ébred újra, ha a szabadpénz-mozgalom reflektorfénybe állítja a kamat-kérdést, a kamat megszüntetését célozva meg.”

Prof. Dr. theol. Leonhard Ragaz:
Bibliamagyarázat, 2. kötet
Zürich, 1947, 133. és 134. oldal

Absztrakt

E tanulmányban a szerzők megkísérik a két pénzügyi rendszer: a hagyományos monetáris és az iszlám bankrendszer alapjainak összehasonlítását elvégezni. A tanulmány első része az iszlám népesség és vallás elterjedtségének bemutatásával foglalkozik. Ezt követően az iszlám vallásnak a gazdagsághoz, a vagyonhoz általános viszonyulását elemezik. Bemutatják az iszlám alapelvek dualitását, mely szerint egyrészt minden gazdagság Istené és ez alapján becsületesen kell gazdálkodnunk ezzel az isteni vagyonnal, másrészt a munkaképes muzulmán embernek önfenntartónak kell lennie. Ezt követi az iszlám pénzügyek alapelveinek felsorolása, melynek során az öt alapelvből részletesebben csak egy elv kerül kifejtésre, az iszlám bankokra jellemző kockázatkezelési és -megosztási gyakorlat. Ezután a megtakarító-bank-hitelfelvevő kapcsolatát elemezik a szerzők. Végül néhány alapvető ügylet bemutatása után felvetnek néhány szempontot a két rendszer egymásba ágyazhatóságáról. Fontosnak tartják azon értékek kiemelését, melyek

átvétele a Magyarországon működő bankrendszer számára is hasznosnak bizonyulhat. Lényeges hozzájárulásnak vélik, hogy a számszerűsíthető mutatók (Basel III.) továbbfejlesztése mellett az iszlám bankrendszer működéséből következően a pénzügyek elemzésébe erkölcsi korlátok is beépítésre kerüljenek.

Kulcsszavak: hagyományos bankrendszer, iszlám bankrendszer, összehasonlítás, pénzügyi gyakorlat.

Abstract

In this study a comparison is made between two financial systems: the conventional and the Islamic banking monetary system. In the first part the presentation deals with spread out of the Muslim population and the prevalence of religion. Then, the general attitudes of Islamic religion to the wealth and property are analyzed. Following this part the author describes the duality of Islam principles: it means that all wealth belongs to God on the one hand and it is used to divide the assets among the working-Muslim who must be self-sustaining, on the other hand. This is followed by the presentation of the principles of Islamic finance practice which is based on of the five principles: a principle in more detail I can only explain the characteristics of Islamic banks in risk management and sharing practices. Following this part the savers and borrowers relationship is analyzed. Finally, after the presentation of some basic operations the author raises some points concerning combination of the two systems. The author is focusing on the most important values of the Islamic banking system what can be useful for the Hungarian banking system as well. (Basel III.)

Keywords: conventional banking, Islamic banking, comparison, financial practice

1. Alternatív finanszírozási stratégiák a válság leküzdésére

„2007. március 13-án történt meg az az esemény, amelytől számítva a 21. század „eddig” legnagyobb gazdasági válságát datálni lehet. Az Egyesült Államok második legnagyobb másodlagos jelzáloghitelezője – a New Century Financial Corporation – bejelentette, hogy 8,4 milliárd dollárral vált fizetésképtelenné. Ezzel a cég effektíve tönkrement. 2007 júliusában jelent meg a válság az Európai kontinensen. A bankok nagy számban felszínre kerülő veszteségei a jelzálogkötvény piacok miatt váltak kritikussá, hiszen az európai bankok is rendelkeztek magas kockázatú értékpapírokkal. A bizalomvesztés miatt a kínálat megnőtt, a kereslet ezen értékpapírok iránt jelentősen csökkent, így az ár drasztikus mértékben zuhant. Ez vezetett a tömeges leírásokhoz, számos esetben fizetésképtelenséghez.

A bizalomvesztés likviditási válságot eredményezett a bankközi piacon. Az amerikai és európai jegybankoknak ennek következtében dollár, illetve euro milliárdokkal kellett megmenteni a bankrendszert az összeomlástól. A veszteségeleírások mértéke folyamatosan nőtt, egyértelművé vált, hogy óriási probléma elé néz a pénzügyi szféra összes szereplője. A pénzügyi válság

kirobbanása felszínre hozta a nemzetközi pénzügyi szektor működési zavarait, a nemzetközi szabályozásának, és a nemzeti irányító hatóságok – mindez ideig hiányzó – nemzetközi együttműködésének szükségességét.

Az elmúlt évtizedben új banki modell alakult ki, mely a hagyományos hitelezés helyett, az új származtatott pénzügyi termékek és értékpapírok forgalmazására helyezte a hangsúlyt, terítve ezzel a banki hitelezés hagyományos kockázatát. A pénzügyi szektor óriáscégeinek menedzsmentje – rövidtávú profitmaximalizálási érdekeltiségének megfelelően, a hitelminősítő cégek, és könyvvizsgálókkal szoros egyetértésben – a befektetőket, a tulajdonosokat, sőt a nemzeti hatóságokat is megfélembesítette. Hatalmas méretű pénzügyi konglomerátumok jöttek létre, melyek átláthatatlan nemzetközi tranzakciók tömegét bonyolították le a globalizált, online pénzügyi piacokon.

A világ pénzügyi életénél felszínre került leírások mértéke 506 milliárd dollárra volt tehető, 2008 augusztusában. Az állami és jegybanki tőkejuttatás a pénzügyi szektorban a világon elérte a 352 milliárd dollárt. 2008 októbere pánikszerű piaci likvidálásokban kezdődött világszerte. A pánik egyre terjedt. A kelet-európai térség gazdaságaira, a vártól erőteljesebben hatott a - már a reálszférában tomboló - válság.¹

A fent vázolt eseménysorozat csak betetőzte azt a folyamatot, ami az utóbbi két évtizedben, de különösen a 2008 óta húzódnó világ gazdasági válságba torkollott és részben lerombolta a pénzügyi piacoknak a közgazdaságtan főárama szerinti szinte tökéletes működésébe vetett hitet és egyúttal felértékelte a globális megoldásokkal szemben az alternatív lehetőségeket. A 2008. évi gazdasági válságra adott válaszok közül figyelemreméltóak azok a kezdeményezések, melyek a hagyományos finanszírozási stratégiák mellett alternatív megoldási javaslatokat tárnak elénk. Ezek közül kutatási területül három alternatív stratégiát választott a szerző: a helyi pénzt, a szegények bankját és az iszlám bankrendszer működését.²

A helyi pénz (helyesen: helyi pénz utalvány) a helyi gazdaság fellendítésének régóta ismert, általában a válságos időszakok alatt felbukkant megoldási javaslata. A helyi pénz bevezetésének legnagyobb előnyeként a helyi kereskedelem és gazdaság fellendülését, az adott régiók gazdasági teljesítményének emelkedését tekinthetjük. Ehhez kapcsolódóan meg kell még említenünk a nem elhanyagolható társadalmi és politikai szempontokat, amik az adott régió öntudatosságának, politikai büszkeségének, öntudatosságának erősödését jelentik.³

A közgazdasági szakirodalom a helyi pénz bevezetésének általában kettős szerepet tulajdonít. Egyrészt a helyi pénz kiegészíti a nemzeti valutával való kereskedelmet egy adott régióban. A helyi pénz szerepe tehát nem az ország

---

¹ Pappné Dr. Nagy Valéria: A magyar gazdaság transznacionalizálódási folyamata 1989-2009 Ph.d értekezés, 132. old.

² A válságra adott alternatív finanszírozási lehetőségek kidolgozása a Kaposvári Egyetem Pénzügy-Számvitel Tanszék munkatársainak együttműködése. A kutatást a Kaposvári Egyetem TÁMOP 4.2.2/B-10/1-es pályázat GTK1 programja támogatja

³ Madaras-Palkó-Varga (2011)

hivatalos fizetőeszközének felváltása, nem a nemzeti pénz más pénzeszközzel történő helyettesítése. Másrészt a helyi valuta gazdasági és nem gazdasági szereplőket köt össze egy olyan pénzhelyettesítő eszközzel, melyet kizárólag egy bizonyos gazdasági területen, településen és környékén alkalmaznak.⁴

A helyi pénz elméleti kutatásának aktualitását a hazai gyakorlati kezdeményezések adják. A helyi pénz eddig Magyarországon ténylegesen megvalósult példája a Soproni Kékfrank, melyet 2010-ben bocsátottak ki. Ennek logikájára e pénzhelyettesítőhöz csatlakozik a Rábaközi Tallér. Az ország több pontján is élénk érdeklődés mutatkozik a kérdés iránt, a Kaposvári Egyetemen a Kaposvári Korona kibocsátásának lehetősége is górcső alá került⁵.

Az alternatív finanszírozási lehetőségek második programja a Szegények Bankja egy Bangladesből induló kezdeményezés, mely világszerte elterjedt. Atyja Muhammad Yunus, aki egy rendhagyó kezdeményezéssel állt elő. Megmutatta, hogy egy ember szociális érzékenysége milyen folyamatokat indíthat el. Muhammad Yunus az általa megalkotott Grameen Bankkal⁶ közösen 2006-ban Nobel-békedíjat kapott a szegénység elleni küzdelemben elért eredményéért.

A Grameen Bank tevékenysége során abból indul ki, hogy a szegényeket nem a képességek hiánya, csupán azok kiaknázatlansága teszi szegényekké. Az alapgondolat szerint a szegénység okozói nem a szegények, hanem az őket körülvevő intézmények, a rendszer. Ennek megfelelően a szegénység megszüntetésének érdekében az intézményrendszert kell átalakítani. A szegények bankja filozófiája szerint a jótékonykodás és a segélyezés nem nyújt megoldást, csupán fokozza a szegények függőségét, és képtelenné teszi az embereket kitörni a szegénységből.

A Grameen Bank működése eltérő a hagyományos bankokétól, bizonyos értelemben fordítottja, ugyanis eltörölte a fedezeten alapuló hitelezést és egy bizalmon, felelősségen, kreativitáson és részvételen alapuló rendszert hozott létre. A bank az emberben lévő potenciálra helyezi a hangsúlyt, arra hogy minden egyes emberi lény végtelen lehetőséggel van felruházva. Ezzel szemben a hagyományos bankok a kölcsönt felvenni kívánó eddigi eredményeit, azaz a múltját veszik figyelembe⁷.

Térjünk rá az alternatív finanszírozási lehetőség harmadik, jelen publikáció témájára, az iszlám bankrendszer működésének elemzésére. Az iszlám a XX. század egyik legdinamikusabban növekvő világvallása. Az elmúlt 40 évben az általunk ismert és a közgazdaságtan főáramaként egyedülként elfogadott bankrendszer mellett megjelent, sőt rohamos gyorsasággal teret hódított egy, a hagyományos fejlett monetarizáltságú országok bankrendszerétől alapvető elveiben eltérő

---

⁴ Tóth (2011)

⁵ Balogh -Dolgos (2011)

⁶ Grameen jelentése vidéki, falusi bengáli nyelven.

⁷ Egy másik különbségként említhetjük, hogy a hagyományos bankokat gazdagok birtokolják, többnyire férfiak, míg ezzel szemben a Grameen Bankot a szegények és nők.

bankrendszer. Ez a más struktúrájú bankszektor az iszlám vallás elvei szerint szerveződött bankrendszer. Az iszlám bankrendszerre az hívta fel a figyelmet, hogy az elmúlt évek válságában stabilabbnak tűnt, mint a hagyományos bankrendszer.

Az iszlám bankrendszer működésének megértéséhez elengedhetetlen az iszlám vallás dogmáinak legalább felületes megismerése. Természetesen itt nincs mód – és képességeimet is meghaladná – az iszlám vallás lényegét akár csak töredékes áttekintése.⁸ E publikációban csupán a pénzügyi területre közvetlenül ható részterületek fejthetők ki.

2. Az iszlám vallás és bankrendszer elterjedtsége

A kereszténységhez hasonlóan az iszlám⁹ monoteista vallás, hisz a halál utáni életben és elszámlathatóságban. Ugyanakkor a mindennapi életnek az egészét lefedi, erősen dogmatikus, és a kereszténységnél a mindennapi életre sokkal nagyobb hatással bíró és szigorúbb szabályok betartására kötelez, a mindennapi életet teljesen és kötelezően szabályozza¹⁰.

Az iszlám a legfiatalabb világvallás. Keletkezését 622-re teszik¹¹. A vallásalapító Mohamed halálát követően az iszlám égisze alatt hatalmas területeket hódítottak meg. Mintegy száz év alatt közvetve vagy közvetlenül iszlám uralom alá került ekkor Afrika és Ázsia valamennyi Földközi-tengerrel határos országa (a még Bizánchoz tartozó területek kivételével). Továbbá nyugaton a Pireneusi-félsziget egy része és egy ideig Szicília, keleten Perzsia az indiai Szindh tartomány; az iszlám csaknem Türkmenisztánig és Kína határáig nyomult előre.

⁸ A hazai közgazdasági szakirodalomban Balázs Judit írásai és előadásai az iszlám vallás sajátosságait lényegre törően mutatják be.

⁹ Az arab nyelvben az iszlám: اسلام szó jelentése „önalávetés” vagy „megadás” Allahnak, illetve „megbékélés” Allah akaratával. Az iszlám vallás gyakorlói ugyancsak arabul a muszlim-ok: مسلمون – مسلمون akik alávetik magukat Allahnak, akik megbékélnek Allah akaratával

¹⁰ „Sok ember úgy gondolja, hogy **Allah** "valami más" Isten, mint az Ő Istenük. Pedig ez a legnagyobb tévedés. **Allah** arab szó, amelynek jelentése: az egyetlen Isten. A szó származása az AL-ILÁH (az Isten) összetételből vezethető le. Jézus nyelvén is az **Alaha** szó jelentette Istent. Az **Allah** szó Isten helyes arab elnevezése, mert ez az egyetlen kifejezés, amelynek nincs többes száma, sem neme. [6] A *mohamedán* megjelölést a muszlimok elutasítják, mivel azt sugallja, hogy a vallás központi szereplője a Mohamed próféta lenne, nem pedig maga az Isten.

¹¹ 610-ben a Mekkához közeli Hira hegy egyik barlangjában elmélkedve kapott kinyilatkoztatásokat Gzsibril (Gábrriel) arkangyaltól. A Korán később leírásra kerülő szövegét Mohamednek adta Isten, részenként, 23 éven át. A törvényt Mózesnek, az evangéliumot Jézusnak, a zsoltárokat Dávidnak, más könyveket más prófétáknak nyilatkoztatott ki. Számuk 104. A legnagyobb köztük a Korán, mely a többi érvénytelenné tette, a Korán soha érvényét el nem veszti. A Korán isten ígéje, mint ilyen nem teremtett, hanem öröktől fogva létezik. 622: Mohamed híveivel átköltözött Jaszrib-ba: (يثرب) későbbi Medinába: . المدينة). A Korán Gábrriel arkangyal kinyilatkoztatásából származó tanok összessége, míg a Szunna: السنة a Mohamed cselekedeteire és tanításaira vonatkozó hagyományok, a hadiszok (احاديث) gyűjteménye. [3]

Ez a gyors hódítás azért volt lehetséges, mert a szomszéd államok elkorhadtak, elaggtak és az arabok ifjonti erői már maguktól is egy nagy népvándorlásban megnyilvánuló kisülésre készültek. A Próféta vallása ekkor csak a szükségszerű egyesítő elvet és az ideológiai felépítményt szolgáltatta. A korai globalizáció megjelenése valójában az iszlám a kereszténységtől eltérő elterjedésében rejlik: a vallási globalizmus megelőzte a gazdasági globalizálódást.

A 7-13. század között az iszlám világbirodalom a világ katonai-gazdasági hatalmát jelentette. Óhatatlanul vetődik fel a kérdés, hogy mi okozta a 14. századtól kezdődő stagnálását, majd hanyatlását. Ez a virágzó tudomány-gazdaság keretei között kialakult korai kapitalizmus miért nem tudott túllépni a kezdeti szakaszon, és miért tevődött át Nyugatra egy olyan gazdasági növekedés, mely kitermelte a kapitalizmus életképes formáit, olyannyira, hogy évszázadokon keresztül a világfejlődés centrumába került. És itt találjuk meg a kapcsolatot a gazdasági felemelkedés vagy hanyatlás és a vallás között.

„Az iszlámban kifejlődött kapitalizmus sehol sem lépte át a korai kapitalizmus küszöbét: nem alakult ki a piacgazdaság és a többlettermelés. Az, hogy az áttörést éppen Nyugat hajtja végre, azzal magyarázható, hogy a kálvinizmus pozitíven értékeli a pénzgazdálkodást. A fejlődő kapitalizmus számára különösen hasznos a puritán változata, mely a szüntelen egyéni munka szigorú és módszeres és aszketikus művelésének híve. A középkori szerzetesi aszkézist mindennapi termelőmunkában gyümölcsöztette.¹²

Az Iszlám rendszerének fejlődése már a 12-13. századra lényegében leállt. Míg Európában újjászületik a klasszikus antik kultúra, Athén és a római res publica szelleme, addig az Iszlám világában a társadalom megmerevedik.¹³

Az iszlám aranykora a 8. századtól a 13. századig tart, ekkor is a világ vezető gazdasági, katonai, kulturális hatalma volt. Az iszlám kultúra nélkül az antik kulturális örökség egy jelentős része elveszett volna Európa számára. Az arab természettudományok, orvostudomány és filozófia igen magas színvonalú volt. Olyan pénzügyi fogalmak megalkotása fűződik ehhez az időszakhoz, mint a hitellel, a csekk, az üzleti szerződések, a profit, a veszteség vagy a tőke. Ekkor a vallás és az állam még sem az iszlám, sem a keresztény világban nem különült el határozottan. Az iszlám állam és vallás is egyszerre.

Témánk szempontjából lényeges elem, hogy „az iszlám nemcsak vallást, hanem egy életformát is jelent. A muzulmán hit nem válik szét világi és vallási szférára, és főként nem korlátozódik a hitbéli dolgokra, hanem az élet minden területére egyaránt érvényes és kötelező magatartási szabályrendszert foglal magába.”¹⁴ Igen mélyre nyúló elemzést kellene végeznünk, mely az iszlám hanyatlását megmagyarázza. Történelmi és vallási okok is közrejátszottak az arab

---

¹² Arend van Leeuwen, A kereszténység a világtörténelemben. Bencés Kiadó Pannonhalma, 1993-pp.51-52

¹³ Balázs Judit Az iszlám és a korai globalizáció: a modern pénzrendszer előfutára címmel 2011 november 22-én Bánfalván elhangzott tudományos előadásának részlete.

¹⁴ Balázs (2011)

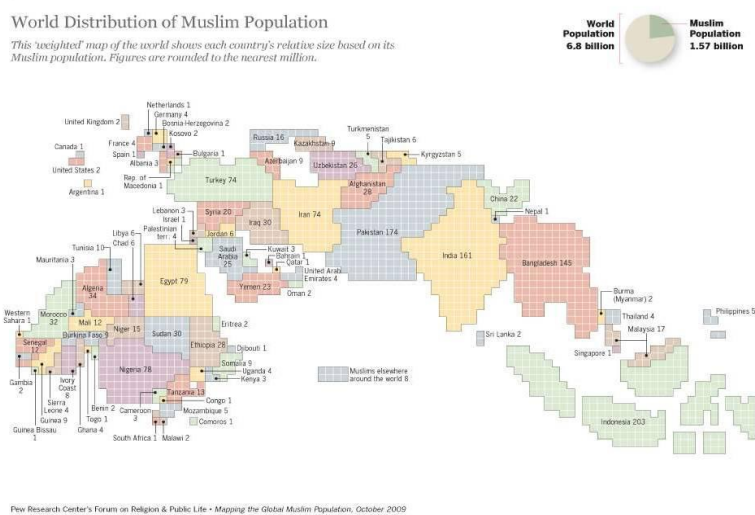

világ stagnálásában, ill. hanyatlásában. Vallási okok között elsősorban a dogma szintjén történő megrekedést kell említenünk. Az iszlám nem ment át azokon a nagy megújulási folyamatokon, mint a kereszténység: a reformáció, reneszánsz és felvilágosodás.

Történelmi okok között a leglényegesebb szerepet az oszmán birodalomba történő betagozódás jelentette. Alávetett részévé váltak egy rendszernek, mely maga is alapvetően hódításokra épült. Az Oszmán Birodalom alapját a hatalmas ütőképes és igen jól szervezett hadsereg képezte. A hadsereg fő feladata nem elsősorban a területi integritás biztosítása, a meglévő határok védelme, hanem a területi expanzió állandósítása volt. E törekvések határozták meg alapvetően a hadsereg arculatát is. A hódítások állandósulása a hatalmas méretűre duzzasztott hadsereg számára létkérdéssé vált, miután egzisztenciájukat egyedül a hadsereg kötelékébe tartozás, a zsákmányszerző hadjáratok biztosították.

Ezzel szemben az iszlám lényegében ma is ugyanaz a vallás, mint volt ezer évvel ezelőtt, ugyanakkor az Oszmán Birodalom felbomlása után már nem volt olyan politikai erő, mely az arab világot a 20. századig újra világpolitikai tényezővé tette volna.¹⁵

Az iszlám bankrendszer rohamos növekedésének oka egyrészt a vallás dogmáinak való megfelelésre törekvés, másrészt a kb. 1,6 milliárd főre tehető iszlám hívők tábora. Az 1. ábra az iszlám vallás térbeli elhelyezkedését mutatja be.

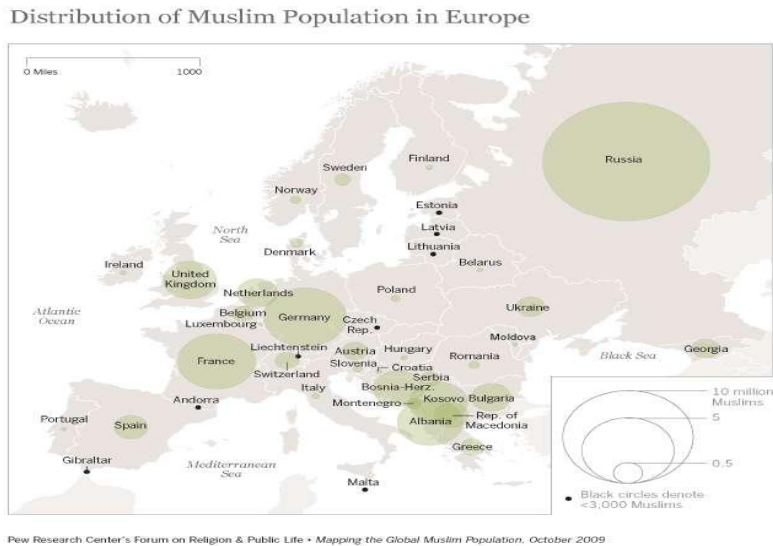

1. ábra Muszlimok eloszlása a világban

Forrás: Pew Research Center: Mapping the Global Muslim Population October,2009

¹⁵ A témakör idevágó részéről bővebben ld. Balázs (2008), (2008a) és Rostoványi (1983) műveit.

A PEW Research Center által készített grafikonból jól látszik, hogy milyen sok azoknak az országoknak a száma, ahol a muszlim népesség meghaladja az egy millió főt, és ezek földrajzilag viszonylag jól körülhatárolható tömböt alkotnak. A Föld közel 6,8 milliárdos népességéből 2009-ben kb. 1,6 milliárd muszlim, ez 23 %, vagyis mára az iszlám vált a Föld legerjedtebb vallásává. Az 1. ábra adataiból kiderül, hogy a muszlim népesség közel 60 %-a Ázsiában él, a legnagyobb mértékben muszlim összetételű országok azonban Észak-Afrikában, Közép- és Távol-Keleten, valamint Indonéziában találhatók.

2. ábra Muszlim lakosság eloszlása Európában

Forrás: Pew Resarch Center: Mapping the Global Muslim Population October,2009

Ha a muszlim lakosság európai elhelyezkedését tanulmányozzuk, a muszlim lakosságot elsősorban Oroszországban, a Balkánon, Németországban, Nagy-Britanniában és Franciaországban találjuk. Az iszlám bankok európai központjai is ez utóbbi három országban találhatók (2. ábra).

A modern szervezett iszlám bankrendszer az 1970-es évektől létezik. Nagy lökést adott elterjedésének, hogy 1975-ben megalakították az Iszlám Fejlesztési Bankot. 2011-ben közel 75 országban kb. 400 iszlám jog alapján működő pénzügyintézet működött. [2] Az iszlám bankok egyes országokban kizárólagosan (Irán, Pakisztán, Szudán), már országokban a hagyományos bankrendszer mellett működnek. Léteznek olyan országok is Nyugat-Európában, ahol a hagyományos bankok iszlám részlegekkel is rendelkeznek.¹⁶

¹⁶ Ligeti(2007)

Fontos különbségtétel, hogy az arab bankok köre nem azonos az iszlám bankok körével, hiszen nem a saria alapján működnek. Az igazi iszlám (saria rendszerű) bankok az 1970-es évek második felében kezdtek teret hódítani. Ugyanakkor a különböző iszlám banki irányzatok között is eltéréseket találunk. Például Malajziában, ami a világ legnagyobb iszlám kötvény piaca, a bankrendszer a szunnita iszlám shafi iskolája alapján működik, ami nagyon rugalmasnak számít és az adósságok átruházását is engedélyezi. Szaúd-Arábiában például azonban ezt mereven tiltják, mivel ott az iszlám szigorú wahhabita irányzatát követik (a szunniták aránya kb. 30%). Az Öböl-menti országok nagyjából a középutat próbálják követni.

Amikor az iszlám bankokról és főleg az alkalmazott ügyleteikről beszélünk, nem szabad elfelejtenünk, hogy ahogy az iszlám vallásnak is vannak különböző ágazatai, úgy az egyes államokban működő pénzügyintézetek is eltérő elvek szerint működhetnek. Mivel a Korán és a saria olyan korban született, amikor a mai bankrendszernek még nyoma sem volt, így meglehetősen nehéz az értelmezésük az modern ügyletek kapcsán. Éppen ezért több eltérő irányzat is létrejött. Ezek leginkább a kamat megengedhetőségében érhetők tetten. Míg van, ahol csak az uzorát tekintik tiltottnak, máshol magát a kamatot is nemkívánatosnak tartják. De az is előfordul, hogy megelégszenek, és saria kompatibilisnek tartják a kamat helyett más néven nevezett költség megfizetését¹⁷.

Fontos hazai állomás, hogy 2010-ben Budapesten megnyílt az Emirátusok Üzleti Tanácsa (Emirates Business Council - EBC), ahol az iszlám bankrendszer tanulmányozásához is segítség kérhető.

3. Az iszlám gazdasághoz fűződő viszonya

Az iszlám gazdasághoz, vagyonhoz fűződő viszonya – legalább – kettős természetű. Egyrészt a vallási szövegek hangsúlyozzák Isten mindenhatóságát gazdasági téren is. Így például az iszlám szerint „a világon minden Istené, aki kiosztja tulajdonát szolgái között, és rájuk bizza azt, vagyis minden vagyon Allahé”. Ebből kifolyólag akik kamatot szednek, azok „háborúban állnak Istennel és Mohameddel”.¹⁸

Míg egyrésztől minden Allahé, addig a másrésztől az iszlám az ember gazdasági önállóságát hangsúlyozza. „Az ember életének fenntartására munkával keresi meg a szükséges anyagi alapot, és nem csak kötelesség, hanem egy nagyszerű erény is ugyanakkor. Egy munkaképes személy büntetést követ el, ha valaki mástól függ anyagilag, ez egy szociális megbélyegzés és hálátlanság az emberiség iránt.”¹⁹

Az iszlám vallású személynek tehát gazdaságilag önfenntartónak kell lennie. A tisztességes munkával megkeresett vagyont védik a törvények, mindenkinek meg

---

¹⁷ Rostoványi (1983)

¹⁸ Balázs (2008)

¹⁹ Balázs (2008)

kell kapnia azt, ami munkája alapján neki jár. Aki ugyanakkor nem képes az önfenntartásra, az aktívaktól zakátot, a szegények számára fizetendő adót várhat el (a zaka eredetileg alamizsnát jelent).

Az iszlám jogelvek alapján a pénz egyszerűen egy eszköz, amivel a dolgok értékét mérjük, de önmagában állva nincs értéke. Az iszlám bankrendszerben ezért a pénz előállítása pénzből – ilyen például a kamatjövőről – tiltottnak minősül.²⁰ Emiatt az iszlám bankok nem foglalkozhatnak a hagyományos hitelezési ügylettípusokkal. A vallási előírások ez alapján – tehát a pénz pénzből előállításának tilalma alapján – tiltják a kamatszedést, amelyet a kamatösszeg nagyságától függetlenül az iszlám vallási törvénykezése uzsorának minősít. A saría szerint csak a „halal” vagyis tisztességes üzlet elfogadható.

„Az iszlám nem arról szól, hogy pénzt takarítsunk meg, hanem, hogy helyesen cselekedjünk. Senki nem mondja azt, hogy az iszlám vallást könnyű követni, de hiszünk benne, hogy muzulmánként lenni jutalmakkal jár. A halal ételek drágábbak a normál ételeknél, de senki sem töpreng azon, hogy megvegye-e őket vagy sem. Miért töprengenénk hát az iszlám bankok esetében” - fogalmazott Arshad Majid. [2]

„A muszlim bankrendszer szépsége az, hogy nem ígér többet, mint amivel valóban rendelkezik. Ezeket a bankokat nem védi az állam, így a gazdaság lassulása esetén szenvednek, de az ügyfelek nem veszítik el mindenüket.” (Majed al-Refaie, a bahreini székhelyű Unicorn Investment Bank vezetője) [4]

Az iszlám bankok pénzügyi kezelésben betöltött szerepük és közvetlenebb bank-ügyfél kapcsolatuk miatt ügyfeleik szemében közelebb állnak a partneri szerephez, mint a konvencionális bankok. A válság alatt megtartott stabilitásuk pedig csak tovább növelheti ügyfeleik bizalmát. További fontos szempont, hogy egy arab ember számára egy konvencionális bank vallási okokból nem jelenthet valós alternatívát (eltekintve az egyre terjedő saría kompatibilis ajánlataiktól), míg a más vallású emberek számára az iszlám bank egy új lehetőséget jelent. Ezen bankok megítélését tovább javítja az alapelvek között lefektetett vallásos adófizetési kötelezettségük.

Az iszlám bankrendszer a pénz működtette mechanizmusok közül többen nem vesz részt. Nem vehet részt a bankközi piacon, nem vesz részt a tőzsdén. Nem működteti a pénz kamathatalmi funkcióját, mert az iszlám vallás szerint – bár itt differenciált véleményeket is találunk – a kamat szedését az uzsorával hozza párhuzamba, ezért ez az iszlám bankok számára tilos. Ennek a felfogásnak elvi lényege, hogy **a pénz nem kamatoztathatja önmagát – pénz pénzt nem szülhet -, hanem csak valamilyen termelő tevékenységben sokasodhat.** Ezek alapján

---

²⁰Érdekes összehasonlítás adódik Máté evangéliumában Jézusnak a talentumokról szóló példabeszédével. „El kellett volna tehát helyezned az én pénzemet a pénzváltóknál; és én, megjövé, nyereséggel kaptam volna meg a magamét.” (Máté Evangéliuma 25. fejezet, 27. vers) Noha ez a példabeszéd nem az anyagi haszonszerzésről szól, elgondolkodtató, hogy Jézus a pénzváltókról és azok nyereségéről beszél, olyan tevékenységre és emberekre hivatkozik, amely és akik a Korán szerint elfogadhatatlan munkát végeznek, pénzből pénzt csinálnak.

minden tranzakció mögött valódi, termelő vagy szolgáltatást létrehozó teljesítmény áll.

A Vatikán hivatalos lapjában, az Osservatore Romano közölt írása, Az iszlám pénzügyi rendszerének gondolatai és javaslatai a nyugati válságra témával foglalkozik. Az írás elismerően szól a muszlim világ bankjairól, amelyek elvetik a pénz által történő pénzcserélés módszerét. A cikk szerint „az iszlám pénzügyi rendszer hozzájárulhat a nyugati világ új szabályainak kialakításához.” XVI. Benedeket tavaly szeptemberben, a globális pénzügyi válság kirobbanásakor figyelmeztetett: „Újra kellene olvasni a Koránt. Ha a mi bankárjaink, akik annyira pénzéhesek, hogy csak a minél nagyobb haszon lebeg a szemük előtt, csupán egy kicsit ismerték volna a saria szabályait, nem tartanánk itt.” [5]

4. Az iszlám bankrendszer működése

4.1. Az iszlám bankrendszer alapelvei

Az iszlám bankrendszer tömören jellemzi az az öt alapelv, amelyekkel meghatározzák, mik az alapvető különbségek a sariara épülő és az általunk hagyományosnak tartott bankrendszer között az elvi alapokra vetítve. Ezek az elvek az alábbiak szerint szabályozzák az iszlám bankrendszer működését²¹:

1. tiltja a kamatfizetést (riba),
2. az üzlet nem irányulhat az iszlám értékrendjével szembenálló termék vagy szolgáltatás előállítására,
3. tilos az amúgy elkerülhető kockázatok vállalása, kerülni kell a spekulatív ügyleteket,
4. az üzlet tagjainak kölcsönösen vállalniuk kell, hogy biztosítják egymást a károk és veszteségek ellen.
5. az ügyletben meg kell jelennie a jótékonyági adakozásnak, azaz a vallásos adónak (zakát).

Balázs Judit újabb munkájában²² az öt alapelvhez hozzáfűz egy hatodik elvet is, mely szerint az iszlám nem tiltja a nyereség egy részének átengedését, mert ez nem ellentétes a Koránnal, amennyiben termelő munkából származik.

A kamatfizetés tilalma nem új jelenség, az iszlám mellett a keresztény egyház is tiltotta bizonyos időszakokban. Egy olyan vallás, mely az ember életének folyását komoly erkölcsi szabályok által vájt mederbe kívánja kényszeríteni szükségszerűen kénytelen olyan feltételeket felállítani, amelyekkel elkerülhető a túlzott mértékű eladósodás, az emberi élet ilyen módon való tönkremenetele. Emiatt elsősorban az uzsora, majd a vallás dogmatizálódásával járó merevségből adódóan maga a kamat szedése is tiltott lett. Az ügyletekből haszon a közös kockázatvállalást követő

---

²¹ Balázs (2008), Bajkó-Nagy-Palkó-Varga-Vigyikán (2011)

²² Balázs (2011)

nyereségből, vagy bankoknál például az elismert működési költségekből keletkezhet.

A kamatszedés tilalma – mind a keresztény, mind az iszlám vallás tekintetében – azzal is összefügg, hogy az eredeti tőkefelhalmozás időszakáig a hitelfelvelek zöme nem gazdasági, fejlesztési célú hitelfelvétel volt, hanem fogyasztási (túlélési, egzisztenciális) jellegű. A hitelre tehát a rászoruló rétegek életben maradásához és nem az üzleti tevékenység finanszírozásához volt szükség, ezért etikátlannak tűnt a hitel összegét a kamattal növelt összeggel növelve visszakérni.

Mivel az iszlám az élet minden területén szabályokat állít, így nem meglepő, hogy ezek kihatnak a bankok befektetési lehetőségeire is. Az iszlám értékrendjével szembenálló termék vagy tevékenység az alkohol, a szerencsejáték és a pornográfia épp úgy tiltott, mint a disznóhús fogyasztása. Márpedig ha ezek a hétköznapi ember számára tilosak, akkor könnyen belátható, hogy egy gazdasági szervezet (legyen akár egy bank, akár egy termelő cég) számára ezek szervezése, finanszírozása éppúgy tiltott. Vagyis a bankok nem vehetnek részt e tiltott tevékenységek végzésében, és nem is működhetnek közre ezekkel foglalkozó vállalkozások finanszírozásában.

A kockázatvállalás korlátozása során a szerencsejáték önmagában tiltott, ezenkívül tilosak a határidős és a spekulatív, illetve a nagy kockázattal járó üzelek. Az üzeleket a bankoknak külön-külön kell elbírálniuk, nincsenek sztenderdizált üzelettipusok. A kölcsönösen vállalt eredménymegosztás szintén alapvető lényege az iszlám bankrendszernek. Az iszlám elveinek csak az az eredménymegosztás felel meg, mely szerint a bank nyereséget csak a hitelfeltevő vállalkozás által megtermelt nyereségből realizálhat. A résztvevők a nyereség és veszteséget is ugyanolyan arányban viselik. Erről az elvről részletesebben is szó lesz a későbbiekben.

A vallások lényegéhez hozzátartozik a jótékonykodás gyakorlása. A kereszténységhez hasonlóan az adakozás az iszlámban is elterjedt fogalom, sőt, itt kötelező jelleget öltött. A tehetősebb embereknek kell és sokszor érdemes is adakozniuk. A Korán ennek módjairól is felvilágosít. „Ha nyilvánosan adakoztok, az egy nemes dolog. De ha titokban adjátok oda a rászorulóknak, az a legjobb nektek. Mert akkor jóvátesztek valamennyit a rossz cselekedeteitekből.” (Korán, 2. szúra, 271.) A ramadám alatti bőjt például megszeghető, ha valaki megvendégeli a szegényeket. A bankok, mint nagy jövedelemmel rendelkező szervezetek természetesen nem képezhetnek kivételt, így ha nem is egy-egy konkrét üzelethez kötődően, de mindenképp eleget kell tenniük adakozási kötelezettségüknek.

4.2. A megtakarító, a bank és a hitelfeltevő viszonya

A pénzügyet, a megtakarító és a hitelfeltevő viszonyát három aspektusból vizsgálom a hagyományos, illetve az iszlám bankrendszer összehasonlítása során. Az első szempont a kapcsolat típusa, a második aspektus a három szereplő által vállalt kockázat, a harmadik szempont a hozam maximalizálásához fűződő viszony.

A konvencionális bankrendszerben a megtakarító és a hiteles között nincs közvetlen kapcsolat. Az, akinek megtakarítása van, a banknak adja a pénzét és a banktól várja azt vissza. Nem érdekli, hogy a pénzt mibe fektetik, csak a hozam és a kockázat a fontos. A megtakarító partnere a bank, akitől elvárja a garanciát pénzének visszafizetéséhez. A kialakult kamatot is mindenáron meg kell fizetni a betét után. Cserébe a bank szabadon rendelkezhet a pénzzel, nem köteles semmiféle elszámolásra a pénz tulajdonosával szemben. A bank a pénz forrása, aki kölcsönt ad, cserébe viszont ragaszkodik a vállalkozó által ígért kamathoz. Az üzlet sikere vagy vesztesége számára irreleváns, így a vártnál nagyobb megtérülés esetén több haszon maradhat a vállalkozónál, sikertelenség esetén viszont a veszteség csak őt terheli.

Az iszlám bankrendszerben a megtakarító számára a pénzének felhasználása számára nem közömbös. Egyrészt biztosnak kell lennie, hogy nem szolgál tiltott tevékenységet, másrészt nyeresége vagy vesztesége a pénz felhasználójának sikerétől függ. Éppen ezért ebben a konstrukcióban mindhárom fél kapcsolatban van egymással, a pénzügyi intézet nem képez egy átláthatatlan „falat” a megtakarító és a hitelfelvevő között: a megtakarító és a hitelfelvevő banki közvetítéssel talál egymásra.

Míg a konvencionális bankrendszerben a kockázat olyan része az üzletnek, amelynek a lehetőségekhez képesti minimalizálása a bankrendszer (és a betétbiztosítási rendszer) egyik fő feladata. Ugyanakkor magas profit eléréséhez nagy kockázatvállalásra van szükség. Ha a hozam és a kockázat szinkronban van, nincs felső határ.

A konvencionális bank a hitel felvevőjével szemben is csökkenteni kívánja a kockázatot, mindezt úgy, hogy az elbírálási folyamat is minél kevesebb költséggel járjon. Megfelelő fedezet esetén a hitelfelvevő viszonylagos szabadságot kap a pénz felhasználásában, cserébe mindig pontosan köteles törleszteni az előre kialakított részleteket. Ha egy befektetés a vártnál kevésbé sikeres, az ügyfél a bankhoz fordulva kérheti a törlesztés módosítását. Ráadásul az ilyenkor büntetőkamatot is fizetendő.

Az iszlám bankrendszerben ellenben a kockázat természetes része az üzleti életnek, mely egyaránt vonatkozik az ügyletben résztvevő felekre. A veszteségen a résztvevők osztoznak. A nagy kockázatú ügyletek itt kerülendők, mert magas a spekulációs tartalmuk, melyet az alapelvek tiltnak. Az iszlám bankrendszerben az ügyleteket kötelező egyenként elbírálni, nehogy sértsék a saria törvényeit, illetve a veszteség közös vállalása miatt az ügylet elején a legolcsóbb nemet mondani, mint később egy bedőlt vállalkozásból kiszállni. Emiatt kisebb az esély, hogy olyan kapjon hitelt, aki igazán rossz adós legyen. Ugyanakkor, ha mégis a vártnál kisebb a megtérülés, büntetőkamat vallási okokból nem követelhető. Ilyenkor a bank ugyan elszámolhat némi pluszköltséget, de a legfőbb érdeke, hogy adósa újra fizetőképessé váljon, és ha ezt a törlesztő részlet ideiglenes csökkentésével lehet elérni, akkor a banknak engednie kell. Valójában az iszlám bankok is nagyjából a kispénzüiek, sőt, a szegények bankja.

Az iszlám bank viselkedése ezen a ponton nagymértékben hasonlít a szegények bankjának (Grameen Bank, azaz Bank for the Poor, tehát bank a szegények számára) elvére. A szegények bankjának lehetőség van a hitel törlesztésének átütemezésére, anélkül hogy a kölcsönvevőnek szankcióktól kellene tartania a bank részéről - szemben a hagyományos bankokkal, ahol nemfizetés esetén szankciók kivetése várható. Ilyen esetekben a szegények bankja segít az ügyfeleinek, hogy sikerüljön az elvesztett pénzt minél előbb visszaszerezni.

A hagyományos monetáris bankrendszerben profit maximalizálása az elvárt cél. A bank (legalábbis részben) a hitelfelvevőktől beszedett és a betéteseknek kifizetett kamatkülönbségből tartja fent magát. Az iszlám bankban a profit termelése szintén központi feladat, azonban partneri viszony figyelhető meg a megtakarító, a bank és az adós között, az igazi (értékrendbeli) profit, ha az üzlet során mindhárom fél eléri célját. Ebben a kockázat-közösség miatt valamennyien érdekeltek is. Tekintettel arra, hogy a spekulatív, a határidős és a nagy kockázatú ügyletek tiltottak, így a termelő szféra finanszírozása kerül előtérbe, mely kisebb kockázat mellett kisebb profitot jelent.

4.3. Néhány alapvető iszlám ügylet

Profit- és veszteségrészesedés (PLS) módok

Ezek a módszerek teljesen megfelelnek a saria előírásainak, kamatszedés és biztosítékkérés helyett a kockázatközösséget és a partneri viszonyt helyezik előtérbe²³.

Mudaraba

Ebben az ügyletben az iszlám bank biztosítja a szükséges tőke teljes finanszírozását a projekt során, míg a vállalkozó a munkáját és a szakértelmét adja. Az eredmény nyereség a bank és a vállalkozó között oszlik meg egy előre meghatározott fix arányban. A pénzügyi veszteséget kizárólag a bank viseli. A vállalkozó felelőssége korlátozott, ő csak az idejét és energiáját teszi kockára. Ha azonban a vállalkozó gondatlansága, vagy hűtlen kezelése okozza a veszteséget, és ezt bizonyítani is lehet, akkor a teljes felelősség az övé. Ezt a konstrukciót általában rövid távú beruházási projekteknél alkalmazzák.

Ez a tevékenység érinti a bankoknak mind a követeléseit, mind a kötelezettségeit. A kötelezettségek oldalán az úgynevezett korlátlan Mudaraba áll a bank és a betétesek között. A betétesek hozzájárulnak, hogy a betéteiket a bank saját belátása szerint használhassa nyílt végű beruházások finanszírozására, cserébe elvárják, hogy a teljes üzleti nyereséget ennek fejében megossza velük. Az eszköz oldalon az úgynevezett korlátozott Mudaraba áll a bank és a vállalkozó között, mely során a bank vállalja, hogy finanszírozza a konkrét projektet, cserébe megkapja a nyereség egy bizonyos százalékát. Az ügylet saria kompatibilis létrejöttéhez három feltételnek kell teljesülnie:

---

²³ Id. Ligeti (2007)

- A bank nem kérhet fedezetet, a teljes pénzügyi kockázat őt terheli. Ugyanakkor kérhet biztosítékot az erkölcsi kockázat csökkentésére, pl. a vállalkozó eltűnésének megakadályozására.
- A profitrátát szigorúan százalékban és nem egy összegben kell meghatározni (a haszon osztozni kell).
- A finanszírozó nem szólhat bele a vállalkozó tevékenységébe, a vállalkozót teljes szabadság illeti meg az üzlet vezetésében.
- A Muzar'ah a Mudaraba ügylettípusa a mezőgazdaságban, a termés megoszlik a bank és a vállalkozó között.

Musharaka

Ennél a típusnál az ügylet finanszírozása során nem a bank az egyedüli hitelnyújtó, hanem a vállalkozás biztosítja a befektetéshez szükséges tőke egy részét. Ugyanakkor a bank és a hitelfelvevő együttesen – a nyújtott tőkék arányában - vesz részt a menedzsmentben. Itt tehát mind a finanszírozás, mind az irányítás a bank és a vállalkozás közös tevékenysége. A Mudaraba-val szemben itt nemcsak a profitot osztják meg, hanem nyereség és veszteség megosztása szigorúan a hozzájárulások arányában történik, tehát a veszteséget itt nemcsak a bank viseli. Ez a módszer általában a hosszú távú beruházások finanszírozására szolgál.

A Musaqat a Musharaka megfelelője a mezőgazdaságban. A betakarított termés a partnerek saját hozzájárulása alapján oszlik meg.

Nem profit- és veszteségrészesedés (Non-PLS) módok

Ezek az ügyletfajták jelentik a megoldást olyan esetekben, amikor a PLS módszerrel nem lehet célhoz érni, például a kismértékű hitelfelvevéleknél, illetve a fogyasztási hitelek esetében.

Qard al-Hasanah (jótékonyági hitelek)

Ezek vissza nem térítendő hitelek „azoknak, akiknek szükségük van rá”, melyre a Korán buzdítja híveit. A bank számára megengedett, hogy szolgáltatási díjat számoljon fel a hitelesnek, ezzel fedezve a hitelnyújtás adminisztratív költségeit, feltéve, hogy ez az összeg független a hitel nagyságától és/vagy futamidejétől.

Bai'Mua`jjal (értékesítés halasztott fizetéssel)

Az eladó eladhatja a terméket halasztott egyösszegű- vagy részletfizetéssel. Az árról az eladás időpontjában kell megegyezni, és nem tartalmazhat semmilyen plusz díjat a halasztott fizetés miatt.

Bai'Salam or Bai' Salaf (vásárlás halasztott szállítással)

A vevő előre kifizeti a teljes kialakított vételárat, az eladó pedig elkötelezi magát a termék egy későbbi, de meghatározott időpontban történő szállítására. Ez az ügylet elsősorban azokra a termékekre vonatkozik, melyek mennyisége és minősége a fizetéskor már egyértelműen meghatározott, jellemzően mezőgazdasági- és gyártott termékekre.

Ijara (operatív lízing), Ijara wa iqtina' (pénzügyi lízing)

A pénzügyi lízing hagyományos bankrendszerben egy hitelkonstrukció. A pénzügyi lízingnél megengedett a kamathoz hasonló konstrukció, „mert a fizetés alapját nem a pénz kölcsönzése, hanem reáleszközök átadása jelenti”²⁴.

Murabaha (költség plusz)

Az eladó tájékoztatja a vevőt a termék beszerzésének vagy gyártásának a költségéről. Ezután megegyeznek a profitrés összegében. A profitrés nem kamat, mert egyrészt nem függ a szerződés időtartamától, másrészt mert a szerződés nem pénzkölcsönzésről, hanem eszközök adás-vételéről szól. A teljes összeg kifizetése általában részletekben történik.

Jo'alah (szolgáltatási díj)

Az egyik fél vállalja, hogy a másik részére megfizet a szolgáltatás díjaként egy meghatározott összeget, melyet a szerződésben rögzítenek. Ez a mód olyan ügyletekre jellemző, mint a konzultáció vagy vagyonkezelés.

E finanszírozási típusoknak – Quard-al Hasanah kivételével – közös jellemzőjük, hogy a PLS-ekkel ellentétben a bérbeadás és a lízing esetében is előre meghatározott a hozam, és az ügylet biztosítékot is tartalmaz. Valójában ezekben az esetekben a bank hozzáad a vételárhoz vagy a járulékos költségekhez egy bizonyos százalékot, mely tartalmában a haszonkulcsnak felel meg és a vásárolt eszközök biztosítékként szolgálnak. Ezen felül a bank kérheti a kliensétől további fedezet nyújtását is. Ezek az ügyletek sokkal inkább kockázatkerülőnek tekinthetők és nem sokban különböznek a konvencionális bankok által használt konstrukciótól. A különbség csupán a terminológiában és néhány jogi formában rejlik. Ezek az ügyletek úgy felelnek meg az iszlám alapelveinek, hogy a megtérülési ráták az egyes tranzakciókhoz sokkal inkább kötődnek, semmint az időtartamhoz.

5. Befejezés helyett: a két bankrendszer együttműködésének néhány aspektusa

Az alábbiakban néhány szempontot szeretnék felvázolni, melyek az iszlám és hagyományos bankrendszer együttműködése során adódik:

Első szempontként a bankrendszer prociklikus-anticiklikus jelleg alapján a hagyományos bankrendszer az adós minőségének szigorításával a válságot mélyíti.

A második terület a megtakarító-hitelfelvevő kapcsolat. A társadalmi felelősségvállalás kapcsán hazánkban a MagNet Bank példáját kell kiemelnünk. A MagNet Magyar Közösségi Bank kapta meg a CSR Piac 2011 fődíját a „Valóban Felelős Vállalat” kategóriában. Az iszlám bankrendszer megszívlelendő tanulságokkal szolgálhat arra, hogy a betételhelyező – legalábbis részben - felelősséget vállalhat a befektetésért.

---

²⁴ Ligeti (2007)

Szintén végiggondolandó feladat a hagyományos bankrendszer keretei között a társadalom profitmaximalizálása (profitéhsége), a túlzott fogyasztás fenntartható jellege messze túlmutat e tanulmány keretein. Az iszlám bankrendszerben számtalan példát találhatunk a fogyasztói társadalom önkorlátozására.

Ugyanígy felvethető ez az önkorlátozás a pénzügyi piacokon is. Azzal, hogy az iszlám bank számára a nagy kockázattal rendelkező spekulatív ügyletek, pénzügyi derivatívák (származtatott ügyletek) tiltottak, önkéntes kockázatkezelésre kerül sor.

Nem kívánnak külön magyarázatot a vallási parancsok: drog, alkohol, szex, fegyver finanszírozásának tilalma.

A kutatás jövőbeli feladatai, melyekkel e program keretében foglalkozni szeretnék, három részre osztható:

- az iszlám bankrendszer törvényi elemzése
- konkrét iszlám banki esettanulmányok
- iszlám bank hazai lehetősége, hazai bankok lehetőségei iszlám országokban.

Végző soron bankrendszerünknek el kell döntetnie, hogy a kockázatkezelést további részletezéssel, újabb mutatószámokkal operáló Basel III. elegendő-e számára, vagy elindul az erkölcs (és a vallás) által sugallt úton, beépítve a szigorú racionális – de túlzott részletettségében sokszor célt tévesztő – szabályozásba más típusú elemeket.

Felhasznált irodalom:

1. Bajkó Attila - Nagy Dániel - Palkó Sándor László - Varga József - Vigyikán Gergely (2011): Az iszlám bankrendszer áttekintő bemutatása. Adóz(z)unk a jövőnek? Nyugat-Magyarországi Egyetem, Sopron
2. Balázs Judit (2011): Az iszlám bankrendszer: Tanulságok a neoliberais pénzügypolitika figyelmébe. Valóság 2011/1.
3. Balázs Judit (2009): Gazdasági biztonság az iszlám társadalmakban. Szakmai Szemle. A Katonai Biztonsági Hivatal Tudományos Tanácsának Kiadványa 2009/1.
4. Balázs Judit (2008): Gazdaság – vállalkozás – versenyképesség az iszlám társadalmakban. Budapest. Kézirat.
5. Balázs Judit (2008a): Az Oszmán Birodalomtól a Modern Törökországig. Budapest-Kairó, Lövér Print
6. Balogh László-Dolgos Anett (2011): Az önkormányzat szerepe a helyi pénzügyekben
7. Kaposvár V. Régiók a Kárpát-medencén innen és túl. Kaposvár
8. Botos Katalin – Botos József (2008): A világvallások gazdasági tanítása, a globális piacgazdaság és a karitás. IAS IV.
9. Gál Veronika – Kürthy Gábor (2011): A szegények bankja modell lehetőségei Magyarországon. Kaposvár V. Régiók a Kárpát-medencén innen és túl. Kaposvár

10. Ligeti Sándor (2007): Az iszlám bankrendszer. In: Lentner Csaba (szerk.): Pénzügypolitikai stratégiák a XXI. század elején, Budapest, Akadémiai Kiadó, pp. 487-501.
11. Madaras Attila - Palkó Sándor - Varga József (2011): Több mint kereskedő... (Helyi pénz - kereskedelem – marketing). Változó környezet-innovatív stratégiák. Nyugat-Magyarországi Egyetem, Sopron
12. Pappné Dr. Nagy Valéria: A magyar gazdaság transznacionalizálódási folyamata 1989-2009 Ph.d értekezés
13. Nagy Iván Zsolt (2010): Hit és hitel. Figyelő 2010/45. szám pp. 60-61.
14. Peace Research Center (2009): Mapping the global muslim population
15. Rostoványi Zsolt (1983): Mit kell tudni az iszlámról. Kossuth kiadó
16. Rostoványi Zsolt (2011): A németországi iszlám közösségek. Grotius E-könyvtár
17. Rostoványi Zsolt (2011): Európai (euro-)iszlám vagy iszlám Európában. Grotius E-könyvtár
18. Tóth Balázs István (2011): A helyi valuta szerepe a lokális gazdaságfejlesztésben. Pénzügyi szemle 2011/1.

Internetes hivatkozások

1. <http://www.nyme.hu/fileadmin/dokumentumok/ktk/>
2.]Elfoglalnák Európát az iszlám bankok. [origo]|2009. 04. 28., 12:27|
3. Ein alternatives Bankensystem ist weltweit im Vormarsch. <http://theintelligence.de/index.php/wirtschaft/finanzen/2233-ein-alternatives-bankensystem-ist-weltweit-im-vormarsch.html>
4. Markó Tímea: Az iszlám. www.biblia-tarsulat.hu/posta/izlam.htm
5. Gábor Hamvas <http://sites.google.com/site/vilagfainfo/penz-irodalom-cikkek/izlambankespenzfunkciok>.
6. Az iszlám bankrendszer. <http://www.mohamed.hu/index.php?menu=izlambank>
7. Ki is pontosan Allah? <http://www.mohamed.hu/index.php?menu=kiallah>

DR. HABIL. CSÁSZÁR ZSUZSA PTE EGYETEMI DOCENS -
FARKAS MARCELL PTE TTK BSC-HALLGATÓ -
HÁRY SZABOLCS PTE TTK FÖLDTUDOMÁNYOK DOKTORISKOLA PREDOKTOR -
BACSA BEATRIX PTE TTK FÖLDTUDOMÁNYOK DOKTORISKOLA PhD-HALLGATÓ

TÖRÖK KISEBBSÉG A JELENKORI BALKÁNON

Absztrakt

Jelen tanulmányunkban a Balkán-félsziget öt országában, Bulgáriában, Görögországban, Romániában, Macedóniában és Koszovóban, az oszmáni idők során letelepedett, és a mai napig ott élő török kisebbségek helyzete kerül rövid bemutatásra. Az írás a legtöbb állam vonatkozásában a történelmi hasonlóságok és sajátosságokon túl többek között a kisebbség szállásterületeiről, oktatási és munkaerőpiaci helyzetéről, politikai és kulturális (pl. vallás, média) képviseletéről, valamint Törökországnak az említett balkáni országokkal kialakított külpolitikai és külgazdasági viszonyáról értekezik. Célja a szórványban vagy tömbben élő törökök kisebbségi létének felvázolásán kívül, hogy a nagyhatalmi ambíciókkal rendelkező Törökországnak a Balkán-félsziget felé irányuló geopolitikai törekvéseinek mozgásterét jobban behatárolhassa a kisebbség adott állammal kialakított kapcsolatának függvényében.

Kulcsszavak: török, kisebbség, Balkán, nemzetiség, iszlám, Dobrudzsa, Bulgária, Macedónia, Koszovó, Trákia, oszmán, ottomán, Törökország, szórvány

Abstract

This study provides a short introduction to the ethnic Turkish minorities which settled down during the Ottoman ages and are still living in the Balkan peninsula's following five countries: Bulgaria, Greece, Romania, Macedonia and Kosovo. This article deals not only with the historical similarities and particularities of the aspect of the different countries but among others, about their living territories within the certain states, about their educational and labour market conditions, about the representation in politics and culture (for ex. religion, media) together with Turkey's foreign policy and foreign economy relations with the mentioned lands of the Balkans. The aim of it is, above clarifying the conditions of the scattered or block-living Turkish minorities, the limitation of Turkey's geopolitical ambitions to the Balkans considering the relationship between the minority and the given state.

Keywords: Turkish minorities, Balkan, ethnicity, islam, Dobrogea, Bulgaria, Macedonia, Kosovo, Thrace, Ottoman, Ottoman Turkey, diaspora

Bevezetés

Bár az Oszmán Birodalom immáron 90 éve megszűnt létezni, több száz éves balkáni uralma azonban mély nyomott hagyott a félszigeten. Ennek természetesen sokszor csak az építészeti emlékeit láthatjuk, de számos államban maradtak muszlim közösségek, köztük több tíz- vagy százezres nagyságrendben török származásúak, amelyekre a birodalom hanyatlását követően kisebbségi sors várt.

A legutóbbi népszámlálás adatait figyelembe véve megközelítőleg 800 000 török él a Balkán-félsziget államaiban, de a török anyanyelvűek száma egyes becslések (COLE J, 2011) szerint elérheti az 1,3 millió főt is. Bulgáriában ők teszik ki a legnépesebb kisebbséget, Görögországban pedig a történelmi muzulmánok között ők alkotják a többséget a bolgár anyanyelvű pomákok előtt. Macedóniában az albánság után a második legnagyobb iszlámhitű kisebbségként vannak jelen, Koszovóban pedig a harmadik legnépesebb muzulmán közösség. Romániában a Dobruzsában élő tatárokkal közel azonos számban alkotják az ország kisszámú őshonos muszlim kommunáját. A többi balkáni államban viszont csak elvétve találunk néhány száz főből álló őshonos török közösséget, mivel az ottománok vereségét követően az addig ott élők legtöbbször elmenekült.

A térségben jelenlévő török diaszpórák és az anyaországban élő balkáni ősökkel rendelkezők kulcsszerepet játszhatnak a gazdaságilag egyre jelentősebb tényezőnek számító Törökország és a délkelet-európai országok közötti közvetítésben. Bár még csak körvonalazódni látszik a Török Köztársaság balkáni stratégiája, már napjainkban is egyre erősebben mutatkozik meg a térség felé irányuló kultúr- és tőkeexportja (SZEKERES I. 2012). Az Erdoğan vezette török kormány igyekszik a török eredetű és iszlámot követő országokkal is baráti viszonyt ápolni anélkül, hogy az Európai Unióhoz való csatlakozásról lemondana. A Balkán-félsziget országai ebből a szempontból kézenfekvőnek tűnnek, hiszen többen közülük EU-tagok vagy idővel azzá szeretnének válni, és térség legtöbb államában jelentős számú őshonos muszlim közösség él. Ezért a Balkánt egyfajta ugródeszkaként értelmezheti a török politika az Európai Unió irányába. A gazdasági befolyás viszont konkrét elképzelések nélkül nem érvényesülhet komolyabb mértékben, hiszen a 75 milliós piacához szokott török magánvállalatok nehezen alkalmazkodnak a sokszor csak egy törökországi nagyváros lakosságával rendelkező országokhoz. További akadályai a kapcsolatok épülésének a máig élő, az oszmán időkben szerzett történelmi sérelmek, amelyek enyhítésében a balkáni török szörványra nagy feladat hárulhat.

Bulgária

A Balkán országai közül napjainkban Bulgáriában él a legnagyobb török kisebbség, a hivatalos adatok szerint 588.318 fő,¹ ők alkotják a lakosság 8,8%-át. Többségük kompakt tömbben él a Rodope-hegységben, és az ország észak-keleti, valamint dél-keleti vidékein.

---

¹ 2011-es bolgár népszámlálási adatok alapján

A mai ország területén található muszlimok – így a törökök, pomákok és romák egyes csoportjai – nemcsak azoknak a törököknek a leszármazottai, akik az Oszmán Birodalom katonáiként érkeztek bolgárföldre, hanem a már jóval korábban megtelepedett – de később eltörökösödött – krími tatárok, gagauzok, vagy az Anatóliából menekült síita kazulbasik utódai.

Az oszmán-török uralmat a 14. századtól kezdve igen jelentős török jelenlét jellemezte. Folyamatosan növekedett a török ajkú lakosság száma, elsősorban a közigazgatásban és a hadseregben alkalmazták őket, de a migráció révén nagy számban érkeztek a művelésre kevésbé alkalmas területekről pl. Anatóliából,ők Trákiában és a Balkán-hegységtől északra lévő térségekben telepedtek le (JELAVICH, B. 1996) elsősorban azok jó mezőgazdasági adottságai miatt. Ők a nem török származású, de iszlám hitű bevándorlókkal és az új vallásra áttért őslakossággal egyetemben egy nagy muszlim közösséget alkottak, akiket a birodalom visszahúzódnása különbözőképpen érintett. Az új bolgár nemzetállam megalakulását követően a több szakaszban zajló Törökországba történő kivándorlás következtében folyamatosan apadt a számuk. Egyes becslések szerint 1878-ban már csak a lakosság negyede tartozott a török népességhez. Különösen nagyszámban érte veszteség a nagyvárosok török lakosságát, akik gyakorlatilag eltűntek az országból, a paraszti sorban lévők pedig a növekvő adóterhek ellen próbálták őshazájukba visszatérni (KŐSZEGI M. 2011). A nemzetközi politikai helyzet, az I. világháború közös politikai-katonai szövetségbe sodorta a két országot, s ez pozitív hatással volt a még Bulgáriában maradt török kisebbségre. Kisebbségi jogaik bővültek, ez elsősorban a nyelvhasználatra, az oktatásra vonatkozó lehetőségeket érintette, de számos sajtóorgánumot is megjelentettek. Az 1934-es bolgár jobboldali katonai puccsot követően érezhető volt az asszimilációs nyomás és a korábban biztosított jogok korlátozása. Ennek köszönhető, hogy míg az 1900-as népszámlálási adatok összesítése alapján a török lakosság aránya 14,2% volt, az 1946-os censuzon ez 9,6%-ra csökkent.

A II. világháború után született 1947-es alkotmány elismeri a törököket, mint kisebbséget, és a török anyanyelven történő oktatáshoz való jogot is. Ennek jeléül Sztara Zagorában török tanárképző főiskola nyílt, Szófiában pedig török egyetemi szak. A hangulat azonban hamar megváltozott: egyrészt a törököknek a valláshoz való viszonya miatt nem igen jöttek eredmények az új, kommunista emberideál kialakítása területén, másrészt a hidegháború következményeként megromlott a bolgár-török viszony. A török kisebbség léte a bolgár politikai közgondolkodásban biztonspolitikai kockázatot jelentett. A török-ellenes propaganda felerősödött, mindezt észlelve, törökök százezrei szerettek volna menekülni. 1950-ben Ankara megnyitotta a török határt, részben bolgár ösztönzésre is közel 156.000 fő hagyta el az országot (KLEIN A. 2013). Az 1968-as bolgár-török egyezmény értelmében az új hazát választók közeli rokonai lehetőséget kaptak, hogy kövessék családtagjaikat Törökországba, ezzel újabb 120 ezer ember hagyta el Bulgáriát (KŐSZEGI M. 2011). A török kisebbség belső elnyomása az ötvenes évek végén újabb fordulatot vett, Todor Zsivkov 1958-ban meghirdette a nacionalizmus és a vallási fanatizmus elleni harcot, ami a valóságban a török nyelvű sajtó és oktatás megszűnését jelentette. Ez részben a nemzetiségek létének egyszerű tagadását, részben pedig a bolgáruul beszélő és bolgár kultúrájú egységes szocialista nemzet megteremtését

szolgált. Ez is hozzájárult ahhoz, hogy a fentebb már jelzett '68-as kivándorlásban több mint százezren hagyták el Bulgáriát. A hetvenes és nyolcvanas években a bolgár kormányzat nemzetiségpolitikája a törökkel és pomákokkal szemben súlyosan diszkriminatív jelleget öltött. A török nyelvű iskolákat összevonták a bolgárral és az 1970-es években a török nyelvű oktatást, 1974-ben pedig a szófiai egyetem török tanszékét is megszüntették. Nagyfokú asszimilációba kezdtek, bolgárosították a török neveket², majd tiltani kezdték a népviseletben történő megjelenést és szokásaik ápolását, továbbá a török nyelv nyilvános helyen történő használatát. 1989 januárjától egyre fokozódott a török lakosság nyílt tiltakozása az őket ért korlátozásokkal szemben. Tüntetések, éhségstrájkokat folytattak, alapvető emberi jogokat, név- és nyelvhasználatot, szabad vallásgyakorlást követeltek. A bulgáriai etnikai konfliktus 1989 nyarán érte el csúcspontját a török etnikum tömeges kivándorlásával, jelezve ezzel az úgynevezett „újjászületési folyamat” csődjét (PETKOV–FOTEV, 1990) Az újjászületési folyamat elnevezés tulajdonképpen a török kisebbség ellen irányuló etnikai politikát takarta, Ennek lényege, hogy tagadják a török eredetű népesség létezését Bulgáriában és csak, mint törökösített, asszimilált bolgárokról hajlandók tudomást venni. Végül, a kormány meghátrálásként értelmezhető, hogy 1989-ben a világtűlével bevezetésével elősegítette a „nagy kirándulás” néven emlegetett folyamatot, amelynek következtében 300-350 ezer ember hagyta el Bulgáriát és távozott Törökországba. Zsivkov rendszerének bukása után a diszkriminatív rendelkezéseket visszavonták és a kivándorlók közül – a kedvezőtlen anyaországi fogadtatás miatt – több mint 150 ezren visszatérhettek Bulgáriába.

Bulgáriában az előző, közel másfél évszázad kivándorlási évszázad migrációs folyamatai miatt folyamatosan csökkent a törökök száma, de ennek ellenére 1992-ben az összlakosság 9,4 %-a vallotta magát töröknek. Míg a török közösség tagjainak száma 2001-ben 746.664 volt, addig a 2011-es népszámlálási adatok szerint már csak 588.318, amely etnikai csoportjuk tekintetében 21,2%-os népességesökkenést mutat. Ez összefüggésben van azzal, hogy a töröknél is a bolgár etnikuméhoz hasonló tendenciát észlelünk a természetes szaporodás tekintetében, de nem elhanyagolható tényező hogy az ország egyes részein, különösen Bulgária északkeleti területein, a kisebbség integrációja is megindult a többségi társadalomhoz. A legutolsó népszámlálási adatok tükrében a törökök földrajzilag jól lehatárolható területeken – Kardzsali, Razgrad, Targoviste, Sumen, Szilisztra, Dobrics, Rusze, Burgasz – alakították ki lakóhelyeiket.

A rendszerváltás után létrejött új bolgár jogrendszer alkotmányos szinten biztosítja a lelkiismereti és vallásszabadságot, ugyanakkor tiltja az etnikai pártok létesítését és vallási intézmények politikai célokra való felhasználását. A bulgáriai törökök pártja – a hivatalosan nem, de köztudottan etnikai alapon létrehozott – török kisebbségi párt a Mozgalom a Jogokért és a Szabadságért (DPSZ) huzamosabb ideje rendelkezik frakcióval a bolgár parlamentben. A DPSZ létrejöttével rendkívül kiéleződtek a társadalmi viszonyok, mivel a lakosság nagy része ellenezte, hogy egy burkoltan etnikai alapon létrejövő párt befolyással bírjon a

---

² 800.000 bolgár állampolgárnak adtak új, bolgár hangzású nevet és új születési anyakönyvi kivonatot

bolgár kormányzati szférában. Az Ahmed Dogán vezette DPSZ hosszabb időn át meghatározó szerepet töltött be a bolgár kormánypolitikában. Az erős és markáns személyiségjegyekkel felruházott Dogán a bulgáriai törökök vezéréként számos szankciót helyezett kilátásba azokkal a törökökkel szemben, akik a választások alkalmával nem a DPSZ-re kívántak szavazni.

A törökökkel és az iszlám vallással szemben megnyilvánuló többségi társadalmi ellenszenv egyik oka a bűnözéssel való azonosítás, az eltérő kulturális szokásokkal szembeni előítélet, továbbá az erőszak, illetve a szélsőséges vallási fanatizmusra való fogékonyság. Közismert tény, hogy a DPSZ kiváló kapcsolatokkal rendelkezik a török politikai szférákban, továbbá a kint maradt több százézer szavazópolgár köreiből. A Törökországba távozott bulgáriai törökök számát százezerre becsülik, akiket a DPSZ szavazóbázisaként tartanak számon annak ellenére, hogy eddig egyetlen bulgáriai választáson sem kapott a DPSZ hűszereznél több voksot a törökországi kettős állampolgároktól. A közép-európai országokban élő muszlimok közül egyedül a bulgáriai törökök kötődnek anyaországukhoz. A bulgáriai új generációs muszlim közösségek kapcsolattartása az anyaországgal sajátosnak, vagyis egyéni alapúnak tekinthető, amelynek során leginkább családi látogatásokról és nem az anyaországi muszlim közösséggel való kapcsolattartásról van szó.

A főként mezőgazdasági tevékenységet folytató területeken élő törökök életkörülményeiben mind a kommunizmus, mind pedig a rendszerváltás utáni helyzet a teljes létbizonytalanságot hozta. A korábban egységes etnikai tömbök folyamatosan felbomlottak, a jobb megélhetés és a munkalehetőség reményében országszerte vándoroltak. Mivel a török etnikum a bolgár társadalom egyik számottevő, jól körülhatárolható rétegét alkotja, ezért munkába állásuk és elhelyezkedésük számos akadályba ütközött. A bulgáriai törökök körében az országos átlagnál magasabb a munkanélküliség, a munkanélküliek túlnyomó többsége csak alap- vagy középfokú végzettséggel rendelkezik.

A bulgáriai török fiatalok zömét mind a mai napig az alacsony iskolázottság jellemzi és a statisztikai adatok szerint a török kisebbség körében 7,4%-ra emelkedett az analfabéták száma. A bolgár társadalomba való teljes értékű részvételüket mindez jelentős mértékben akadályozza és további problémákat generál nemcsak az oktatás terén, hanem a társadalmi szféra egyéb területein is. Az alacsony iskolázottság okai elsősorban a török családok pénzügyi és gazdasági nehézségeire vezethetők vissza, ahol a három vagy több gyermeket nevelő családoknál a ruhák, cipők megvásárlása is gondot jelent. Másodsorban a török kisebbséget jellemző motiválatlanságot kell kiemelni, amelynek okai a nemzetiségi hovatartozásuk miatti munkanélküliségre vezethetők vissza. A török kisebbség a bulgáriai munkaerőpiacon jelentős hátránnyal indul – nem bolgár hangzású nevükből kifolyólag is – egy adott munkakör betöltésére irányuló pályázat esetén. Harmadik okként a bolgár nyelv hiányos ismeretét lehet említeni, amely nagymértékben korlátozza a tananyag elsajátítását. A negyedik tényező a speciális oktatási módszerek terén jelentkező tanári tapasztalatlanságára, felkészületlenségére vezethető vissza, de hangsúlyozandó azoknak a tanároknak a hiánya is, akik megfelelő oktatással, képzéssel segítenék a nyelvi és egyéb problémák leküzdését. A

következő probléma, amely a törökök által kompaktnak tekinthető területeket jellemez, miszerint a gyerekek mindennapi nyelvhasználata során egyre több idegen szóval – dialektussal – bővül a szókincsük, feltételezve azt, hogy körükben a hivatalos bolgár nyelvnek nincs olyan tudásbázisa, amelyre a modern, irodalmi bolgár szókincs építhető lenne. Az iskolák működési feltételeinek alulffinanszírozottsága, a modern vizuális segédeszközök és az elavult iskolai berendezések, kellékek vezettek a török nemzetiségű gyerekek félig írni-olvasni tudásához Bulgáriában.

A nemzetiségi oktatás legfontosabb kérdése a tankönyvek biztosítása. A bulgáriai törökök esetében nincs elegendő rendelkezésre álló nyomtatott tankönyv, többségük fénymásolt példány és már alig használható. 1992 óta egyik bolgár kormány sem hirdette meg a török nemzetiségi tankönyv megírására vonatkozó projektet, ezért jelenleg egy 1998-as ankarai kiadású tankönyvből tanulnak, amelyben nem esik szó a bulgáriai törökök szokásairól, kultúrájáról.

A tanulók számának alakulása csökkenő tendenciát mutat. Amíg a rendszerváltás idején 114 ezer körüli volt a török anyanyelvű diákok száma, addig 2011-re hétezerre csökkent a tanulói létszám. Ennek egyik oka, hogy a szülők a választható tantárgyak sorából a török nyelvére helyett az angol nyelvet, vagy akár az informatikát részesítik előnyben.

A vallás, a hit és az ehhez kapcsolódó életmódot érintő tanításokra nagy hangsúlyt fektetnek. A bulgáriai főmufti aktív jelenléte óta az iszlám vallási hitet hangsúlyozó iskolák száma a 2001-es 16-ról előbb 48-ra, majd 80-ra emelkedett, 2009-re viszont 35-re csökkent és körülbelül ennyi működik ma is, amelyek hallgatói létszámát az adott település mérete határozza meg. A vallási vezető jelenléte biztosítja az imámok megfelelő színvonalú képzését és a kilenc hónapig tartó tanulás végén bizonyítványt kapnak arról, hogy elvégezték a Korán tanfolyamot és felkészültek a tanításra. Az újgenerációs bulgáriai muszlim közösség lelkesen gyakorolja és őrzi hagyományait, ugyanakkor a vallást már nem tekinti elsődleges fontosságúnak. Egy tanulmány szerint (<http://www.hurriyetaidailynews.com/bulgarias-muslims-not-deeply-religious-tudy.aspx?pageID=238&nid=8817>) a megkérdezett 850 bulgáriai muzulmán körében csak 48,6 százalék tartja magát vallásosnak, 41 százalék még soha sem járt mecsetbe, és 59,3 százalékuk otthon sem imádkozik. Mindeközben válaszadói körében a férfiak 88 százaléka körülmetélt és a megkérdezettek 96 százaléka muzulmán szertartás szerinti temetkezést választ. A bulgáriai muszlimok körében a tanulmány szerint egyre elfogadottabb a házasság nélküli együttélés és közel 40 százalékuk beismerte a sertéshús és az alkohol fogyasztását. A bulgáriai muszlimok körében végbemenő vallási modernizáció számos konfliktusforrást eredményez a hagyományokhoz mereven ragaszkodó, radikálisabb csoportok és a mérsékelt konzervatív irányvonalat követők között.

Görögország

A mai Görögország részét képező Nyugat-Trákia területére már a 14. század közepétől telepedtek le törökök. Nem csak Trákia nyugati, de keleti felén is ők alkották a többséget az 1920-as évekig. 1913-ban Bulgáriához csatolták, majd 1920-ban Görögország annektálta a Nyugat-Trákiaként ismert térséget. Előbbi országhoz az isztambuli, majd utóbbihoz a Sèvres-i béke értelmében került a terület. Hivatalosan csak 1923-ban engedték át a tartományt Görögországnak a Lausanne-i béke megkötése után. Még ugyanebben az évben aláírták a görög-török lakosságcsere-egyezményt, melynek értelmében a nyugat-trákiai térségben élő törökökön kívül egyes becslések szerint akár félmillió honfitársukat Törökországba telepítették. Mivel a görög kormány nem tartotta be a kisebbségek védelméről szóló határozatokat, sok nyugat-trákiai török is a kivándorlás mellett döntött. Így az 1920 körül még a lakosság körülbelül 84%-át kitevő többség mára mindössze a terület népességének kevesebb, mint harmadát alkotja. Ennek az arálynak a kialakulásához hozzájárultak az ország göröglakta térségeiből történő betelepítések is, melyek sokáig tükrözték az akkori görög politika asszimilációs szándékait. A központi politika csak az 1990-es évek közepére változott, de a gyakorlatban még a mai napig mindig sok a megoldatlan probléma és mondhatni, hogy a történelmi görög-török szembenállás frontvonala ez a török kisebbségi terület (ATAÖV, T. 1992).

Valamennyi, a történelmi Nyugat-Trákiát alkotó tartományban (Xanti, Rodope, Evros) jelen vannak, viszont az ezeken belüli koncentrációt nehéz kimutatni. Ennek legfőbb oka, hogy Görögország 1983-tól (Észak-Ciprus kikiáltása okán) csak egy etnikai muzulmán kisebbséget ismer el, de ebbe tartoznak a törökökön kívül még a bolgár anyanyelvű pomákok és a muzulmán cigányok is. Egy 2002-es becslés (KOTZAMANIS, B.-AGORASTAKIS, M. 2002) szerint a fenti tartományokban élő megközelítőleg 114.000 etnikai muzulmán közül 36.000 lehet pomák, 24.000 alkothatta a muzulmán cigányságot és a relatív többség, feltehetőleg 54.000 ember török. A törökök legnagyobb része (42.000 fő) a Kamotini (*Gümülcine*) központú Rodope közigazgatási egységben él, Xantiban (a trákiai pomákok központja; törökül *İskeçe*), mintegy 10.000-en lehetnek, míg a török határhoz legközelebb fekvő Evrosban már csak 2.000 főnyi közösséget alkotnak. Evrosban a legnehezebb a szórvány felkutatása, ugyanis itt a kis lélekszámú törökökkel közel azonos számú pomák és muzulmán cigány kisebbség él. Érdekesség, hogy Görögországban Nyugat-Trákián kívül még Rodosz és Kosz (*İstanköy*) szigetén is él őshonos török közösség, előbbi szigeten mintegy 3.500-an, míg utóbbin körülbelül 2.000-en vannak (CLOGG, R. 2002). Ennek oka, hogy egészen 1947-ig a Dodekanészosz-szigetsoport és ezzel az ahhoz tartozó két sziget is Olaszország része volt, így nem érintette a már fentebb említett lakosságcsere a helyieket. Ezzel ellentétben a krétai törököket, akik 1920-ig még a sziget lakosságának körülbelül 7%-át adták, 1923-ban maradéktalanul Törökországba telepítették.

A görög rendelkezések nem térnek ki az óvodai nevelésre, így azokban kizárólag görögül kommunikálnak, a segédanyagok is kivétel nélkül görög nyelvűek. A szülők egy része, féltvén gyermekük identitását nem íratja be gyermekét óvodába, mások hagyományos földművelő család gyermekeként szintén kimaradnak az iskola előtti tanulásból. Ezeknek köszönhetően 2000 környékén

mindössze 300 körüli török óvodást számláltak össze, ami egy fiatal korösszetételű vallásos kisebbség lévén meglehetősen alacsony szám. Az általános iskolák helyzete már valamivel rendezettebb, mivel Trákiában körülbelül 220 alapfokú kisebbségi oktatási intézmény áll rendelkezésre. Ezt árnyalja, hogy közülük sokba rendkívül kevés diák jár, de a legnagyobb intézménybe is csak körülbelül 300-an. Mivel a földműveléssel foglalkozó területeken sok diák csak novembertől májusig jár iskolába, sokkal kevesebb idejük van ugyanannyi tananyag elsajátítására, aminek felét számukra idegen nyelven kell tanulniuk. Következésképpen, amíg a görög diákok közül csak minden századik bukik meg, addig a kisebbségi iskolákba járók közül ez minden negyedik tanulót érinti. A kifejezetten a Trákiában élő török kisebbség számára készülő tankönyveket újabban Törökországban adják ki, ám egészen az 1990-es évek végéig sérült könyvekből, illetve fénymásolatokból tudtak csak anyanyelvükön tanulni a helyiek. A töröknyelvű általános iskolai kisebbségi oktatásban részesülők száma 1968-ban érte el a maximumát 16.078 fővel, azóta folyamatosan csökken a tanulók száma. 2002-ben már csak 6.694-en tanultak ilyen módon. Mindösszesen két középiskolájuk van, egy Kamotiniben, egy Xantiban, ezenkívül két medresze létezik a vallási tanulmányokban elmélyedni kívánó török középiskolás korúak számára, egy Kamotiniben, egy a Xanti tartományban lévő Ehinós községben. Egészen 2000-ig nem vettek fel ezek a középiskolák lányokat, majd 2000-tól a Kamotini középiskola nyílt meg előttük elsőként. 2002-ben a lehetőségek ellenére mégis a legnépszerűbb görög tanítási nyelvű középiskolákba járt mintegy 1.500 diák, ami az összes trákiai kisebbségi tanuló 15%-át adta. Azonban még így is folyamatosan növekszik a török középiskolások száma. 1990-ben még csupán 165-en voltak, míg 2002-ben a számuk már megközelítette az ezret. Görögország legkevesebb hat egyetemén lehet török kurzusokat hallgatni, ezek mellett több magánfőiskola is rendelkezésre áll a nyelvet elsajátítani szándékozók számára (TSITSELIKIS, K. – MAVROMMATIS, G. 2003).

Politikai képviseletüket az 1991-ben alapított DEB (*Dostluk - Eşitlik - Barış Partisi*; magyarul: Barátság, Egyenlőség és Béke Pártja) látja el, élén Mustafa Ali Çavuş-sal. Rendszerint baloldali pártokat (például PASOK) támogatnak a választások alkalmával, és általában 1-2 helyet szereztek meg a parlamentben, de legutóbb 2012-ben nem kaptak egyetlen mandátumot sem annak ellenére, hogy baloldali koalíció alakított kormányt az országban (www.debpartisi.org/). Fontosabb újsága a helyi közösségnek a *Birlik* (www.birlikgazetesi.info/), az *Akide* és a *Gündem*. Kulturális szervezetik közül a legismertebbek a Kamotini központú *Bati Trakya Azınlıđı Yükek Tahsılliler Derneđi* (Trákiai Kisebbségi Egyetemi Diplomások Szervezete) és az *İskeçe Türk Birliđi* (Xanti Török Unió) (NIELSEN J. S. et al. 2009).

A görög-török szembenállás az 1821-es görög szabadságharc kitörése óta folyamatos. Bár többször közeledtek egymáshoz a felek, és 1930-ban még egy görög-török barátsági és semlegességi szerződés is megkötött a két ország között, a világháborút követően azonban sokáig újra ellenséges volt a légkör közöttük. Később több törökországi görögellenes esemény után a török fél felmondta a baráti szerződést 1965-ben. A NATO-nak ugyan mindkét ország tagja, de ez sem segítette a diplomáciai kapcsolatok épülését, ugyanis három igen markáns „front” húzódik a két állam között. Ezek pedig az egymás országaiban élő görög, illetve török

kisebbség helyzetén kívül a ciprusi kérdés, valamint az égei-tengeri határellentétek. A trákiak törökök sorsa az 1950-es évek közepétől kezdett el rosszra fordulni, a ciprusi kérdés kiéleződésekor. 1960-tól megtiltották a törökországi tanárok munkavállalását Trákiában, míg az 1970-es évek végétől tilos volt a kisebbségi helységnevek használata, akár csak zárójeles formában is. 1984-től a két török középiskolában is görög nyelven kellett érettségi vizsgát tenni az ott tanulóknak. Ezután 1985-ben törökök által szervezett tömegtüntetésre került sor Kamotiniben, ami alatt egy mecsetben és egy muzulmán temetőben is bombát robbantottak görög nacionalisták. Majd 1986-ban a parlamenti választásokon független jelöltként induló Sadik Ahmet-et államellenes cselekedet vádjával elítélték és bebörtönözték. Két és fél év múlva az Európai Bizottság hathatós közbenjárásának köszönhetően szabadult csak ki, majd az 1990-es választásokon mandátumot is szerzett. 1990 óta valamelyest enyhült a viszony a két ország között (bár az 1995-96-os imiai krízis megszakította ezt), többek között azért, mert Görögország egyre inkább toleráns politikát kezdett el folytatni a trákiak törökökkel szemben. A közeledés jeleként 1999-ben létrehozta a Görög-Török Kormányzó Bizottságot, ami a kevésbé fajsúlyos, ellenérdekektől mentes kérdésekben döntött. Azóta is több sikeres egyezményt írtak alá, de a folyamatos határsértések, Ciprus és a török EU-csatlakozás ügye mind mind okot adnak arra, hogy továbbra is instablnak tekintsük a két állam közti jelenleg többé-kevésbé békés, ám annál feszültebb viszonyt (BALOGH Á. 2008). Törökország egyébként a mai napig a muzulmán kisebbség feletti teljes ellenőrzésre és befolyásra törekszik, amelyet a Kamotiniben található török konzulátuson keresztül próbál elérni (LYVEROS, S. 2004).

Románia

Dobrudza területén már 1262-64 között letelepedtek anatóliai törökök Szari-Szaltúk Baba vezetésével, innen származik Babadag város elnevezése is (MAMUT, E.). A terület 1420-ban vált az Oszmán Birodalom részévé, amelyre ezután folyamatosan, de leginkább 16. század elején érkeztek törökök. Ekkor egy viszonylagos demográfiai egyensúly állt be a helyi –többnyire ortodox– keresztény és muzulmán lakosság között. Az Oszmán Birodalom hűbéresei, Havasalföld és Moldva, miután 1859-ben egyesültek, 1862-ben Románia néven nemzetközileg elismert független állammá alakultak. Dobrudza 1878-ban vált Románia részévé, ahol 1879-ben még 134.000 iszlámhitű³ többség élt együtt mintegy 87.000 főnyi keresztény kisebbséggel. A birodalmi csapatok a hatalomváltást követően kivonultak, és velük együtt sok, addig itt élő török és tatár is elhagyta a térséget és a Balkán délebbi, még oszmán uralom alatt lévő részeire költöztek. 1900-ra így az addig többségben élő muszlimok 40.000-es kisebbséggé zsugorodtak (a tatárokat is beleszámítva) és a román kolonizációs törekvések miatt folyó betelepüléseknek köszönhetően egy 120.000 főt számláló román többséggel osztották meg szállásterületeiket. A két világháború közti népszámlálási adatok nem adnak megfelelő összehasonlítási alapot, ugyanis ekkor a „Nagy-Románia”-ként emlegetett államalakulat része volt Dél-Dobrudza is, így az ország területével együtt a törökök száma is megugrott a statisztikában. Az 1936-os román-török egyezmény

³ A népszámlálás egészen 1956-ig nem különítette el a török és tatár kisebbséget, hanem egy muszlim kisebbségként tartotta számon őket.

értelmében körülbelül 130.000 tatár és török költözött el Törökországba, és megközelítőleg csak 55.000-en maradtak itt, így 21%-ról 6-7%-ra csökkent az arányuk, de 1948-ig 28.000 főre esett vissza a számuk. A szocialista érában a román-török viszony további romlása miatt megállt a kivándorlás az 1960-as években, így azóta növekszik mind a törökök, mind a tatárok száma (BECHIR, E. 2008). Napjainkban körülbelül 3%-ot tesznek ki a törökök Dobrudzsa Romániához tartozó két megyéjében, míg az országban mindössze 0,15%-ot alkotnak, ami 27.698 főt jelent.⁴ Ennek megfelelően egy meglehetősen jelentéktelen, csupán a lokális etnikai diverzitás tekintetében nagyobb jelentőségű, illetve az államban élő muzulmán közösségekben nagyobb szereppel rendelkező kisebbségről beszélhetünk.

Területileg tehát leginkább a Dobrudzsa romániai részét képező Konstanca és Tulcsa megyékben élnek, továbbá Bukarestben találhatjuk még meg őket, itt 2.388-an vallották magukat töröknek. Konstanca megyében hivatalosan 20.826-an tartoztak a nemzetiséghez 2011-ben (3,3%), Tulcsa megyében ez az arány már csak 0,9% (1 674 fő). Központjuk a tengerparti kikötőváros Konstanca, itt 6.525 török él, a város 2,3%-át teszik ki. Egyedüli többségi településük a bolgár határ mellett fekvő Dobromir, ahol 1.767-en képviseltették magukat és ezzel a község 61,9%-át alkotják. Konstanca megyében további négy településen nagyobb az arányuk 10%-nál, Băneasa (*Paraköy*) városában, illetve Cobadin (*Kobadin*), Independența (*Bayramdede*), valamint Castelu (*Köstel*) falvakban, előbbi kettőben ezer főt meghaladó számban vannak jelen. Jelentősebb a jelenlétük Cumpăna községben is. A városok közül a jelentős szőlőtermő vidéken fekvő Medgidiában (*Mecidiye*) mintegy 3.340-en élnek (9,2%), de a tengerparti üdülőhelyen Mangaliában (*Mankalya*) és Duna-parti Harșovában is ezer főnél nagyobb vagy közel akkora közösséget képviselnek. Kisebb számban és arányban, de Konstanca körül a fentiekén kívül további számos helységben megtaláljuk őket. Tulcsa megyében az azonos nevű megyeszékhelyen kívül még Babadag városában él számottevő török kisebbség, de számuk egyik városban sem éri el az ezret.⁵ A fent megemlített településeken él a romániai törökök több mint kétharmada. Egészen 1972-ig a Dunán, Orsova városától nem messze fekvő Ada Kaleh⁶ szigetén is élt több ezer főnyi török (JAMRIK L. 2011), de a folyó vízének felduzzasztása előtt Törökországba és Dobrudzsába telepítették őket, ugyanis ekkor épült a vaskapui vízerőmű gátja.

Az 1880-as oktatási törvényben fektették le a török nyelvű kisebbségi oktatás alapjait. Hasonlóan a többi kisebbségi iskolához, a török iskolákban is kötelező volt a román nyelv tanulása tanórai keretek között. A mecsetek vezetőit, az imámokat is államilag alapított iskolákban képezték. 1900-ban még virágzott Dobrudzsában az iszlám, 260 mecset várta a hívőket, a legjelentősebb medresze pedig Babadagban működött 1964-ig, amikor is a csökkenő érdeklődésre hivatkozva bezárták. Ez azt jelentette, hogy imámok hiányában az 1980-as évekre a mecsetek nagy részében már nem tartottak imát. 1949-ben az alkotmány biztosította a nemzeti kisebbségeknek, hogy iskoláikban anyanyelvükön tanulhassanak, de mivel ezek nagyon alacsony

⁴ A hivatalos 2011. évi népszámlálási adatok alapján.

⁵ A hivatalos 2011. évi népszámlálási adatok alapján.

⁶ 1913 és 1918 között Magyarország része. A szigeten fekvő község ekkor kapta az *Újorsova* nevet.

szívnálúak voltak, ezért a kevés beiratkozott miatt mind a tatárok, mind a törökök valamennyi oktatási intézménye bezárta kapuit 1957-ig. Az elmaradozó érdeklődés többnyire arra vezethető vissza, hogy a kisebbségi szülők nagy része egyetemre akarta járattatni gyermekeit, amihez elengedhetetlen volt a román nyelv ismerete, ezt viszont a kisebbségi iskolákban nem tudták volna kellő szinten elsajátítani. A rendszerváltást követően is még csak iskola előtti felkészítő jellegű oktatásban részesült mintegy 156 török gyermek az 1993/94-es tanévben (BECHIR, E. 2008). 1996-ban nyílt meg Medgidiában a Kemal Atatürk Muzulmán Teológiai és Pedagógiai Líceum (románul: *Liceul Teologic Musulman și Pedagogic Kemal Atatürk*), amely azóta is a törökök és tatárok legfőbb oktatási intézménye. A Bukaresti Egyetemen török tanulmányokból akár mesterdiplomát is szerezhetnek az aziránt érdeklődők (NIELSEN, J. S. et al. 2009).

Politikai pártjuk az RTDB (*Romanya Demokrat Türk Birliđi*; magyarul: Romániai Török Demokrata Unió), melynek központja Konstanca, ahol egyébiránt török konzulátus is működik. A párt elnöke 2004 óta Osman Febdi, egyetlen parlamenti képviselője Ibram Iusein (www.udtr.ro), a hivatalos újsága pedig a *Hakses* (www.hakses.turc.ro). Egyéb fontosabb sajtótermékeik még a *Romanya Zaman* (www.zaman.ro) és a *Hayat* (www.hayat.ro/). A török kulturális értékek őrzése és közvetítése céljából jött létre Bukarestben a Yunus Emre Török Kulturális Központ (*Yunus Emre Türk Kültür Merkezi*) (www.yee.org.tr/turkiye/tr/anasayfa). 2009-ben az UDTR a tatár párttal közösen létrehozott egy háromnyelvű (török, tatár, román) rádiót, a *Radio T-t* (NIELSEN, J. S. et al. 2009).

A Romániában élő kisebbségek közül a magyarokhoz pozitívan viszonyulnak a helyi törökök, mivel a határon túli politikusaink által kivívott engedmények rájuk is érvényesek. A tatárokkal hagyományosan jó viszonyt ápolnak, ennek okai többek között az azonos vallás és a közös történelmi sors, megnyilvánulása pedig a gyakori vegyes házasságok és a politikai összefogás. Sok tatár eleve töröknek vallja magát a népszámláláson, ez a vegyes családokon túl a gazdaságilag erősödő „anyaország”-gal való szimpatizálással magyarázható. A lipovánok⁷ élnek még hozzájuk viszonyítva közel azonos számban Dobrudzsában, de velük szinte semmilyen komolyabb kapcsolat nem képzelhető el. Ennek oka egyrészt nyelvi, vallási és kulturális eredetű, másrészt területi, ugyanis Tulcsa megyében akadhatunk csak rájuk, így nem nagyon érintkezhetnek a Konstanca központú törökökkel. A románság a törökökkel szemben sokszor gyanakvó, ugyanis az itt élő kisebbség inkább tekinti anyaországának Törökországot és büszke török származására, mintsem román állampolgárságára (BECHIR, E. 2008). A dobrudzsai románokkal azonban különleges okot adhat az összefogásra, hogy több román is Konstancában egy esetleges dobrudzsai közigazgatási és pénzügyi autonóm régió létrehozását szorgalmazza, ugyanis keveslik a turizmusból származó adóbevételeikhez képest azt az összeget, amit az állam visszajuttat a városnak és térségének (www.maszol.ro). Törökország legnagyobb kereskedelmi partnere a Balkánon egyébként Románia, 2011-ben 4,3 milliárd euró forgalmat bonyolított le a két ország egymás között.

---

⁷ A lipovánok orosz eredetű népcsoport, mely több mint 200 éve él a Duna deltájában. Románián kívül főleg Ukrajna odesszai területén találhatóak meg. Központjuk az ukrainai Vilkovo városa.

Törökországot a legnagyobb befektetők között tartják számon, és több mint 6.000 vállalattal van jelen a román piacon a kereskedelemtől az iparon át a szolgáltatásokig. A török tulajdonú Credit Europe Bank 85 fiókkal rendelkezik, ebből 5 fiókjuk Konstancában található. A második legnagyobb török magánbank, a Garanti Bank is 51 fiókkal képviselteti magát Romániában (www.mfa.gov.tr/relations-between-turkey-and-romania.en.mfa). A kapcsolatok erősödésének magyarázata kétoldalú. Egyik részről a kivándorlás miatt drasztikusan csökkenő népességű Romániának érdekében áll a gazdasága élénkítése a külföldi tőkével, míg Törökország biztos támogatóként számít majd Romániára a török EU-csatlakozásokkal kapcsolatos vitákban.

Macedónia

A török nemzetiségű népesség az 1371-től – amikor az oszmán haderő véres csatában legyőzte Ugleša és Volkasin fivérek csapatait a Marica folyónál – 1913-ig, az első balkáni háború végéig tartó oszmán uralom alatt érkezett a mai Macedónia területére. A több mint öt évszázados oszmán uralom megváltoztatta Macedónia etnikai térképét, de az itt élő szláv népességet nem sikerült asszimilálni. Ugyanakkor a törökök szokásai, vallása, nyelve mély nyomot hagyott az itt élő népességen, amelynek fontos jele, hogy sikeresen iszlamizálták a szláv lakosság egy részét (KISZELINOVSZKI, Sz. 2007; SZTAVOVI-KAVKA, I. 2002). (Az ország nyugati részén élő, macedón nyelvet beszélő muzulmánokat torbeseznek, a Koszovó déli-délkeleti részén élőket pedig gorániaknak hívják.)

Az 1912-13-as balkáni háborúkat követően – elsősorban a kivándorlásnak köszönhetően – nagymértékben csökkent a törökök száma Macedóniában. Ugyanez a tendencia figyelhető meg a második világháborút követő időszakban, különösen 1954 és 1962 között, miután Jugoszlávia és Törökország aláírta a jugoszláviai török kisebbség kitelepülésének szabályozásáról szóló szerződést. Ebben az időszakban a török nemzetiségű népesség több mint fele költözött Macedóniából Törökországba (NIKODINOVSZKI, B. – SZTOJMILOV, A. 1999).

Érdekességként meg kell jegyezni, hogy a balkáni törökökkel ellentétben (akik főleg a városi lakosságban jelentek meg) Macedónia területén kialakult egy jellegzetesen nem városi török réteg, akiknek betelepítése elsősorban katonai célokat szolgált. Ezeket a könnyen mozgósítható félnomád jürüköket a jelenlegi állam déli és délkeleti részében találhatjuk (VÉGH A. 2010).

A török kisebbség száma, illetve a népességen belüli arányuk a múlt század 60-as éveitől is csökkenő tendenciát mutat, amelynek egyik oka a kivándorlás (Törökországba és Nyugat-Európába), a másik pedig az albán többségű területeken az ugyancsak muzulmán vallású albánok asszimilációs törekvései. Míg 1953-ban 203 ezren voltak, ez a szám 1971-ben 108 ezerre, a kétezres évek elejére (2002) pedig 77.959 főre csökkent. A török népesség fogyása mellett csökkenő arányuk is szembeötlő, ma már csak a lakosság 3,85 %-át képezik. Az albán férfiak és a török nők által kötött vegyes házasságokban a családok az albán nyelvet használják, és az albán szokások szerint élnek. A legutóbbi népszámlálásokon egyes vidékeken az is

előfordult, hogy az albán nemzetiségű kérdezőbiztosok a törököket is albánként vették nyilvántartásba.

Az albánoktól eltérően a törökök szétszórtan élnek Macedóniában. A legutolsó hivatalos népszámlálás⁸, a 2002-es adatai szerint a 2004-ben bevezetett közigazgatási felosztást (85 járás, azaz opstina) figyelembe véve a törökök csak két járásban (Plasnica: 97,82%, Centar Zsupa: 80,17%) alkotnak többséget, Mavrovo i Rostusa járásban 31,10%, további 11 járásban 10-20% közötti, 5 járásban pedig 5-10% közötti az arányuk (www.stat.gov.mk). Ahogy fentebb jeleztük, számuk fogyatkozóban van a jelentős mértékű kivándorlás miatt, amelynek célpontja Németország, Hollandia illetve Törökország. A migrációban meghatározó szerepet játszanak a romló életkörülmények. Az 1991 után felmerülő gazdasági nehézségek erőteljesen befolyásolták a török közösségek életét. A bányászat megszüntét követően a gazdaságilag depressziós térségben élők (a törökök által lakott régiók az ország legszegényebb területei) körében nagyfokúvá vált a munkanélküliség, egyedül a dohánytermesztés biztosíthat minimális megélhetési forrást.

A Jugoszlávián belüli Macedón Szocialista Köztársaság 1974-es alkotmánya a törököket – az albánokkal együtt – az országban élő nemzetiségként ismeri el. A független Macedón Köztársaság 1991-es alkotmánya a törököknek, a többi nemzetiséghez hasonlóan, egyenlő állampolgári jogokat biztosít (KISZELINOVSKI, Sz. – SZTAVOVI-KAVKA, I. 2004). Ugyanakkor, a macedóniai törökök többsége szerint a 2001-es, a macedónok és az albánok közötti fegyveres konfliktust lezáró Ohridi Keretegyezmény, a lakosság egynegyedét alkotó albánoknak többletjogokat biztosítva diszkriminálja a többi kisebbséget, így a törököket is (MANDACI, N. 2007). A keretegyezményt követő alkotmánymódosításokban lefektetett kisebbségvédelmi intézkedések, illetve a közigazgatási decentralizáció előnyeivel a valóságban az adott járásban lokális többséggel rendelkező kisebbségek tudnak élni, a törökök pedig, ahogy fent láttuk, csak két járásban alkotnak többséget. Ezt a folyamatot egyes szakértők úgy írják le, hogy Macedónia egyre kevésbé multietnikus és egyre inkább binacionális (macedón-albán) államá válik (LYON, A. 2011). E folyamat törökökre gyakorolt negatív társadalomlélektani hatásait részben ellensúlyozandó a kormány 2007-ben elrendelte, hogy a Török Nyelvű Oktatás Napja (december 21.) munkaszüneti nap a török kisebbséghez tartozók számára.

Mindamelllett, a török kisebbség aktívan részt vesz a politikai életben. Érdekeiket a baloldalon a Macedóniai Törökök Nemzeti Egységmozgalma (DNETM), a jobboldalon pedig a Macedóniai Törökök Demokratikus Pártja (DPTM) képviseli. A DNETM jelöltjei rendre a Macedón Szociáldemokrata Szövetsége (SzDSzM), a DPTM-é pedig a Belső Macedón Forradalmi Szervezet – Macedón Nemzeti Egység Demokratikus Pártja (VMRO-DPMNE) által vezetett pártszövetség listáján indulnak a parlamenti választásokon. 2011-ben a két török párt képviselőjében 1-1 képviselő jutott be a 120 tagú macedón parlamentbe (www.sobranie.mk).

---

⁸ A 2011-es népszámlálást a parlament leállította, mert vita alakult ki az albán kisebbség és a többségi macedónok között arról, hogyan számolják az országból távol lévőköt, akik nagyrészt külföldön dolgozó albánok.

A Macedón Rádió és Televízió (MRTV) keretein belül Török Szerkesztőség működik, amely rendszeresen sugároz török nyelvű műsorokat, naponta 150 perces műsor látható az állami hármaskör csatornán. A regionális kereskedelmi televíziók török nyelvű adásai Szkopje, Gosztivar, Štip és Lipkovo körzetében foghatók. A „Birlik“ c. török nyelvű lap hetente háromszor jelenik meg (KISZELINOVSKI, Sz. – SZTAVOVI-KAVKA I. 2004).

A török kisebbség oktatása terén a II. világháború végét követő évek hoztak fordulatot, elkezdődött a török gyermekek és fiatalok, illetve az írástudatlan felnőttek anyanyelvi oktatása. Az 1945/46-os tanévben 55 török nyelvű általános iskola működött az országban, amelynek száma az 1949/50-es tanévre elérte a 100-at, bennük 249 tanár 12621 diákot oktatott. Ugyanakkor 1950-ig az ún. népi iskolákban 21203 török nemzetiségű analfabéta felnőtt sajátította el az írás-olvasás alapjait. Az 1950-es évek közepétől – a törökök kivándorlásának köszönhetően – a helyzet gyökeresen megváltozott, a török iskolák és tanulók száma nagymértékben csökkent. Az anyanyelvi alapfokú oktatásban részesülő török tanulók száma 6000 fő, a török általános iskolák száma pedig 60 körül stabilizálódott. A török nyelven oktató iskolák mellett a macedón, illetve albán nyelvű iskolákban számos párhuzamos osztályt indítanak. A török nyelvű középfokú oktatásban is hasonló folyamatok zajlottak le. A 21. század elején már 5 középiskola működött, sőt 2011/12. tanévre ez a szám 11-re emelkedett, ahogy a tanulók száma, illetve az összes tanulóhoz viszonyított aránya is több mint duplájára növekedett, tehát a török fiatalok közül egyre többen részesülhetnek anyanyelvi középfokú oktatásban. Hozzá kell tenni azonban, hogy a rossz közlekedési viszonyok miatt, illetve a kemény tél idején a rurális térségekben (főleg a keleti országrészben) élők számára nem biztosított a városi középiskolában a folyamatos részvétel. Igen magas a lemorzsolódók száma, nehezebbé válik a többségi államnnyelven való kommunikáció, ezzel csökken az érdekvégyesítés és a folyamatos munkavállalás lehetősége. Egyes kutatók szerint a török kisebbség helyzete, különösen a nehéz társadalmi-gazdasági körülmények miatt, a romák mellett a legrosszabb. A török kisebbség a fentebb bemutatott oktatási lehetőségeket nem tartja elegendőnek. Elsősorban a vidéki településeken élők számára jelent gondot a továbbtanulás és a tankönyvek megvásárlása (NAJČEVSKA, M. – SIMOSKA, E. – GABER, N. 1996). A török általános iskolai tanítókat a szkopjei „Szveti Kiril i Metodij” Egyetem „Szveti Kliment Ohridszki” Pedagógiai Karán – részben az anyanyelvükön – képzik. Emellett a török kisebbséghez tartozóknak a fenti egyetem Bölcsészettudományi Karának Török Nyelv és Irodalom Tanszékén van lehetőségük anyanyelvi felsőfokú képzésben részt venni.

Koszovó

A mai Koszovó területére először 1389-ben érkeztek török kereskedők, katonák és hivatalnokok az első rigómezei csata után. 1455-ben a terület teljes egészében oszmán fennhatóság alá került, ekkor említik először jelenlétüket a mai Délnyugat-Koszovóban található Prizren városában, ahol akkor még a helyi szerbekkel éltek együtt (KUREYŠ, Z. 2000). Ezt követően 1912-ig az itt letelepedett törökök különleges státuszt élveztek, a városi elit nyelve egyértel-

műen a török volt. Amint az Oszmán Birodalomnak megszűnt a befolyása a térség felett, a helyi törökök elvesztették a kiváltságos jogukat olyannyira, hogy 1912 és 1951 között nem is ismerték el hivatalos kisebbségként őket (<http://www.osce.org/kosovo/75450>). Ennek következményeként 1923 és 1933 között az addig ott élő körülbelül 200.000 török mintegy fele elhagyta a térséget. Az 1938-as Jugoszlávia és Törökország között megkötött népszécsere egyezmény már lényegesen kevesebb embert érintett. 1951-től konszolidálódott a helyzet, de 1958-ig (BALTIC, N. 2007) még ezt követően is viszonylag sokan költöztek el Törökországba, köszönhetően egy, az 1938-ashoz hasonló 1953-as megállapodásnak, amely következtében viszonylag magas számú, magukat töröknek valló albánság is távozott a mai Koszovó földről. 1923 és 1960 között a törökökhöz (és a népszámláláson törökként nyilatkozó albánokhoz) fűződő migráció tette ki az akkori jugoszláv kivándorlási statisztika közel negyedét. Az 1960-as évektől a törökök számának csökkenéséért a migráció helyett egyre inkább az identitásváltás volt a felelős. A kivándorlások miatt 1961-re 33 ezresre zsugorodott közösség a főként vallási háttérű asszimilálódás (az ugyancsak muzulmán albánságba) eredményeképpen 1981-re már csak 11.000 főt számlált (KUT, § 2000). Mindez annak ellenére történt, hogy 1974-ben a jugoszláv alkotmány bizonyos politikai és kulturális jogokat is biztosított számukra. Ennek folyományaként 1977-től már az ügyintézés során is biztosítva voltak a törökök nyelvhasználati jogai. 2001 és 2006 között viszont a NATO-bombázásokat követően eltörölték ezeket a jogokat, de 2006-tól is csak Prizrenben engedélyezték újra, egészen 2008-ig, amikor Koszovó kivált Szerbiából (http://kv.sapientia.ro/data/miremir/FAHRI_TURK.pdf). Az 1921-ben még a terület lakosságának 6,3%-át adó kisebbség mára körülbelül 1,1%-osra apadt, amely számszerűsítve 18.738 főt takar. Ennek oka egyrészt tehát a kivándorlás, másrészt az önazonosságtudatuk feladása, tartva a feléledő albán nacionalizmustól. Többnyire az iszlám vallás kitüntetett szerepe miatt a kisebbség jól integrálódott a többségi társadalomba, azonban még mindig zártabb közösséget alkotnak, ritkák a vegyes házasságok. A török nyelv a mai napig igen elterjedt az országban, körülbelül 250.000 ember beszéli.

A koszovói törökök történelmi, politikai és kulturális központja egyértelműen Prizren, a hivatalos adatok szerint 9.091 török lakosa volt a városnak és környékének 2011-ben, ezzel a település lakosságának 5,1%-át adják. Itt a török nyelvet egyes források szerint akár a lakosság 70%-a is beszélheti. A törökök teljesen integrálódtak és egyenrangúak a náluk jóval nagyobb arányban itt élő albánsággal. Vezető szerepet játszanak a toleráns és a multietnikus városkép kialakításában. Gyakoriak a háromnyelvű (albán, török, szerb) útjelző- és információs táblák, feliratok, de ugyanúgy jellemző a többnyelvűség az üzletekben is (<http://www.osce.org/kosovo/75450>).

A Prizrentől északra fekvő Mamuša (*Mamuša*) II. Mahmud szultánról kapta a nevét. 2011-ben 5.507 lakost számlált, közülük 5.128-an vallották magukat töröknek, így 93,1%-os arányt képviselnek (<http://www.osce.org/kosovo/36481>). 1961-ben is már a lakosság 76,7%-át adták, azóta az etnikai homogenizálódás eredményeképpen mára a kisváros Koszovó egyetlen szinte tisztán törökök lakta településévé vált. Ennek egyszerű oka vélhetően a vegyes házasságok hiánya következtében az amúgy is kisebb népességű albánság elvándorlása, de

természetesen a munkalehetőségek változásával, a valamivel mobilisabb albánság elköltözése is állhat ennek háttérében. A városban sok házon látható török zászló és sokan fogják a különböző török adókat. Prištinában és közvetlen környezetében még további 2.156 török él, így összességében a fővárosban és a fenti két településen található meg a koszovói török nemzetiség 87,7%-a.

Az országban élő többi török már nem alkot sehol sem számottevő közösséget. Elvértve élnek Gjilan városában és az ahhoz közeli Livoç i Epërm illetve Dobërçan falvakban, így a municípium (sokszor csak járás nagyságú terület) mindösszesen 1%-át alkotják, megközelítőleg 1.000 fővel. Mitrovicában az Ibar folyótól délre az albánokkal együtt, míg az északi oldalon a bosnyák negyedben él mintegy 500 török a helyi szerbektől jól elkülönülve. Esetleges kisebb atrocitásokra Koszovón belül egyedül itt, tehát Észak-Mitrovica szerbek lakta részein számíthatnak, noha sokan közülük beszélik a szerb nyelvet. Vučitrn municípiumban is hasonló az arányuk, itt az urbánus térségekben élnek törökök, de számuk a 300-at sem éri el, és Dragašban is éppen csak meghaladják a 200 főt. Lipljan közelében, Janjevë nevű faluban (a koszovói horvátok központjában) is megtaláljuk még őket, ahol csak a lakosság 0,5%-át teszik ki a közigazgatási egységnek, mivel mára már csupán alig több, mint 100-an élnek közülük itt (<http://esk.rks-gov.net/>).

Az albán nyelv ismeretének esetleges hiánya okozza körükben a munkanélküliséget és vezet a jövedelem nélküliek emigrálásához. Amennyiben a területi különbségeket kívánjuk feltárni, úgy említésre méltó Gjilan, Mitrovica és Vučitrn helyzete. Ezek a városok egy főként mezőgazdasági profilú térségében fekszenek az országnak, így az itt élő urbánus törökök nem igazán tudnak bekapcsolódni a szinte csak a primer szektorral szorosan összefüggő kevés gazdasági tevékenységbe. Akinek van állása, az legtöbbször bolt- vagy étteremtulajdonos, esetleg tanár vagy az adminisztrációban dolgozik. A fővárosban az itt megtelepült nemzetközi vállalatoknál már jobb elhelyezkedési lehetőségek kínálóznak a török lakosság számára is. Prizrenben sokan dolgoznak a fentiek mellett az egészségügyben is (2010-ben 123-an). Ennek ellenére nagy a munkanélküliség, 2010-ben 1.223 regisztrált álláskereső volt közöttük és 76 család részesült munkanélküli támogatásban (<http://www.osce.org/kosovo/75450>).

Koszovóban a török nyelvű oktatás hozzáférhetősége összességében megfelelőnek mondható, ugyanakkor a rendelkezésre álló eszközök tekintetében erős hiányosságok mutatkoznak. Ez nem feltűnő még általános iskolai szinten, ahol 2010-ben a 86 állami tankönyvből csupán 16 nem jelent meg törökül, viszont a középiskolákban már csak irodalmi és művészeti könyvekkel ismerkedhetnek a tanulók anyanyelvükön. Török tanítási nyelvű általános iskola Dobërçan, Gjilan, Pristina, Mamuša és Prizren településeken található, középiskola pedig az utóbbi három városban működik. A prizreni 7 általános iskolában 1853-an tanultak 2010-ben, valamint a Prizrenben illetve Mamušában lévő 5 török középiskolába összesen 767 diák jár. A kisebbségi felsőoktatás helyzetét vizsgálva elmondható, hogy két helyen tanulhatnak egyetemi szinten a helyi törökök. Prizrenben mintegy 137 hallgató tanul anyanyelvén, míg 80-an a Pristinai Egyetemen hallgathatnak török irodalmi- és nyelvi kurzusokat (<http://www.osce.org/kosovo/75450>). A főváros egyetemén egyébként 1992 óta Iszlám Tanulmányok Kar is működik, ahol

körülbelül 2.500 hallgató, köztük törökök is tanulnak (M. CSÁSZÁR ZS. 2011). Ezen lehetőségek ellenére is 2010-ben megközelítőleg 300 koszovói török tanult valamelyik törökországi egyetemen.

A közéleti részvételüket tekintve az egyik leginkább reprezentáns kisebbségnek mondható. A koszovói kormány közigazgatási minisztere, Mahir Yağcılar is török nemzetiségű, akinek a pártja, a konzervatív nacionalista KDTP (*Kosova Demokratik Türk Partisi*; magyarul: Koszovói Török Demokrata Párt) a 2010-es választások alkalmával 3 helyet szerzett a 120 fős koszovói parlamentben. A törvényhozó pozíciókban lévő törökök közel harmada nő. A töröklakta municípiumok közül csupán Mitrovicában és Lipjlanban nincs a municípiumi közgyűlésben képviselőjük, de itt is több török tölt be bizottsági tisztséget, ahogy valamennyi általuk lakott közigazgatási egységben is. A politikai központ Prizren, itt három képviselőjük van a közgyűlésben. Ugyancsak Prizren központú, de kisebb jelentőségű az Arif Bütiç elnök által vezetett KTAP (*Kosova Türk Adalat Partisi*; magyarul: Koszovói Török Igazság Párt) (<http://www.ktap-ks.org/>). Összességében elmondható tehát, hogy létszámukhoz képest nagy befolyással bírnak a koszovói politikában. Az alkotmánybírósnak is van egy török tagja, így az igazságszolgáltatás terén is a legmagasabb szintig képviselt nemzetiségnek tekinthetők az országban. Az állami televízió hetente, míg a rádió naponta sugároz török nyelven, de ezeken felül is elérhetőek helyi török rádiók Prizrenben és Gjilanban, igaz utóbbiban csupán két óras műsort adnak le naponta a nemzetiség nyelvén. Kulturális egyesületeik közül kiemelkedik a priština színhelyű *Gerçek* (Igazság) és a prizreni illetőségű *Doğru Yol* (Igaz Út), továbbá a *Filizler* (Fiatalkok) is. Prizrenben török nyelvű színház, a *Rumeli* is létezik, így emelve a város amúgy is sok helyütt igen szembeötlő törökországi benyomást keltő képét. Fontos művelődési színtereik a fővárosban a *Bahar* (Tavaszi) és *Dolunay* (Telihold) kulturális és oktatási központok. A török állam által a fővárosban és Prizrenben létrehozott Yunus Emre Török Kulturális Központ (*Yunus Emre Türk Kültür Merkezi*) pedig a nemzetiségi értékek közvetítésén túl Törökország és Koszovó kapcsolatának építésében is fontos szerepet játszik. A színházi előadások, közösségi események közül is volt, amit az albánsággal közösen rendeztek meg, így hozva közelebb a kultúra által az amúgy is baráti viszonyban lévő két nemzetet. Ezen kívül még számos kisebb-nagyobb volumenű egyesületük és szervezetük is van valamennyi általuk lakott településen is, ám ezek nagyságrendekkel kisebb aktivitást mutatnak (<http://www.osce.org/kosovo/75450>).

Hivatalos nyelv a török Prizrenben, Mitrovicában, Gjilanban és Vuçitrnben. Legtöbbször azonban hiányosságok merülnek fel a dokumentumok fordítása és tolmácsolása, illetőleg egyéb hivatalos szolgáltatások során, ugyanis ezeket sok helyütt csak albánul (vagy néhol szerbül) tudják intézni. Problémát okoz az is, hogy egyes helyeken a törökök csak származásuk bíróságon történt igazolása után tudják használni török alakban a nevüket a hivatalos ügyintézés alkalmával. Mindent egybevetve a törvény adta jogok gyakorlati érvényesülésével kapcsolatban sok megoldatlan problémával kell szembenéznie a koszovói törököknek (<http://www.osce.org/kosovo/75450>).

Felhasznált irodalom:

1. ATAÖV, T. (1992): The ethnic Turkish minority of Western Thrace, Greece In: The Turkish Yearbook Vol. XXII. pp. 89-91.
2. ANAGNOSTOU, DIA 2005. Nationalist Legacies and European Trajectories: Post-communist Liberalization and Turkish Minority Politics in Bulgaria – Southeast European and Black Sea Studies Vol. 5, No. 1, January 2005, pp. 89–111.
3. BAKLACIOGLU, NURCAN OZGUR (2010): Constituting Identity in Crossborder Discourse – Turkish Migrants in Bulgarian-Turkish Politics, Lambert Academis Publishing 2010, Germany 91 p.
4. BALOGH Á. (2008): A görög-török kapcsolatok története: változás és kontinuitás a görög külpolitikában az 1970-es évektől napjainkig. Limes 2008/4. szám. 20 p.
5. BALTIC, N. (2007): Report on the Theory and Practise of Human Rights and Minority Rights under the Yugoslav Communist System. European Academy, Bolzano. p. 29.
6. BECHIR, E. (2008): Assimilation and Dissimilation: Tatars in Romania and Gagauz in Moldova. Central European University, National Studies Program, Budapest. 79 p.
7. BERND, RECHEL 2008. Ethnic diversity in Bulgaria. – Nationalities Papers 2., 2008, pp. 331-350.
8. BOTTLIK, ZSOLT 2004. A regionális gazdasági különbségek etnikai háttéréről – Bulgária példáján – RÉKA Regionális Értékelő és Kvantitatív Analízisek, 2004/2. szám, pp. 7–40.
9. CLOGG, R. (2002): Minorities in Greece. Hurst & Co. Publishers, London. pp. 81-93.
10. COLE, J. (2011): Ethnic groups of Europe, An encyklopedia. ABC-CLIO, Santa Barbara, Denver, Oxford. pp. 368-369.
11. CSUKOV, VLADIMIR 2005. A bulgáriai kisebbségek magatartás szerinti osztályozása és egymásrautaltsága – Korunk folyóirat, 2005, [http://89.42.110.12/oldal.php?ev=]
12. GERORGIEVA, TSVETANA 2001. Islam and Christian-Muslim Relations, Pomaks: Muslim Bulgarians – Vol. 12, No. 3, July 2001.
13. HOUSSAIN, KETTANI 2010: Muslim Population in Europe: 1950 – 2020 International Journal of Environmental Science and Development, Vol. 1, No. 2, June 2010 (ISSN:2010-0264) pp. 154-164.
14. JAMRIK L. (2011): 40 éve a Duna mélyén a titokzatos Senki szigete; http://falanszter.blog.hu/2011/12/10/40_eve_a_duna_melyen_a_titokzatos_senki_szigete
15. KISZELINOVSKI, Sz. 2007: Isztorija na Makedonija (kratka isztorija). Menora, Szkopje, 133 p.
16. KISZELINOVSKI, Sz. - SZTAVOVI-KAVKA I. 2004: Malcinsztvata na Balkanot (XX vek). Insztitut za nacionalna isztorija, Szkopje, pp. 91-142.
17. KLEIN A. 2013. A Bulgáriai török kisebbségi oktatás. Kézirat
18. KOBOLKA, ISTVÁN – RÉDEI, M A nemzetközi mobilitás fogalma, forrásai, típusai és motivációi

19. KOTZAMANIS, B. – AGORASTAKIS, M.: La minorité musulmane en Thrace: la mesure du cache. 455 p.
20. KÖKSAL, YONCA 2006. Minority Policies in Bulgaria and Turkey: The Struggle to Define a Nation – Southeast European and Black Sea Studies Vol. 6, No. 4, December 2006, pp. 501-521.
21. KŐSZEGI, MARGIT 2011. A rendszerváltás utáni évtized társadalmi folyamatainak etnikai földrajzi vizsgálata Bulgáriában – Doktori értekezés http://teo.elte.hu/minosites/ertekezes2011/koszegi_m.pdf
22. КРЪСТЕВА, А. 2005. Българската етническа политика. – In: От етничност към миграция. София, Нов български университет, 2005, pp. 30–59.
23. KUREYŠ, Z. (2000): Position of the Turkish National Community in Kosovo-Methohia since Rambouillet and Paris Talks, and KFOR and UNMIK Arrival in that South Serbia's Region. 4 p.
24. KUT, Š. (2000): Turks of Kosovo: what to expect? 7 p
25. LYON, A. 2011: Municipal Decentralization in the Republic of Macedonia: Preserving a Multiethnic State? In: Federal Governace, vol. 8. no. 3., pp. 28-49.
26. LOZANOVA, GALINA – ALEXIEV, BOZHIDAR, – NAZARSKA, GEORGETA – TROEVA-GRIGOROVA, EVGENIA – KYURKCHIEVA, IVA 2007. Regions, minorities and european integration, a case study on muslim minorities (turks and muslim bulgarians) int he SCR of Bulgaria – Romanian Journal of Poltical Science 24-57
27. LYVEROS, S. (2004): Muzulmánok Trákiában 3 p.
28. MAMUT, E.: Török eredetű nemzetiségek a mai Dobrudzsa területén 2p.
29. M. CSÁSZÁR ZS. (2011): Kisebbség – oktatás – politika a Balkánon. Egyesület Közép-Európa Kutatására, Szeged. 160 p. [Közép-európai Monográfiák; 2]
30. M. CSÁSZÁR ZSUZSA – PETE JÓZSEF (2009): Iszlám a Kárpát-Balkán térségben. In: Tóth J. - Wilhelm Z. (szerk.): Keleti horizontunk. Publikon Kiadó, Pécs, pp. 3-23.
31. MANDACI, N. 2007: Turks of Macedonia: The Travails of the 'Smaller' Minority. In: Journal of Muslim Minority Affairs, vol. 27. no. 1., pp. 5-23.
32. Makedonija vo brojki 2012. Drzsaven zavod za sztatistika, Szkopje, 2013, 48 p.
33. NEUBURGER, MARY 2004. The Orient within: Muslim minorities and the negotiation of nationhood in modern Bulgaria. – Cornell University Press XV, Ithaca; London, 2004, 223 p.
34. NIELSEN, J. S. et al. (2009): Yearbook of Muslims in Europe, Volume 1. Brill, Leiden/Boston. pp. 154-155. p. 293.
35. NIKODINOVSKI, B. – SZTOJMILOV, A. 1999: Regionalna voena geografija na Republika Makedonija, Kniga prva [Prirodni i szocioekonomszki voenogeografszki karakterisztiki]. Niko-trejd, Szkopje pp. 161-196.
36. PETKOV, KRASZTJO – FOTEV, GEORGI 1990. Etnikai konfliktusok Bulgáriában 1989-ben – Szociológiai adattár Szófia, 1990. Profizdat 342 oldal In: Regio – Kisebbségi Szemle 1992. 3. évf. 4.sz.
37. SZTATISZTICKI GODISNIK NA REPUBLIKA MAKEDONIJA 2012. Drzsaven zavod za sztatistika, Szkopje, 2013.
38. SZTAVOVI-KAVKA, I. 2002: Isztorija na Makedonija. Menora, Szkopje, 442 p.
39. SZALAY SZ. (2012): Új török birodalomépítés a Balkánon? http://kitekinto.hu/europa/2012/05/29/uj_torok_birodalomepites_a_balkanon

40. SZARKA, LÁSZLÓ – VIZI, BALÁZS – MAJTÉNYI, BALÁZS – KÁNTOR, ZOLTÁN (szerk.) 2007. Nemzetfogalmak és etnopolitikai modellek Kelet-Közép-Európában. – Gondolat Kiadó, Budapest, 2007, pp. 324-333.
41. SZEKERES I. (2012): Idejétmúlt történelmi előítéletek- török politika a Balkánon;
<http://kitekinto.hu/europa/2012/05/29/idejetmult-tortenelmi-eliteletek-torok-politika-a-balkanon/>
42. TODOROV, VARBAN 1995. A Balkán etnikai, vallási problémái és Bulgária helye. – In: Régió – Kisebbségi Szemle, 3/1995, pp. 181-197.
43. TSITSELIKIS, K. – MAVROMMATIS, G. (2003): Turkish – The Turkish language Education in Greece. Mercator Education, Ljouwert/Leeuwarden. 44 p.
44. TÜRK, F.: Language Rights of Turkish Minority in Kosovo 1 p.
45. ЖЕЛЯЗКОВА, А. – АВРАМОВ, О – КОСЕВА, М. – ПЕТКАШЕВ, Л. 2012. Образователни проблеми на турските деца в българското училище – http://www.imir-bg.org/imir/books/Obrazovanie%20na%20malcinstvata_21.pdf (utolsó letöltés: 2013.11.10.)

Weboldalak:

- www.mfa.gov.tr/relations-between-turkey-and-albania.en.mfa
- www.debparsi.org/
- www.birlikgazetesi.info/
- www.udtr.ro
- hakses.turc.ro
- www.zaman.ro
- www.hayat.ro/
- www.yee.org.tr/turkiye/tr/anasayfa
- <http://www.maszol.ro/index.php/belfold/14935-a-dobrudzsaik-tobbsege-autonomiara-szavazna>
- <http://www.hurriyetdailynews.com/bulgarias-muslims-not-deeply-religious-study.aspx?pageID=238&nid=8817>
- www.stat.gov.mk
- www.yahyakemalcollege.edu.mk
- www.sobranie.mk
- <http://www.nsi.bg>
- <http://www.news.bg>
- <http://www.hurriyetdailynews.com/bulgarias-muslims-not-deeply-religious-study.aspx?pageID=238&nid=8817>
- www.mfa.gov.tr/relations-between-turkey-and-romania.en.mfa
- www.esk.rks-gov.net/
- www.ktap-ks.org/
- www.mfa.gov.tr/relations-between-turkey-and-kosovo_en.mfa
- www.osce.org/kosovo/75450
- www.osce.org/kosovo/36481

Absztrakt

Az „Arab tavasz” a marokkói belpolitikában új helyzetet teremtett. A 2011-ben elfogadott alkotmány szerint a győztes párt joga a miniszterelnök állítása, a miniszterelnök kizárólagos kormányzati irányító szerepének megteremtése, a parlament helyének megerősítése a demokratikus alapelvek mellett, ami komoly előrelépés az abszolút monarchiából az alkotmányos monarchia irányába történő átalakulás terén.

Biztonsági kihívást jelent a bizonytalan státusszal rendelkező Nyugat-Szahara a rabati kormányzat számára, amely megterheli a regionális és az Európával fenntartott kapcsolatok rendszerét.

Kulcsszavak: Maghreb, szunita, síta, Polisario, Rabat, migráció

Abstract

The "Arab spring" created a new situation in Moroccan internal affairs. According to the constitution which was accepted in 2011, the winner party owns the right to nominate the prime minister, to prepare the prime minister 's absolute governer role and to strengthen the place of the Parliament and democratic principals at the same time which is a serious improvement in the period of transformation from absolute monarchy to constitutional monarchy.

The Western Sahara which has an uncertain state means a security challenge to the Government in Rabat and that means a pressure on the system of regional connections' and European relations.

Keywords: Maghreb, sunni, shia, Polsario, Rabat, migration

Bevezetés

A modern Marokkó a politikai „rendetlenség”¹ állapotában lévő nagyrégióban, a Maghreb térségében helyezkedik el, amely determinálja geopolitikai érdekeit, fejlődési alternatíváit. A Rabat által meghatározott politikai-gazdasági teret bele kell helyezni geográfiai, stratégiai és kulturális környezetébe, így nem érdektelen tény, hogy az arab tavasz által okozott politikai zűrzavarban is megőrizte stabilitását. Az

---

¹ A rendetlenség a korábban stabilnak tűnő hatalmi rendszerekre ható arab tavasz eseményeit jelenti.

Észak-Afrika nyugati részén a Maghreb² nem csupán geográfiai, hanem történelmi-politikai régió, amelynek határai és a politikai térszervezés mintái a történelem során számos alkalommal változtak. Mindez a térség bonyolult fejlődését, belső ellentmondásaira utal, kifejezi a politikai territóriumoknak a hatalmi erőviszonyok függvényében történő térbeli elmozdulását.³

Marokkó geopolitikai lehetőségeit meghatározza a politikai geográfiai helyzete, amely elősegíti geostratégiai prioritásainak kijelölését. Marokkó és a régió a történelmi fejlődés korábbi korszakaiban nem kapcsolódott ennyire az európai politikai-gazdasági térhez, mint az elmúlt időszakban.⁴ Az ezt szimbolizáló Észak-Afrika - Dél-Európa földgázvezeték által az EU csökkentheti energetikai függését Moszkvától, miközben jelentősen növeli a Maghreb-államok bevételeit. Észak-Afrika nyugati területén Európa a legjelentősebb geopolitikai szereplő: a legnagyobb segélyező és élelmiszer-importőr, valamint a régió áthaladó egyéb termékek felvásárlója.⁵

Az 1990-es években elindított "barcelonai folyamat"⁶ felélesztette Madrid és Párizs geopolitikai érdeklődését, a két állam poszt-koloniális gazdasági és politika

---

² Az észak-afrikai Maghreb régió az ókorban Africa Minor-ként volt ismert, amelynek népei igyekeztek ellenállni az egymást követő karthágói, római, majd és keresztény hódítóknak. A VII-VIII. században a térséget az arab birodalmi térbe integrálták. A hódítás együtt járt az iszlám és az arab nyelv átvételével, így a Maghreb az iszlám civilizációs struktúra részévé vált, habár a helyi – alapvetően nemzetségi-törzsi jellegű – társadalmak megőrizték sajátos kulturális identitásukat. – Besenyő János (2009): Western Sahara, pp. 38-41

³ A jelenleg létező számos térpercepció szerint Marokkó: a transzatlanti világban általában a „tágabb értelemben vett Közel-Kelet” kifejezést használják, a Világbank a Közép-Kelet és Észak-Afrika (MENA), Afganisztánt és Pakisztánt is beleértve,

<http://www.britannica.com/EBchecked/topic/356614/Maghrib>

⁴ A bizonytalanul formálódó európai befolyási övezet hatást gyakorol a vele szomszédos térségekre – Észak-Afrika, a Balkán, Törökország, az egykori szovjet birodalom – többek között a közel-keleti és észak-afrikai térségnek biztosított évi 2 milliárd, valamint a szub-szaharai régióknak évi 6 milliárd eurós fejlesztési támogatás, amely jelentősen meghaladja a más hatalmak által nyújtott segélyek összegét.

Leonard, M. (2005): Why Europe Will Run the Twenty-first Century. Fourth Estate, London 170. p.

http://eeas.europa.eu/delegations/afican_union/eu_afican_union/development_cooperation/index_en.htm

⁵ Besenyő János (2012): A nyugat-szaharai válság egy magyar békefenntartó szemével: 23-34. oldalak

⁶ Az Európai Unió többoldalú együttműködési keretet alakított ki a földközi-tengeri medence országaival gazdasági, szociális, emberi és kulturális vonatkozások és a közös biztonsági kérdésekre vonatkozóan, amelyet az 1995. november 27–28-i barcelonai euro-mediterrán miniszteri konferencia zárónyilatkozatban rögzítettek. A barcelonai nyilatkozatot elfogadták az uniós tagállamok és a földközi-tengeri térség tizenkét, tagsággal nem rendelkező országa: Algéria, Ciprus, Egyiptom, Izrael, Jordánia, Libanon, Málta, Marokkó, Szíria, Tunézia, Törökország és a Palesztin Hatóság. Meghívást kapott az Arab Államok Ligája és az Arab Maghreb Unió (UMA), valamint Mauritánia.

http://www.eeas.europa.eu/euromed/docs/bd_en.pdf (2012-09-14)

A Bizottság 2008. május 20-án kiadott közleménye – Barcelonai folyamat: Unió a Földközi-tengeri térségért – szerint a cél az euro-mediterrán partnerség hatékonyságának erősítése az

struktúrák által fenntartott informális befolyási övezet kialakításának lehetőségét (is) kínálja. Esetenként ezért tűnik úgy, mintha a két állam érdekeltbb lenne fegyverrendszerek, harci gépek eladásában, mint a regionális fejlődést elősegítő reformok bevezetésének elősegítésében.⁷

A marokkói monarchia joggal tart a regionális iszlamista szélsőséges mozgalmaktól, amelyek a saharai és a sahael régióban működnek.⁸ A politikai és gazdasági rendszerek védelme érdekében jött létre az AFRICOM, amelynek célja az iszlám radikalizmus, az illegális fegyver- és emberkereskedelem megfékezése.⁹

Az EU szomszédságpolitikája nem teremt olyan regionális ösztönző, amely megfelelő términtákat nyújthat az energetikai, kereskedelmi, politikai, migrációs dilemmák megoldásához, a fenntartható gazdasági-társadalmi fejlődéshez. A pénzügyi függés gazdasági reformokra, szerkezetváltásra kényszeríti Rabatot. Az európaiak – és valójában a Maghreb régió politikai vezetőinek is – célja, hogy az arab migráció a regionális modernizáció, és ne a szélsőséges iszlám háttérbázisa legyen.¹⁰

Marokkó földrajzi helyzete

A 32.649.130 lakosú¹¹ északnyugat-afrikai Marokkó az Észak-Atlanti-óceán és a Földközi-tenger, valamint Algéria és Nyugat-Szahara¹² között helyezkedik el. Az

---

érintett 43 állam között. Az első csúcstalálkozón 2008. június 13-án Párizsban az állam- és kormányfők közös nyilatkozatot fogadtak el.

http://www.grotius.hu/doc/pub/VZUXLF/j_nagy_laszlo-mediterraneum.pdf

http://ec.europa.eu/research/iscp/pdf/paris_declaration.pdf (2013-09-12)

<http://cor.europa.eu/en/activities/arlem/Documents/report-on-SMEs-2011/ES.pdf>

⁷ Cofman Wittes, T.-Yerkes, S. (2004): The Middle East Partnership Initiative Progress, Problems, and Prospects. Saban Center Middle East Memo no.5, November 29.

<http://www.brookings.edu/research/papers/2004/11/29middleeast-wittes>

Yacoubian, M. (2004): Promoting Middle as Democracy: European Initiatives, United States Institute of Peace. Special Report no. 127, October

<http://www.usip.org/sites/default/files/resources/sr127.pdf>

⁸ Besenyő J. (2011): Terrorexport a Szaharába – Al-Káida a sivatagban. Földgömb (a Magyar Földrajzi Társaság folyóirata, XIII (XXIX) évfolyam 5. lapszám, 257. füzet, július-augusztus pp. 38-41.

⁹Az USAFRICOM vagy AFRICOM egyike az amerikai fegyveres erők központjainak, székhelye Stuttgart. A szervezet keretei között az USA 53 afrikai nemzettel tart fenn katonai kapcsolatokat Egyiptom kivételével, amelyet közvetlenül az USCENTCOM-hoz soroltak.

<http://www.africom.mil/getArticle.asp?art=1644>

Besenyő J. (2007): Az USA Afrikai Parancsnokság létrehozása. Hallgatói Közlemények, XI. évfolyam, 2. szám pp. 21-29.

¹⁰[http://www.institut-thomas-](http://www.institut-thomas-more.org/upload/media/reportitmsustainablesecuritymaghreb2012.pdf)

[more.org/upload/media/reportitmsustainablesecuritymaghreb2012.pdf](http://www.institut-thomas-more.org/upload/media/reportitmsustainablesecuritymaghreb2012.pdf)

¹¹ <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/mo.html>

¹² A Marokkó, Mauritánia és Algéria között elhelyezkedő Nyugat-Szahara vitatott terület az afrikai kontinens északnyugati részén. A terület feletti viták akkor éleződtek ki, amikor Spanyolország 1976-ban feladta egykori gyarmatát – Spanyol-Szahara. Ezt követően a marokkói hadsereg megszállta a terület kétharmadát (Río de Oro és Saguiet el-Hamra), 1979-

államtér meglehetősen magas stratégiai értékkel rendelkezik, hiszen ellenőrzése alatt tartja a nagy jelentőséggel bíró tengeri átjáró – Gibraltári-szoros – déli partvonalát a spanyol partvonallal szemben. A 466.550 km²-es államtér – Afrika északnyugati részén, a Földközi-tenger és az Atlanti-óceán találkozásánál fekszik. Geográfiai helyzetéből adódik, hogy az egyetlen afrikai állam, amely mindkét geopolitikai jelentőséggel bíró tengeri territóriummal közvetlen szomszédsági kapcsolatban van. Marokkót a mindössze 14,3 km széles, 300-900 m mélységű Gibraltári-szoros¹³ választja el Európától, az államtér északi tengerpartján két spanyol enklávét – Ceuta és Melilla – találhatók.¹⁴ Az állam területe a hagyományos Maghreb – Északnyugat-Afrika – régiójához tartozik.¹⁵

Az állam északi partvidékét, valamint a belső területeket a hegysek határozzák meg: Rif- és az Atlasz-hegység, amelyeket nagy kiterjedésű fennsíkok, völgyek határolnak. Az ország gazdaságilag fontos térségei a partvidék termékeny síkságai. Az államtér keleti és déli részei a Szahara zonális sivatagi territóriumához tartoznak. A mediterrán partvidék spanyol fennhatóság alatt álló területi enklávét, valamint Nyugat-Szahara vitatott kérdése máig nem lezárt, biztonsági kihívást jelenthetnek Rabat számára.¹⁶ Északi és nyugati határai tengerrel határoltak, a rendkívül száraz nyugat-szaharai terület pedig délre helyezkedik el.¹⁷

Az államtér kontinentális jellegű politikai választóvonalainak hossza 2.017,9 km, míg a tengeri határvonal 1.835 km. Marokkó keleten és délkeleten Algériával határos, a közös határvonal hossza 1.559 km. A bizonytalan státusszal rendelkező Nyugat-Szaharával délen és délkeleten határos, a politikai választóvonal 443 km hosszú. Marokkó északon a két spanyol fennhatóság alatt álló településsel határos: a Ceuta-i határszakasz 6,3, a Melilla-i pedig 9,6 km hosszú.¹⁸ Ezek a mesterséges

---

ben, miután a mauritániai erők kivonulását követően ezeket a területeket is elfoglalta. A Polisario – Popular Front for the Liberation of Saguia el-Hamra and Río de Oro/Frente Popular para la Liberación de Saguia el-Hamra y Río de Oro –, amely gerillaháborút hirdetett Marokkó ellen. Válaszul a marokkói erők 1980-1987 között kiépítettek egy csaknem 2000 km hosszú védelmi rendszert, amely megosztotta a területet: mintegy 80%-a továbbra is Marokkó ellenőrzése alatt áll. A Polisario célja a függetlenség megszerzése volt. Algériai támogatással 1991-ben a felek tüzszünetet kötöttek, illetve a rendezésbe az ENSZ is bekapcsolódott: kidolgozták egy, a terület hovatartozásáról döntő referendum tervezetét, amelynek lebonyolítására azonban nem került sor. 2007-től a felek közötti feszültségek ismét kiéleződtek. – Besenyő János (2004): Az ENSZ nyugat-szaharai missziójáról (MINURSO), Új Honvédségi Szemle, LVIII évfolyam – 2004/9, 22-36 oldal

¹³ <http://www.britannica.com/EBchecked/topic/233262/Strait-of-Gibraltar>

¹⁴ <http://www.britannica.com/EBchecked/topic/392604/Morocco/46567/Land>

<http://www.economist.com/node/999729>

¹⁵ Henry, J. (2009): Moroccans: Land and Location. in Worldmark Encyclopedia of Cultures and Daily Life, vol. 1. - Africa, 2nd ed., eds. Gall, T.L.-Hobby, J./eds.:/ New York, Gale Cengage Learning, p. 389.

<http://world-geography.org/africa/412-maghreb.html>

<http://www.everyculture.com/MaNi/The-United-Kingdom-of-Morocco.html>

¹⁶ <http://www.zmne.hu/aarms/docs/Volume7/Issue1/pdf/12bese.pdf>

¹⁷ J. Henry, J. (2009): Moroccans: Land and Location. in Worldmark Encyclopedia of Cultures and Daily Life, vol. 1. - Africa, 2nd ed., eds. Gall, T. L.- and Jeneen Hobby, J./eds.:/ New York, Gale Cengage Learning, p. 389.

¹⁸ <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/mo.html>

politikai választóvonalak – a tengerpart kivételével – nem illeszkednek a geográfiai, geomorfológiai adottságokhoz.

Marokkó szomszédsági helyzete

1. ábra Történelmi vázlat

Forrás: <http://moroccoonthemove.com/wp-content/uploads/2013/11/Picture1-1024x700.png>

A magas stratégiai értékkel rendelkező marokkói politikai territórium jelentős történelmi szerepet játszott, amely geográfiai helyzetéből (is) adódott. Jelentős szárazföldi kereskedelmi útvonalak végpontjaként, a Mediterráneum nyugati peremeként – természetes átjárót biztosít a Földközi-tengeri és az atlanti világ, valamint Afrika és Európa között – számos európai, afrikai és közel-keleti hatalom igyekezett birodalma perifériájává szervezni.¹⁹

Joggal állítható tehát, hogy az államtér geostratégiai helyzete meghatározta Marokkó történelmi fejlődését. A legsikeresebb hódítók az iszlám seregei voltak, amelyek a VII-VIII. században a territóriumot az iszlám civilizáció szerves részévé tették. Ennek ellenére az iszlám hatalmi központjai – még az intenzív mediterrán geopolitikai elkötelezettséggel bíró Oszmán Birodalom sem – sokkal kevésbé voltak képesek közvetlen irányításuk alá vonni Marokkó területét annak ellenére, hogy az

---

¹⁹ A mai Marokkó területén az ókor óta számos megszálló jelent meg: föníciaiak, karthágóiak, rómaiak, vandálok, bizánciak és a nyugati gótok. 702-ben követte őket az iszlám- Besenyő János (2009): Western Sahara, pp. 37-41.

Delgado, K. (2005): Modern Nations of the World. Morocco Lucent Books, New York pp. 22–25.

<http://africanhistory.about.com/od/glossarym/g/defMorocco.htm>

gyakran az európai – portugál, spanyol – és a török hatalom geopolitikai szorításába került.²⁰

A XVII. században (1649) hatalomra került és máig regnáló Alouite-dinasztia, amely a prófétától, pontosabban annak lányától (Fařima az-Zahrah)²¹ és férjétől (a negyedik szunnita kalifa és az első siita imám, ‘Alī ibn Abī Tālib)²² származtatja magát. Az Európához való földrajzi közelség miatt már a XIX. század első harmadában – az afrikai kontinens iránt megnövekedett gazdasági és stratégiai érdeklődés korai szakaszában – Franciaország már igyekezett befolyása alá vonni Marokkót, amelyet 1904-ben Párizs befolyási övezeteként Nagy-Britannia is elismert az Entente Cordiale keretében elismert.²³ Ezt követően az 1906-os Algecirasi konferencia legitímálta Franciaország „különleges jogait” Marokkó területén, és megbízta a rend fenntartásával Spanyolországgal közösen.²⁴ Később, a Fezi Szerződés (1912) értelmében Marokkó a francia állam protektorátusa lett, Madrid pedig az északi területek, illetve a déli – a saharai – övezet felett vállalt védnökséget.²⁵

A II. világháborút időszakában megerősödött a marokkói nacionalizmus, amelynek eredményeként Marokkó 1956. március 2-án visszanyerte függetlenségét. 1956-ban, majd 1958-ban és 1969-ben kötött megállapodások révén Spanyolországtól is visszakapta területeit Ceuta és Melilla kivételével.²⁶ Az 1961-ben trónra lépett II. Hasszán az 1990-es években számos gazdasági és politikai reformot vezetett be, amely megerősítette a monarchia politikai pozícióit. 1999. március 23-án bekövetkezett halála után VI. Mohammed hasonló politikát folytatott, amely biztosította a politikai hatalom kontinuitását az arab tavasz időszakában.²⁷ Az új alkotmányban elfogadott reformok kiterjesztették a parlament és a miniszterelnök jogkörét, de az uralkodó változatlanul megkerülhetetlen politikai hatalommal rendelkezik.²⁸

Gazdasági háttér

Az elmúlt időszak gazdaságpolitikája meglehetősen sikeres volt a mezőgazdaságot, a turizmust, valamint a szolgáltatás ágazataiban, amellyel párhuzamosan sikerült csökkenteni a költségvetés hiányát, alacsonyan tartani az

---

²⁰ <http://www.sjsu.edu/faculty/watkins/morocco.htm>

<http://www.britannica.com/EBchecked/topic/392604/Morocco/214378/History>

²¹ <http://callmechitsura.wordpress.com/2009/03/18/fatimah-az-zahra/>

²² <http://www.iranicaonline.org/articles/ali-b-abi-taleb>

²³ <http://www.history.com/this-day-in-history/britain-and-france-sign-entente-cordiale>

²⁴ http://cadmus.eui.eu/bitstream/handle/1814/10527/MWP_2009_01.pdf?sequence=1

²⁵ Besenyő János (2011): Colonisation of Western Sahara – Études Sur La Région Méditerranéenne, 2011, pp. 97-117

²⁶ Besenyő János (2012): 77-87. o.

²⁷ <http://www.nybooks.com/blogs/nyrblog/2012/jul/05/how-morocco-dodged-arab-spring/>

<http://www.bbc.co.uk/news/world-middle-east-15856989>

<http://globaledege.msu.edu/countries/morocco/history>

²⁸ <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/mo.html>

inflációt, növelni a devizatartalékokat, illetve a közvetlen külföldi befektetéseket.²⁹ A növekedés azonban nem volt elegendő a szociális biztonság erősítéséhez, valamint a munkanélküliség csökkentéséhez, miközben a marokkói gazdaság kitérségét jelezte a magas kereskedelmi hiány.³⁰

A marokkói gazdaság hagyományosan meghatározó ágazatai a mezőgazdaság, valamint a foszfátbányászat, amelyek elősegítették az ipar fejlődését. A marokkói foszfátipar a világ legnagyobb termelője és exportőre, amely kulcsszerepet játszik pénzügyi szempontból, így a növekedés egyik forrása a többi gazdasági ágazat számára.³¹ Emellett nagy jelentőséggel bír a szolgáltatási szektor, amelyben igen jelentős szerepe van a gyorsan fejlődő turizmusnak. Habár a 2008-as pénzügyi válság kevésbé sújtotta a marokkói gazdaságot, mégis megmutatta a gazdasági biztonságot fenyegető strukturális kihívásokra. A gazdasági reformok fókuszába a versenyképesség növelése, a jogi szabályozás és a pénzügyi szektor megerősítése került.³² Komoly problémát jelent a szociális kihívást is generáló munkanélküliségen túl az, hogy az alulfoglalkoztatottság is súlyos probléma, amely megköveteli az oktatás reformját.³³

A munkanélküliség elsődlegesen az urbánus tereket, valamint a fiatalokat sújtja, a gazdaság munkahelyteremtő képessége nem biztosítja elégséges számú munkahely keletkezését. Munkahelyet elsősorban az informális szektor teremt, amelyek azonban jórészt jelentős nem az agráriumban jönnek létre.³⁴ A gazdaság strukturális átalakítása, a hatékony privatizációs politika, a vidéki területek fejlesztése mellett szükséges a kereskedelmi kapcsolatok fejlesztése mind az Európai Unióval, mind az Egyesült Államokkal, illetve más feltörekvő gazdaságokkal. Mindez elősegítheti egy nagyobb munkahelyteremtő potenciállal

---

²⁹ Az agráriumban a GDP 15,1, a szolgáltatások szektora pedig 53,2%-át állította elő. Az infláció éves mértéke 1,2, a költségvetés hiánya pedig 8,4% volt. 2012-es adatok szerint a külföldi befektetések mértéke elérte a 2,84 milliárd \$-t.

<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/mo.html>

<http://www.nationsencyclopedia.com/Africa/Morocco-ECONOMIC-DEVELOPMENT.html>

<http://performance.ey.com/wp-content/uploads/downloads/2013/09/Moroccan-FDI.pdf>

³⁰ A munkanélküliség 1999-2013 között átlagosan 10,68% volt, 2007-es adatok szerint a népesség 9%-a szegénynek számított. A külkereskedelmi hiány 21,89 milliárd \$ (export: 16,99 milliárd, import: 38,88 milliárd \$).

<http://www.tradingeconomics.com/morocco/unemployment-rate>

<http://data.worldbank.org/country/morocco>

<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/mo.html>

³¹ <http://www.afdb.org/en/countries/north-africa/morocco/morocco-economic-outlook/>

³² http://www3.weforum.org/docs/WEF_AWCR_Report_2013.pdf pp. 20-21.

[http://egateg.usaid.gov/sites/default/files/Moroccan%20Economic%20Competitiveness%20\(MEC\)%20Program%20SOW.pdf](http://egateg.usaid.gov/sites/default/files/Moroccan%20Economic%20Competitiveness%20(MEC)%20Program%20SOW.pdf)

http://www.ebrd.com/downloads/country/technical_assessments/morocco-assess.pdf pp. 19-23.

³³ Maddy-Weitzman, B.-Zisenwine, D. /eds./ (2013): Contemporary Morocco: State, Politics and Society Under Mohammed VI. Routledge, New York, Abingdon p. 87.

³⁴ A fiatalok körében a városi munkanélküliek aránya 33, a rurális jellegű térségekben eléri az 50%-ot.

<http://www.ifad.org/events/gc/34/nen/factsheet/morocco.pdf>

rendelkező gazdasági tér kialakítását és fenntartását, amelyben a gazdaság- és oktatáspolitikai nagyobb hangsúlyt fektet olyan képzési programok indítására. Ennek eredményeként csökkenthető a – különösen a fiatalokat sújtó – munkanélküliség.³⁵

A marokkói gazdaság a nehéz gazdasági környezetre reagálva meglehetősen rugalmasnak bizonyult és 2012-ben a GDP növekedése elérte a 3,2%-ot, ami elsősorban a növekvő belső fogyasztásnak, illetve az állami beruházásoknak volt köszönhető. A növekedés azonban jelentősen csökkentette a devizatartalékokat³⁶ és növelte a költségvetés hiányát.³⁷ Ebből adódik, hogy a gazdasági fejlődés finanszírozása komoly kihívást jelent, hiszen az állami kiadások növekedését az energiahordozók, illetve az alapvető termékek – nyers kőolaj, textilipari termékek, távközlési berendezések, búza, földgáz, villamos-energia – importja okozta.³⁸

A Marokkó gazdasági környezetét jelentő EU lassuló gazdasági aktivitása – amely az ország legfontosabb gazdasági partnere – komoly kihívást jelentett, de a belső konszolidáció, megfelelő gazdasági stratégia, illetve a növekvő kereslet segítségével sikerült a GDP növekedését 2013-ra 4,6%-ra növelni. Az euro-zóna válsága és a növekvő regionális bizonytalanság azonban a kihívások mellett lehetőségeket is teremtett.³⁹ A 2009-15 közötti időszakra megfogalmazott National Pact for Industrial Emergence (Pacte national d'émergence industrielle - PNEI)⁴⁰ ösztönözte új növekedési központok kialakítását, a versenyképesség és a foglalkoztatás növekedését. Ennek eredményeként a szolgáltatások, az autógyártás, az infrastruktúra gyorsan fejlődött.⁴¹ A gazdasági programban megfogalmazódott a költségvetési hiány leszorításának igénye, amelyet 2016-ra 3%-ra terveztek, ám a kompenzációs alap reformja szociális problémákat vet fel. Az állam támogatást nyújt az alapvető szükségleti cikkekhez, amelyek 2012-ben elérték az állami bevételek mintegy 20%-át, vagyis a GDP csaknem 6%-át. 2012 júniusára a kompenzációs alap kiadásai elérték az 53 milliárd dirhem (MAD), szemben a 32 milliárdos előrejelzéssel. Mindez jelentős mértékben csökkentette a devizatartalékokat és a finanszírozás strukturális átalakításának szükségességére hívta fel a figyelmet. A pénzügyi kormányzat által megfogalmazott elképzelések hangsúlyozták a külföldi befektetések, a lakossági megtakarítások növelését a fenntartható gazdasági fejlődés érdekében.⁴²

2013 első felében a gazdasági növekedés elérte a 4%-ot, de ez elsősorban az agráriumnak volt köszönhető, amely ellensúlyozta más ágazatok gyengébb

---

³⁵ <http://www.moroccotomorrow.org/morocco-to-tackle-youth-unemployment/#more-1595>

³⁶ <http://www.tradingeconomics.com/morocco/foreign-exchange-reserves>

<https://www.imf.org/external/np/sta/ir/IRProcessWeb/data/mar/eng/curmar.htm>

³⁷ <http://www.bloomberg.com/news/2012-10-24/morocco-sets-out-2013-budget-targeting-deficit-of-4-8-.html>

³⁸ <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/mo.html>

<http://www.afdb.org/en/countries/north-africa/morocco/morocco-economic-outlook/>

³⁹ <http://www.worldbank.org/en/country/morocco/overview>

⁴⁰ <http://www.africaneconomicoutlook.org/en/countries/north-africa/morocco/>

⁴¹ <http://www.afdb.org/en/countries/north-africa/morocco/morocco-economic-outlook/>

⁴² <http://www.afdb.org/en/countries/north-africa/morocco/morocco-economic-outlook/>

teljesítményét. Ezzel párhuzamosan a központi támogatás értéke nem haladta meg a GDP 4,5%-át, ugyanakkor az elszegényedés veszélyét nem sikerült felszámolni. A gazdaság fejlődése azonban annak ellenére javította a marokkói társadalmi mutatókat, hogy többek között nem sikerült felszámolni nemek közötti egyenlőtlenség problémáját. A gazdaságnak tehát versenyképesebb, környezeti szempontból fenntarthatóbb minták szerint kell növekednie, hogy fokozatosan csökkentse a társadalmi kihívásokból származó problémákat.⁴³

Biztonságpolitikai dilemmák, geopolitikai kihívások

Marokkó az arab világban bekövetkezett változások okozta geopolitikai „rendetlenség” ellenére stabil, mérsékelt arab államiság maradt, de a rabati politikai vezetés is szembesült az iszlamista szélsőségesek tevékenységével (öngyilkos merényletek, az al-Káida szervezetéhez tartozók tevékenysége),⁴⁴ amely 2010-re már a vitatott nyugat-szaharai térségben is problémák forrásává vált.⁴⁵ A politikai erőszak hátterében olyan társadalmi problémák állnak, mint az elsősorban urbánus térségekben élő fiatalok körében tömeges munkanélküliség és szegénység, amelyre a terrorizmus elleni küzdelemben a kormánzatnak egyre nagyobb figyelmet kell szentelnie.⁴⁶ Ezzel párhuzamosan a marokkói migráció is az események fókuszába került a 2004-es madridi eseményeket követően.⁴⁷

Biztonsági kihívást jelent a bizonytalan státusszal rendelkező Nyugat-Szahara jelenti a rabati kormányzat számára, amely megterheli a regionális és az Európával fenntartott kapcsolatok rendszerét, valamint nem elhanyagolhatóak az arab tavasz által generált dilemmák sem, amelyek hatással lehetnek Marokkó geopolitikai érdekérvényesítő potenciáljára.⁴⁸

A Maghreb-államok egy regionális geopolitikai rendszer északi tengelyét alkotják, amely az egyes államok hatalmi potenciálja és a nemzetközi térkapcsolati rendszer összefüggésében értelmezhető, ahol nincs geopolitikai hegemon. A Maghreb térkapcsolatait jelentősen befolyásolja, hogy az algériai politikai vezetés Marokkót expanzionista államként definiálja. Ezért arra törekedett, hogy gyengítse Rabat geopolitikai-geostratégiai pozícióit. Válaszul Marokkó kilépett az Afrikai Unió szervezetéből, kontinentális elszigeteltsége azonban hosszabb távon nem járt stratégiai előnyökkel elszigetelődött. Ezzel szoros összefüggésben a regionális gazdasági-kereskedelmi együttműködés rendszere is működésképtelenné vált. Rabat

---

⁴³ <http://www.worldbank.org/en/country/morocco/overview>

⁴⁴ <http://www.state.gov/outofdate/bgn/morocco/185758.htm> és Besenyő János (2011): Terrorexport a Szaharába – Al-Káida a sivatagban. Földgömb XIII (XXIX) évfolyam 5. lapszám, 257. füzet, július-augusztus pp. 38-41.

⁴⁵ Besenyő János (2012): 192-193. o.

⁴⁶ <http://www.state.gov/s/ct/rls/crt/2010/170257.htm>

⁴⁷ http://www.epc.eu/documents/uploads/pub_1152_eu_as_a_counter-terrorism_actor_abroad.pdf

<http://www.npr.org/templates/story/story.php?storyId=1760742>

⁴⁸ <http://www.state.gov/outofdate/bgn/morocco/185758.htm>

regionális befolyásának csökkenését az Egyesült Államokkal és Franciaországgal fenntartott geopolitikai kapcsolattal igyekezett ellensúlyozni.⁴⁹

Az amerikai-marokkói viszony hagyományosan baráti jellegű, amelynek történelmi gyökerei a XVIII. századig nyúlnak.⁵⁰ Az 1836-ban megújított szerződés máig érvényben van. Marokkó támogatta az Egyesült Államokat az 1991-es Öböl-háborúban is, és a terrorizmus elleni küzdelmében is.⁵¹ Washington azonban nem ért egyet Rabat nyugat-szaharai politikájával, ezért nem hajlandó kiterjeszteni a szabadkereskedelmi megállapodást erre a politikai-gazdasági területre, ahogy például az EFTA szervezete sem.⁵²

Rabat külpolitikájában a két meghatározó európai szereplő Madrid, illetve Párizs, amelyek tradicionálisan kötődnek a marokkói politikai területéhez. Mindkét európai állam fontos kereskedelmi partner, és működő tőkeberuházóként is kiemelkedő szerepet játszanak a marokkói gazdasági tér fejlődésében, a spanyol és a francia állam érdekelt az EU és Marokkó közötti kapcsolatok fejlődésében.⁵³ A francia befolyást erősítik marokkói bevándorlók, a kulturális, nyelvi és oktatási kötések.⁵⁴ A Madriddal fenntartott kapcsolatot azonban megterheli a nyugat-szaharai kérdés – mivel az korábban spanyol gyarmat volt⁵⁵ –, a Rabat által a gyarmati örökséggel és elnyomással összekapcsolt Melilla és Ceuta körüli vita, a kábítószer-kereskedelem, a migrációs dilemmák, valamint a halászati kérdések.

Rabat geopolitikai térpercepciójában jelentősége van a szomszédos államokkal való kapcsolatnak, amely a korábbi időszakhoz viszonyítva – amikor Algéria és Marokkó szerint Mauritánia is támogatták a Polisario-t⁵⁶ – lassan normalizálódni

---

⁴⁹ Besenyő János (2012): 83-85. o.

⁵⁰

<http://www.rvbeypublications.com/sitebuildercontent/sitebuilderfiles/treatyofpeacefriendship.pdf>

⁵¹ <http://news.bbc.co.uk/2/hi/africa/3776413.stm>

http://www.nationmaster.com/graph/mil_gul_war_coa_for-military-gulf-war-coalition-forces

<http://www.state.gov/outofdate/bgn/morocco/185758.htm>

⁵² <http://carnegieendowment.org/2009/06/17/united-states-moroccoand-western-sahara-dispute/ak1>

<http://www.gpo.gov/fdsys/pkg/CRPT-108hrpt627/html/CRPT-108hrpt627.htm>

<http://www.wsrw.org/a159x1410>

⁵³ A Franciaországba irányuló kivitel a teljes export 21, a spanyolországi pedig 17,3%. A spanyol termékek importrészesedése eléri a 13,1, míg a francia a 12,1%-ot.

<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/mo.html>

<http://performance.ey.com/wp-content/uploads/downloads/2013/09/Moroccan-FDI.pdf>

<http://www.parliament.uk/briefing-papers/SN05826.pdf>

<https://translate.google.hu/?hl=hu&tab=wT#en/hu/>

⁵⁴ <http://focus-migration.hwwi.de/Morocco.5987.0.html?&L=1>

http://academiccommons.columbia.edu/download/fedora_content/download/ac:135549/CONTENT/Final_Linguistics.pdf

⁵⁵ <http://www.zmne.hu/aarms/docs/Volume9/Issue2/pdf/01.pdf>

⁵⁶ Besenyő János (2012): 140-141. o.

látszik, ám különösen a hosszú algériai-marokkói határszakaszon folyamatosan működik a csempészet.⁵⁷

Nyugat-Szahara az egyik legtartósabb afrikai válságövezet, amely feltehetően tartósan meghatározza a regionális geopolitikai kapcsolatokat, és arra kényszerítette a marokkói politikai és katonai vezetést, hogy fenntartsa egy költséges katonai és politikai jelenlétet.⁵⁸ A szembenálló felek 2007 óta több alkalommal megkísérelték a válság politikai úton történő rendezését, ám ezek tartós megoldást eddig nem eredményeztek: Marokkó korlátozott autonómiát javasol, a Polisario Front pedig népszavazást szeretne a függetlenség kérdésében, miközben az iszlám szélsőséges által generált politikai erőszak megjelent Nyugat-Szaharában is.⁵⁹

A megoldatlan biztonságpolitikai kihívást az Egyesült Nemzetek Szervezete egy 1991-ben induló misszió keretében (MINURSO) igyekezett békésen megoldani, amelynek célja a referendum előkészítése és segítése volt. Az eredetileg 26 hónapos küldetés jelenleg is tart, ami jelzi a regionális geopolitikai kihívás jelentőségét.⁶⁰

Összességében tehát elmondható, hogy a meglehetősen stabilnak tűnő marokkói államtér számos biztonsági kihívással néz szembe, amelyeket illetően szükséges egy hatékony stratégiai kialakítása.

Felhasznált irodalom:

Aidan Lewis (2011): Why has Morocco's king survived the Arab Spring? BBC News, Rabat, <http://www.bbc.co.uk/news/world-middle-east-15856989>

Besenyő János (2009): Western Sahara, Publicon Publishers, Pécs. 198. p.

Besenyő János (2012): A nyugat-szaharai válság egy magyar békefenntartó szemével, Publikon Kiadó, Pécs, 353 oldal

Besenyő János (2011): Terrorexport a Szaharába – Al-Káida a sivatagban. Földgömb XIII (XXIX) évfolyam 5. lapszám, 257. füzet, július-augusztus pp. 38-41.

Besenyő János: Az ENSZ nyugat-szaharai missziójáról (MINURSO), Új Honvédségi Szemle, LVIII évfolyam – 2004/9, 22-36 oldal

Besenyő János: Hungarian logistics specialist working for UN's Western Sahara mission, AARMS (Miklós Zrínyi National Defence University), Volume 7, Issue 1. 2008, pp. 155-165 <http://www.zmne.hu/aarms/docs/Volume7/Issue1/pdf/12bese.pdf>

---

⁵⁷<http://www.reuters.com/article/2007/12/03/us-morocco-algeria-border-idUSL2328753420071203?feedType=RSS&feedName=worldNews>

⁵⁸ <http://www.fas.org/sgp/crs/row/RS21579.pdf>
http://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2009_2014/documents/dmag/dv/dmag20101130_04/dmag20101130_04_en.pdf

⁵⁹ <http://www.fas.org/sgp/crs/row/RS21579.pdf>
<http://www.nytimes.com/2010/12/09/world/africa/09morocco.html>

⁶⁰ <http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/minurso/>
<http://www.scribd.com/doc/127200908/Peacekeeping-mission-in-Maghreb-The-MINURSO>

Besenyő János (2011): Colonisation of Western Sahara – Études Sur La Région Méditerranéenne, ISSN: 02388308, Szegedi Tudományegyetem, Újkori Egyetemes Történeti és Mediterrán Tanulmányok Tanszék, 2011, 97-117. oldal

Besenyő János: Western-Sahara under the Spanish empire – AARMS (Miklós Zrínyi National Defence University), Volume 9, Issue 2. 2010, pp. 195-215
<http://www.zmne.hu/aarms/docs/Volume9/Issue2/pdf/01.pdf>

Besenyő János: Peacekeeping mission in Maghreb: The MINURSO – Tradecraft Review, Periodical of the Military National Security Service, 2012, 1. Special Issue, 125-144. oldal <http://www.scribd.com/doc/127200908/Peacekeeping-mission-in-Maghreb-The-MINURSO>

Cofman Wittes, T.-Yerkes, S. (2004): The Middle East Partnership Initiative Progress, Problems, and Prospects. Saban Center Middle East Memo no.5, November 29. <http://www.brookings.edu/research/papers/2004/11/29middleeast-wittes>

Delgado, K. (2005): Modern Nations of the World. Morocco Lucent Books, New York pp. 22–25. <http://africanhistory.about.com/od/glossarym/g/defMorocco.htm>

Henry, J. (2009): Moroccans: Land and Location. in Worldmark Encyclopedia of Cultures and Daily Life, vol. 1. - Africa, 2nd ed., eds. Gall, T.L.-Hobby, J./eds./: New York, Gale Cengage Learning, p. 389.

J. Nagy László (2007): Az Euromediterrán partnerség, Grotius, http://www.grotius.hu/doc/pub/VZUXLF/j_nagy_laszlo-mediterraneum.pdf

Leonard, M. (2005): Why Europe Will Run the Twenty-first Century. Fourth Estate, London 170. p.
http://eeas.europa.eu/delegations/african_union/eu_african_union/development_cooperation/index_en.htm

Maddy-Weitzman, B.-Zisenwine, D. /eds./ (2013): Contemporary Morocco: State, Politics and Society Under Mohammed VI. Routledge, New York, Abingdon p. 87

Yacoubian, M. (2004): Promoting Middle as Democracy: European Initiatives, United States Institute of Peace. Special Report no. 127, October
<http://www.usip.org/sites/default/files/resources/sr127.pdf>

Internetes források:

<http://www.britannica.com/EBchecked/topic/356614/Maghrib>
http://www.eeas.europa.eu/euromed/docs/bd_en.pdf
http://ec.europa.eu/research/iscp/pdf/paris_declaration.pdf
<http://cor.europa.eu/en/activities/arlem/Documents/report-on-SMEs-2011/ES.pdf>
<http://www.africom.mil/getArticle.asp?art=1644>
<http://www.institut-thomas-more.org/upload/media/reportitmsustainablesecuritymaghreb2012.pdf>
<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/mo.html>
<http://www.britannica.com/EBchecked/topic/233262/Strait-of-Gibraltar>
<http://www.britannica.com/EBchecked/topic/392604/Morocco/46567/Land>
<http://www.economist.com/node/999729>
<http://www.everyculture.com/MaNi/The-United-Kingdom-of-Morocco.html>
<http://www.sjsu.edu/faculty/watkins/morocco.htm>
<http://www.britannica.com/EBchecked/topic/392604/Morocco/214378/History>
<http://callmechitsura.wordpress.com/2009/03/18/fatimah-az-zahra/>

<http://www.iranicaonline.org/articles/ali-b-abi-taleb>
<http://www.history.com/this-day-in-history/britain-and-france-sign-entente-cordiale>
http://cadmus.eui.eu/bitstream/handle/1814/10527/MWP_2009_01.pdf?sequence=1
<http://www.nybooks.com/blogs/nyrblog/2012/jul/05/how-morocco-dodged-arab-spring/>
<http://globaledege.msu.edu/countries/morocco/history>
<http://www.nationsencyclopedia.com/Africa/Morocco-ECONOMIC-DEVELOPMENT.html>
<http://performance.ey.com/wp-content/uploads/downloads/2013/09/Moroccan-FDI.pdf>
<http://www.tradingeconomics.com/morocco/unemployment-rate>
<http://www.afdb.org/en/countries/north-africa/morocco/morocco-economic-outlook/>
<http://data.worldbank.org/country/morocco>
<http://world-geography.org/africa/412-magreb.html>
http://www3.weforum.org/docs/WEF_AWCR_Report_2013.pdf
[http://egateg.usaid.gov/sites/default/files/Moroccan%20Economic%20Competitiveness%20\(MEC\)%20Program%20SOW.pdf](http://egateg.usaid.gov/sites/default/files/Moroccan%20Economic%20Competitiveness%20(MEC)%20Program%20SOW.pdf)
http://www.ebrd.com/downloads/country/technical_assessments/morocco-assess.pdf
<http://www.ifad.org/events/gc/34/nen/factsheet/morocco.pdf>
<http://www.moroccotomorrow.org/morocco-to-tackle-youth-unemployment/#more-1595>
<http://www.tradingeconomics.com/morocco/foreign-exchange-reserves>
<https://www.imf.org/external/np/sta/ir/IRProcessWeb/data/mar/eng/curmar.htm>
<http://www.bloomberg.com/news/2012-10-24/morocco-sets-out-2013-budget-targeting-deficit-of-4-8-.html>
<http://www.afdb.org/en/countries/north-africa/morocco/morocco-economic-outlook/>
<http://www.worldbank.org/en/country/morocco/overview>
<http://www.africaneconomicoutlook.org/en/countries/north-africa/morocco/>
<http://www.state.gov/outofdate/bgn/morocco/185758.htm>
<http://www.state.gov/s/ct/rls/crt/2010/170257.htm>
http://www.epc.eu/documents/uploads/pub_1152_eu_as_a_counter-terrorism_actor_abroad.pdf
<http://www.npr.org/templates/story/story.php?storyId=1760742>
<http://www.rvbeypublications.com/sitebuildercontent/sitebuilderfiles/treatyofpeacefriendship.pdf>
<http://news.bbc.co.uk/2/hi/africa/3776413.stm>
<http://carnegieendowment.org/2009/06/17/united-states-moroccoand-western-sahara-dispute/ak1>
<http://www.gpo.gov/fdsys/pkg/CRPT-108hrpt627/html/CRPT-108hrpt627.htm>
<http://www.wsrw.org/a159x1410>
<http://performance.ey.com/wp-content/uploads/downloads/2013/09/Moroccan-FDI.pdf>
<http://www.parliament.uk/briefing-papers/SN05826.pdf>
<https://translate.google.hu/?hl=hu&tab=wT#en/hu/>
<http://focus-migration.hwwi.de/Morocco.5987.0.html?&L=1>
http://academiccommons.columbia.edu/download/fedora_content/download/ac:135549/CONTENT/Final_Linguistics.pdf

<http://www.reuters.com/article/2007/12/03/us-morocco-algeria-border-idUSL2328753420071203?feedType=RSS&feedName=worldNews>
<http://www.fas.org/sgp/crs/row/RS21579.pdf>
<http://www.nytimes.com/2010/12/09/world/africa/09morocco.html>
http://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2009_2014/documents/dmag/dv/dmag20101130_04/dmag20101130_04_en.pdf
http://www.nationmaster.com/graph/mil_gul_war_coa_for-military-gulf-war-coalition-forces

KOÓS GÁBOR NYÁ. ALEZREDES –
PROF. DR. SZTERNÁK GYÖRGY EGYETEMI TANÁR, CSC

EMLÉKEZZÜNK (1914-1918)

---

*„Csak egy éjszakára küldjétek el őket:
A hitetleneket s az üzérkedőket.
Csak egy éjszakára:
Mikor a pokolnak égő toroka tárul,
S vér csurog a földön, vér csurog a fáról.
Mikor a rongy sátor nyöszörög a szélben
S haló honvéd sóhajt: fiam... feleségem...”.*

Gyóni Géza: Csak egy éjszakára küldjétek el őket
(Przemysl, 1914. november)

Absztrakt

Emlékeznünk kell a több millió halottra, a katonákra, sokszázezer megnyomorodott rokkantra, az árvákra és özvegyekre.

„A hazájukért harcoltak és adták életüket sok ezren a háború poklában, a szülőföldtől távol a csatatereken. A harctér minden négyzetméteréért kegyetlen küzdelmet vívtak, a nap minden órájában szembenéztek a halállal. Úgy indultak a háborúba, hogy szeretteik büszkeséggel vegyes féltő aggodása, a visszavárás reménye és könnyei kísérték útjukra. A harcok során a magyar katonák tudták, hogy aki elesik, sohasem fog magyar földben nyugodni. Az emlékművek üzenete kettős: az egykori ellenfeleknek, de egyúttal minden népnek is hirdeti a megbékélést. Emléket állít az emberfeletti szenvedést kiállt katonáknak. Az idegenben nyugvó magyar hősi halottaknak elhozza a haza háláját.”

Kulcsszavak: „Nagy” Háború, Központi Hatalmak, Antant, Sarajevó, Szerbia,

Absztrakt

The World War of 1914-18 - The Great War, as contemporaries called it -- was the first man-made catastrophe of the 20th century. Historians can easily identify the literal "smoking gun" that set the War in motion: a revolver used by a Serbian nationalist to assassinate Archduke Franz Ferdinand (heir apparent to the Austro-Hungarian throne) in Sarajevo on June 28, 1914.

Keywords: Great War, Isonzo, Caporetto, Somme, Capella Ungherese,

A háborút kezdetét jelentő proklamáció elején csak ennyi állt: „*Népeimhez*” – alatta meg az aláírások: „*Ferenc József – gr. Tisza István 1914. július 28.*”

A ma emlékezők számára tanulságos, hogy Magyarországon, de Európa szinte valamennyi országában úgyszólván minden településen találkozunk első világháborús hősi emlékművekkel, amelyek a haza védelmében elesett katonák előtt tisztelegnek. Mi magyarok, tarthatjuk szerencsénknek, hogy a háború nagy véráldozatokat követelő hadműveletei, az ütközetek nem a mostani országunkban zajlottak, hanem attól több száz kilométerre, a régi határok mentén. Ugyanakkor ez az esemény mérhetetlen szomorúságot is okozott az itthon maradt hozzátartozóknak. Talán ezért is a Przemysl és az Isonzó melletti, számos halottat követelő csaták lidércnyomásként nehezedtek a kor emberére – ma is az értelmetlen vérontás jelképei.¹

„Pro Patria!” – Az első világháború kitörésének századik évfordulóján emlékeznünk kell arra, milyen tragédiához vezetett, hogy felelőtlen, kitüntetésekkel teletűzdelt uralkodók és tábornokok egymás ellen uszították a kontinens népeit. Parancsra mindenkinek a kezébe fegyvert lehetett adni, a katonákat ki lehetett vezényelni a hazától távol eső harctérre.

Az első világháború mindkét oldalon a feltüzelt emberek – „Éljen a háború!” – csatakiáltásával kezdődött. Más szóval, az első napokban mindenki üdvözölte a háborút, a sorozóirodák előtt vidám fiatalok tülekedtek. A vasúti pályaudvarokról indultak a „nagy háborúba” a katonák és miközben nótázva meneteltek végig a városok utcáin a lakosság búcsúztatta őket. A korabeli képeken sugárzó önfeledt ünneplést láthatnak az emlékezők. A vagonokban utazó katonák közül – akiknek kezében virágcsokrok voltak – kevesen gondolhatták azt, hogy az ünnepélyes elköszönés búcsú is egyben. A korabeli újságok ilyen jelzőket használtak tudósításaik során, mint *becsület, kötelesség, haza, a hazához való hűség stb.*

A „Nagy Háború” az értelmetlenül elpazarolt életek szimbólumává vált, és mint ilyen, napjainkig kísérte és kíséri Magyarország történelmét.²

---

¹ Tisztelt Olvasó! A tanulmány elkészítésével a szerzők nem kívántak a véres és sok áldozatot követelő történelmi eseményhez semmi újat hozzátenni, azokat átértékelni, *csupán emlékezni*. Munkánk során alapvetően Vitéz Aggházy Kamill – Stefán Valér, Julier Ferenc, Niall Ferguson írását használtuk fel, különösen azokat a fejezeteket, amelyek a „Nagy Háború” politikai és katonai előzményeiről szólnak, valamint arról, hogyan képzeltek el azt a szembenálló felek megvívni. Ugyanakkor a mondanivaló teljesebbé tételéhez felkutatunk és felhasználunk a téma hazai és külföldi szakértőinek írásait is. Reményeink szerint ez a tanulmány kifejezi azt a tiszteletet, amit érzünk az elesett több millió ismert és ismeretlen magyar és más nemzetek katonája iránt.

² Angol történészek szerint az első világháború kimenetele a nyugati hadszíntéren dőlt el, ugyanakkor azt ők is elfogadják, hogy a legsikeresebb áttörést az Osztrák-Magyar Monarchia hadserege hajtotta végre az olasz fronton. A támadás néhány hét alatt a Piave folyóig vetette vissza az olasz hadsereget, igaz rettenetes véráldozatok árán sikerült megvédeni a déli határokat.

1915 májusa és 1917 novembere között tizenkét csata zajlott le az Isonzó folyónál, a mai Szlovénia és Olaszország területén, az olasz arcvonalon, az Osztrák-Magyar Monarchia és Németország, illetve a velük szemben álló Olaszország csapatai között. A tucatnyi csatáról elmondható, hogy valamennyi az első világháborúra jellemző úgynevezett „felőrlő harcok” közé tartozott, vagyis viszonylag kis területen, nagyszámú ellenséges erők csaptak össze egymással, amelyek óriási

Az önfeledt, vidám hangulat mind a harctereken, mind a hátszágban akkor hagyott alább, amikor a biztosra várt győzelem egyre inkább késett, amikor a hírek az újságokban elhúzódo, véres csatákról szóltak, a katonák ezerszámra haltak meg a frontokon, és a borzalmas sérüléseket szenvedett katonákat szállító vonatok megérkeztek a vasútállomásokra. Amikor a hazavitt sebesültek elmondták, hogy a katonák hónapokon át a lövészárkokban ültek a sárban és a vízben, a fagyban és a hóban, penészes kenyeret ettek. A hazától távoli frontokon a természeti- és az éghajlati körülmények teljesen mások voltak, és egyre elviselhetlenebbek lettek, mint amit korábban a katonák megszoktak.

A háború második részében az arcvonalak hónapokon keresztül alig változtak, és a nem sok eredményt hozó támadásokat órákig tartó tüzérségi tűz előzte meg, a lövedékek egy része nem robbant fel a gránátok által felforgatott és átázott talajban. Ennek ellenére több millió volt azoknak a száma, akik nem tértek vissza szeretteikhez, akikről nem tudták kicsoda, akiknek a szülőhazától távoli sírjára a következőt írták:

„Az Úr ismeri őt” – „Known Unto God”

Amikor az otthon maradt családok is, a háború miatt, szigorodó és szegényedő életkörülmények közé kényszerültek, egyre többen éheztek és fáztak, az emberekben tudatosult a háború értelmetlensége. A katonákban a nagy, elszánt győzni akarás vad gyűlölködésbe, elkeseredett – és a harcmezőn szó szerint értendő – élethalálharcba ment át. A háború a katonák millióinak halálát, másoknak megnyomorodását okozta.

Emlékeznünk kell a több millió halottra, a katonákra, sokszázezer rokkantra, az árvákra és özvegyekre.

A háború kitörésének körülményeiről Julier Ferenc így ír:

„A harc célja a monarchia megmentése és egyben Magyarország területi épségének megóvása volt. Ezen az igazságon nem változtat az a tény, hogy ennek a hosszabb időre kétségtelenül elkerülhetetlen, de esetleg bizonyos ideig még 1914 után való időre elodázható önvédelmi harcnak éppen 1914-ben való megkezdését a monarchia külpolitikájának diplomatai akarták, felhasználva ürügyül a monarchia trónörökösének Sarajevóban történt meggyilkoltatását. Akarták azért, mert az általános külpolitikai helyzet alapján ezt az időpontot és alkalmat kedvezőnek találták az említett gyilkosságban részességgel gyanúsított Szerbiával való leszámolásra, noha számolni kellett azzal, hogy a leszámolás kapcsán esetleg a

---

veszteségeket szenvedtek, ugyanakkor a harcok során egyik fél sem tudott komoly területi nyereséget szerezni. Az Isonzó menti, közel két és fél évig tartó állóháborúban egymilliónál is több olasz katona vesztette életét, sérült meg vagy tűnt el, és a Monarchia csapatainak vesztesége is meghaladta a félmilliót. Az első világháborút lezáró békeszerződések értelmében az Isonzó folyó völgye Olaszországhoz és Jugoszláviához (Szlovénia) került, az itt kiépített lövészárkok és egyéb védművek a mai napi megmaradtak és megtekinthetők. Caporetto mai neve Kobarid.

Az első világháború története, Sarajevótól Trianonig. A BBC History különszáma 80-83. old. Kossuth Kiadó Csoport.

A világ 2014-ben, magyar nyelvű kiadás. Az első világháború 81-83. old.

Nagyváradai Sándor - M. Szabó Miklós - Winkler László: Fejezetek a magyar katonai repülés történetéből Műszaki Könyvkiadó. Budapest, 1986.

http://www.honvedelem.hu/cikk/38796_az_elso_vilaghaboru_tiz_nagy_csataja 2014. 01. 20.

*monarchia minden ellenségével meg kell küzdeni. Csupán Magyarország miniszterelnöke, Tisza István gróf foglalt határozottan állást a háború kirobbantása ellen, még pedig azért, mert ellentétben a monarchia többi külpolitikai vezetőivel a háborúra való időpontot a pillanatnyi erőviszonyok alapján kedvezőtlennek ítélte. A sors úgy akarta, hogy Tisza ettől az álláspontjától később eltérjen. A háború kitört. A monarchia minden ellensége fegyvert fogott. A küzdelemben Magyarországnak közel másfél millió katonája hullatta véréét.*³

Az angol történetírás nyomán az európai országok csak ehhez a háborúhoz kapcsolták és kapcsolják ma is a „Nagy” jelzőt. Még ma is számos történész kutatja, hogy miért? A kérdés helyénvaló, igazolására csupán egy példa: a „Nagy Háború” – az első világháború – a XIV. és XV. századon végighúzódó százéves háborúhoz viszonyítva csak négy évig tartott.

Az említett jelzőt valószínűleg az indokolhatja, hogy nagyon sok katona vesztette életét a harcok során. Többek között az angol katonák közül egymillió halt meg, csak a Somme-i csatatereken közel százharmincezer volt a halottak és mintegy négyszázhuszezer a sebesültek száma. Az Osztrák-Magyar Monarchia a szerb és a keleti hadművelési területeken nem egészen kettő hónap alatt 600.000 katonáját vesztette el. Más harcterekről is lehetne példát hozni a „Nagy” jelző igazolására.⁴

Néhány gondolat a háborút megelőző politikai és gazdasági helyzetről a kontinensen.

A XIX. század utolsó harmadában, Európában a világgazdaság új jelenségeként kiépült a monopolkapitalizmus, amelyet másik néven is nevezhetünk, az imperializmus. A terjeszkedő kapitalizmus birodalomépítő jellegét igazolta, hogy a gazdasági növekedés fenntartása érdekében a nemzetgazdaságok először saját piacukat építették ki, majd az új piacokat is. Az új piacokon nyersanyag szerzés céljából is terjeszkedni kezdtek az államok. A gyors gazdasági fejlődés hatására megvalósulhatott a pusztán gazdasági terjeszkedés, például Németország megépítette a Berlin-Bagdad vasútvonalat. Ugyanakkor a terjeszkedés politikai beavatkozással is folytatódott, mint a nagyhatalmak beleszólása a balkáni háborúkba, és történhetett területi terjeszkedéssel is, ahogy Oroszország elérte a Csendes-óceán partját. A terjeszkedés az országtól távolabbra is történhetett, ez volt a gyarmatosítás. A háborús konfliktus fő forrása volt, hogy az új nemzetállamok, Németország, Olaszország és az Osztrák-Magyar Monarchia számára már nem volt elegendő szabad terület a kontinensen, sem azon kívül. Megindul a harc a világ újrafelosztásáért.

A XIX. század végén a gyorsuló ütemű termelés (mely elsősorban a tudomány és technika mind újabb vívmányainak volt köszönhető), együtt járt a gyarmatbirodalmak gazdasági jelentőségének növekedésével is: új nyersanyaglelőhelyek és piacok megszerzése volt az államok célja. A birodalmi

---

³ Julier Ferenc: 1914-1918. A világháború magyar szemmel Magyar Szemle Társaság Budapest 1933. 3-5. old.

⁴ Az első világháború története, Szarajevótól Trianonig. A BBC History különszáma 58-66. old. Kossuth Kiadó Csoport.

státusz megszerzéséhez és a gazdasági növekedés fenntartásához szükséges volt új piacok bevonása gyarmatosítás révén, így ez vált a korabeli politika fő céljává.

Európa országai közül ekkor kevés olyan akadt, melynek nem voltak gyarmatai: ilyen volt az Osztrák-Magyar Monarchia, a Balkán fiatal államai, Norvégia, Svédország és Svájc. A legnagyobb gyarmati érdekeltséggel Nagy-Britannia és Franciaország rendelkezett, illetve a gazdaságilag kevésbé értékes, bár területileg kétségkívül fajsúlyos Grönland révén Dánia. Olaszország és Spanyolország is fontos észak-afrikai területeket birtokolt. Belgium, Hollandia és Portugália is hatalmas gyarmatokkal rendelkezett. Ugyanakkor Németország afrikai és jelentéktelen óceániai gyarmatterületei nem álltak arányban gazdasági erejével, így politikájának fő célja új gyarmatok szerzése, a gyarmatbirodalom újrafelosztása lett.

A gazdaságilag elmaradottabb, de katonailag nem elhanyagolható erőt magáénak tudható Oroszország a Fekete-tenger felől is ki akart jutni a világtengerekre, Isztambult és a környező tengersizorosokat akarta megszerezni. Az Oszmán Birodalom a Balkán-háborúban (1912-13.) vereséget szenvedett. A jövőre vonatkoztatva nem volt egyértelműen megítélhető, hogy a modernizáció vagy a teljes széthullás lesz-e a sorsa, amelyet az akkori európai nagypolitika keleti kérdésként emlegetett.⁵

Gazdasági szempontból a háború mindent megváltoztatott a gazdaság, a kereskedelem és a hajózás területén, ami korábban jól működött. Az árucikkek, a tőke, és a munkaerő mozgása a mai körülményekhez volt mérhető. A munkaerő nagy számban nyugatra vándorolt, elsősorban az Egyesült Államokba, míg a nyersanyagok és a gyárak keletre. A háborúban alkalmazott német tengeralattjárók a tengereken elsüllyesztették a kereskedelmi hajók zömét. A katonai kiadások hozzájárultak a lakosság elszegényedéséhez, az elégedetlenséghez, nemzetközi kereskedelem nagy nehézségekkel és jelentős veszteségekkel, de működött.⁶

Az Osztrák-Magyar Monarchia külpolitikájának főbb irányait az 1879 októberében a Német Császársággal megkötött kettős szövetség szabta meg, amely egyrészt több mint negyven éven át tartó szoros szövetségi viszonyt eredményezett, másrészt azonban többnyire alárendelte az Osztrák-Magyar Monarchia érdekeit Németország világpolitikai és még inkább európai céljainak. Ennek megfelelően Ferenc József birodalmának csak mérsékelt igényei és szűkre szabott mozgástere lehettek, ami leginkább a balkáni befolyás megerősítését és kiterjesztését jelentette. Ennek látványos eredményeként a császár 1908. október 6-án a magyar Szent Korona jogaira való hivatkozással kiáltványban jelentette be Bosznia-Hercegovina

---

⁵ Первая мировая война 1914-1918

<http://to-name.ru/historical-events/1-mirovaja-vojna.htm> 2014. 01. 20.

Уткин А. И. Первая Мировая война — М.: Алгоритм, 2001. — 592 с.

(Серия: История России. Современный взгляд). Тираж 5 000 экз. ISBN 5-9265-0039-7

<http://militera.lib.ru/h/utkin2/index.html> 2014. 01. 20.

⁶ Niall Ferguson: A világ háborúja, Scolar Kiadó Budapest, 2012. 72-82. old.

Pintér-Rózsafi-Stencinger: Magyar ezredek a Doberdó-fennsík védelmében, Hibernia Nova Kiadó-Zrínyi Kiadó Budapest, 2009. 23-24. old.

annexióját, egyben a novibazári szandzsák katonai kiürítését. Ez a lépés a területi nyereségen túl semmiféle pozitív következménnyel nem járt sem Magyarország, sem a birodalom szempontjából, sőt, az állandóan ott állomásozó nagy létszámú erők csak a katonai kiadásokat növelték. A rendkívül robbanásveszélyes boszniai belpolitikai viszonyok pedig a szarajevói merényletnek vezettek.

A háborút megelőző eseményeket szépirodalmi formában olvashatjuk Ivo Andrics csodálatos regényének befejező részében, amelyért méltán kapott Nobel díjat.⁷

A következőkben vizsgáljuk meg, mi volt a központi hatalmak és az antant hatalmak létrejöttének háttere és haditerve:

Központi Hatalmak

Az egyik oldalon – a közös nyelv és kultúra összehangoló erejéből adódóan is – Németország és az Osztrák-Magyar Monarchia – oroszellenes – kettősszövetsége (1879. október 7.) állt. Később (1882. május 20.) az előbbi két birodalom és Olaszország megkötötte a hármasszövetséget, ami – a közkeletű felfogással szemben – nem a kettősszövetség kibővítése, hanem egy új, alapvetően franciaellenes koalíció volt. Célszerű megvizsgálni, hogy ezt a szövetséget hogyan látták akkor a katonák? Ehhez a szövetségi rendszerhez kapcsolódott részben Románia is!

Németország ipara hatalmas fejlődésnek indult, a gazdaság gyors növekedését és a lakosság jólétét a kereskedelem biztosította. Megjelent az új területek és az új piacok iránti igény. Németország szükségszerűen a világhatalomra való törekvés útjára lépett.

Németország és az Osztrák-Magyar Monarchia között – az 1866-os háború „keserű utóéletének” elmúltával – minden érdekellentét megszűnt. A két nagyhatalom között – 1870 után – „egy csendes” megegyezésen alapuló, akkor még írásba nem foglalt érdekszövetség alakult ki. Ehhez csatlakozott később Olaszország. *A „hármasszövetség” ekkor Európa vezető hatalmassága lett.* Ez a kedvező helyzet azonban nem volt hosszú életű. A változás oka a német birodalom

---

⁷ Ivo Andrics: Híd a Drinán. Generál Press Kiadó 2007. ISBN 9789639648494

„Mehmed pasa Sokoli, a kiváló nagyvezír építette objektum mintegy a stabilitás jelképe, az egyetlen, lényegében változatlan pont környezetében - körülötte lassan hömpölyög, méltóságteljesen árad, vagy éppen forrong a történelem sodra. Hiába rendezkedik be tartósan a török, egyre inkább érződik hatalmának gyengülése. Így a hídhöz tartozó karavánszeráj is lassan elpusztul amiatt, hogy a fenntartásának pénzügyi feltételeit biztosító magyarországi nagybirtok kicsúszik a kezéből. Egyre erősödik a szerbek ellenállása, mind gyakoribbak fegyveres felkeléseik, melyek törvénytelenül vezetnek az önálló Szerbia létrejöttéhez. A szultán végül kénytelen átengedni Visegrádot is az okkupáló, majd annektáló Osztrák-Magyar Monarchiának. Ezzel mintegy a történelem menete is felgyorsul, a „svábok kapitalizálják” a vidéket, beköszöntenek a boldog békeidők a maguk gazdasági prosperitásával, kulturális fellendülésével, miközben azonban egyre több jel utal a közelgő világháborúra” – olvasható a könyv előszavában.

új fejlődési iránya volt, amely túlmutatott az európai kontinensen, így szembe került Nagy-Britanniával.⁸ Megjegyezzük, a szerző keserűen írt Románia szerepéről a háborúban.

A haditervekről megoszlottak a vélemények az Osztrák–Magyar Monarchia vezetésében. Franz Conrad von Hötzendorf vezérkari főnök és a politikai vezetés egy része komoly annexiós terveket fogalmazott meg: Orosz-Lengyelországot fel kell osztani az Osztrák-Magyar Monarchia és Németország között; Montenegrót és Szerbia egy részét annektálni kell; Albániát protektorátus alá kell helyezni; Velencére és környékére ki kell terjeszteni az Osztrák-Magyar Monarchia ellenőrzését.

1914 augusztusára az a kölcsönösen elfogadott álláspont alakult ki az Osztrák-Magyar Monarchia vezetésében, hogy az újonnan megszerzendő lengyel területek Galíciával együtt az Osztrák Császársághoz, Bosznia-Hercegovina és esetleg Dalmácia a Magyar Királysághoz fog tartozni. A szerb és montenegrói területeket szintén Magyarországhoz csatolják. A haditervek maximális és minimális változata a mindenkori hadi helyzetnek megfelelően került előtérbe vagy szorult háttérbe. A koronatanács 1917-ben döntött a minimális program mellett: ez a Monarchia integritásának szavatolását és a szerb uralkodóház cseréjét tartalmazta.

Antant

1892. augusztus 17-én orosz-francia katonai egyezmény született, melyet kiegészített az 1904. április 8-án megkötött francia-angol egyezmény, az *Entente Cordiale*, azaz „szívélyes viszony” (melyből később az antant hatalmak kifejezés is született). Az antant nem szövetséget jelentett, csupán annyit: a felek lemondanak egymás megtámadásáról, vitás esetekben egyeztetni próbálnak. A viszony teljesen kölcsönössé vált 1907-ben az angol-orosz szerződés megkötésekor, innentől számítjuk a hármas antant létrejöttét.

„Az 1871-es dátum a francia haditervek szempontjából meghatározó volt. Ekkor a franciák elveszítik Elzász-Lotaringiát és kikiáltják a Német Császárságot. A franciák célja nem lehetett más csak a revízió, az elvesztett területek visszacsatolása és a nagyhatalmi szerep megerősítése. Ennek megfelelően a francia vezérkarban támadó haditerveket készítenek, szám szerint tizenhatot, míg a végsőig, az első világháborúban alkalmazandóig eljutnak. A tervek főcélja az elvesztett területek visszaszerzése egészen a Rajnáig.

Az angol hadsereg katonai vezetői a flottaépítés és fejlesztés mellett a szigetországon és a gyarmatokon kívül bevethető expedíciós hadsereg felállításával készültek az első nagy világháborúra. Annak lehetőségét, hogy jól felszerelt flottájukkal tengeri blokádot vonjanak a német partokhoz és így gazdaságilag gyengítsék az

---

⁸ Vitéz Aggházy Kamill – Stefán Valér: A világháború (1914 – 1918)
Az Országos Közművelődési Tanács Könyvostálya, Budapest, 1934. 10-13. old.

ellenfelet nem vetették el, de fontosabbnak tartották az együttműködést a franciákkal.

Oroszországban a háború kitörése esetén két lehetőséggel számoltak a vezérkarban: az „A”-terv esetében, amennyiben a németek nyugaton támadnak akkor az első és második hadsereg porosz területeket foglal el, míg a harmadik, negyedik, ötödik, nyolcadik hadsereg az Osztrák-Magyar Monarchia ellen támad. Minél gyorsabban, a teljes mozgósítás bevétele nélkül. A második lehetőség a „G” terv volt, amely akkor lépett volna életbe, ha a németek kelet felé támadnak. Ekkor három-három hadsereg védekezett volna az Osztrák-Magyar Monarchia illetve II. Vilmos katonái ellen, a teljes mozgósítás befejezéséig, majd támadásba mentek volna át a cári csapatok.”

Mindkét katonai szövetség vezérkarai és tábornokai a korábbi háborúk tapasztalatait figyelembe véve gondolkodtak a katonai tervek kidolgozásakor. Azt gondolták, hogy ezt a háborút is egy döntő csatával meg lehet nyerni. Ezért támadó hadműveleteket dolgoztak ki, és rövid ideig tartó háborúra számítottak. A haditervekről elmondható, hogy sokáig készültek, és több lehetőséggel számoltak. Érezhető rajtuk, hogy az országok sokáig készültek a háborúra, mindegyikük a támadásban bízott és a győzelem kivívásában, egyikük sem gondolt elhúzódó háborúra.

A haditervek tanulmányozásából az is kiderül, hogy a szövetségesek nagymértékben számítottak egymás támogatására, megsegítésére. Az elmélet azonban most is más volt, mint a gyakorlat, és a haditervekben rögzített elgondolásokat senkinek sem sikerült megvalósítania.⁹

A kialakult hatalmi tömbök közt egyre feszültebbé váló politikai helyzet a Balkánon sűrűsödött igazi nemzetközi konfliktussá. A Balkánon 1878-ig a Török Birodalom volt a vezető állam. Ám 1878-ban a török ellenes szerb-bolgár felkelés orosz támogatással elűzte a törököket, és a Berliini Kongresszus már négy önálló új állam megalakulásáról dönthetett. Így jött létre a független Szerbia, Románia, Bulgária és Montenegró. A négy állam egymással szemben támasztott területi követeléseit megosztották a nagyhatalmakat. 1908-ban az Osztrák-Magyar Monarchia annektálta Bosznia-Hercegovinát, ami a nagyszerb álmokat dédelgető Szerbia számára elfogadhatatlan volt. A két ország – Szerbia és az Osztrák-Magyar Monarchia – éles ellentétbe került. Fokozta az ellentétet, hogy a korábban Ausztria-barát politikát folytató I. (Obrenovics) Sándor szerb királyt 1903-ban merénylet érte, így halála után az Ausztria ellenes Karagyorgyevics Péter lett az új uralkodó. Az új szerb vezető a hadfelszerelési megrendeléseket már nem az osztrákoknak, hanem a franciáknak adta le.

Súlyos probléma volt a szerb-osztrák válság mellett az orosz-osztrák válság is. 1897-től a két nagyhatalom kölcsönös egyetértésben óvta a balkáni status quót, amelyről szóló megegyezésüket az Osztrák-Magyar Monarchia az ellentételezés

---

⁹ Stencinger Norbert: Az első világháború haditervei.
http://www.biztonsagpolitika.hu/userfiles/file/PDF/stencinger_vh1.pdf - 2014.01.18.

nélküli annexióval felmondta. Az orosz külpolitika a korábbi orosz-japán háborúban (1904-1905) elszenvedett vereség miatt még nem volt olyan helyzetben, hogy emiatt érzett felháborodását háborúval fejezze ki, főként, hogy Franciaország és az Egyesült Királyság nem volt hajlandó támogatni ebben a kérdésben.

Később 1912-1913-ban a négy balkáni állam a törökök balkáni birtokaiból újabb területeket hasítottak ki, majd Bulgária túlzott megerősödése után újabb határrendező háborút vívtak (balkáni háborúk). Azonban az európai hatalmak vitái továbbra is megmaradtak a balkáni államok tekintetében.

Bosznia-Hercegovina területén számos titkos szerb társaság alakult azzal a céllal, hogy merényletekkel destabilizálják a vitatott területeket. A társaságokat – titokban – támogatta a szerb kormány is. Noha Szerbia és Oroszország között semmilyen írásos szövetségesi szerződés nem volt, a szerbek megalapozottan számítottak Oroszország későbbi katonai segítségére. Oroszország ugyanis Bosznia annexiója és Szerbia legyőzése esetén kénytelen lett volna tudomásul venni, hogy teljesen kiszorul a Balkánról. Ez a kiszorulás persze ugyanolyan túlreagált félelem volt, mint a központi hatalmak részéről később említésre kerülő „most, vagy soha” kifejezés tartalma.¹⁰

Az 1900-as évek kezdetétől az európai nagyhatalmak kettős játszmába keveredtek, amelynek része volt a balkáni háborúkban való szembenállásuk is. Törekedtek arra, hogy megmaradjon Európa békéje és viszonylagos jóléte, de egyben fenn akarták tartani hatalmukat a kontinensen. Németország pedig meg akarta alapozni azt. Mind a politikusok, mind a polgárok bíztak abban, hogy nem lesz háború. Az európai hangulatról írt 1913. évi évváró számában a *The Spectator*, a cikk írója is békét remélt a következő években.¹¹

---

¹⁰ Julier Ferenc: 1914 – 1918 A világháború magyar szemmel.

Magyar Szemle Társaság Budapest 1933. 34-35 old.

Makkay János: Sir Arthur Evans és Trianon.

Századok 131. évf. 6. sz. 1339-1354. old.

¹¹ Egy-egy történelmi esemény elemzéséhez elengedhetetlenül fontosnak tartjuk a korhoz kapcsolódó, fellelhető dokumentumok vizsgálatát.

„Now that we are about to celebrate the centenary of peace between the two great branches of the English speaking people, I hope we may all look forward to another year, 1915, wherein to celebrate another centenary of peace between ourselves and our once traditional enemies the French. I also often think it would be wiser to discontinue the celebration of ” Trafalgar ” or any other battle day, when all wise people now know peace is far more glorious than war.”

„Most, hogy az angol nyelvet beszélő népek két nagy csoportja közötti békekötés századik évfordulóját fogjuk hamarosan megünnepelni, remélem, hogy 1915-ben egy olyan évnek nézhetünk elébe, amely során egy másik béke – a köztünk és valamikor hagyományos ellenségeink, a franciák közötti béke – százéves évfordulóját is megünnepelhetjük. Gyakran gondolok arra, hogy bölcsőbb lenne feladni „Trafalgar” vagy bármely más csata megünnepelését, mert ma már minden bölcs ember tudja, hogy a béke sokkal dicsőségesebb dolog, mint a háború.”

„Számos múltbéli tévedés és gyötrelme nyomán korunk nagy előnye, hogy egyértelműen látszik: az embereknek elegendő van a háborúskodásból.” “The Centenary of Peace”

Más megközelítésben ez a remény nem volt ennyire egyértelmű. Ezt a következő példa magyarázza: 1914 nyarán már aligha lehetett volna megakadályozni, leállítani a háborús készülődést. A négy nagyhatalom – Németország, az Osztrák-Magyar Monarchia, Oroszország és Nagy-Britannia – politikai, diplomáciai szempontból már készen állt a háborúra. Ezt a helyzetet erősítették meg szerepükkel a kontinens uralkodói is, különösen Ferenc József, II. Vilmos és II. Miklós.¹²

Annak, hogy a balkáni válság világháborúvá tudott terebélyesedni, két mélyreható oka volt. Egyrészt, az imperializmus erőszakos, a világ újrafelosztását célul tűző területszerző politikája vezetett a háborúhoz. Másrészt, a nacionalizmus légkörében a kormányok többé már nem bíztak egymásban: bekövetkezett az európai diplomácia csődje. Ez azt jelentette, hogy a XX. század elején a nagyhatalmak képtelenek voltak nézeteltéréseik békés, tárgyalóasztal mellett történő rendezésére. „*A háború a politika folytatása más eszközökkel.*” – írta még korábban az egyik legnagyobb orosz katonai szakértő – Clausewitz. 1914 nyarán igaznak bizonyult ez a megállapítás.

John Keegan könyvének bevezetőjében a következőket írja. „*Miért döntött úgy egy jómódú kontinens, a globális gazdagság és hatalom forrásaként és hajtóerejeként elért sikerei teljében, és egyik, kiemelkedő tudományos és művészeti eredményeket hozó korszakának csúcán, hogy kockára tesz mindent, amit addig magának nyert, és a világnak kínált, az ártalmas, helyi jellegű testvérharc konfliktusának házárdjátékában?*

Amikor a konfliktus gyors és döntő végkifejlethez juttatásának reményét néhány hónapon belül mindenütt földbe tiporták, miért határoztak mégis úgy a hadviselő hatalmak, hogy makacsul kitartanak katonai erőfeszítésük mellett, totális háborúra mozgósítanak, és végül fiatal férfilakosságukat teljes egészében kiteszik a kölcsönös és fennmaradásuk szempontjából értelmetlen mészárlásnak? Talán elvek forogtak kockán, de annak a nemzetközi megállapodásnak az elvi sérthetlensége, amely Nagy-Britanniát bevitte a háborúba, aligha érdemelte meg az árat, amit végül fizetett érte. Kockán forgott a nemzeti terület védelme is, az az elv, amelyért Franciaország nemzete egészséges létében majdnem elviselhetetlen kárt okozva harcolt. A kölcsönös biztonsági egyezmények elvének védelmét, amely Németország és Oroszország hadüzenetének mélyebb okaként szolgált, addig a pontig hajszolták, ahol az államszerkezet felbomlása közben a biztonság szó már minden jelentését elveszíti. Az egyszerű államérdekről, Ausztria–Magyarország indítékáról és a háborúskodás minden oka közül a legősibbről pedig kiderült – miközben az

---

<http://onehundredyearsagotoday.wordpress.com/2013/12/31/31st-december-1913-wednesday/>
2014. 01. 17.

¹² A világ 2014-ben, magyar nyelvű kiadás. Az első világháború 81-83. old.

Az uralkodók személyes felelősségét elemzi Papp Gábor kitűnő tanulmányában, amelynek legtanulságosabb része II. Vilmos és II. Miklós táviratváltása. A szerző által feltárt és vizsgált dokumentumok hasznos adatokkal szolgálhatnak azon kutatóknak, akik a háborús készülődés, a fegyveres erők mozgósítása témában kutatnak.

Az első világháború története, Szarajevótól Trianonig. A BBC History különszáma 18-20. old. Kossuth Kiadó Csoport.

imperializmus oszlopai a Habsburgok fejére dőltek –, hogy egyáltalán nem érdeke senkinek” – írta John Keegan.¹³

Befejezésül: Emlékeznünk kell a több millió halottra, a katonákra, sokszázezer megnyomorodott rokkantra, az árvákra és özvegyekre.

„A hazájukért harcoltak és adták életüket sok ezren a háború poklában, a szülőföldtől távol a csatatereken. A harctér minden négyzetméteréért kegyetlen küzdelmet vívtak, a nap minden órájában szembenéztek a halállal. Úgy indultak a háborúba, hogy szeretteik büszkeséggel vegyes féltő aggódása, a visszavárás reménye és könnyei kísérték útjukra. A harcok során a magyar katonák tudták, hogy aki elesik, sohasem fog magyar földben nyugodni. Az emlékművek üzenete kettős: az egykori ellenfeleknek, de egyúttal minden népnek is hirdeti a megbékélést. Emléket állít az emberfeletti szenvedést kiállt katonáknak. Az idegenben nyugvó magyar hősi halottaknak elhossa a haza hálóját.”¹⁴

---

¹³ Az első világháború története, Szarajevótól Trianonig. A BBC History különszáma 18-20. old. Kossuth Kiadó Csoport.

John Keegan Az első világháború. Európa Budapest 2010. ISBN: 9789630788960 3. old.

¹⁴ Doberdói Magyar Emlékkápolna felavatásán elhangzott beszédekből.

Pintér – Rózsafi – Stencinger: Magyar ezredek a Doberdó-fennsík védelmében, 7-23. old. Hibernia Nova Kiadó – Zrínyi Kiadó, Budapest, 2009.

I. FERENC JÓZSEF HÁBORÚS PROKLAMÁCIÓJA

1914. július 28.

Népeimhez!

Leghőbb vágyam volt, hogy az Isten kegyelméből még hátralevő éveimet a béke műveinek szentelhessem és népeimet a háború áldozataitól és terheitől megóvhassam.

A gondviselés másként határozott.

Egy gyűlölettel telt ellenség üzelmői kényszerítettek, hogy a béke hosszú esztendei után kardot ragadjak monarchiám becsületének védelmére, tekintélyének és hatalmi állásának megóvására és területi épségének biztonságára.

A szerb királyság, amelyet állami létének első kezdetétől fogva egészen a legújabb időkig úgy elődeim, mint Én is támogatásában és segítségben részesítettünk, gyorsan felejtő hálátlansággal már évekkal ezelőtt az Ausztria-Magyarország elleni ellenségeskedés útjára lépett.

Az a rendelkezésem, amellyel Boszniában és Hercegovinában teljesített három évtizedes áldásos békemunka után ezekre az országokra kiterjesztettem uralkodói jogaimat, Szerbiában a féktelen szenvedély és elkeseredett gyűlölet kitöréseivel fogadtatott, holott ez ország jogait semmi tekintetben nem sértette.

Kormányom akkor az erősebbnek szép jogával élve, a végletekig elvitte elnézését és engedékenységet, csak csapatainak a békelétszámra leszállítását és azt az ígéretet kívánta Szerbiától, hogy a jövőben a béke és a barátság útján fog járni.

Amidőn két évvel ezelőtt a török birodalommal állt harcban Szerbia, kormányom ugyancsak a mérséklet szellemétől vezetve, a monarchia legfontosabb életfeltételeinek megóvására szorítkozott. Elsősorban ennek a magatartásnak köszönhette Szerbia a háború céljának elérését.

Nem teljesült az a reménység, hogy a szerb királyság méltányolni fogja kormányomnak hosszú türelését és békeszeretét és be fogja szavát váltani.

Mindig magasabb hullámokat vet az Ellenem és Hazám ellen érzet gyűlölet. Mindig leplezetlenebbül lép előtérbe az a törekvés, amely Ausztria-Magyarországgal elválaszthatatlanul egybetartozó területek elszakítására irányul.

A határon bűnös áramlat csap át, amely a monarchia délkeleti részén az állami rend alapjainak megingatására, a népnek, amelyről olyan atyai szeretettel gondoskodom, az uralkodóház és a haza iránti hűségtől való eltántorítására és a felnövő ifjúság félrevezetésére s az örület és a hazaárulás bűnös tetteire való felizgatására irányul. Gyilkos merényleteknek egész sorozata s egy tervszerűen szőtt és keresztülvitt összeesküvés, melynek borzasztó sikere szíven talált Engemet és hű népeimet: íme, ezek messze látható véres nyomai a Szerbiából munkába vett és vezetett titkos üzelmeknek.

Ezt a tűrhetetlen aknamunkát meg kell állítani. Szerbia e folytonos kihívásának véget kell vetni, ha sértetlenül fenn akarjuk tartani monarchiám méltóságát és becsületét, ha a folytonos megrázkódtatásoktól meg akarjuk óvni annak állami, gazdasági és katonai fejlődését.

Hiába tett kormányom még egy utolsó kísérletet, hogy békés eszközökkel érje, el azt a célt s komoly figyelmeztetéssel megfordulásra bírja Szerbiát. Szerbia visszautasította kormányomnak mérsékelt és igazságos kívánságait és megtagadta azon kötelességek teljesítését, amelyek népek és államok békés együttélésének természetes és szükséges alapjai.

Fegyveres erővel kell tehát államaim számára a belső nyugalom és az állandó külső béke nélkülözhetetlen biztosítékait megszerezni. Ebben a komoly órában tudatában vagyok elhatározásom egész horderejének s a Mindenható előtti felelősségnek. Mindent megfontoltam és megdöntöttem.

Nyugodt lelkiismerettel lépek a kötelesség útjára. Bízom népeimben, akik minden viharban híven és egyesülten sereglettek mindig trónom köré s hazájuk becsületéért, nagyságáért és hatalmáért a legsúlyosabb áldozatokra is mindig készen állottak. Bízom Ausztria-Magyarországnak önfeláldozó lelkesültséggel telt vitéz hadseregében. És bízom a Mindenhatóban, hogy fegyvereimnek adja a győzelmet.

Kelt Ischlben, 1914. július hó 28-án
Ferenc József s.k. gróf Tisza István s.k.

Forrás: A nagy háború írásban és képen. Északon és Délen I. kötet. Atheneum, Budapest, é.n. 5-6. 1.

<http://adatbank.transindex.ro/regio/kutatooldalok/index.php?a=htm&k=14&p=1002.htm>
2014. 01. 12.

Az Antant és a Központi Hatalmak háborús készenléte és elhelyezkedése Európában

(Szerkesztette: Koós Gábor – Szternák György)

ÁLLAM	Lakosság millióiban	a békehaderő		a háborús hadereje kiállítás					
		békehaderőregeinek állománya	kihívás alatt tartalékainak állománya	összesen	a tábori hadseregnél			a hadi-gerészetnél	
					ember	hadosztály	lovas hadosztály		nagy csatahad
Az entente nyugaton	Franciaország	366	1.000.000	500.000	3.800.000	1.800.000	80	10	10
	Anglia	46	650.000	1.200.000	900.000	160.000	6	1	29
	Belgium	75	50.000	300.000	300.000	120.000	6	1	
	összesen	90	1.700.000	6.500.000	5.000.000	2.080.000	92	12	39
Az entente keleten	Oroszország	164	1.500.000	6.000.000	4.550.000	3.400.000	114 $\frac{1}{2}$	36	4
	Szerbia	4	50.000	400.000	400.000	250.000	11 $\frac{1}{2}$	1	
	Montenegró	04	2.000	50.000	50.000	nem ismeretes			
	összesen	168	1.552.000	6.450.000	5.000.000	3.650.000	126	37	4
mindössze:	258	3.252.000	12.950.000	10.000.000	5.730.000	218	49	43	
Közp. hat.	Németország	67	850.000	5.000.000	3.800.000	2.150.000	87 $\frac{1}{2}$	11	17
	Ausztria-Magyaró	51	500.000	3.000.000	2.300.000	1.340.000	49 $\frac{1}{2}$	11	3
	összesen	118	1.350.000	8.000.000	6.100.000	3.490.000	137	22	20

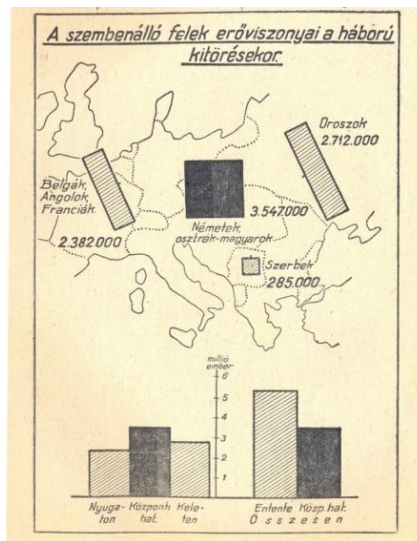
1. ábra

2. ábra

Forrás: Vitéz Aggházy Kamill – Stefán Valér: A világháború (1914-1918) 34. oldal
Az Országos Közművelődési Tanács Könyvosztálya Budapest 1934.

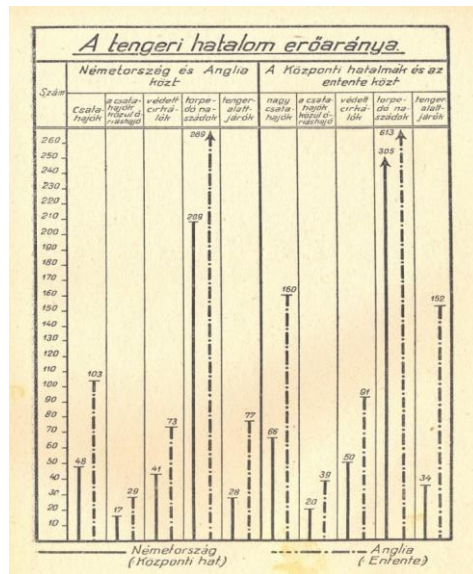
Az Antant és a Központi Hatalmak az európai hadszíntéren
(Szerkesztette: Koós Gábor – Szternák György)

3. ábra

Forrás: Vitéz Aggházy Kamill – Stefán Valér: A világháború (1914-1918) 34. oldal
Az Országos Közművelődési Tanács Könyvosztálya Budapest 1934.

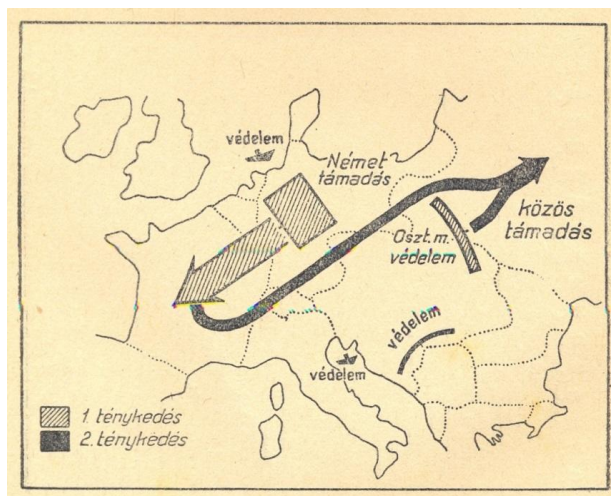
Az Antant és a Központi Hatalmak az európai tengereken
(Szerkesztette: Koós Gábor – Szternák György)

4. ábra

Forrás: Vitéz Aggházy Kamill – Stefán Valér: A világháború (1914-1918) 35. oldal
Az Országos Közművelődési Tanács Könyvostálya Budapest 1934.

A Központi Hatalmak hadászati tervei
(Szerkesztette: Koós Gábor – Szternák György)

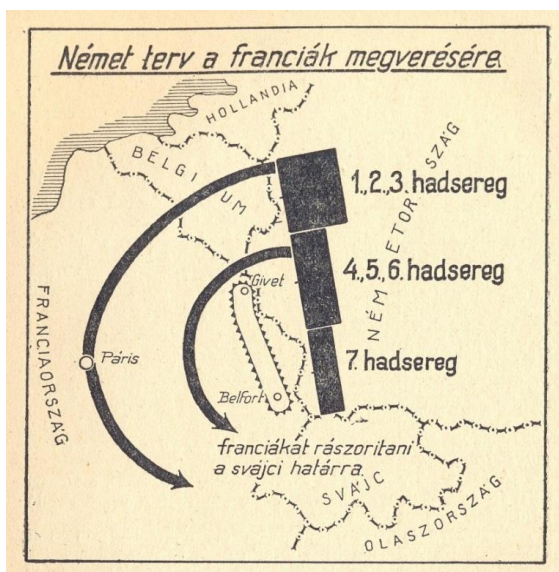

5. ábra

Forrás: Vitéz Aggházy Kamill – Stefán Valér: A világháború (1914-1918) 36. oldal
Az Országos Közművelődési Tanács Könyvostálya Budapest 1934.

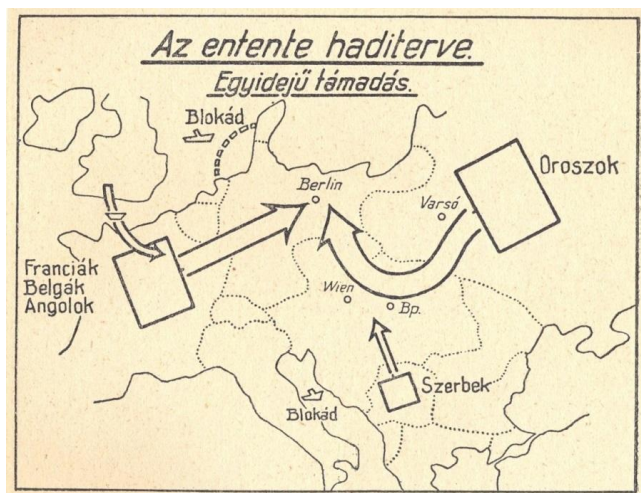
Németország hadászati terve a franciák ellen
(Szerkesztette: Koós Gábor – Szternák György)

6. ábra

Forrás: Vitéz Aggházy Kamill – Stefán Valér: A világháború (1914-1918) 38. oldal
Az Országos Közművelődési Tanács Könyvosztálya Budapest 1934.

Az Antant hadászati terve
(Szerkesztette: Koós Gábor – Szternák György)

7. ábra

Forrás: Vitéz Aggházy Kamill – Stefán Valér: A világháború (1914 – 1918) 39. oldal
Az Országos Közművelődési Tanács Könyvosztálya Budapest 1934.

Vitéz Aggházy Kamill – Stefán Valér a könyvükben sehol nem említik a Központi Hatalmaknak, az Antantnak, mint szövetségeknek azt a törekvését, hogy a háború előtt a diplomáciai és katonai terveiket egyeztették volna. Más szerzők munkáit tanulmányozva elmondható: a háború váratlan kitörésének az is lehetett az egyik oka, hogy a nagyhatalmak hibásan mérték fel egymás katonai felkészültségét és a többi európai állam szándékát. Németország támogatása az Osztrák-Magyar Monarchiának azon a hibás feltételezésen alapult, hogy Oroszország nem fog Szerbiának segítséget nyújtani. *Peter Caddick Adams*, angol történész véleménye szerint Németország gazdasági fejlettségénél fogva, háború nélkül is megerősíthette volna az európai nagyhatalmi státuszt.

II. Miklós orosz cár 1914. július 30-án elrendelte a mozgósítást. Történészek szerint ez volt az egyik indok a háború megindításához. Németország, szándéka ellenére két arcvonalas háborúba került, azt remélve, hogy az orosz mozgósítás lassú lesz. Oroszország sokkal gyorsabban hajtotta végre a mozgósítást, mint amivel a Központi Hatalmak vezérkarai számoltak, és a háború kezdetére 2,1 – 2,5 millió fős hadsereggel rendelkezett. Az Antant hatalmak nem hangolták össze külpolitikájukat, így nem tudták megakadályozni Németország törekvéseit, a vezérkarok az egyeztetéseken nem dolgoztak ki semmilyen tervet a német fenyegetésre. (Az első világháború története, Szarajevótól Trianonig. A BBC History különszáma 8. oldal. Kossuth Kiadó Csoport.)

Az Osztrák-Magyar Monarchia katonai vezetői, elsősorban Conrád vezérkari főnök már 1913 nyarán elérkezettnek látta Szerbia annektálását, amelyet Tisza István miniszterelnök ellenzett, többek között, mert előre látta, hogy Románia szembe fog fordulni az Osztrák-Magyar Monarchiával. A szarajevói merényletet követő események már ismertek az Olvasó előtt.

Tisza István aggodalmát igazolják Balla Tibor kutatási eredményei, aki szerint az Osztrák-Magyar Monarchia csak részben tudott megfelelni a gépi háború támasztotta követelményeknek. Súlyosabb volt a műveleti alapelvek elavultsága, a hadászati felvonulás terveinek kudarca. Ennek következtében a szerb és az orosz hadszíntéren nem egészen két hónap alatt hatszázezer katona esett el.

Az első világháború előzményeit kutatók számára javasoljuk Vitéz Aggházy Kamill–Stefán Valér: *A világháború (1914 – 1918)*; Julier Ferenc: *1914 – 1918. A világháború magyar szemmel*; Balla Tibor: *A Monarchia hadereje a háború kezdetén* című írások tanulmányozását. A szerzők ugyanis másként fogalmazzák meg az Osztrák-Magyar Monarchia (a Központi Hatalmak) felkészültségét a háborúra és másként ítélik meg a szembenálló felek erőviszonyait.

Az első világháború néhány emlékműve és temetője
(Szerkesztette: Koós Gábor – Szternák György)

Emlékművek

APÁTFALVA

TATA

Temetők

SZOLNOK

DOBERDO-VISINTIN (magyar kápolna)

„Az első világháború hatalmas veszteségei minden hadviselő ország társadalmát sokként érték. Emiatt jelentkezett társadalmi igény a hadisírok gondozására. Franciaországban már a porosz háború után megalakult a *Le Souvenir français* (*Francia Emlékezet*), majd 1917-ben a posztban tárgyalt temetőket gondozó szervezet a *Commonwealth War Graves Commission* (*Nemzetközösségi Hadisír Bizottság*).

A német és osztrák szervezetek 1919-ben alakultak, és ma is működnek *Volksbund* illetve *Fekete Kereszt* néven.

Az amerikaiak a legtöbb esetben hazaszállítják elesett katonáikat, hogy az Arlingtoni temetőben, vagy más kiemelt sírkertekben helyezték őket nyugalomra.

Magyarországon a Honvédelmi Minisztérium foglalkozik a hadisírok gondozásával. Természetesen mindegyik egykori hadviselő fél gondot fordított és fordít elesett katonái sírjaira, azonban ezt a britek egészen tökéletesen művelik. A brit katonatemetők megannyi kisebb-nagyobb kertépítészeti műalkotások.

A temetők eszmeiségének kialakításában jelentős szerepet vállalt Rudyard Kipling. A *Dzsungel* könyvének írója személyesen is érintett volt: alig 17 éves, rövidlátó és gyenge fizikumú fiát az idealista apa személyes közbenjárására vették be a hadseregbe, ahol szinte rögtön el is esett. Ő választotta a temetők szinte jeligévé vált feliratát: „nevük örökké fennmarad” („their name liveth for evermore”) Sirák fiának könyvéből, valamint az ismeretlen katonák sírjára írt „Az Úr ismeri őt” („Known Unto God”) feliratot is.

Szintén vallási okokból tartották fontosnak, hogy minden elesett neve megörökítésre kerüljön, ahogy a Bibliában áll: „Ne félj, mert megváltottalak, neveden szólítottalak, enyém vagy!” Ez a Mózes könyvéből származó idézet az ideológiai alapja annak, hogy az „eltűnt,” vagyis azonosíthatatlan katonák nevét rendkívül gondosan feljegyezték.

Ez mutatja, hogy a háború utáni múltba fordulás, útkeresés nem csupán magyar sajátosság volt.”

Forrás:

Vitéz Aggházy Kamill – Stefán Valér: A világháború (1914-1918)
Az Országos Közművelődési Tanács Könyvosztálya Budapest 1934.

Julier Ferenc: 1914-1918 A világháború magyar szemmel
Magyar Szemle Társaság Budapest 1933.

Az első világháború emlékműveinek képei és az elesett katonák temetői.

<https://www.google.hu> 2013. 01. 16.

[Akik nem felejtenek: a brit katonai temetők példája](#)

<http://taj-kert.blog.hu> 2014. 01. 17.

1914-1918 – HÁROM HADINAPLÓ

Absztrakt

Az első világháború több mint nyolcszázezer embert, közte több százezer magyart kényszerített hadifogságba. Történetüket részben elfedi a közelmúlt – de az emlékek folyamatosan újulnak meg. A hadifogságba kerültek visszaemlékezései nemcsak katonai történetek, de az egyén, a személyiség változatos élete bemutatása is. Két selmecbányai testvér családtörténetbe ágyazott hadifogság-eseményei, egy bányamérnök hallgató acsinszki tépelődései és egy jogász katonai kötelességeit naprakészen vezető visszaemlékezései gazdagítják a soha nem feledhető szibériai hadifogság történéseit. Emléket állítva a hadifogságot elszenvedetteknek és tanulságul a mának.

Kulcsszavak: első világháború, orosz hadifogság, Szibéria, nemzeti tudat, helytállás, szakmai hivatás gyakorlása a rabság alatt.

Abstract

The First World War forced more than eight hundred thousand people, including hundreds of thousands of Hungarians, to become prisoners of war. Their story was partially obscured by the recent past- but the memories are renewed continuously. The memoirs of prisoners are not only military stories, but presentation of the individual life of various individuals and their personalities. The history of the family of two brothers from Selmecbánya embedded prisoner of war events, the broodings of a mining engineer student at Acsinszk, and memoirs of a lawyer who kept an up to date record of his military duties, enrich the never to be forgotten Siberian prisoner of war happenings. Commemorating the captivity of the prisoners of war and their lesson for today.

Keywords: first world war, a prisoner of war in Russia, Siberia, national identity, steadfastness, pursuit of a professional vocation in captivity.

„Erkölcsi kötelességünk az első világháború hősi halottaira emlékezni, erről szól majd a századik évforduló” mondta Kovács Vilmos, a Hadtörténeti Intézet és Múzeum parancsnoka¹. Az átfogó emlékezés ismét új fényt vetít azokra, akik hadifogolyként élték meg a borzalmas évtizedeket, vagy kerültek elő az ismeretlen

---

¹ Akikre már alig emlékszik az utókor. <http://www.magyarhirlap.hu/akikre-mar-alig-emlekszik-az-utokor>

orosz-szovjet világból. A ma feltáruló, időben közeli megdöbbentő bosszúállás, elhurcolások, fogságok eseményei elfedik az első világháború sok tekintetben még feltáratlan és ismeretlen történéseit. Történelmi küldetés, hogy a száz éves megemlékezésen túl, felelevenítsük a korszak hadifogoly történetét, máig élő emlékeit. A felidézés sok személyes eredete megvilágítja a harcok pillanatait, az átélt mindennapokat, a nemzeti öntudattal a túlélésért, a művelődésért, a szakmai tudás alkalmazásáért folytatott állandó küzdelmeket. Egyszerű megjegyzésektől az irodalmi feldolgozásokig tág térben formálódtak azok az írások, amelyek megjelenése a mindig emlékező ember felelősségét tükrözik. Három mű gazdagítja az emlékezést – a katonai keretek között kettőt a szakmai közös indulás, kettőt pedig a hely, Pécs – köt össze².

Ausztria-Magyarország felbomlásához – és ezen belül Magyarország tragédiájához – bonyolult ok-okozati láncolat vezetett. A sokrétű oksági viszonyok között két út a meghatározó: egy évszázadokkal korábban elindult, hosszú folyamat és egy másik, sokkal rövidebb, az első világháború kirobbanásával kezdetét vett, aktuális hatalmi elképzelések, valódi és vélt érdekek által meghatározott tendencia.

Az Osztrák-Magyar Monarchia háborúra való felkészületlenségét, a magas harctéri veszteségeket, az irreális katonai célkitűzéseket számos kritika érte. A Monarchia, Németország és a cári Oroszország hadserege nem volt polgári kormánykontroll alatt, ezekben az országokban a hadvezetés számított meghatározó politikai-társadalmi tényezőnek. A 19. századi stílusú hadvezetés és a véres tömegrohamok minden világháborús seregre rányomták a bélyegüket, súlyosan meggyengítették az Osztrák-Magyar Monarchia hadseregének ütőképességét is, így nem csupán a vezérkar hibái okozták a kudarokat.

Az 1914 augusztusában kivonult haderő tulajdonképpen már 1914 végéig elfogyott volna, ha pótlást nem kap³. A harcoló csapatok minden képzelet felülmúló mértékben apadtak. Már az első hónap veszteségei felülmúlták azt a létszámot, amelyet a hadvezetőség pótlás gyanánt a kivonult menetzászlóaljokban és az ország belsejében maradt pótzászlóaljaknál készenlétbe állított. Szükségessé vált, hogy minden gyalogezred havonta egy menetzászlóaljat (azaz 25%-os pótlást) kapjon. Új ezredeket állítottak fel, hogy az ellenség túlerejét kiegyensúlyozzák. Magyarország még Ausztriának is adott katonát pótlás gyanánt, mert az oroszoktól huzamosabb időn át megszállt Galícia és Bukovina területéről származó osztrák csapatok, onnan pótlást nem kaphatván, elfogytak volna.

---

² Isten nevében! Jánosi Engel Róbert Hadinaplója (1915-1917). Öszeállította, a bevezető tanulmányt és a jegyzeteket írta Baiersdorf Kristóf és Schweitzer Gábor. IDResearch Kft/Publikon Kiadó. Pécs. 2013. 178. oldal. ISBN 978-615-5001-97-0. 19. oldal, 82.sz. jegyzet, Krisztián Béla (1915-1919) Acsinszk. Egy hadifogoly reménye és élete. Kézirat. Pécs. 340. oldal. Selmecebányai ifjúság, szibériai hadifogság. Király Lajos visszaemlékezései, Király Endre akvarelljeivel. Budapest. 2005.

³ Julier Ferenc: 1914–1918: A világháború magyar szemmel. VIII. Magyarország embervesztesége a világháború alatt

Az emberveszteség

A trianoni békeszerződésre elkészültek az első veszteséglisták, amelyek mára egyre csak bővülnek. Magyarország az első világháborúban közel 3.800.000 katonát adott. A veszteség foglyokban 734.000 fő, a bevonultak 19 %-a volt. 1927-ben a Hadtörténelmi Levéltár munkatársai újlag felbecsülték a történelmi Magyarország háborús emberveszteségét. E szerint az 5,5 millió hadkötelesből 3.581 ezer katona vonult be (ugyanakkor nem mindegyikük vett részt harci tevékenységben). A fenti számból 524 ezer épségben hazaérkezett, 833 ezer fogságba esett, 1.492.000 katona sebesült meg és 530.965 személy halt hősi halált. További veszteséget okoztak a katonaságot és a civil lakosságot egyaránt sújtó spanyolnátha- és tífuszjárványok. A háború végére 15 hadosztály maradt harcképes, melyeket Károlyi Mihály kormánya nem tartott tovább fegyverben⁴. Az osztrák-magyar közös Hadügyminisztérium X. Hadifogoly Osztálya szerint orosz fogságba esett 2 millió 111 ezer 101 monarchiabeli tiszt és legénység. A hadifogolytáborokba került osztrák-magyar hadsereg tagjai közül (a létszámot 100 %-nak véve) 31 % magyar, 30 % osztrák-német, 3 % cseh és szlovák, 5 % lengyel, 7 % román, 3 % délszláv, 2,5 % izraelita, 0,5 % olasz volt. A szovjet Központi Hadifogoly és Menekültügyi Kollégium 1920. évi kimutatása szerint 2 millió 110 ezer monarchiabeli hadifogoly volt, a Nemzetközi Vöröskereszt 2 millió 104 ezer hadifoglyot tartott számon 1920-ban. A több mint kétmillió hadifogolyból 1918 októberéig kb. 700 ezer tért haza, a többiek sorsa ismeretlen.

A magyar első világháborús veszteséglistának szomorú részét képezik a magyar hadifoglyok tíz- és százezrei, akik megoldatlan ételmezési-ellátási feltételekkel és általában ellenséges érzületű államhatalommal néztek szembe. Különösen az Oroszországban tartózkodó magyar katonák voltak nehéz helyzetben, akik többségét a távoli szibériai területeken helyezték el. A hadifoglyokkal kapcsolatos feladatokkal szembesülő cári birodalom, aminek sokféle összetételű saját lakosságával szemben sem voltak elképzelései, az első pillanattól kezdve megkísérelte valamilyen rendszerbe helyezni a növekvő számú hadifoglyokat, akikre az általa is aláírt nemzetközi hadijogi és az orosz meg a nemzetközi vöröskereszt jogszabályait kellett volna alkalmaznia. Ez csak részben valósult meg. A helyzeteken több esetben segítettek a Nemzetközi Vöröskereszt akciói, az amerikai, dán és svéd beavatkozások.

A fogságba esettek nagy számát megmagyarázza a balsikerű hadjáratok sora (az 1914. év valamennyi hadjárata, az 1915-ös kárpáti téli csata) és Przemysl eleste. Az osztrák-magyar csapatok sikeres védekezése ellenére, elsősorban az élelem- és a lőszerhiány miatt 1915 márciusában a másodjára is bekerített Przemysl elesett. A helyőrség feladásához hozzájárult, hogy a civil menekültek miatt hamarabb elfogytak az élelmiszerkészletek. Mivel a Kárpátok irányából az oroszok bármikor betörhettek Magyarország területére, az osztrák hadvezetés 1915 márciusáig több támadást rendelt el – ilyen volt pl. a rownoi hadjárat, különösen pedig az 1916. évi luckoknai csata, melyek a téli időjárás és az oroszok kemény védekezése miatt nem

---

⁴ Komáromi Lapok 48. évf. 41. sz. 1927. április 5.3.

vezettek sikerre. A tömeges fogságba esés körülményeit sokan leírták – a nem magyar anyanyelvű katonák bizonyos hányada ellenséges érülettel viseltett parancsnokaival szemben, a nehéz helyzetekben jobban hajlott a megadásra, mint a harcra, a tömeges orosz támadásokkal szemben a magyarok egyéni kitartása, hősiessége nem volt elegendő. A veszteségek pótlására a népfölkelők és a menetalakulások önálló zászlóaljokban első vonalba történt állítása is feleslegesen szaporította a foglyok számát.

A hadifogoly tiszték és legénység, a közös hadseregbeliek, németek és osztrákok, magyarok valamint a nemzetiségek elkülönítése különböző módon történt, ami végletes konfliktusok forrása lett. A hadifoglyok hazaszállítása a remény és kétség, a továbbhaladáshoz a legkülönbözőbb harci cselekményekben történt kényszerítés, a szállítóeszközök hiánya, az ellátás bizonytalansága, az egymásnak ellentmondó intézkedések között részint a közlekedési vonalak szétzilálódása és a polgárháborús helyzet, majd a bolsevik kormány magatartása miatt fordult néha kilátástalan helyzetbe⁵. Akár az orosz, később szovjet-orosz területen, akár a távolkeletről történő hazaszállítást tekintjük, hihetetlen kalandos eseményekben volt részük a hadifoglyoknak. Ráadásul szembesülniük kellett az elszakított területre visszaérkezőknek csakúgy, mint a már önálló Magyarországra érkezőknek az új hatalom bizalmatlanságával, más elvárásaival és bürokratikus eljárásaival⁶.

A magyar hadifoglyok oroszországi, illetve szovjet-oroszországi történetét számos kutatás kíséri, számos mű igyekszik visszaadni. Már 1918-tól jelennek meg visszaemlékezések. Kiemelkedő alkotás Markovics Rodion⁷ *Szibériai garnizon című munkája, amelyet* „kollektív riportregénynek” nevezett. Hivatalos átfogó munka az 1930-ban megjelent Hadifogoly magyarok története⁸, melyet aztán egyéb munkák követtek. A harmincas évek nemzeti hangulata, a háborús készülődés sodrában a fegyelem más irányba fordult.

---

⁵ Az 1920-as magyar népbiztos-perekre válaszul a szovjet-orosz kormány magyar hadifogoly tiszteket vett őrizetbe, és csak a Tanácsköztársaságot működtető személyek szabadon bocsátása ellenében engedélyezte hazatérésüket, vö. Kolontári Attila (2010) Népbiztosokért tiszteket. Magyar–szovjet cserebere. In: *Rubicon* 20. 4–5. 64–69.,

⁶ Bonhardt Attila (1994) A magyar hadifoglyok hazaszállítása az első világháború után (A magyarországi hadifogoly-fogadó és leszerelő szervek tevékenysége) 1918–1923. Budapest. *Kandidátusi értekezés.*

⁷ Markovits Rodion(1884-1948). Jaroslav Hašekkal együtt az I. Nemzetközi Brigád tagjaként rajta volt az úgynevezett aranyvonaton, ami a cári kincseket szállította el bolsevik utasításra. Markovits Rodion, aki egy időben a kolozsvári *Keleti Újság újságírója volt*, hirdetésben hívott fel az orosz lágerélmények megörökítésére. Több száz volt hadifogoly jelentkezett, akik megosztották vele élményeiket. Ezeket is felhasználva született meg a Szibériai garnizon című regény, amelyet ezért nevezett „kollektív riportregénynek”. A regény – Hatvany Lajosnak köszönhetően is – világsikert aratott. Szibériai garnizon (kollektív riportregény). Geniusz Budapest 1927.

⁸ Pilch Jenő, Dr. Barna János (1930) Hadifogoly magyarok története. A balkáni, olasz, román, francia, angol, amerikai és perzsa-áfgán hadifogság, történelmi és nemzetközi jogi bevezetéssel/Az oroszországi hadifogság és a magyar hadifoglyok hazaszállításának története (Baja Benedek (Szerkesztő), Dr. Barna János (Szerző) Dr. Barna János (Szerző), Dr. Lukinich Imre (Szerkesztő) Pilch Jenő (Szerző) Dr. Schatz Róbert (Szerző) Udvary Jenő (Szerző) Zilahy Lajos (Szerkesztő). Athenaeum Irodalmi és Nyomdai Részvénytársulat. Budapest.

A második világháború után szó sem eshetett az orosz, szovjet-orosz hadifogságban történekről, ezt a korszakot nagy alapossággal elsősorban a magyaroknak a nemzetközi szocialista mozgalomban, a szovjethatalom megalapozásában való részvétele oldaláról vizsgálták⁹. A világháború e korszakát érintő dokumentumokat a levéltárakból és a kiadványok közül 1945-ben azonnal törölték¹⁰. Az elmúlt évtizedek politikatörténeti kutatásaiban kevésbé fordítottak figyelmet a még fellelhető egyéb hadifogoly-forrásokra, amelyekből alaposabb képet nyerhettünk volna a korabeli eseményekről. Ennek ellenére a katonatörténészeknek köszönhetően sok részletet örökítettek meg. A kutatások nyomán körvonalazódnak monografikus munkák, pl. a szibériai és távol-keleti hadifogoly mozgalmak feldolgozása¹¹, újabb művek jelennek meg¹².

A hadifogoly visszaemlékezések többségét a szibériai események alkotják¹³. Ennek nemcsak az az oka, hogy a magyarok legnagyobb tömegét oda telepítették, hanem az is, hogy az ottani élmények minden képzeletet felülmúlóan maradtak meg az emlékezetben. „Egy volt hadifogoly szájából néha hihetetlennek tetsző dolgokat hallhatunk, de bárminő hihetetlennek látszó dolgot halljunk is, ne vonjuk kétségbe, higgyük el, mert ha nem ő élte is át, átélte az, akitől hallotta, mert a Szibériában volt hadifoglyoknak nincs szüksége háryjánoskodni, mert annyi élményben volt részük, hogy hacsak naplót nem vezettek, az átélt események csekély részét sem tudták emlékübe megőrizni”... „Különb minden visszatért hadifogoly mindmegannyi csodának tekinthető, mert ott mindenkire száz halál leselkedett, amiről sokat beszélhetnének a szibériai légerek fogolytemetői, ahol a hadifoglyok százezrei pihennek”¹⁴ – írta egy részvevő.

---

⁹A szocialista történészek sokoldalúan foglalkoztak az orosz eseményekkel, igazolva a magyar részvételt a forradalom továbbvitelében, a nemzetköziség szellemében. Sajnálatos, hogy munkájuk során nem vagy kevésbé fordították figyelmüket egyéb fontos, talán még fellelhető adatokra, dokumentumokra. Pl. Térbe Lajos (1958). Szibériai magyar lapok 1915-1921. Az Országos Széchényi Könyvtár Évkönyve 258-284. Térbe Lajos (1959) *Oroszországban illetve a Szovjetunióban megjelent magyar nyelvű lapok 1915-1921*, a Szovjetunió európai részében megjelent magyar lapok 1917-1921. OSZK Évkönyv. 241-259.

¹⁰ Az Ideiglenes Nemzeti Kormány 530/1945. M.E. számú rendelete a fasiszta szellemű és szovjetellenes sajtótermékek megsemmisítéséről. A visszaemlékezések többségét az orosz, szibériai fogolytáborokban és a területen zajló események alkották, 1945-ben azonnal majd felkutatva azokat, később is folytatva, indexre tették. Az elsők között szerepelt pl. Bérczi Béla: Szibériai gyöngyvet. Zalaegerszeg, Zrínyi Nyomda Rt., Forbáth Ferenc: Szibéria poklában. Budapest. Népművelő Társ. kiad. (én), Ford, J. K. (1935), Stessel Ernő (1925) Hadifoglyok élete Szibériában, krasznojarszki hadifogolytábor. Budapest

¹¹Politikatörténeti Intézet. VI. Személyi gyűjtemények, visszaemlékezések. Fond. 2. A szibériai és a távol-keleti hadifogoly-mozgalom történetéről tervezett könyv kéziratának változata. 110 lap

¹² Petrák Katalin (2000) Magyarok a Szovjetunióban 1922-1945. Politikatörténeti Intézet. Budapest., Petrák Katalin (2012) Emberi sorsok a 20. században. Magyar hadifoglyok és emigránsok a Szovjetunióban a két világháború között. Politikatörténeti Intézet. Napvilág. Budapest

¹³ Pl. Váry Rezső Szibéria képek a magyar hadifoglyok életéből. Légrády testvérek.

¹⁴ Székely Gyula (1929) Képek a szibériai hadifoglyok életéből. Oradea-Nagyvárad. Szent László Nyomda Rt. (1929 június). 6.

A hivatalos kutatásokon kívül évtizedek óta számtalan helytörténeti, családi kutatás¹⁵ is folyik. Ezek legalább áttekintő megismerésére a most folyó megemlékezések során talán lesz mód.

Acinszk¹⁶

A hadifogolynaplók a végleteket mutatják be. Egy sűrű kézírással, rajzokkal kísért acinszki naplóból a pécsi 19. gyalogezred lelkes frontra indulása majd az 1915. márciusi bukovinai csaták elkeseredett küzdelmei, a súlyos veszteségek mellett az egyéni hősiesség példái sorakoznak. A város, a megye közéletének majd mindegyik szereplője feltűnik a lapokon – sokuk együtt kerül hadifogságba, majd szórólatik szét az orosz birodalom végtelenségében. A fogságba esés, az ismeretlenségbe vezető út már megismerteti a hadifoglyokat a más világgal, az egyre távolabb Európától tudat szinte bénítja a hadifogoly legénységet és tisztjeiket. Jekatyerinburg után a megállóknak új és új fogolyszámlálás, kisebb nagyobb csoportokat irányítanak másfelé – szomorú a búcsúzás. Omszk, Novoszibirszk, Tomszk fogadják a foglyokat majd a megmaradtak számára végállomás: Csulima/Acinszk. Megépülnek a lakóhelyek, napi küzdelem a legkülönbözőbb parancsnokokkal, az örökkel, kereskedőkkel, kufárokkal. A mindennapokban reményt adó, otthonról eredő katolikus hit gyakorlata sok mindenben átsegít – a hadifogoly Krisztián Béla bányamérnök hallgató két év munkával készíti el a pécsi ferencrendiek templomának főoltár modelljét, széles körű levelezést tart fenn hadifogoly-társaival, válik egy kis kulturális központtá a táborban, kínai iratai kuriózumok, évek múltán szolgálják a kínai misszióba induló kecskeméti ferences rendi volt pécsi osztálytársakat. A sokféle kapcsolat útján tudtak meg többet és sokan pécsi, baranyai családtagjaik sorsáról. *„Takarékosan él, igyekszik munkát találni – a Sztretyenszkbe települt francia mérnökök Acinszkban végzett, a szibériai vasúttal kapcsolatos munkáiba is bekapcsolódott, földtani metszeteket, felméréseket készített.”* A japánoktól szerzett különböző lencsemaradványokból mikroszkópot készített, a színes metszeteihez segítségül szolgáltak a kínaiak festékei és az a kapcsolat, amelyet az akkor már Sanghajban élő Komor családdal és Hugyec Lászlóval alkalmanként sikerült megteremtene. Átjuk jutott rajzlapokhoz, vegyintáshoz, iratmásolásra alkalmas eszközökhöz is. A szakmai munka azonban, amely az életben maradáshoz meg a szellemi önfenntartást is szolgálta a hadifogoly táborvezetés kritikáját itt is kivívta: az ilyen munkákat sok helyen olyannak ítélték, mellyel a cári hatalmat erősítik – felszabadítva az orosz mérnököket. Ilyen értelmezési viták még a hadifoglyok hazatérte után is történtek. A táborélet kulturális terében a legénység részére az írás-számolás tanfolyamok szervezését előbb saját terve, majd az *Olvasókönyv az irkutski fogolytábor analfabéta*

---

¹⁵ Ebben nagy szerepe van az olyan szervező kapcsolatoknak, mint a pl. volt Nemzetvédelmi Egyetemi Fóruma, ahol a pécsi Moticska-család jutott értékes információkhoz Beksits Olivér honvédtábornokról-FÓRUM 2004/1. -www.zmne.hu/Forum/04elso/segit_htm-20140105., Tálosi Zoltán szekszárdi kutató több mint harminc éve foglalkozik az I. és II. világháborús militária gyűjtésével, hozzá kapcsolódik a szekszárdi Baka Múzeum alapítása. Évtizedes vágya teljesült, amikor 2012 szeptemberében ő is eljuthatott a pécsi honvédek harcainak egykori helyszínére.

¹⁶ Krisztián Béla (1929) Acinszk. Egy hadifogoly reménye és élete. Kézirat. Pécs. 340. oldal.

*tanfolyamának hallgatói számára című könyvből (Irkutsk, Gorodok, 1916. február) valószínűleg meg. Hosszas előkészületek után a Pécsről küldött Szindarab-választékból¹⁷ a hadifogolytábor színjátszói Földes Imre *Hivatalnok urak* c. drámáját és Farkas Imre az Iglói diákok című operettjét választották, amelynek sikere az egész tábor, sőt, Acsinszki polgárságát is megmozgatta. Az öntevékeny kulturális tevékenység állandó volt – énekkarok, zenekarok szerveződtek és adtak elő a sokféle hadifogoly számára színvonalas műsorokat. 1916 karácsonyán, -53 Celsius fokos hidegben a barakkokba húzódnak az esélyeket latolgatják – az osztrák legénységi légerben a Bernáthegyi barátok címmel színelőadást és koncertet tartanak. 1917. a hideg és élelemhiány, a hazajutás lehetőségei, a munkavállalás és kapcsolatteremtés hónapjai – a pétervári események híreinek elemzésével. 1918. február 19-én bolsevikok veszik át a várost és a hadifogolytáborokat. „Késő este, az ideérkezett bolsevikok eltávolították az őrséget, tudunkra adták, hogy nem tekintenek bennünket hadifoglyoknak, hanem a hazájukba való visszatérést váró idegen állampolgároknak. Nappal oda mehet mindenki, ahova akar, esti 6-tól pedig a kimaradást kérni kell...” – írja a napló. A kitörő öröm, az egyenlőség és szabadság öröme egy napig tartott – új, erőszakosabb őrség szerveződött, a bolsevikok megjelenésével egyre fokozódtak az ellentétek. Fehérek, vörösök, csehek, japánok, kínaiak, magyar szocialista mozgalmárok és ellenfeleik teremtettek anarchiát a hazavágyó emberek körül. Az acsinszki tábor nehézkes felszámolása, az állandó utaztatási akadályok, a hazáig nehezen eljutva, a gyűjtött és megőrzött tárgyak (könyvek, levelek, fényképek, kínai iratok) a fogadóállomáson történt elkobzása, akárcsak a hosszú hadifogság után hazatért honfiak fogadtatása azonban nem könnyű korszakot vetített előre. A hadifogságban teremtett kapcsolatok még évtizedekig éltek – a pécsi-baranyai résztvevők rendszeres találkozói, a kiterjedt levelezés tükrözi, hogy a szibériai évek sajátos közösséget teremtettek, melynek szálai még 1945 után is fellelhetőek voltak.*

Sztretyenszki-Csita¹⁸

Lelkes hangulatú ülésen határozták el a selmecebányai bányamérnök hallgatók, hogy részt vállalnak a háború könnyűnek ígérkező történetében. A két testvér, Király Lajos és Endre bányamérnök hallgató 1914 őszén önkéntesként vonult be, sükülönítménnyel mentek ki a frontra 1915 márciusában, majd egy felderítési feladat során orosz fogságba estek a Keleti-Kárpátokban. Kínán keresztül öt éves szibériai hadifogság után együtt tértek haza 1920-ban.

Hadifogoly naplójuk egyben remek családtörténet, amelyben feltárulnak egy selmecebányai polgárcsalád mindennapjai, az egyre bővülő, de szeretetben és tisztességben növekvő család kapcsolatai, szokásai. A meghatározó gyermekkor és

---

¹⁷ Pécsről tíz szindarab érkezett, melyek közül Földes Imre (Kaposvár, 1881. szept. 15.– Budapest 1958. máj. 5.): író, drámaíró. *Hivatalnok urak* c. drámáját (Magyar Színház, 1909) és Farkas Imre költő, operettíró, zeneszerző (Debrecen, 1879. máj. 1. – Budapest 1976. márc. 25.) Iglói diákok operettjét választották ki.

¹⁸ Király Lajos visszaemlékezései, Király Endre akvarelljeivel. Budapest. 2005.

ifjúság, hit a tisztességben, a jót akaró emberekben vezette a testvéreket tanulmányaikban, magatartásukban, a hazáért vállalt küzdelemben. Sok kis esemény később vált jelentőssé, mint a szívesen művelt sakk és a festészet, amellyel Szibériában életüket menthették. A bányamérnöki tanulmányokban a testvérek egy célt követtek, elképzeléseiket, a főiskola ifjúságának hangulatát szemléletes fordulatokkal írják le. A kötetben illusztrációk sora örökíti meg a jellemző tájakat, a festés a szabadulásban is szerepet kapott. Bár a sorozáson a főiskolásokat igyekeztek lebeszélni a jelentkezésről, a két testvér önkéntesként került az esztergomi k.u.k. 26. alakulathoz. Itt ismerkedtek meg először a kíméletlen kiképzéssel, az önkéntesekkel szembeni tisztí gyűlölködéssel, ami végigkísérte őket egész hadifogoly életükön. A testvérek felderítés közben, kézitásában estek fogságba, végtelen vonatozás és keserű élmények után értek Sztretyenszkbe, ahonnan később Csitába kerültek.

„A gyermekből ifjú, majd katona és hadifogoly lett. Közben 21 év alatt számtalan kilométert tett meg, és elért Eurázsia keleti részeire, de mióta megismerte az ő Megváltóját, nem félt az élet nehézségeitől, mert mindig tudta, hogy az Úrnak vele, mint minden gyermekével is célja van. Sokat szenvedett, sok mindent megpróbált, és mindig meglátta, hogy mikor a társai a legjobban becsülték is, akkor sem tudott azzal a hűséggel és szeretettel szolgálni embertársainak, amelyre rendeltetett, és amire Krisztus végtelen szeretete által karizmát is kapott. Mindig megbukott, és az önmaga szemében mind mélyebbre süllyedt, de hivatása, és az Úrnál való beteljesülés mind magasabban ragyogott előtte”- írja a kötet. És erre a karizmára szükség is volt. Jelentkezésük mérnöki-szakmai munkákra itt is a hadifogoly tisztí tanács ellenállását váltotta ki. „Mi megkérdeztük a tisztí tábor parancsnokságát, hogy a munkát elvállalhatjuk-e. A célunkat is szintén elmondtuk a magas rangú osztrák tiszteknek: a pénz felét a legénység élelmezésének javítására szántuk, míg a másik felét a parancsnokságnál szeretnénk letétbe helyezni addig, amíg megfelelő összeg rendelkezésünkre állván, megkísérelhetjük a szökést és hazajutást. A parancsnokságtól azt a választ kaptuk, hogy amit mi tenni akarunk, az hazaárulás. Ugyanis, ha e sürgős munkát mi végezzük el, azzal orosz mérnököket szabadítunk fel, akik a háborús feladatokra jobban koncentrálnak”. Ezek a viták nem egy konfliktus hordozói lettek, tovább keserítve a foglyok életét. A hideg ellen nem volt védelem, az élelmezéshez pedig pénzre volt szükség, ezért alumíniumcsajkából gyűrűket öntöttek, majd a táborból kiszökve, a szibériai lovak gazdag sörényét és farkát „csapolták meg”, a lószőrfonatokból karkötőket, gyűrűket készítettek – eladva pénzhez jutottak. Fejszámolási gyakorlatra még Selmechbányán tettek szert. Ezt a hadifogolytáborban is folytatták. Sajátos szakmai továbbképzést szerveztek, a rajz, festészet, számolás, a földtani megfigyelések voltak a főbb területek. A méréshez elhatározták egy logarléc elkészítését. A fennmaradt jegyzetek bizonyítják, milyen alaposan készültek fel a munkára. A lószőrdiszkekből szerzett pénzen pár tábla rétegelt falemezt vettek. A kést egy törött acéldarabból készítették, amit nagy kitartással hetekig csiszoltak, alakítottak, élesítettek törött tégladarabokon, míg végre jó lett. Még emlékeztek pár szám logaritmusára, s így a beosztásokat el tudták készíteni, de minden segédeszköz nélkül teljesen egyenes vonalzót csinálni már igen nagy feladat volt. A kezdetleges késsel számtalan metszéssel választották le a vonalzónak szánt lemezdarabot a rétegelt lemezlapról. S

ezután kezdődött a munka java, az egyenes él kialakítása. Több napi csiszolás után a vonalzó már egyenesnek látszott, de amikor 180 fokkal elfordították azt, és úgy húzták az előbbi vonalra egy másikat, akkor látták, hogy a kettő között nagy eltérés van. A vonalzójelöltet csiszolással tovább javították, majd megfordították, és úgy is megcsinálták a próbát. Csak egy hónap múlva jutottak odáig, hogy azt egyenesnek mondhatták, azaz, hogy a négy változó fekvésben húzott finom ceruzavonal valóban egybe is esett. A logarlécet elvitték az antipichai tisztai táborba, ahol a pesti Műegyetem Mezőgazdasági Géptani Tanszék professzora volt. „Munkánkat felbecsülhetetlen értékűnek” mondta. A lécet 10 rubelért vették meg, és a több igénylő között kisorsolták. „Minket pedig megkértek, hogy készítsünk további logarléceket, mert e nélkül alig tudják műszaki továbbképzésüket lehetővé tenni”. A szakmai tudás alkalmazása, a megmaradás, az élet feltétele különösen a bolsevikok megérkezése után vált élet-halál, egyáltalán a hazatérés feltételévé. Aki csak tehetett, munkára jelentkezett. Azt vallották, ha együtt maradnak, inkább ellenállhatnak a fehérek vagy vörösök sorozásának. A sors közbeszólt: az Állami Építészeti Hivatal csitai telepére egy hadifogoly különítményt kértek. Örömmel jelentkeztek, ott legalább mérnöki munkát is láthattak. Reménykedtek, hogy amennyiben megismerik tudásukat, lehet, hogy magasabb megbízatást is kaphatnak valamely jelentékenyebb munka elvégzésére. Sokféle megbízást kaptak, a szabadidőt pedig alaposan kihasználták. A Selmecegről induló festőművész alkotásai a kormányzóság előkelői és a japánok között keresetté váltak. A két testvér ismertsége egyre nőtt, és – mint írják – „egészen megdöbbentő volt az a feltétlen bizalom, amellyel mind az orosz nép, mind az egyébként gögös orosz tiszték, a kínaiak és a japánok velünk szemben viselkedtek. Volt eset, hogy egy japán hadiéllelmi raktárt feloszlattak. Az orosz és kínai kereskedők majd lejárták a lábukat, hogy megkapják az árukat, de a japánok szóba sem álltak velük. Nekünk ellenben kérés nélkül üzentek a japánok, hogy mindent átvehetünk és minimális haszonnal tovább adhatjuk. Még a pénzt sem kellett előre megadni, mert tudták, hogy az nem vész el, és két napon belül mindent le is tudunk bonyolítani”. A magyar becsület, tisztesség ilyen körülmények között is elismerést kapott – ez is segített abban, hogy ez a hadifogoly csoport eljuthatott Kínába majd onnan hosszú hajóúttal Európába. A testvérek már a szétdarabolt országba érkeztek – az új haza bántó bizalmatlansággal kezelte Csehszlovákiában, de az új Magyarország is keserű évekkel „jutalmazta” helytállásukat.

Isten nevében! Jánosi Engel Róbert Hadinaplója (1915-1917)¹⁹.

Pontos beszámoló, szinte leltárszerű az Isten nevében! hadinapló. Az országosan ismert Jánosi Engel család tagjai közül tizenketten vettek részt az első világháború küzdelmeiben, közte Jánosi Engel Róbert tartalékos hadnagy. Az Engel család Baranya és Pécs gazdasági, társadalmi történetének sokoldalú részvevője volt. Országos kapcsolataik révén közismert részvevői voltak a Monarchia vállalkozásainak. A jogi végzettségű Jánosi Engel Róbert az Engel Adolf és fiai

---

¹⁹ Öszeállította, a bevezető tanulmányt és a jegyzeteket írta Baiersdorf Kristóf és Schweitzer Gábor. IDResearch Kft/Publikon Kiadó. Pécs. 2013. 178 oldal. ISBN 978-615-5001-97-0.19 oldal, 82.sz. jegyzet

vállalat egyik ügyvezetőjeként tevékenykedett, érdeklődése az irodalom, történelem iránt már korán megmutatkozott, írásai ma is érdekes olvasmányok²⁰. A hadba szállt harcoló alakulatok hadtápjában folyamatosan zárkóztak fel a műszaki szolgálatot ellátó erők is – közte a pécsi császári és királyi 38. gyalogezred 1. katonai munkásosztaga. Az alakulat tartalékos hadnagya, Jánosi Engel Róbert frontszolgálatára eseményeit rendszeres naplóbeírásával örököltette meg²¹. A napló 1915 és 1917 között született, írója több kitüntetéssel érdemesítve, főhadnagyként szerelt le. A rohanva átélt két év eseményei a galíciai, volhiniai és erdélyi frontokon játszódhatnak és ma is elevenen hatnak. A hadszínterek kiterjedtsége, a folytonos készenlét és alkalmazkodás a pillanatnyi helyzetekhez, mindeközben az emberi és anyagi értékek pontos kezelése a naprakész bejegyzéseiben tükrözi Jánosi Engel Róbert elkötelezettségét, szakértelmét. Napi bejegyzései a céltudatos anyagfelhasználás, az ellátás biztosítása és a harci állapot fenntartására törekvő parancsnok személyiségét tükrözik. Figyelme kiterjed mindenre – az egészségügyi feltételek, a körletek tisztasága éppúgy szeme előtt van, mint az olyan részletek, mint a fedezékek bejáratának elrejtése, a mindenütt feltűnő orosz repülőkre elleni rejtőzködés megoldása. Az útépítések, a híd- és egyéb építmények anyagellátását példászerűen szervezte meg, szabatos feljegyzései a szükséges mennyiség mellett a minőséget is jelölik – a hosszabb használhatóság, megbízhatóság a sikeres hadműveletek háttere – írja naplójában. Napi ellenőrző útjain igyekezett mindenről meggyőződni – jelenléte nemcsak a munkák minőségét, de a csapatszellemt erősítését is eredménnyel szolgálta. A sikeres harcok érdekében mindennapi megoldásait olyan környezetben látta, amelyben alkalma volt egy-egy nemzetközi hírből, eseményből messzebbmenő következtetéseket levonni. Montenegro kapitulációja hírére megjegyzi, hogy ez csak az „unbedingte Unterwerfung” (feltétel nélküli behódolás) alapján volt lehetséges. Levelezése, postái szintén a családdal, hátszaggal kapcsolatos állandó érdeklődést mutatják – ez az emberi képesség is segítette megtartani felelősségét a rábízott feladatok minél jobb teljesítéséért. Irodalmi érdeklődése változatlan – lelkesen olvassa Ludwig Fulda (1862-1939) színművét (Abendsonne) és számtalan levélben említi meg élményeit egy-egy irodalmi alkotással kapcsolatban. Az eseményekkel zsúfolt napok krónikája Pécsen 1915. március 28-án kezdődik, és szintén Pécsen, 1917. március 30-án zárul. A hadinapló 368 oldala nemcsak az erődítések, az anyagszállítás, a fegyveres küzdelmek történetét őrzi meg, de a családi eseményeknek is helyt ad. A mindennapok élete ez – a kötelességet átszövik a személyes élmények, a család monarchiabeli ismertségéből adódó véletlen találkozások, a kölcsönös öröm egymás meglétéért. A hullámzó frontvonal, az előretörés és visszavonulás szervezett lebonyolítása a Kárpátok hegyei között emberfeletti kitartást és munkát jelentett. Akárcsak az ország, a világháború kitörését a magyar zsidóság vezetői is nagy lelkesedéssel fogadták. Az Ortodox Központi Iroda elnöke, körlevélben fordult az

---

²⁰ pl. Jánosi Engel Róbert (1914): Báró Eötvös József és a magyar zsidóság emancipációja. Az Izraelita Magyar Irodalmi Társulat Évkönyve. Budapest. 1914. 7-27.

²¹ Baiersdorf Kristóf kutatói érdeme, hogy Jánosi Engel Róbert kéziratban (Komlón és az USA-ban) fennmaradt két hadinaplóját összevetve (az USA-ban fellelt példányt felhasználva) Schweitzer Gábor történelemszel kítűnően dokumentálva, azt kiadásra készítette elő ezzel is gazdagítva az első világháború pécsi részleteiről való ismereteinket

ortodox hitközösségekhez, s ebben a haza és a király védelmében hősiességre és kitartásra szólította fel a harcoló zsidókat, az otthonmaratottaktól áldozatkésztséget és a hadsereget támogató tetteket várt el. A Hadinapló oldalain nem egyszer találkozunk a vallásos Jánosi Engel Róbert megjegyzéseivel, amelyben beszámol a zsidó ünnepek megünnepléséről, a zsinagógák sorsáról, találkozásairól a lengyel és orosz zsidókkal. Mint családapa, egyetlen alkalmat sem mulasztott el, hogy gyermeke neveltetésével ne foglalkozzon – tanúsítva a családi kötelék mindennél fontosabb voltát. Jánosi Engel Róbert Hadinaplója szemléletesen bizonyítja, hogy a magyar zsidóság hazafias köteleességét hogyan teljesítette.

Az első világháború végét sokan majdnem olyan lelkesedéssel ünnepelték, mint kezdetét. A széthullott birodalmak, új államok szerveződése, a trianoni Magyarország új helyzete a sokat szenvedett hazaérkező katonák/hadifoglyok számára is új körülményeket jelentett. Nem véletlen, hogy a hadifogolynaplók a kétséges jövő, a helyi bizalmatlanság és közöny jövőt sötétítő gondolataival végződnek. A megörökített események, a kiszolgáltatottság körülményei között is élő magyar nemzettudat, a mindig tenni akarás eddig megjelent kötetek mellé remélhetőleg új és új, eddig még nem ismert alkotások kerülnek. Tudatosítva a múltból a mának a béke, a békés együttélés szükségességét, az ember tiszteletét és megbecsülését még a hadifogságban is.

KONZULTÁCIÓ

VÖRÖS ZOLTÁN POLITOLÓGUS

KÍNA KÜLPOLITIKAI IRÁNYVÁLTÁSA A REGIONÁLIS TENGEREK VONATKOZÁSÁBAN^{1,2}

Absztrakt

A tanulmány Kína utóbbi években tapasztalható külpolitikai irányváltását mutatja be a Dél- és a Kelet-kínai-tengeren, mely a retorikai változás mellett Peking katonai jelenléte kapcsán is megfigyelhető. A regionális tengereket érintő folyamatokban a területi viták, a potenciális nyersanyag-lelőhelyek s a tengerek stratégiai elhelyezkedése áll a középpontban, utóbbiak ráadásul különösen fontosak az óriási energiaigényű gazdaság, s az export- és importpiacok tükrében Kína számára.

Kulcsszavak: Dél-kínai-tenger, Kelet-kínai-tenger, Egyesült Államok, Japán, Kína, nyersanyag, gazdaság, nemzetközi kapcsolatok

Abstract

The paper discusses the reorientation of China's foreign policy in recent years in relation to the South and the East China Sea and in addition to the visible rhetorical change, a significant military presence is on the rise. The processes affecting the regional seas are about territorial disputes, potential raw material deposits and the strategic location of them, given the fact that the latter are particularly important for China in the light of the enormous economic growth and the export and import markets.

Keywords: South China Sea, East China Sea, United States, China, Japan, raw materials, economy, international relations

---

¹ A kutatás a TÁMOP 4.2.4.A/2-11-1-2012-0001 azonosító számú Nemzeti Kiválóság Program – Hazai hallgatói, illetve kutatói személyi támogatást biztosító rendszer kidolgozása és működtetése konvergencia program című kiemelt projekt keretében zajlott. A projekt az Európai Unió támogatásával, az Európai Szociális Alap társfinanszírozásával valósul meg.

² A tanulmányban Kína az 1949-ben alakult Kínai Népköztársaságot jelöli. A Kínai Köztársaság Tajvan néven kerül említésre.

A Dél-kínai-tenger felértékelődése³

A Dél-kínai tenger a Csendes-óceán része, jelentőségét a feltérképezés alatt álló, nagynak mondható nyersanyagkészlete, illetve az Indiai-óceánnal való szomszédsága adja. A 3,5 millió km² területű tengeren keresztül zajlik ugyanis a világ tengeri kereskedelmének harmada és olajszállításának több mint fele, stratégiai fontosságú vizekké téve a Dél-kínai tengert. A tengert északról Kína, keletről Tajvan és a Fülöp-szigetek, délről Brunei, Malajzia, Indonézia és Szingapúr, nyugatról pedig Vietnám határolja, s ezen országok nagy része területi igényvel, követeléssel jelentkezik a vizekért, illetve a többnyire lakatlan szigetekért. A vita komplexitását, jól mutatja, hogy magát a tengert is különböző nevekkkel illetik a szomszédos országokban: Kínában Déli-tenger, Vietnámban Keleti-tenger, a Fülöp-szigeteken pedig Nyugat-fülöp-szigeteki-tenger a neve. A tengeren rengeteg kisebb-nagyobb sziget is található, melyek közül kiemelhetőek a Paracel- illetve a Spratly-szigetek – ezen képződmények nagy része noha lakhatatlan, sokszor csak néhány sziklából áll, hovatartozásukról mégis évtizedek óta vitatkoznak az érintett államok. A területi vita ugyanis nem (csupán) az apró szigetek bekebelezéséről, hanem a jelentősnek mondható nyersanyagkészletek kitermeléséről szól – aki uralja a szigeteket, jogot formálhat a talajzat mélyén fekvő, becslésenként változó mennyiségű energiahordozók kiaknázására is. A legoptimistább kínai felmérések szerint ugyanis a Dél-kínai tenger régiójában több mint 200 milliárd hordónyi olaj és legalább 200 milliárd m³ földgáz található⁴, s bár a nyugati szakértők kételkednek a tartalékokkal kapcsolatos iménti adatok hitelességében, az olajkitermelés napi 1,5–2 millió hordós volumene reálisnak tűnik.

Márpedig a régió abszolút nagyhatalmának számító Kína folyamatosan növekvő gazdasága rá van szorulva a nyersanyagra, s Peking nem csupán a talajzati ásványkincsek kitermelését tűzte ki célul, hanem a tenger szinte teljes ellenőrzését is: egyrészt biztosítva kereskedelmi útvonalainak biztonságát, másrészt kizárólagos jogot formálva a Dél-kínai-tenger mélyén található nyersanyagok hasznosítására. Peking számára tehát nem csupán a kőolajéhség csillapításának lehetőségével kecsegtet a tenger, hisz az ország fő kereskedelmi útvonala is azon halad át, így valójában az ország kapujaként a világkereskedelemre nyit ajtót. Peking, felismerve a vizek fontosságát és reménykedve a nyersanyag-lelőhelyek gazdagságában már 1992-ben egyoldalúan deklarálta a tenger feletti teljes uralmát, előrevetítve a szigetekért és nyersanyag-lelőhelyekért folyó területi vita elhúzódását, s a diplomáciai bonyodalmakat. Az igazi versenyfutás az 1970-es években kezdődött meg, (ekkor még) Dél-Vietnám, Kína, Tajvan és a Fülöp-szigetek részvételével, s hozzájuk csatlakozott Malajzia is 1979-ben. A körülbelül 1995-ig datálható időszakban a résztvevő tagállamok lényegében annyi szigetet és zátonyt igyekeztek elfoglalni a tengeren, amennyire csak lehetőség adódott, s nyílt fegyveres összecsapásokra is sor került egyes felek között. A stratégia lényege egyszerű, a

---

³ A tanulmány a szerző Kína fő tengeri kereskedelmi útvonalának kockázatait bemutató, készülő monográfiájának egyik elemét mutatja be.

⁴ Great Game in the South China Sea. Asia Times, 2012.04.17. Elérés: http://www.atimes.com/atimes/Southeast_Asia/ND17Ae01.html

szabályozatlan tulajdonjogi viszonyoknak köszönhetően azonban logikusnak volt mondható: „olyan helyzetet teremteni, mely a lehető legjobb alku-pozíciót biztosítja az adott állam számára, bármiféle jövőbeli konzultáció esetére” (Raine–Le Miére, 2013: 40). Az 1973-as olajválság még tovább gyorsította a versenyfutást, reménykedve a térség potenciális nyersanyagaiban. Peking térségbeli lépéseinek az időszak nemzetközi környezete megfelelő volt: Washington kivonulóban volt Vietnámból, az általuk támogatott Délkelet-ázsiai Szerződés (SEATO) meggyengült, az ASEAN (Délkelet-ázsiai Nemzetek Szövetsége) pedig még nem volt képes megjeleníteni a tagok érdekeit, ráadásul ebben az időszakban közeledett egymáshoz Kína és az Egyesült Államok, s az évtized végére a kelet-ázsiai hatalom elismeréséig is eljutott Washington. Az első fegyveres összecsapás, a Paracel-csata Dél-Vietnám és Kína között zajlott 1974-ben. A mindössze 35 perces fegyveres incidens a vietnámi erők visszavonulásával végződött, a kínaiak pedig megerősítették jelenlétüket a Paracel-szigetcsoport szigetein, s különböző (katonai) létesítményeket építettek. Az időszak második fegyveres összecsapására 1988-ban került sor, mely azóta is az utolsó, emberi áldozatokat követelő konfliktus volt a térségben. Ez az összecsapás is Kína és Vietnám között zajlott, szintén Peking győzelmével, és 74 vietnámi katona halálával végződött. A konfliktus következtében Kína a Spratly-szigetek közül is elfoglalt hatot (Uo.: 39-45).

Kína, a gazdasági növekedés érdekében kialakított, békés térséget szorgalmazó, jószomszédi viszonyt ápoló külpolitikájának is nagyban köszönhetően az 1990-es évektől az enyhülés és együttműködés időszaka következett, melyet Pekingnek az 1997-es, ázsiai gazdasági válságra adott válasza tovább enyhített. A folyamatot segítette az is, hogy Vietnám ASEAN-hoz történő csatlakozásával mind a négy, a szigetekért versenyt futó állam egy regionális tömbbe került, így a párbeszédnek könnyebben zajlottak. Az ASEAN-államok és Kína által 2002-ben aláírt Magatartási Nyilatkozatban (Declaration of Conduct) pedig vállalták a felek, hogy vitáikat békés módon, a nemzetközi jognak megfelelően fogják rendezni. A nemzetközi jogot pedig ebben az esetben az ENSZ 1994-ben hatályba lépett tengerjogi egyezménye, az UNCLOS III néven ismert egyezmény jelentette, mely az 1958-as, különböző tengerjoggal foglalkozó szerződéseket váltotta fel. Az UNCLOS minden part menti ország számára garantálja a jogot, hogy halászati és nyersanyag-kitermelési (vagy bármilyen egyéb más gazdasági) tevékenységet folytasson, illetve szervezzen meg egy 200 tengeri mérföld szélességű, kizárólagos gazdasági övezetben (Exclusive Economic Zone – EEZ). Ennek értelmében tehát, egy tengerparttal rendelkező országot a partvonalától számítva 200 tengeri mérföldes (370 kilométeres) kizárólagos gazdasági övezet illet meg, amely területen rendelkezhet a tengeri erőforrások kiaknázása felett. Ugyanakkor, s ez a tény tovább bonyolítja a térség viszonyait: ha egy ország bizonyítani tudja, hogy kontinentális talapzata túlnyúlik ezen a távolságon, úgy maximum 350 tengeri mérföldes (650 kilométeres) szélességben is igényt formálhat a tengerfenék kiaknázására. Ehhez persze bizonyítani kell az ENSZ Kontinentális Talapzatok Határáért Felelős Bizottsága (UN Commission on the Limits of the Continental Shelf – CLCS) előtt, hogy a tengerfenék szárazföldi területének természetes meghosszabbodása. A tenger-jogi egyezmény relevanciája ebben az esetben abban rejlik, s ez lényegében a helyzet megoldatlanságát is magával hozza, hogy a kizárólagos gazdasági övezet

nem csupán a partvonalától, hanem adott esetben az állam által birtokolt szigetektől is számítható. Így fordulhat elő, hogy az Egyesült Királyság 550 ezer km²-nyi gazdasági övezettel rendelkezik az Atlanti-óceán déli részén a Falkland-szigeteknek köszönhetően, s így fordulhat elő az is, hogy a Dél-kínai-tengeren, az egyes államok által követelt zónák átfedik egymást, akár kettőnél több állam igényeit is szembeállítva.⁵ (1. ábra) Ennek köszönhető, hogy a 2002-es kínai-ASEAN közös deklaráció ugyan presztízsértékű, valós megoldást nem jelent a problémákra, nincs ugyanis olyan tengerjogi egyezmény, mely egy ilyen sokrétű, és sokszínű konfliktust megfelelően kezelni tudna – vagy olyan megoldás, amit Kína elfogadna, ha a területi igényeiről való lemondásra lenne szükség.

A Dél-kínai-tengert érintő követelések

A Paracel-szigetek, mely korábban felváltva volt hol kínai, hol vietnámi kézben, 30 kisebb szigetből és zátonyból áll. A szigetcsoportot az 1974-es katonai konfliktus óta Kína birtokolja. A szinte lakatlan szigetek (néhány kisebb törzs, illetve halászok és katonák élnek rajtuk) feletti ellenőrzésért azonban más országok is küzdenek, a potenciális nyersanyag-lelőhelyek számításba vétele mellett nem utolsósorban a kiváló halászati lehetőségek miatt is.

A Spratly-szigetek jóval nagyobb kiterjedésűek, körülbelül 750 zátonyból és apró földdarabból állnak, s az egyes szigetek tulajdonjogáért még több állam küzd, a szigetcsoport körülbelül 45 szigetén állomásoznak katonák a rivalizáló országok részéről. A szigeteknek nincs állandó népessége, de a Paracel-szigetekhez hasonlóan a potenciális nyersanyag-lelőhelyek mellett kitűnő halászati területnek bizonyulnak.

A két fő szigetcsoport mellett fontos még megjegyezni a Scarborough-zátonyt, mely szintén élénk viták tárgyát képezi, s a 2012-es kínai-fülöp-szigeteki összetűzés is ehhez a zátonyhoz kapcsolódik.

Hat különböző „követelőt” – Kínát, Tajvant, Vietnámot, a Fülöp-szigeteket, Malajziát és Bruneit – különböztethetünk meg (azért beszélhetünk csak öt különböző követelésről, mert Tajvan és Kína a közös történelmi múlt okán nagyjából azonos igényeket fogalmazott meg), melyek az 1. ábrán láthatók.

---

⁵ Fontos itt megjegyezni, hogy az UNCLOS értelmében sziget az, ami természetesen képződött, víz veszi körül és dagály idején a vízszint felett marad – a tenger vizont tele van olyan képződményekkel, melyek többnyire csak sziklákból állnak, lakatlanok és nem folyik rajtuk gazdasági tevékenység. Ezek a szigetek nem tekinthetők tengerfenék részének, s így kizárólagos gazdasági övezetnek is.

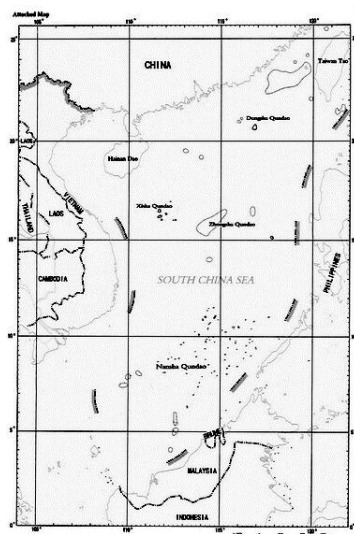

1. ábra: Az országok követelései és a szigetek elhelyezkedése

Forrás: D. Rosenberg, Middlebury College, Harvard Asia Quarterly, (saját szerkesztés)

A követelések kapcsán a legfontosabb kérdés, hogy milyen alapokon nyugszanak, milyen történelmi eseménynek vagy földrajzi jellemzőnek köszönhetően követelik magukénak a területet, szigeteket az érdekelt felek. Választ azonban nehéz találni, főleg mert Kína, Tajvan és Vietnám a szigetcsoportokat teljesen magáénak szeretné tudni, homályosan alátámasztott kereskedelmi és halászati tevékenységekre hivatkozva. A legjobb példa erre Kína (és Tajvan) 9-osztatú vonala, mely magában foglalja a szigeteket és a tenger majdnem egészét. (2. ábra)

2. ábra: Kína 9-osztatú vonala

Forrás: www.aspistrategist.org.au

Kína 9-osztatú vonala (mely először a történelem folyamán 1947-ben, még a Kuomintang idején 11-osztatú vonalként jelent meg egy térképen⁶) 2009-ben látott (ismét) napvilágot, válaszul Malajzia és Vietnám ENSZ-beadványára, mely a tengerfenék kiterjedésének megállapításáról, s a követelések jogosságáról szólt. Kína ekkor határozta meg nagy vonalakban gondolatait, hiszen korábban abban sem lehettek biztosak a részes államok, hogy Peking nem tart-e igényt, szembenelve a nemzetközi szabályozásokkal, a vonalon belüli vizek és szigetek egészére, kiegészítve a halászati jogokat is. Kína az ENSZ-hez intézett beadványában úgy fogalmazott, hogy az országnak vitathatatlan szuverenitása van a Dél-kínai-tenger szigetei és a határos vizek felett, s így a területekhez kapcsolódó (akár gazdasági jellegű) tevékenységekhez való jogok Kínát illetik (Raine–Le Miére, 2013: 34). Noha a „határos vizek” megfogalmazás a nemzetközi szabályozásban ismeretlen, Kína vélhetően a vonalon belüli szigetekre, s az ezekhez a szigetekhez tartozó gazdasági övezeteket tart igényt. A másik három állam több-kevesebb szigetcsoportra tart igényt, s nem csak Kínával, hanem egymás között is vitában állnak a tulajdonjogért folytatott harcban.

A konfliktusok kiújulása

A 2000-es évek második felében egyre több jele volt a viták kiújulásának, ismételt felszínre kerülésének. 2005-ben ugyan Kína, Vietnám és a Fülöp-szigetek kötött egy háromoldalú, három évre szóló szerződést a nyersanyag-kincsek felmérése céljából, de a szerződés bármiféle komolyabb lépés nélkül futott ki. A békés éveket 2009-ben három esemény zárta le: az előbb érintett ENSZ-beadványok a követelések megfogalmazása végett, az amerikai Impeccable vontatott szonáros megfigyelőhajó összetűzése kínai paramilitáris rendfenntartó hajókkal és a kínai kormány nemzetközi olajcégeket érő nyomásgyakorlásának napvilágra kerülése. Az Impeccable hajó 2009 márciusában végzett megfigyeléseket, Kína kizárólagos gazdasági területéhez tartozó, ám de nemzetközi vizeken. A kínai rendfenntartó erők többször akadályozták a hajót feladatai ellátásban, igyekeztek elzavarni a térségből, illetve megpróbálták elvágni a vontatott szonárt is. Az Egyesült Államok végül egy rombolóhajó térségbe vezénylésével rendezte a sok vitát kiváltó helyzetet. Az UNCLOS-egyezmény engedélyezi egy másik ország kizárólagos gazdasági területén a külföldi hajók, hadihajók mozgását, Kína azonban vitatja ennek jogosságát, s engedélyekhez köti, kötné ennek gyakorlását. Az olajcégeket érő nyomás Vietnám tervezett kitermelései kapcsán merült fel, s 2006-ban, 2007-ben számos nyomásgyakorló lépéssel akadályozták meg a kitermelések megindítását. A három esemény mind-mind azt mutatta, hogy Kína változtatott korábbi térségbeli politikáján, s sokkal aktívabbá vált gazdasági érdekeinek megvédése érdekében.

2011-ben további kisebb incidensek történtek kínai és vietnámi, illetve fülöp-szigeteki hajók között, kínai hajók több esetben akadályozták meg kutatóhajók tevékenységét a térségben, s Peking e lépései aggodalmat generáltak Délkelet-Ázsiában s az érintett államok politikai vezetésében.

---

⁶ Raine–Le Miére, 2013: 33

A délkelet-ázsiai államok magatartása

A délkelet-ázsiai államok tisztában vannak azzal, hogy a helyzetnek köszönhetően miként tudják tovább erősíteni jelentőségüket, adott esetben gazdasági kapcsolataikat, miközben saját érdekeiket igyekeznek megvédeni. Jól mutatja ezt a helyzetet az 1994 óta megrendezett, s napjainkra egyre jelentősebb ASEAN Regionális Fórum⁷, mely nem csupán a tagállamokat, hanem jelentős extra-regionális államokat is tömörít. Célja az ASEAN-államok részéről a térség jelentőségének növelése és gazdasági jelentőségének hangsúlyozása, s elmondható, hogy ebben a tekintetben egyre sikeresebben használják ki lehetőségeiket, s a nagyhatalmak egyre növekvő figyelmét. Nem véletlen, hogy Kína és az Egyesült Államok mellett India, Dél-Korea és Japán jelentősége is növekszik a szorosban: a délkelet-ázsiai államok igyekeznek őket is bevonni a viszonyokba, s érdekeltségük okán a hatalmak igyekeznek élni is lehetőségükkel.

A délkelet-ázsiai államok esetében is megfigyelhető a haditengerészet fejlesztése, mely kapcsán két dolgot érdemes megemlíteni: a kínai fejlesztések miatt eltörpülnek ezek a flották, másrészt pedig nem is csak Peking ellen, hanem sok esetben egymással szembeni (akár területi) vitáik miatt is fejlesztenek. A Kínával szembeni „viták” kapcsán nem egységesek az ASEAN-államok, ezért közös fellépésre sincs esély, ráadásul, ahogy a következő pontban érinteni fogjuk, Peking nem is ismeri el a vita tényét. A két legaktívabb és legérintettebb állam Vietnám és a Fülöp-szigetek, akik a leginkább kerülnek szembe Kínával, ráadásul a Hanoi-Peking kapcsolatokat a hosszú és nem kifejezetten baráti múlt is beárnyékolja. Noha ez a két állam a lehangosabb, nehéz megszerezniük a többi tagállam támogatását, meggyőzni őket a mellettük való kiállásról. Vietnám nem tudja elérni, hogy az ASEAN foglalkozzon a Paracel-szigetek problémájával, azok hovatarozását csak ő vitatja, annak ellenére, hogy évtizedek óta Peking birtokolja azokat, a Fülöp-szigetek pedig kvázi szembekerült a tagállamokkal, még a közismerten Amerikabarát Szingapúrral is a 2012-es, Scarborough-zátonyi események miatt. Az eset 2012 márciusában történt, amikor az érintett zátony közelében a fülöp-szigeteki haditengerészet kínai halászhajókat tartóztatott fel, mozgósítva haderejének legnagyobb hajóját, majd az incidensre reagálva érkeztek kínai hajók is a helyszínre. A patthelyzet 10 hétig tartott, s végül a fülöp-szigeteki haderő visszavonulásával végződött⁸, de az Egyesült Államok szerepének térségbeli megerősítésekor erre az eseményre, s Manila kérésére is hivatkozni szoktak. Az ASEAN-államok nem adtak ki támogató-nyilatkozatot, sőt, nem értettek egyet Manila túlzott fellépésével, s aggódva figyelték az eseményeket, illetve Washington erősödését a térségben, mellyel gazdasági prosperitásukat, s a térség politikai viszonyainak felborítását

⁷ Tagok: ASEAN-tagok, Ausztrália, Banglades, Kanada, Kína, EU, India, Japán, Észak-Korea, Dél-Korea, Mongólia, Új-Zéland, Pakisztán, Pápua Új-Guinea, Oroszország, Kelet-Timor, Sri Lanka és Egyesült Államok.

⁸ A zátony hovatarozása erősen vitatott. Évtizedekig Kína birtokában volt, majd az 1960-as években Manila helyezte el rajta zászlót. A térségben mindkét állam halászati tevékenységet folytatott, ebben az időszakban azonban halászati stop volt érvényben a két ország megállapodásának köszönhetően. Peking vitatta, hogy megszegte volna a szabályokat, s véleményük szerint csak az egezménynek megfelelő mennyiségben halásztak ott.

látják. Míg a legtöbb ASEAN-állam Washington jelenlétét elsősorban abban az értelemben látja elfogadhatónak, hogy az Kína regionális politikáját a délkelet-ázsiai államok érdekeinek megfelelően alakítja, mégpedig az ő javukra, de félnek attól, hogy Vietnám és a Fülöp-szigetek Egyesült Államokat a térségbe bevonó, s adott esetben katonailag is érdekeltté tevő lépése a Pekinggel fenntartott gazdasági kapcsolatokat is negatívan érintheti. A többi állam ugyanis kevésbé radikális a kínai lépésekkel és követelésekkel szemben, még a másik két érintett állam, Malajzia és Brunei sem fogalmaz meg hasonlóan kemény kritikákat. A többi ASEAN-tag ugyanis félti azt a függetlenséget, mely a hidegháború vége óta meghatározta a térség külpolitikai (és regionális) mozgásterét és ezzel párhuzamosan az ennek köszönhetően elért gazdasági sikereket.

Kína magatartása a konfliktus kapcsán

Peking magatartása azért is fontos a tenger viszonyainak vizsgálata kapcsán, mert az utóbbi években, évtizedekben a konfliktusokban megfigyelhető viszonyok (konfrontáció-közeledés) a Kína által követett regionális politika fényében változtak. A régió egyre integráltabb gazdasági tekintetben, miközben a katonai fejlesztések és a gazdasági súlyának köszönhetően a térségbeli folyamatok középpontjában Kína áll. Amikor a Dél-kínai-tengerről esik szó, a Kínai Népköztársaság Déli Flottájának fejlesztése az elsők között érdemel említést, arról azonban kevesebb szó esik, hogy a tengeren a flotta jótékonyan a háttérben maradt az utóbbi években. A kínai érdekeket ugyanis többnyire az ország rendfenntartó erői, a kínai Tengeri Rendőrség (China Maritime Police), a Tengeri Biztonsági Hivatal (Maritime Safety Administration), a Halászati Rendészeti Parancsnokság (Fisheries Law Enforcement Command) a Vámügyi Hivatal (General Administration of Customs) és a Kínai Tengeri Megfigyelők (China Marine Surveillance) képviselik. S ezek azok a szervezetek melyek egységei szembe kerültek a fülöp-szigeteki és vietnámi hajókkal, illetve az amerikai Impeccable megfigyelőhajóval is. A paramilitáris erők használatának számos előnye van: az érdekek kikényszerítésére megfelelőek, de kevésbé konfrontatívak, az ebből adódó esetek nehezebben eszkalálódnak és kevésbé keltenek veszélyérzetet a szomszédos államokban.

Kína helyzete a térségben azért is komplikált, mert úgy kell megőriznie területi egységét (azaz jelenleg birtokolt szigeteinek szuverenitását), elérnie gazdasági érdekeit, hogy közben a szomszédos államok Washington is a konfliktusba bevonó diplomáciai offenzívát folytatnak Peking ellen.

Ha pusztán a tulajdonjogi vitákat nézzük, Peking álláspontja a konstans tagadást, figyelmen kívül hagyást tükrözi: véleményük szerint ugyanis nincs probléma, nincs vita a tengeren az érintett államok között, azokat csak külső hatalmak generálják, céljuk a béke és a stabilitás megteremtése: „Nincs vita a Paracel-szigetek kapcsán. Ezért erről nincs is mit megvitatnunk” – mondta egy kínai

szakértő.⁹ Nem szerepel napirendként a probléma az ASEAN által szervezett fórumokon, vagy üléseken sem. Jól mutatja Kína erősödő szerepét a térségben, hogy 2012 júliusában, az ASEAN-külgügyminiszterek találkozásánál, a szervezet története során először nem sikerült közös nyilatkozatot kiadniuk a tagállamoknak, mert nem tudtak megegyezni arról, hogy a Dél-kínai-tengert megemlítsék-e a szövegben. Peking tehát már most komoly befolyást gyakorol egy olyan szervezet felett, amelynek nem is tagja. A kelet-ázsiai állam az „*oszd meg és uralkodj!*” elv alapján igyekszik a helyzetet bilaterális együttműködésekkel kezelni, távol tartani a multilaterális formációktól a vitákat, s egyúttal arra figyelmeztetik a részes államokat, hogy óvakodjanak az Egyesült Államok bevonásától, mert az csak még komplikáltabbá tenné a helyzet megoldását (Swaine–M. Taylor, 2011: 62–63). Peking a tőle független olajkitermelésben, s főleg a külső hatalmak színrelépésében saját geopolitikai és gazdasági céljainak akadályozását látja, s veszélyesnek ítéli meg külső hatalmak jelenlétét. Kína számára különösen Washington növekvő aktivitása okoz fejfájást, az amerikai külpolitika ugyanis ismételt nagy figyelmet szentel a csendes-óceáni történéseknek, s Japán, valamint Dél-Korea partnersége mellett a délkelet-ázsiai országok körében is kiemelt együttműködések keres, fő partnerei között olyan államokkal együttműködve, mint Szingapúr, Malajzia és Indonézia, mely országok a szorosok ellenőrzésében is kulcsszerepet játszanak. Nem véletlen a kínai külügyminisztérium közleménye sem: „Reméljük, hogy a [konfliktusban] releváns államok együtt dolgoznak majd velünk, hogy elkerüljük további külső szereplők bevonását a vitákba. Továbbá bízunk abban, hogy a már bevont külső hatalmak támogatják és tiszteletben tartják a párbeszédet, valamint az egyeztetéseket Kína és az érintett államok között, s nem akarnak beavatkozni.”¹⁰

Az Egyesült Államok, felismerve az ázsiai államok felértékelődését, az atlanti-jelenlét helyett egyre inkább az Indiai- és a Csendes-óceánra fókuszálja figyelmét és haderejének nagyobb részét. 2012. június 2-án Leon Panetta amerikai védelmi miniszter egy szingapúri konferencián bejelentette, hogy az amerikai érdekeknek megfelelően erőátcsoportosítást hajtanak végre a haditengerészetben belül, s a korábbi 50-50 százalékos arányt felborítva 60-40 százalékban lesznek megosztva a haditengerészet eszközei az Ázsiai és Csendes-óceáni térség és az Atlanti-óceán között, előbbi javára. Az átcsoportosítás 2020-ig fog lezajlani, s mutatja Washington azon célját, hogy a kínai térnyerést, s a távlati, kínai haditengerészetet érintő terveket testközelből figyeljék, avagy korlátozzák. Kétezer óta Ázsia az amerikai import legnagyobb forrása, míg az export második legnagyobb célterülete, így gazdasági érdekei is fűződnek a jelenlét növeléséhez. A politika az Obama-adminisztráció hatalomra kerülésétől datálható, a már érintett katonai dimenzió és a haditengerészet átcsoportosítása mellett az Egyesült Államok diplomáciai és gazdasági jelenlétét, láthatóságát igyekszik megvalósítani. 2009 februárjában Hillary Clinton külügyminiszter meglátogatta a szervezet Titkárságát Jakartában, s

---

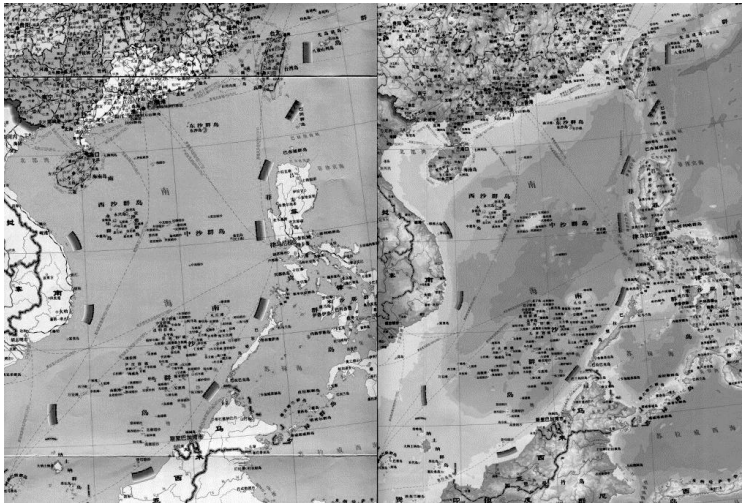
⁹ Raine–Le Miére, 2013: 61. Mindamelllett fontos megjegyezni, hogy a Paracel-szigetek kapcsán valóban egyre kevesebb a vitás kérdés, a Spratly-szigetek körüli vita tovább tart (IISS, 2012: 38).

¹⁰ Great Game in the South China Sea. Asia Times, 2012.04.17. Elérés: http://www.atimes.com/atimes/Southeast_Asia/ND17Ae01.html

mindemellett több utat is szervezett a délkelet-ázsiai államban a következő hónapokban és években. Aktivitása figyelemreméltó volt, 2012 év elejére az ASEAN összes államát meglátogatta, prezentálva Washington diplomáciai offenzíváját. Az Egyesült Államok külpolitikai elszántságát mutatja, amellyel, hogy először ők jelöltek ki állandó nagykövetet a szervezetnek, hogy a látogatások nem csupán a Washingtonnal történelmileg is jelentős kapcsolatokat ápoló Szingapúr és a Fülöp-szigeteket, valamint az egyre komolyabb partnerré váló Vietnámot, hanem ténylegesen mind a 10 tagállamot érintették, az Egyesült Államok által korábban el nem ismert Mianmart is ideértve.

A politika elsődlegesen Washington katonai jelenlétének növelését célozza, s mindamellett, hogy az Egyesült Államok természetesen diplomáciai eszközöket is bevet a térségbeli jelentőségének növelésére, ahogy már érintettük Leon Panetta amerikai védelmi miniszter bejelentését, a fordulat nagymértékben katonai színvetű, melyet például Vietnám vagy a Fülöp-szigetek is szorgalmaz, s melynek megvalósulását jól mutatja Washington egyre jelentősebb katonai jelenléte a Dél-kínai-tengeren.

Kína fegyverkezése nem az Egyesült Államokkal szemben, sokkal inkább saját érdekeinek megvédése érdekében indult meg az 1980-as években. A pekingi haderő modernizálása módszeresen, az alapoktól kezdődött meg, s noha már napjainkban is egyre jelentősebb a katonai jelenlét a tengeren, egyre versenyképesebbek és egyre jobban felszereltek a hadihajók, egyelőre még kevésbé aktívak a tengeren – ahogy az előbb már érintettük. Retorikai szinten azonban egyre agresszívebbnek tűnik a pekingi jelenlét, Kína hivatalos (és egyetlen) térképkészítő vállalata ugyanis a 2013. év elején adott ki új térképet, melyen a Dél-kínai-tengert már a 3. ábrán látható módon ábrázolták.

3. ábra: Kína új, 10-osztatú vonala
Forrás: www.aspistrategist.org.au

Az új, frissített térkép már egy 10-osztatú vonallal jelöli ki a kínai igényeket, mely minimális, mégis sokat sejtető változást jelent a kínai politikában: a vonal szinte már átsúszik a hasonlóan vitatott Kelet-kínai-tengerre, másrészt mutatja Peking elszántságát a tenger feletti ellenőrzés megszerzésére. A dél-kínai-tengeri kínai viselkedés kapcsán elmondható, hogy az ország tengerekre való kijutása, s ezzel párhuzamosan fő kereskedelmi útvonalainak védelme, továbbá stabil jelenlétének fenntartása a válságpontok közelében a vizek szabad átjárhatóságának függvénye. Kritikus pont, mely nem csupán a nyersanyagéhség csillapításában játszhat fontos szerepet, de szabad hajózhatósága az ország gazdaságának, kereskedelmének legfontosabb feltétele is.

A Kelet-kínai-tenger

4. ábra: A Szenkaku-szigetek
Forrás: maritime-connector.com

A Dél-kínai-tengerhez hasonlóan Kínának a Kelet-kínai-tengeren is érdekütközései, területi vitái vannak, szintén nyersanyag-lelőhelyek birtoklása céljából egy szigetcsoport felett, bár napjainkban inkább regionális hatalmi viszálynak, s erő-fitogtatásnak lehetünk szemtanúi. A köztudatban Szenkaku-szigetek néven ismert, a kínaiak által Diaoyu-szigeteknek nevezett képződmény öt szigetből (és három sziklából) áll, Peking (és Tajpej) évszázados térségbeli kereskedelmi jelenlétére hivatkozva követeli magának a szigetcsoportot. 1895 óta azonban, egy pár évtizedes időszakot leszámítva¹¹ Japán ellenőrzi a szigeteket, miután a 19. század végén nem találtak kínai jelenlétre utaló jeleket a szigetekon. A szigetek feletti vita ebben a térségben sem a tulajdonjog, sokkal inkább az 1968-ban felfedezett nyersanyagkincsek, s azok kitermelési joga miatt kezdődött, de a résztvevő államok, többnyire Kína és Japán közötti, nacionalista vetülettel is átitatott vitává fajult.

¹¹ A II. világháborút követően az Egyesült Államok vette át a szigetek felügyeletét, a jogokat 1972-ben adták vissza Japánnak.

Az EIA becslései szerint a Kelet-kínai-tengeren 60–100, a kínaiak szerint 70–160 millió hordónyi tartalék található¹², a kitermelés szempontjából tehát nem túl kiemelkedő mennyiség. Eddig egy területen kezdték meg a kitermelést a kínaiak, de a kezdeti, 80-as, 90-es évekbeli, napi 8-10 ezer hordós kitermelést követően napjainkra már csupán napi 400 hordót tudtak a felszínre hozni¹³, így nem várható, hogy a közeljövőben nagyobb mennyiségek kitermelése szóba jöhetne a térségben. A szigetek feletti vita ugyanakkor 2012-ben tovább eszkalálódott, mely napjainkra nem a kitermelési jogok, sokkal inkább a hatalmi pozíciókról, regionális erőfitogtatásról szól, Kína dél-kínai-tengeri, növekvő katonai és politikai jelenlétével párhuzamosan. Tokiót ázsiai hatalmi, s globális politikai szerepének halványulása aggasztja, mely párhuzamban áll Peking szerepének növekedésével, s a Dél-kínai-tenger kapcsán már érintett gazdasági, politikai és katonai dimenziójú tényerésével (Arai–Goto–Wang, 2013: 6). A két fél ellentétének, s szembenállásának materializálódó példája a Szenkaku-szigetekért zajló vita, a rivalizálás azonban egyéb területeken, főképpen a két fél véres és vitás múltjának kezelése kapcsán is megfigyelhető. Kína és Japán közötti visszatérő vita a második kínai-japán háborúhoz (1937-1945) köthető, melynek során a japán csapatok mélyen benyomultak a kelet-ázsiai állam területére s elfoglalták gazdaságilag fontos területeit. A háború egyik, már ismert, de a halálos áldozatok számát tekintve máig vitatott eseménye Nanking városának japánok általi elfoglalása, s a város lakosságának módszeres legyilkolása, mely a nankingi mészárlás néven került a köztudatba. A halálos áldozatok számát illetően óriásiak az eltérések a két fél álláspontjában (20 illetve 300 ezer), mely a mai napig generálja a vitát Tokió és Peking között. Japán részéről a nankingi események elhallgatása, tagadása vagy finomítása, például a mészárlás tankönyvekből hiányzó leírása borzolja a kedélyeket.¹⁴ Nem segíti a viszonyok normalizálódását a tokiói Jaszukuni-szentély sem, ahol japán halottaknak, köztük háborús bűnösök katonáknak emeltek emléket, s amelyet időről-időre japán miniszterelnökök meg is látogatnak, legutóbb éppen 2013 decemberében, ellehetetlenítve a békés megoldás lehetőségét. Kína részéről pedig az aktívabb katonai jelenlét, a szigetek környékén tapasztalható egyre jelentősebb hadihajó-aktivitás vált ki félelmet a japán félben, melyet Peking 2013. november 23-án meghozott döntése tovább erősített: légvédelmi zónát hoztak létre, mely a vitatott szigetek feletti területre is kiterjed. A zóna jelentősége, hogy a berepülő gépeknek be kell jelentkeznie a kínai légi irányításnál, le kell adniuk repülési tervüket és állandó rádiókapcsolatban kell maradniuk a hatóságokkal. A lépés több szempontból is aggályos: egyrészt a japán fennhatóságú szigetek feletti légtér nem minősíthető kínai zónának, másrészt sérti a zónában átrepülő, de Kína légterét érinteni nem tervező gépek jogait. Peking válaszlépéseket helyezett kilátásba a légvédelmi zónát megsértő gépek részére, Washington azonban, nyilvánvalóan erődemonstrációs célzattal pár nappal később, bejelentés nélkül B-

¹² East China Sea. EIA, 2012.09.25. Elérés: <http://www.eia.gov/countries/regions-topics.cfm?fips=ecs>

¹³ Uo.

¹⁴ Történelmi sebek árnyalják Kína és Japán kapcsolatát. Kitekintő, 2010.07.26. Elérés: http://kitekinto.hu/kelet-azsia/2010/07/26/tortenelmi_sebek_arnyaljak_kina_es_japan_kapcsolat&mode=print&title=%7B%7BTITLE%7D%7D/

52-es bombázókat küldött a zónába, példáját pedig Szöul és Tokió is követte. Következmény, kínai részről tett agresszív lépés nem követte a cselekedeteket, katonai válaszlépésre nem is lennének képesek, s a régió stabilitása érdekében vélhetően nem is folyamodnának ilyen cselekedetekhez a közeljövőben – a retorikai váltásként is értelmezhető légvédelmi zóna kialakítása inkább megelőlegezi Peking egyre aktívabb, pár éven belül katonailag is versenyképes jelenlétét az ország szűkebb régiójában és regionális tengerein.

Összegzés

Kína regionális tengerein tapasztalható lépései tehát váltást jelentenek az 1980-as évek óta alkalmazott, békés régiót és szomszédságpolitikát kialakító külpolitikához képest, melynek sikeressége a gazdasági prosperitásra is nagy hatással volt. A kelet-ázsiai állam retorikai (és a Dél-kínai-tenger esetében egyre inkább katonai) váltása több államot is félelemmel tölt el, sokuk szerint a váltás előrevetíti Peking jövőbeli elképzeléseit a régió politikai viszonyairól. Ezzel párhuzamosan az Egyesült Államok növekvő katonai jelenléte a régióban kihívás elé állíthatja Kínát, mely a fegyverkezésének köszönhetően szintén folyamatosan, átgondoltan növeli hadi kapacitásait. Washington jelenléte veszélyeztetheti Peking gazdasági és kereskedelmi érdekeit Délkelet-Ázsiában, egyúttal megbonthatja azt a stabilnak tűnő, gazdasági együttműködésen alapuló, Kínát a központba állító regionális békét, mely a 2000-es évek eleje óta prosperáló térséget alakított ki.

A Szenkaku-szigetek tulajdonjoga feletti vita, a dél-kínai-tengeri események kapcsán sokan egy globális szembenállást jósolnak Peking és Washington között, szembekerülésük azonban nem feltétlenül fog konfliktusokat okozni, több ok miatt sem: 1. Bármilyen összetűzés biztosan széles háborúvá fajulna, mely egyik félnek, sem a regionális szereplőknek nincs érdekében. 2. Kína katonai erejét nem szabad eltúlozni, évtizedekre van Peking attól, hogy valóban kihívója legyen Washingtonnak. 3. A két fél versengése nem feltétlen csap át háborúskodásba, Peking nem Washington ellen fejleszti hadseregét, sokkal inkább saját érdekeinek megvédése érdekében, hisz többek között például a kalózkodás is veszélyeztetheti kereskedelmi szállításait. Ráadásul Besenyő János és Kiss Álmos Péter megjegyzték, hogy potenciális „lehetőség, hogy a kalózkodás a nemzetközi terrorizmus ügynökeivé válnak” (Besenyő-Kiss, 2009: 55), ebből a szempontból is fontos Peking számára, hogy képes legyen megvédeni érdekeltségeit. Ehhez a ponthoz tartozik még, hogy a kisebb konfliktusok ellenére a kooperáció irányába mutató tendenciák is erősek – nem beszélve arról a tényről, hogy gazdaságilag mennyire függő viszonyban áll egymással szemben a két ország. „Miközben a régi tengeri stratégia a tenger feletti ellenőrzésre fókuszáltak, az újnak fel kell ismernie, hogy a nemzetek gazdasága nem akkor gyarapodik, mikor a tengereket ellenőrzik, hanem mikor mindenki számára biztosított a tengerek biztonságos és szabad a hajózhatósága.”¹⁵

---

¹⁵ Mike Mullen tengernagyot idézi: Till, 2011: 79

A feltörekvő Peking egyik legkomolyabb külpolitikai kihívása tehát a térség viszonyainak mielőbbi kezelése, a külső hatalmak jelenlétének háttérbe szorítása, illetve a térség államainak saját érdekszférájába való vonása. Ehhez azonban elengedhetetlen a megegyezés, együttműködés az érintett államokkal és akár az olajkitermelés megosztása (a Dél-kínai-tengeren) a felek között. Ellenkező esetben Kína könnyen egy ellenséges gyűrűvel találhatja szembe magát, mely Indiától Indonézián át egészen Dél-Koreáig tart, megakadályozva az ország kijutását az óceánokra.

Felhasznált irodalom

1. Arai, Tatsushi – Goto, Shihoko – Wang, Zheng (2013) Clash of National Identities. China, Japan, and the East China Sea Territorial Dispute. Wilson Center. Elérés: http://www.wilsoncenter.org/sites/default/files/asia_china_seas_web.pdf
2. Barbi, Balázs (1982): Az ASEAN. Nemzetközi Zsebkönyvtár. Budapest, Kossuth Könyvkiadó.
3. Besenyő, János (2011): A szomáliai stabilitás és a nemzetközi közösség. *Afrika Tanulmányok*, Vol 5., No. 1., pp. 29–41.
4. Besenyő, János – Kiss, Álmos Péter (2009): Kelet-Afrika tengeri farkasai - A szomáliai kalózkodás fénykora. *Afrika Tanulmányok*, Vol 3., No. 3–4., pp. 46–58.
5. Ferguson, R. James (2012): China's long-term relations with Southeast Asia: Beyond the pivot. *Culture Mandala: The Bulletin of the Centre for East-West Cultural and Economic Studies*, Vol. 10., No. 1., pp. 5–22. Elérés: <http://epublications.bond.edu.au/cm/vol10/iss1/2>
6. Hongfang, Shen (2013): The Economic Relations between China and Thailand under the Context of CAFTA: An Assessment. *Chinese Studies*, Vol. 2., No. 1., pp. 52–60.
7. Hongwei, Fan (2012): China–Burma Geopolitical Relations in the Cold War. *Journal of Current Southeast Asian Affairs*, Vol. 31., No. 1., pp. 7–27.
8. Hronyecz, Erika (2008): Kína nemzetközi kapcsolatai a dél-kelet ázsiai térségben. *Biztonságpolitika.hu*. Elérés: http://www.biztonsagpolitika.hu/documents/1335385676_HRONYECZ_Erika_kina_helyzete_a_del_kelet_azsiai_tersegben_-_biztonsagpolitika.hu.pdf
9. IISS (2012): The Shangri-La Dialogue, 2012. The International Institute for Strategic Studies. Elérés: <http://www.iiss.org/-/media/Silos/Shangri-La/2012/The-Shangri-La-Dialogue-2102/The%20Shangri-La%20Dialogue%202102.pdf>
10. Lukács, József (2010): Integrációs kísérlet Délkelet-Ázsiában. PhD-értekezés, BCE. Elérés: http://phd.lib.uni-corvinus.hu/556/1/lukacs_jozsef.pdf
11. Lum, Thomas – Dolven, Ben – Manyin, Mark E. – Martin, Michael F. – Vaughn, Bruce (2009): United States Relations with the Association of Southeast Asian Nations (ASEAN). Congressional Research Service. Elérés: <http://fpc.state.gov/documents/organization/133919.pdf>

12. Manyin, Mark E. – Daggett, Stephen – Dolven, Ben – Lawrence, Susan V. – Martin, Michael F. – O'Rourke, Ronald – Vaughn, Bruce (2012): Pivot to the Pacific? The Obama
13. Mitchell, Derek J. – Harding, Brian (2009): China and Southeast Asia. In: McGiffert, Carola: Chinese Soft Power and Its Implications for the United States. Center for Strategic and International Studies. pp. 77–90.
14. MRG (1992): The Chinese of South-east Asia. Report, Minority Rights Group, November 1992.
15. Nemes-Sipos, Sándor (2009): Az ASEAN és Kína gazdasági kapcsolatainak kibontakozása a 21. század első évtizedében. *EU Working Papers*, Vol. 12., No. 3. pp. 53–73.
16. Raine, Sarah – Le Miére, Christian (2013): Regional Disorder. The South China Sea Disputes. IISS. New York, Routledge.
17. Remnek, Richard B. (1980): Superpower Security Interests in the Indian Ocean Area. Center for Naval Analyses. Professional Paper, No. 285. Elérés: <http://www.cna.org/sites/default/files/research/5500028500.pdf>
18. Rouillard, Meghan – Saito, Asuka (2013): Building the Kra Canal and Southeast Asian Development. *Executive Intelligence Review*, 2013.10.11. Elérés: http://www.larouche.com/eiw/public/2013/eirv40n40-20131011/16-24_4040.pdf
19. Schmidt, Péter (2005): A Délkelet-ázsiai Nemzetek Szövetsége. Egy kevésbé közismert integráció története. Jegyzet. Elérés: <http://mek.oszk.hu/02600/02686/02686.pdf>
20. Scott, David (2012): Conflict Irresolution in the South China Sea. *Asian Survey*, Vol. 52., No. 6., pp. 1019–1042.
21. Sien, Lin Sien (1998): The Importance of the Straits of Malacca and Singapore. *Singapore Journal of International & Comparative Law*, Vol. 2., No. 2., pp. 301–322.
22. Singh, Sushil K. (2012): India Shifts from South China Sea; Focuses on Indian Ocean. *Asia Pacific Defense, Forum*. Elérés: http://apdforum.com/en_GB/article/rmiap/articles/online/features/2012/09/26/india-navy-focus
23. Storey, Ian (2006): China's Tightening Relationship with Cambodia. *China Brief*, Vol. 6., No. 9.
24. Swaine, Michael D. – M. Taylor, Fravel (2011): China's Assertive Behavior — Part Two: The Maritime Periphery. *China Leadership Monitor*, No. 35.
25. Tellis, Ashley (2012): Indian Ocean and U.S. Grand Strategy. Lecture, India International Centre, 2012.01.17. Elérés: <http://maritimeindia.org/sites/all/files/pdf/Ashley.pdf>
26. Till, Geoffrey (2012): Asia's Naval Expansion – An Arms Race in the Making? IISS. New York, Routledge.
27. Vörös, Zoltán (2012): A Dél-kínai-tenger geopolitikai felértékelődése. In: Bretter, Zoltán – Glied, Viktor – Vörös, Zoltán: Az elkötelezett tanító. Pécs, Publikon Kiadó. pp.173–180.
28. Vörös, Zoltán (2013): Kína, a regionális nagyhatalom: Multipoláris világrend az unipoláris világrend intézményi struktúráinak megtartásával? In: Grünhut,

- Zoltán – Vörös, Zoltán (szerk.): Az átalakuló világrend küszöbén. Pécs, Publikon Kiadó. pp. 205–229.
29. Wade, Geoff (2009): An Early Age of Commerce in Southeast Asia, 900–1300 CE. *Journal of Southeast Asian Studies*, Vol. 40., No. 2. pp. 221–265.
  30. Zhang, ZhongXiang (2013): China's Quest for Energy Security: Why Are the Stakes So High? *Review of Environment, Energy and Economics (Re3)*, 2013.01.31. Elérés: <http://dx.doi.org/10.7711/feemre3.2013.01.002>
  31. Zubir, Mokhzani – Basiron, Mohd Nizam (2005): The Straits of Malacca: the Rise of China, America's Intentions and the Dilemma of the Littoral States. Maritime Institute of Malaysia. Elérés: <http://library.utm.edu.my/e-melaka/koleksi%20melaka/geografi/Zubir%20and%20Basiron.pdf>

A GPS HATÁRRENDÉSZETBEN TÖRTÉNŐ ALKALMAZÁSA

Absztrakt

Az Európai Unió tagállamai létrehoztak egy olyan közös információs technológiai (IT) rendszert, amelyet a külső határok ellenőrzésében résztvevő bűnüldöző-, határvédelmi- és igazságügyi szervek közötti kommunikációt hivatott megkönnyíteni, valamint hatékonyan tudja kezelni a biztonsági kockázatokat, mely a belső határok ellenőrzésének szüneteltetéséből ered.

Mind a Schengeni Térséghez, mind az Európai Unióhoz történő csatlakozásunk megköveteli, hogy a térinformatika területén is alkalmazásra kerüljenek a legújabb technológiák, hiszen ezek alkalmazásával a határrendészeti események szélesebb földrajzi környezetben vizsgálhatók, elemezhetők lesznek, mellyel hatékonyabbá teszik a döntés előkészítést és a végrehajtást is

Az eseményekre történő gyors reagálás és az összehangolt munkavégzés mind a kormányzati, mind a rendvédelmi szerveknél megköveteli az internetre alapozott vezetői és szolgáltatói portálrendszerek alkalmazását. A döntésekhez, elemzésekhez elengedhetetlen a strukturált (adatbázis) és strukturálatlan (elektronikus dokumentumok, képek, hangok, GPS és egyéb szenzorjelek) valós idejű és on-line adatkezelés.

Kulcsszavak: EUPOS, GPS, térinformatika,

Abstract:

Member countries of European Union set up such a common information technology (IT) system which makes communication easier among taking part in controlling outer borders agencies of law enforcement, border guard and justice. The system can manage security risks effectively what derive from stay of controlling inner borders.

Our joining Shengen Area and European Union requires application of the newest technologies in territory of geographic information system (GIS) as border policing events could be investigated within wider geographical environment and could be analysed what makes the decision making and implementation more effective.

Rapid reponse on events and coordinated work at state and law enforcement bodies requires usage of internet based executive and service provider portal-systems. Real-time and on-line handling structured (database) and unstructured (electronicaldocuments, photos, voices, GPS and othersensorsigns) data is essential to decision-making and analysing processes.

Keywords: EUPOS, GPS, GIS

Magyarország 2007. december 21-ei Schengeni Térséghez történő csatlakozásával kötelezővé vált a schengeni rendszer átvétele és alkalmazása a határrendészeti feladatok végrehajtásában.

Az ún. „schengeni joganyag” részét képező Schengeni Megállapodásban és Schengeni Végrehajtási Egyezményben foglaltak betartása, alkalmazása minden tagállam részére kötelező érvényű.

A Schengeni Megállapodás a tagállamok elé célul tűzte ki a vámellenőrzés megszüntetését, a határátlépés gyorsítását, a tagállamok állampolgárai ellenőrzésének enyhítését, az összehangolt beutazási feltételek kialakítását, valamint a közös határokon történő ellenőrzés megszüntetését, ugyanakkor szigorú ellenőrzést írt elő a külső határokon átlépő személyek és tárgyak ellenőrzésével kapcsolatban. Kiemelt figyelmet kell fordítani az országok mélységében létrehozandó ellenőrzési módszerek kialakítására, amelyekkel hatékonyan lehet szűrni az országba irányuló illegális migrációt, továbbá biztosítani kell a határátkelőhelyeken a tagországok állampolgárai számára a gyors és zavartalan átkelés mellett az ellenőrzést, valamint meg kell akadályozni a zöldhatárokon történő illegális határátkelést.¹

A tagállamok létrehozta egy olyan közös információs technológiai (IT) rendszert, amelyet a külső határok ellenőrzésében résztvevő bűnüldöző-, határvédelmi- és igazságügyi szervek közötti kommunikációt hivatott megkönnyíteni, valamint hatékonyan tudja kezelni a biztonsági kockázatokat, mely a belső határok ellenőrzésének szüneteltetéséből ered.

Mind a Schengeni Térséghez, mind az Európai Unióhoz történő csatlakozásunk megköveteli, hogy a térinformatika területén is alkalmazásra kerüljenek a legújabb technológiák, hiszen ezek alkalmazásával a határrendészeti események szélesebb földrajzi környezetben vizsgálhatók, elemezhetők lesznek, mellyel hatékonyabbá teszik a döntés előkészítést és a végrehajtást is.²

Felgyorsult világunkban egyre nagyobb szerephez jutnak az információtechnológia legújabb eszközei, melyek felhasználásai igen sokrétűek. A rendvédelmi szervek is egyre inkább használójává válnak a legújabb eszközöknek, melyek eredményeit igyekeznek mindjobban beilleszteni saját rendszereikbe.

Napjainkban egyre több eszköz csatlakozik az internetre, ahol a felhasználók nagy mennyiségű adatot osztanak meg, mely mind az egyén, mind az egyedi vagy szervezett bűnözők számára óriási lehetőséget rejtenek, ugyanakkor ezek felderítése nagy felelősséget ró a rendvédelmi szervekre.

---

¹ Nyári Éva: Az integrált határbiztonsági rendszer gyakorlati működése (Hadtudományi Szemle On-line 2013/4. szám) http://uni-nke.hu/downloads/kutatas/folyoiratok/hadtudomanyi_szemle/szamok/2013/2013_4/2013_4_a_l_t_nyari.pdf (2013.12.20.)

² Határőrizeti Tevékenységet Támogató Rendszer (HTRR) <http://www.geometria.hu/?p=469> (2013.11.06.)

Fontos, hogy a megfelelő mennyiségű és minőségű – nagyrészt automatikusan – számítástechnikai eszközökkel gyűjtött és feldolgozott információ és adat álljon a hatóságok rendelkezésére.³ Az eseményekre történő gyors reagálás és az összehangolt munkavégzés mind a kormányzati, mind a rendvédelmi szerveknél megköveteli az internetre alapozott vezetői és szolgáltatói portálrendszerek alkalmazását. A döntésekhez, elemzésekhez elengedhetetlen a strukturált (adatbázis) és strukturálatlan (elektronikus dokumentumok, képek, hangok, GPS és egyéb szenzorjelek) valós idejű és on-line adatkezelés.⁴

A globális méretű elektronikai információgyűjtés megjelenése magával hozta, hogy már nem csak a terepről, a jelenségekről, a történésekről és az állapotokról rögzíthetők adatok, hanem az egyénekről is, melyek megszerezhetők és tárolhatók is.

A térinformációs rendszereket területi kiterjedés alapján globális, regionális és lokális rendszerekbe oszthatjuk. Globális rendszereken a Föld egészére kiterjedő, regionális rendszereken a nagyobb, összefüggő területek (országok) vizsgálatát értjük, míg a lokális rendszerek a kis területek (települések, kisebb zónák) átfogó vizsgálatára szolgálnak.⁵

A térinformatika – mint úgy nevezett közös platform – integrálja a terepről szerzett adatokat az erőforrásokról rendelkezésre álló adatokkal, elemzi és meg tudja jeleníteni azokat, egyúttal támogatja a döntés-előkészítést és a feladatok végrehajtását.⁶ Ahhoz, hogy ezek az adatok megjelenítésre kerüljenek, szükség van az adott objektumok, tereptárgyak stb. geometriai adataira, melyeket a Föld felszínén koordinátákkal és diszkrét jellemzőkkel (pl.: postai irányítószám) adhatunk meg. A helymeghatározás nem történhet meg a vonatkozási rendszerek definíciója nélkül, melyek a következők: koordináta-rendszer felvétele (origó, tengelyek iránya, forgási irány), mértékegységek megadása (hossz- és szögmértékegységek), valamint a fizikai megvalósítást bizonyító pontok létesítése.⁷

A fenti adatok megadása után, például lokális területek vizsgálatakor elsődleges adatnyerési eljárás a földrajzi geodéziai mérések és a mesterséges műholdakon alapuló helymeghatározás (GPS) használata.

A tanulmány megírása során kutatási módszerként fel kívánom használni a megjelent szakirodalmat, tanulmányokat és elemzéseket.

---

³ Kiss János: Határrendészet és térinformatika

<http://www.otk.hu/cd04/2szek/Kiss%20J%C3%A1nos.htm> (2013.10.16.)

⁴ Dr. Zsigovits László: A rendészeti információtechnológia (IT) lehetséges fejlődési irányai (Big Data, Felhő, Engineered Systems)

⁵ Detrekői Ákos – Szabó György: Térinformatika (Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 2002.)

⁶ Kiss János: Határrendészet és térinformatika

<http://www.otk.hu/cd04/2szek/Kiss%20J%C3%A1nos.htm> (2013.10.16.)

⁷ Detrekői Ákos – Szabó György: Térinformatika (Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 2002.)

Célul tűztem ki, hogy bemutassam a mesterséges műholdakon alapuló helymeghatározó rendszereket (GPS), azok alkalmazását a rendvédelmi szerveknél.

Mesterséges holdakon alapuló helymeghatározások

Míg kezdetben a Nap és a csillagok állása szolgált információval az utazóknak a tájékozódáshoz, addig napjainkban már ezeket az adatokat a legmodernebb technikai eszközökbe épített globális helymeghatározó rendszerek (Global Positioning System – GPS) adják meg. Ma már elképzelhetetlen egy okos telefon GPS-alkalmazás nélkül, mely nem csak abban segít, hogy tulajdonosa eljusson a célállomásra, hanem egy esetleges vészhelyzet esetén a keresésére küldött csapatoknak adatokat is szolgáltat az éppen aktuális helyzetéről.

A mesterséges műholdak alkalmazásának első lépését a szovjetek tették meg 1957-ben, amikor fellőtték a Szputnyik-1 műholdat, melynek tesztelése során megfigyelték, hogy a műhold által kibocsátott rádiójel hullámhosszának változásait elemezve pontosan meg tudták határozni a műhold helyzetét.

1958-ban az Amerikai Egyesült Államok Haditengerészete is elkezdte a saját navigációs rendszerét fejleszteni, majd 1964-ben a Transit rendszert a tengeralattjárók és a felszíni hajók számára. Később a Védelmi Minisztérium fejlesztette ki azt a mesterséges műholdakon alapuló helymeghatározó rendszert, mely a Föld bármely pontján a nap 24 órájában működtethető három dimenzióban földön, vízen és levegőben.⁸

Napjainkra a Föld felett 20.000 km magasságban, 29 mesterséges műhold folyamatosan sugározza – a földi alappontokra alapuló mérések alapján – az adatokat a GPS-rendszer pontjaihoz. A műholdak elhelyezkedésére jellemző, hogy a Föld minden pontjáról, minden pillanatban legalább négy műhold látható egyszerre, a Föld körül keringve egymástól 60°-os kelet-nyugati eltérésű pályán mozogva. A pontos helymeghatározás feltétele, hogy a meghatározandó pont és a műholdak akadálytalanul rálásson egymásra.

A Föld egészén mintegy néhány méter pontosságú helymeghatározást biztosít az úgy nevezett P-kód (Protected – védett), illetve a C/A-kód (Clear Acquisition – nyílt adatnyerés), mely kisebb pontosságú ugyan, de a P-kód értékének kétszerese érhető el vele.

A helymeghatározáskor a pontok helyzetét geocentrikus térbeli derékszögű koordinátarendszerben kapják meg (abszolút helymeghatározás⁹), illetve abban az

---

⁸ Pápai Attila: GPS a gyakorlatban <http://pdaplus.hu/content/view/3567/67/> (2014.01.23.)

⁹ Abszolút helymeghatározás: a méréshez egyetlen vevőt használnak. A pozíciót közvetlenül a műholdak ismert helyzetéből kapják valós időben. (Borza Tibor-Fejes István-Horváth Tamás: Precíz valós idejű műholdas helymeghatározás: az első DGPS megoldástól az EUPOS-ig, Híradástechnika, LXI. évfolyam 2006/4.

http://www.hiradastechnika.hu/data/upload/file/2006/2006_4/HT_0604-4.pdf (2014.01.23.)

esetben, ha egyidejűleg két ponton történik a mérés, a pontok relatív helyzete igen gyorsan és nagy pontossággal meghatározható (relatív helymeghatározás¹⁰). Differenciális GPS (DGPS) eljárás alkalmazásával az ismert ponton végzett mérések alapján a mérést terhelő hibák kiszámíthatóak, s azok értékeivel az ismeretlen pont koordinátái megjavíthatók.¹¹

A GPS-rendszer a műholdak által alkotott űrszegmensből, a földi vezérlő- és monitorállomásokból álló vezérlőrészből, illetve a felhasználói eleméből áll.

Az űrszegmenst a fentebb már említett 29 mesterséges műhold alkotja, melynek fedélzeti elemei az adóberendezések, az atomórák, a tápegységek, napelemek, a navigációs egység, a fedélzeti számítógép, a helyzetstabilizátorok, a műholdközi kommunikációs berendezések, valamint a földi kommunikációs berendezések.

A vezérlőrendszert – mely a GPS-rendszert irányítja – a központi vezérlő állomás, a monitorállomások, valamint a földi antennák alkotják. Feladata a műholdak működésének folyamatos figyelése, az egyes egységek állapotának ellenőrzése, a műholdak pályadatainak folyamatos mérése, a műholdon tárolt adatok frissítése, a műhold fedélzeti óráinak szinkronizálása és a pontos idő beállítása, a helymeghatározáshoz szükséges korrekciós adatok gyűjtése és továbbítása, valamint a műholdon tárolt navigációs üzenettár frissítése.

A felhasználói elem részét képezik azok a készülékek, melyek GPS-vevővel rendelkeznek. Az említett készülékekben egy, a szatellitok által továbbított frekvenciára hangolt antenna, egy feldolgozó processzor és egy nagy pontosságú óra található. A felhasználó számára egyre több készülék képernyője jeleníti meg az éppen aktuális pozícióját, illetve mozgási sebességét. Ezek a készülékek soros porton, USB-n vagy Bluetooth-on képesek más eszközökkel is kommunikálni.

A P- és C/A-kódok az 1575,42 MHz frekvencián működő L1 jelen, az 1227,60 MHz frekvenciájú L2 jelen a P-, valamint az L2C kód jeleit továbbítja az antenna a műholdak számára. A nukleáris detonációk és egyéb nagy energiájú infravörös események bekövetkezésének előrejelzésére az L3-as (1381,05 MHz) jelet használják. Az L4-es jelet (1379,913 MHz) az ionoszférás hibák korrekciójára, míg az 1176,45 MHz-es L5-ös jelet életmentő célokra használják. A szatellitok ugyanazon a frekvencián továbbítják az adataikat, ezért szükségessé vált a műholdak egyedi Pszeudo-Random¹² kóddal történő megkülönböztetése, amelyből jelen pillanatban 32 van használatban.¹³

---

¹⁰ Relatív helymeghatározás: a mérés a korábban már nagy pontossággal meghatározott, referencia pontokra támaszkodik. Amilyen mértékben rövidebb a referencia- és a meghatározandó pontok távolsága, olyan mértékben csökken a meghatározás hibája. (U.o.) (2014.01.23.)

¹¹ Detrekői Ákos – Szabó György: Térinformatika (Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 2002.)

¹²Pszeudo-Random kód: igen bonyolult digitális kód, 0 és 1 értékek váltakozása, mely úgy néz ki, mint egy véletlenszerű elektromos zaj. Az összetett minta garantálja, hogy a vevő

A GPS-ekre jellemző a pontos, hatékony és objektív helymeghatározás, akár nagy területek esetén is, a mérés az időjárástól és a napszaktól független, nincs szükség hozzá terepi tájékozódási pontokra, az elektronikus adatfolyam és a helyszínen történő attribútumozás és érvényességi vizsgálat a munka során végig biztosított, valamint könnyen integrálható a térinformatikai rendszerbe.

A GPS-ek a mindennapok részeivé váltak, annak ellenére, hogy kezdetben inkább katonai célokra fejlesztették ki őket, ma már nemcsak harcászati feladatok végrehajtása során használhatóak, hanem rendvédelmi feladatok ellátására is, illetve a civil lakosság körében is igen népszerűek.

GPS-eszközök használta a rendészeti feladatok ellátása során

Az Európai Unió által kidolgozott térinformatikai stratégia alkalmazása a rendvédelmi térinformatikai rendszerek kiépítése terén minden tagállam számára kötelező érvényű. A 18 ország részvételével kiépített európai helymeghatározó rendszer, az EUPOS¹⁴ nagymértékben elősegíti a térinformációs alkalmazások létrehozását, a helyszíni navigációt. Az EUPOS a GNNS¹⁵-rendszerek földi kiegészítőjének tekinthető, mivel megteremti a GNNS alkalmazásokhoz szükséges egységes integrált infrastruktúrát.¹⁶ Egyben olyan földi bázisú GNNS kiegészítő rendszer, mely Európában regionális szinten biztosítja a valós idejű korrekciókat minden olyan felhasználó számára, akinek precíz helymeghatározásra, vagy navigációra van szüksége.¹⁷

A Magyarországon 36 referenciaállomásból álló hálózat korrekciós adatainak segítségével bárhol az országban akár centiméteres pontosságú, valós idejű helymeghatározásra nyílik lehetőség.¹⁸ A referenciaállomásoknak egy olyan központtal kell kapcsolatban állnia, amely képes a korrekciók előállítására és a felhasználók felé történő továbbítására.

---

véletlenszerűen nem szinkronizálódhat össze más jellel. A minta olyan bonyolult, hogy a fogadandó jel alakja semmiképpen nem egyezik meg egyéb más jellel. Minden műholdnak saját egyedi Pseudo-Random kódja van, melynek bonyolultsága biztosítja, hogy a vevő két műhold jelét nem keveri össze, minden műholdat pontosan tud azonosítani, annak ellenére, hogy ugyanazt az átviteli frekvenciát használja. (Belényesi Márta-Kristóf Dániel-Skutai Julianna: Térinformatika elméleti jegyzet, Szent István Egyetem, Gödöllő 2008.) (2013.10.20.)

¹³ Pápai Attila: GPS a gyakorlatban <http://pdaplus.hu/content/view/3567/67/> (2014.01.23.)

¹⁴ EUPOS: European Position Determination System

¹⁵ GNNS: Global Navigation Satellite Systems

¹⁶ Dr. Zsigovits László - Dr. Für Gáspár: Rendvédelmi térinformatika, egyetemi jegyzet, Nemzeti Közszolgálati Egyetem, Budapest, 2013.

¹⁷ Borza Tibor-Fejes István-Horváth Tamás: Precíz valós idejű műholdas helymeghatározás: az első DGPS megoldástól az EUPOS-ig, Híradástechnika, LXI. évfolyam 2006/4. http://www.hiradastechnika.hu/data/upload/file/2006/2006_4/HT_0604-4.pdf (2014.01.23.)

¹⁸ Európai helymeghatározó rendszer (EUPOS) http://sgo.fomi.hu/gnss_eupos.php (2014.01.23.)

Az EUPOS olyan regionális rendszer, mely biztosítja a határokon átívelő adatcserét, mely jelentős költségmegtakarítás eredményez. A közösen elfogadott szabványok alkalmazása nagy segítséget nyújt az adatátvitelben, adatformátumok egységes használatában, a rendszer-követelményekben. A rendszer nagy előnye a 99%-os területi és időbeli rendelkezésre állás, a szigorú minőség-ellenőrzés, a rendszer integritásának magas fokú biztosítása, valamint a felhasználói igényeknek megfelelő költséghatékony díjfizetés.

Az EUPOS adatai háromféle módon juthatnak el a felhasználóhoz. Abban az esetben, ha a felhasználónak elegendő a helymeghatározás eredményét utólag megkapnia az EUPOS Geodetic szolgáltatás igénybevétele ajánlott. Ebben az esetben a kért adatok FTP-szerveren keresztül érthetők el. Az EUPOS DGNSS és az EUPOS Network RTK szolgáltatásokat azok a felhasználók veszik igénybe, akiknek valós időben, azonnal, a mérés közben van szükségük az adatokra. Míg az EUPOS DGNSS differenciális korrekciókat továbbít a kisebb pontosság igényű alkalmazások számára, addig az EUPOS Network RTK centiméteres pontosságú, valós időben, a lefedettségi területen bárhol érhető mérés eredményét továbbítja a felhasználó számára.

Bármely szolgáltatás igénybevétele esetén szükség van folyamatos kommunikációs kapcsolatra a szolgáltató és a felhasználó között, melynek leghatékonyabb és legolcsóbb formája az internetes adatátvitel.¹⁹ Ebben az esetben a szolgáltatónak nem kell külön hálózatot kiépítenie, hiszen a már meglévő internetes infrastruktúra megfelelő e célra. Nagy előnye még, hogy a mai GPS-vevők már közvetlenül felcsatlakoznak az internetre, ezzel hozzájárva a korrekciókhoz.

A rendvédelmi szerveknél alkalmazott térinformatikai rendszerekkel szembeni követelmény a gyors, mobil kommunikáció igénye a terepi GPS készülékek és az irányító központok között. E feladatra az EUPOS-rendszer megfelelő.

A térinformatikai rendszerekkel, szoftverekkel szembeni másik fontos követelmény a méretarány változtathatósága, a térbeli adatok rétegszerű megjelenítése, az alfa-numerikus adatok kezelése, a GPS és az automatikus terepfelügyeletet ellátó elektronikai eszköz információinak továbbítása a bevetési irányítási központba.²⁰ A műveletirányítónak minden pillanatban tisztában kell lennie azzal, mi történik a működési területén, ezért ahhoz, hogy a bekövetkezett eseményeket folyamatosan ellenőrizni tudja, azokra gyorsan reagálni tudjon, operatív beavatkozást végezzen és a járőrök tevékenységét a leghatékonyabban irányítsa, a megfelelő mennyiségű és minőségi információknak kell rendelkezésére állnia. Munkáját a digitális térképek, az integrált vezénylési mechanizmusok, valamint az eszköz- és erőforrás-gazdálkodási rendszerek segítik.

---

¹⁹ Borza Tibor-Fejes István-Horváth Tamás: Precíz valós idejű műholdas helymeghatározás: az első DGPS megoldástól az EUPOS-ig, Híradástechnika, LXI. évfolyam 2006/4. http://www.hiradastechnika.hu/data/upload/file/2006/2006_4/HT_0604-4.pdf (2014.01.23.)

²⁰ Dr. Zsigovits László - Dr. Für Gáspár: Rendvédelmi térinformatika, egyetemi jegyzet, Nemzeti Közszoigalati Egyetem, Budapest, 2013.

Az események hatékony és gyors kezeléséhez a térinformatika az alábbiakkal járul hozzá:

- lerövidíti az események válaszidejét az aktuális geo-információk rendelkezésre bocsátásával;
- megkönnyíti az illegális migránsok elfogását;
- segíti a járőr-kocsik üzemeltetési költségének csökkentését;
- biztosítja az erőforrások hatékony kezelését az események során;
- megkönnyíti a szolgálat-szervezést a járőr-körzetek és -útvonalak megtervezésével;
- támogatja az illegális események elemzését;
- megkönnyíti a járőr-kocsik terepen való mozgásának nyomon követését;
- megkönnyíti a járőrök navigációját, felderítési tevékenységét a műveleti terület digitális térképének, domborzat-modelljének megjelenítésével.²¹

A bevetés irányítási központ elemei: a térinformációs alkalmazói program, a digitális térkép, tudásbázis, GPS-nyomkövetés, mobil végberendezések, valamint a mobil kommunikáció.²²

A mobil kommunikáció vagy mobil informatika eszközeinek igénybevétele leginkább a személy-személy, személy-közvetlen adatbázis közötti kapcsolat megteremtésével segíti a rendvédelmi szervek munkáját, mellyel kiküszöbölhető a helyfüggőség.

A rendvédelmi szervek által használt GPS-készülékek esetében elvárás, hogy a (mobiltelefonokon) digitális térképeket kezelő, kommunikációs és műholdas helymeghatározó vezérlő program fusson, amely biztosítja, hogy a terepen dolgozó járőr GPS-készülékén lévő térképen is megjelenítse pozícióját, illetve a központ részére eljuttassa az adatokat. A készülék fogadja a központból küldött térkép-vázlatokat, menetvonalakat és egyéb utasításokat. Működése során méri a menetsebességet, előállítja a geokódolt információkat, mutatja a GPS időt, az akkumulátor feltöltöttségét és a látható műholdakat. A készülék beállítható vészjelzés adására, tiltott területre történő belépés, illetve meghatározott terület elhagyásának esetén automatikus jelzést továbbít a központ felé.

A járőr szolgálatba indulása előtt digitális térképen történik menetvonalának és szolgálat ellátási körzetének megtervezése. Szolgálatba indulása előtt GPS mobiltelefonjára feltöltik a menetvonalára és a feladatára vonatkozó adatokat. Telefonján nem csak a digitális térképen lévő menetvonal, hanem a szöveges feladat és szolgálatellátás körzete is megjelenik. A telefon által küldött jelekből bármikor lekérdezhető a járőr aktuális pozíciója, tartózkodási helye és menetvonala. Polgári bejelentés esetén az ügyeletes az ún. virtuális portál alkalmazásával azonnal rögzíti az esemény adatait, majd helyfüggő szolgáltatást kért a térinformációs rendszertől,

---

²¹ Határőrizeti Tevékenységet Támogató Rendszer (HTRR) <http://www.geometria.hu/?p=469> (2013.11.06.)

²² Dr. Zsigovits László - Dr. Für Gáspár: Rendvédelmi térinformatika, egyetemi jegyzet, Nemzeti Közszo l g alati Egyetem, Budapest, 2013.

hogy kiválaszthassa azt a járőrt, aki a legközelebb van az eseményhez, illetve a legeredményesebben tud intézkedni. Ezután a digitális térképen meghatározza a járőr feladatát, melyet szöveges formában megküld részére az intézkedésre vonatkozó magyarázatokkal együtt. Miután a járőr végrehajtotta a részére meghatározott feladatot, a vezetői portálon jelenti azt az ügyeletesnek.²³

Az ügyeletes által szöveges üzenetek küldésére használt térinformatikai szoftver a SmartCenter, mely GSM üzemmódban sms-ek küldésével és fogadásával kommunikál a rendszerhez tartozó GPS-vevővel integrált mobiltelefonokkal.

A járőr és a bevetési központ közötti kétirányú kommunikációt mobil telefon vagy egyéb vezeték nélküli kommunikációs eszköz teszi lehetővé. Ez a fajta kommunikáció biztosítja az ügyeletes számára, hogy a rendelkezésére álló adatok alapján további intézkedéseket tegyen, például értesítheti a mentőket, tűzoltókat, vagy más, intézkedésre jogosult személyt vagy szervezetet. A műholdakról érkező navigációs jelek segítségével a járőr minimum 100-150 méteres pontossággal tudja meghatározni a helyzetét.²⁴

2013-ban az európai irányelvek előírásainak megfelelően az Országos Rendőr-főkapitányság Országos Balesetmegelőzési Bizottsága 286 db okostelefont vásárolt, melyek használatával rögzíteni tudja a halálos és súlyos sérüléssel közúti közlekedési balesetek helyszínének pontos GPS-koordinátáit. A beszerzéseket a közlekedésbiztonság elsődlegessége miatt a balesetveszélyes helyek azonosíthatósága indokolta. Az adatok rögzítését követően – az androidos alkalmazásnak köszönhetően – további adatrögzítésre már nincs szükség.

Jogsabályi előírásoknak megfelelően a rendőrség tájékoztatást nyújt a forgalomkorlátozásokról, a közúti közlekedés zavartalanságát akadályozó eseményekről, mely adatokat a balesetek helyszínén felvett adatokkal együtt továbbítja a szoftvert üzemeltető cég részére, ahol az adatok feldolgozásra kerülnek, majd eljuttatják a Traffic Message Channel (TMC) vételére alkalmas eszközökre, például hordozható navigációs eszközökre, okostelefonokra, vagy autóba épített navigációs rendszerre. A rendszer információt ad arról is, hogy hol történt a baleset, illetve mikorra várható a baleseti helyszínelés befejezése.²⁵

A napjainkban egyre inkább használt okostelefonok alkalmazásai nagy segítséget nyújtanak az eszköz (okostelefon, táblagép) vagy személy megtalálásához. Számos híradásban olvasható, hogy a károsult és a rendőr együttesen, a telefon által adott GPS-jelet követve megtalálta a készüléket és a

---

²³ Dr. Zsigovits László - Dr. Für Gáspár: Rendvédelmi térinformatika, egyetemi jegyzet, Nemzeti Közzolgálati Egyetem, Budapest, 2013.

²⁴ Bozsó Zoltán: A rendőrségi ügyeleten található technikai rendszerek és eszközök, valamint alkalmazási szabályaik http://www.zmne.hu/tanszeke/vegvi/docs/fiatkut/pdf/bozso_06_01.pdf (2013.11.20.)

²⁵ GPS-adatokkal rögzíti a rendőrség a balesetek helyszínét <http://sg.hu/cikkek/96447/gps-adatokkal-rogziti-a-rendorseg-a-balesetek-helyszinet> (2014.01.27.)

rendőr elfogta az elkövetőt. Bizonyos alkalmazások telepítésével a családtagok, barátok helyzetét is nyomon lehet követni, amely egyfajta plusz biztonságérzetet ad az alkalmazás használójának.

A bűncselekmények elkövetési helyét rögzítő GPS-adatokat tartalmazó, naponta frissülő bűnügyi térkép 2013-tól már nyilvánosan is hozzáférhető. A térképen utca szintű lebontásban tekinthetők meg az egyes bűncselekménytípusok, a keresési feltételeknek megfelelően, például egy utcában hány és milyen típusú bűncselekmény történt. Ilyen bűncselekmények lehetnek: a személy elleni erőszakos bűncselekmények, a lopások, betöréses lopások, lakásbetörések, személygépkocsi-lopások, rongálások, garázdaság stb. A fejlesztéseknek köszönhetően a bűnügyi térkép adataihoz hozzátartoztak a baleseti térképet, ahol a balesetek okait is feltüntetik.²⁶

Összefoglalás

A tanulmány elkészítése során felhasználtam a rendelkezésemre álló szakirodalmat, tanulmányokat és elemzéseket, eszköz leírásokat.

Bemutattam a mesterséges műholdakon alapuló helymeghatározó rendszereket (GPS), azok alkalmazását a rendvédelmi szerveknél.

Megállapítható, hogy a helymeghatározás kiemelt szerepet játszik a helyfüggő feladatok végrehajtása során, úgymint az illegális migránsok vagy akár a lakossági bejelentés alapján végzett események felderítésében. Nem elhanyagolható az sem, hogy a járőr nyomon követésével hatékonyabban lehet végrehajtani az üldözések elfogásokat (további járőrök küldése).

Az események kezelésekor szükséges annak minél részletesebb ismerete, melyet a legjobban a digitális térképek, és az aktuális légi vagy műhold felvételek segítségével lehet a legeredményesebben megismerni.

Fontos megemlíteni, hogy a térinformatikai elemzés a láthatóság, a távolság meghatározás, a menetvonal-tervezés, a haladási sebesség megállapítása, a meteorológiai hatásvizsgálat alapján hasznos információkat, utasításokat ad a rendvédelmi tevékenységek megszervezéséhez, végrehajtásához.

Elmondható, hogy a korszerű technológiák alkalmazása lehetővé teszi, hogy a rendészeti tevékenységet végzők az eseményeket minél szélesebb földrajzi környezetben vizsgálják, elemezzék, mellyel hatékonyabbá tudják tenni a döntés előkészítést és a végrehajtást is.

---

²⁶ Nyilvánossá tették az országos bűnügyi térképet <http://sg.hu/cikkek/94110/nyilvanossatettek-az-orszag-bunugyi-terkepet> (2014.01.27.)

Felhasznált irodalom

- 1) Nyári Éva: Az integrált határbiztonsági rendszer gyakorlati működése (Hadtudományi Szemle On-line 2013/4. szám)
- 2) Határőrizeti Tevékenységet Támogató Rendszer (HTRR)
<http://www.geometria.hu/?p=469>
- 3) Kiss János: Határrendészet és térinformatika
<http://www.otk.hu/cd04/2szek/Kiss%20J%C3%A1nos.htm>,
- 4) Dr. Zsigovits László: A rendészeti információtechnológia (IT) lehetséges fejlődési irányai (Big Data, Felhő, Engineered Systems)
- 5) Detrekői Ákos – Szabó György: Térinformatika (Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 2002.)
- 6) Pápai Attila: GPS a gyakorlatban <http://pdaplus.hu/content/view/3567/67/>
- 7) Borza Tibor-Fejes István-Horváth Tamás: Precíz valós idejű műholdas helymeghatározás: az első DGPS megoldástól az EUPOS-ig, Híradástechnika, LXI. évfolyam 2006/4.
http://www.hiradastechnika.hu/data/upload/file/2006/2006_4/HT_0604-4.pdf)
- 9) Belényesi Márta-Kristóf Dániel-Skutai Julianna: Térinformatika elméleti jegyzet, Szent István Egyetem, Gödöllő 2008.)
- 10) Európai helymeghatározó rendszer (EUPOS)
http://sgo.fomi.hu/gnss_eupos.php
- 11) Bozsó Zoltán: A rendőrségi ügyeletem található technikai rendszerek és eszközök, valamint alkalmazási szabályaik
http://www.zmne.hu/tanszeke/vegvi/docs/fiatkut/pdf/bozso_06_01.pdf
- 12) GPS-adatokkal rögzíti a rendőrség a balesetek helyszínét
<http://sg.hu/cikkek/96447/gps-adatokkal-rogziti-a-rendorseg-a-balesetek-helyszinet>
- 13) Nyilvánossá tették az országos bűnügyi térképet
<http://sg.hu/cikkek/94110/nyilvanossa-tettek-az-orszag-bunugyi-terkepet>

CSÁSZÁR-CSUTORÁS PÉTER ELTE DOKTORANDUSZ

SEFNIT TRÓJAI

Absztrakt

A Sefnit trójai igyekszik a hálózaton folyó kommunikációját elrejteni, ez mellett fájlcsereúton keresztül próbál terjedni. A program széleskörűen ismert szoftverek telepítő állományába építi be magát, ezáltal amikor a felhasználó egy ártalmatlannak tűnő, de a valóságban manipulált alkalmazást telepít fel, akkor önmaga segíti elő a terjedést és annak felkerülését a számítógépre.

Kulcsszavak: Sefnit, trójai, Microsoft, Tor, Botnet

Abstract

The Sefnit trojan attempts to hide its communication over the network, and tries to spread through file sharing. The program compile itself into well known softwares installation files, so when the user installed a harmless, but in the reality manipulated application, it promotes the spreading and the installation with it.

Keywords: Sefnit, trojan, Microsoft, Tor, Botnet

Az alábbiakban ismertetném a kártevőcsalád néhány tagját. Az egyes verziók eltávolíthatóak a naprakészen tartott Microsoft Security Essential, a Windows Defender, a Microsoft kártevő eltávolító szoftverével (Malicious Software Removal Tool) vagy más gyártók antivírus termékével. A MS termékei azért lesznek később érdekesek, mert ezáltal vádolták meg szoftvergyártót, hogy a Windows-ba egy olyan mechanizmust is beépített, mellyel az operációs rendszer bármely példányáról képes tetszőleges fájlok törlésére.

Sefnit.A

A Sefnit trójai első változatai, már 2010 februárjában megjelentek. („Win32/Sefnit.A, First detected on: Feb 04, 2010”¹) Az „A” variáns a Firefox és az Internet Explorer keresési találatainak eltérítéséért volt felelős.

A kártékony kód a „%AppData%\audiop2psound\audiop2psound.dll” állománnyal érkezik, majd létrehozza azt a bejegyzést, amivel minden rendszerinduláskor biztosítja azt, hogy elinduljon.

Érték: "audiop2psound"

Adat: "rundll32.exe \"%AppData%\audiop2psound\audiop2psound.dll", dllinit"

Kulcs: „HKCU\SOFTWARE\Microsoft\Windows\CurrentVersion\Run”

Két mutexet is létrehoz egyet véletlen névvel, a másikat "MX-*{fe88ab54-f98e-4bbd-95e8-a14df3d27305}*"-ként.

Még 2010 végén egy olyan verzió látott napvilágot, mely a már említett Firefox és Internet Explorer böngészők keresési találatait továbbra is átirányította, ezek mellett már monitorozta is. A trójai azért terjedhetett széles körűen, mivel a Windows 95-től, egészen a Windows Server 2008-ig a rendszerek érintve voltak.

A program elindulása után létrehozta a következő fájlt: „%UserProfile%\Application Data\acxmapdb\AgerePadClock.dll” és a kulcsbejegyzéseket, melyekkel biztosítja elindulását rendszerinduláskor:

- „HKEY_CLASSES_ROOT\CLSID\{4fc3d0c1-7d9a-4c56-aa94-d5eb3997e46e}”
- "HKEY_CURRENT_USER\Software\Microsoft\Windows\CurrentVersion\Run\AgerePadClock" = "rundll32.exe”
- "%USERAPPDATA%\acxmapdb\AgerePadClock.dll", isaAuthenticationInit SyncWISupport"

A monitorozott keresők által visszaadott URL-eket:

- search.live.com
- google.com
- yahoo.com
- bing.com

A fenyegetés átirányítja a kereső kéréseket az alábbi címre:

[http://]94.228.209.142

Sefnit.G

Ezen verzió magától nem képes terjedni, viszont lehetővé teszi, hogy a támadó egy sor műveletet hajtson végre. A program lemásolja magát ezen elérési utakra:

- „c:\documents and settings\administrator\local settings\temp\explorer.exe”
- „c:\documents and settings\administrator\local settings\temp\iexplore.exe”

Aktiválódás után távoli kapcsolatot épít fel a 80-as porton az alábbi webhelyekkel:

---

¹<http://www.microsoft.com/security/portal/threat/encyclopedia/entry.aspx?Name=Trojan%3AWin32%2FSefnit>.

² Megtekintve: 2014. 02. 03.

- www.drmnguard.com
- www.licguard.com
- www.virtguard.com

A végrehajtott műveletek többfélék lehetnek:

- Internet kapcsolat ellenőrzése;
- Új fertőzés jelentése az alkotónak;
- Konfiguráció vagy más adat fogadása;
- Tetszőleges állományok letöltése és futtatása (frissítések, további kártevők);
- Utasítások, távoli támadótól;
- Fertőzött számítógépről szerzett adat feltöltése.

Sefnit.AA

/Hasonlóan az „A” variánshoz itt is a keresési találatok eltérítése a cél. Ez a verzió, már 2011 novemberében jelent meg. Fertőzéskor, első lépésként bemásolja magát ezen elérési utakra:

- „%appdata%\desktopmain32\winwirpl.dll”
- „%temp%\winnetdll32.dll”

Létrehozza a kulcsokat az automatikus elinduláshoz és a rendszerbe épüléshez:

Kulcs: „HKCU\SOFTWARE\Microsoft\Windows\CurrentVersion\Run”

Érték: "winWIRpl"

Adat: "rundll32.exe "%appdata%\desktopmain32\winwirpl.dll",fxweblog bluetoothmappath"

- HKCU\Software\DesktopMain32\{724C8160-7961-48F1-3949-BABC81681BA7}
- HKCU\Software\DesktopMain32\{7389619F-0BDE-4841-D26F-B8BCAAF7D1A4}
- HKCU\Software\DesktopMain32\{715F009C-BF1D-4AB1-DDC0-B2BCE5543DA0}

Az alábbi parancsokat futtatja:

- rundll32.exe "%appdata%\DesktopMain32\winWIRpl.dll",fxWeblog BluetoothMapPath
- rundll32.exe "%temp%\winNetdll32.dll", fxWeblog ApplecrtCmds

Sefnit.AS

Ezen 2013. júniusi verzió, már nagyobb publicitást kapott. Az antivírus gyártók különféle néven detektálták a károkozót:

- Win32/InstallBrain.AK (ESET)
- Backdoor.Mevade (Symantec)
- BKDR_MEVADE.A (Trend Micro)
- TR/Mevade.A (Avira)
- Trojan-Downloader.Win32.AVDisguise.a(Kaspersky)

Egyre inkább az a trend bontakozott ki, hogy a gyanútlan felhasználót használják fel a terjesztésre oly módon, hogy manipulálják az egyébként tiszta termékeket.

Nézzünk egy példát:

1. ábra

<http://www.microsoft.com/security/portal/threat/encyclopedia/Entry.aspx?Name=Trojan:Win32/Sefnit.AS>

A variáns a következő helyekre másolja fel magát:

- <rendszer mappa>\TrustedInstaller.exe
- <rendszer mappa>\uti.exe
- <rendszer mappa>\wncs.dll
- <rendszer mappa>\wnetprof.exe
- <rendszer mappa>\wnetprofmon.exe

Némely esetben ezen utak, tiszta szoftvereket is tartalmazhatnak. Ahhoz, hogy a tevékenységét elrejtse „hamis, ismerősnek tűnő” szolgáltatás neveken regisztrálja be magát:

- Windows Internet Name Service
- Bluetooth LE Services Control Protocol
- Network connection monitor
- Windows Network Connection Service

Ebben az esetben is megjegyezhetjük, hogy a bejegyzések „tisztá” szolgáltatásokat is tartalmazhatnak. A folytonosság biztosítására, a variánstól függő ütemezett feladatokat is rendszerhez ad (TrustedInstaller Update.job, TrustedInstaller Update 2.job):

- %windir% \Tasks\<job name>.job
- %windir% \Tasks\<job name>2.job

A program távoli szerverekhez kapcsolódik és vezérlő csatornán (C&C - Command&Control) keresztül jutnak el a többi, a rendszer irányításban résztvevő, többnyire szintén fertőzött géphez. Kapcsolódás után, feltérképezi, hogy milyen állományokat kellene letöltenie vagy milyen műveleteket hajtson végre. Ezen verzió C&C doménjei pld.:

- assetsstatistic.com
- fullstatistic.com
- full-statistic.com
- reservestatistic.net
- securitystatistic.com
- service-update.net
- stockstatistic.com
- updservice.net

A fertőzés olyan C&C infrastruktúrát használ, mely a http-t és SSH-t keverten kezeli. HTTP-t a letöltésre és a titkosított XMLfájlolvasására használja, parancsokra pedig az SSH-t. Fertőzés esetén a Sefnit legfeljebb három komponenst telepít fel a fertőzött számítógépre egyidejűleg.

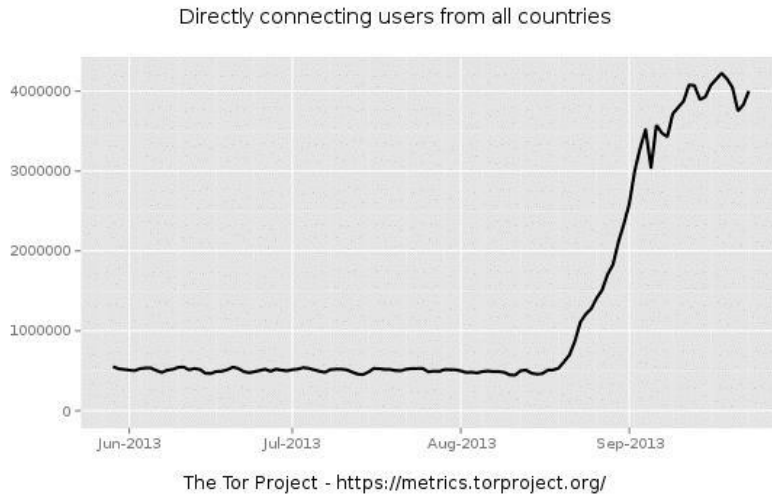
2013 augusztusában, a Tor-hálózatról kapcsolódó felhasználók nagy mennyiségű forgalomra lettek figyelmesek, mivel ezen a hálózaton át koordinálta a működését a trójai.

„A TOR-hálózat (teljes nevén: The Onion Routing Project) egy olyan hálózati megoldás, ami teljesen elfedi az egyes felhasználók adatforgalmának forrását. Így nem nyomon követhető, nem lehallgatható vagy monitorozható, hogy ki, és legfőképpen hogy honnan kommunikál. A TOR többrétegű titkosításon és az adatsomagok anonimizálásán túl, az adatforgalom külön szálakra bontásával is operál annak érdekében, hogy ne lehessen a teljes adatforgalmat lehallgatni, illetve a forrás és cél IP-címeket egy adatforgalomra vonatkozólag megállapítani. A protokolt most kezdik OpenWRT-re is átültetni, amely jelentős lökést adhat elterjedésének, hiszen a nyílt forráskódú OpenWRT számos otthoni routerre feltelepíthető.”²

A forgalomműködést és a felhasználók kapcsolódásának növekedését jól illusztrálja Geoff McDonald (a Microsoft Malware Protection Center kutatójának) ábrája:

---

² <http://uc-free.hu/?q=tartalom/tor-anonim-halozat> Megtekintve: 2014. 02. 03.

2. ábra Geoff McDonald analízálása³

Sefnit.AT

Az „AT” betűjelű variáns többek között az alábbi neven bukkant fel:

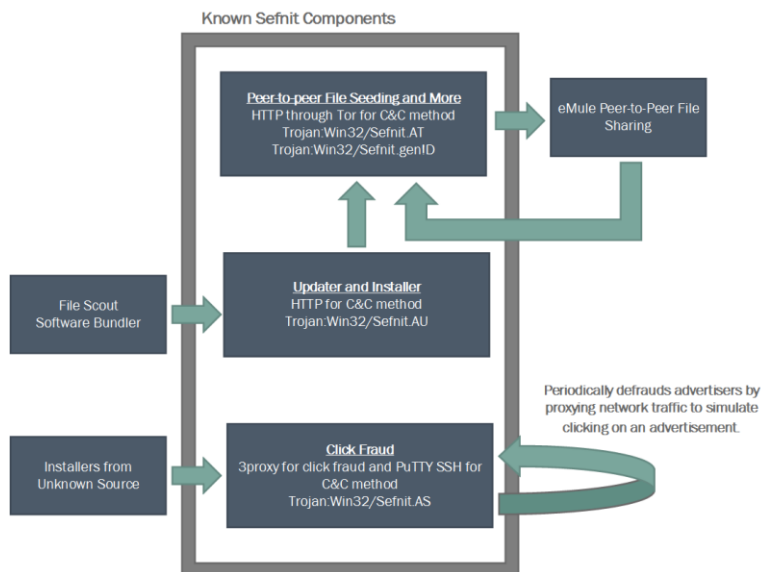
- 25 Pokemon Roms for GBC, GBA, and NDS + Emulators.exe
- Alicia Keys -- Girl On Fire (JapaneseVersion) 2013.zip
- Minecraft (1.5.2) with 50 mods + more UPDATED Fixed.exe
- moredoreen virtue collection chakra clearing,angel therapy and more.exe
- Naughty Boy - La La La feat. Sam Smith [2013 - single].zip

A kód fájlcserezőkön keresztül olyan módon terjed, hogy a fertőzött számítógépeken esetlegesen fellelhető fájlcserező alkalmazások megosztott könyvtáraiba másolja be magát, a fentebb látott megtévesztő fájlnevek felhasználásával és létrehozza a „%System%\config\systemprofile\Local Settings\Application Data\Windows Internet Name Service\wins.exe” állományt.

Továbbá

- Létrehoz egy Windows Internet Name Service szolgáltatást.
- Feltelepít egy Tor-alkalmazást és szolgáltatást (Tor Win32 Service néven).
- Fájlait %ProgramFiles%\Tor mappába másolja.
- Felveszi a kapcsolatot egy C&C szerverrel.
- Megpróbál fájlcserező hálózatokon tovább terjedni pld. eMule, µTorrent, és Shareaza.

³ <http://www.microsoft.com/security/portal/threat/encyclopedia/> Megtekintve: 2014. 02. 03.

3. ábra A mechanizmus
<http://www.microsoft.com/security/portal/blog-images>

A trójai 4 millió számítógépet fertőzött meg és bitcoin-bányászatra használta. „A Bitcoin egy nyílt forráskódú digitális fizetőeszköz, amelyet 2009. január 3-án egy ismeretlen (fórum nevén Satoshi Nakamoto) bocsátott ki, közvetlenül a 2008-as amerikai bankválság kirobbanása után. Az elnevezés vonatkozik továbbá a fizetőeszközt kezelő nyílt forráskódú szoftverre, és az azzal létrehozott elosztott hálózatra is.”⁴

Ha a számítógépet munkára fogták, Scorpion és Dekadent nevű orosz és izraeli hackerek parancsnoksága alatt működtek.

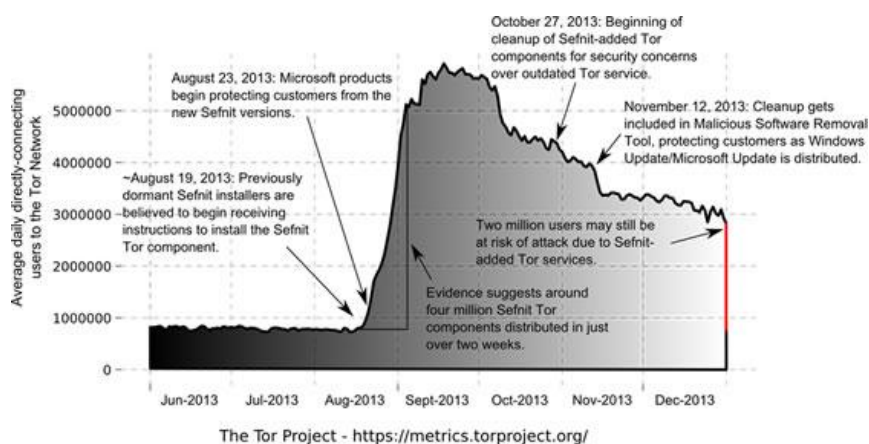
A trójai útján feltelepült Tor verzió v0.2.3.25-ös volt, ami nem volt képes automatikusan frissíteni magát. Ezen verzió nem tartalmazott nagyobb biztonsági réseket, mint az elődök:

⁴ <http://www.bitcoin.netau.net/mia.html> Megtekintve: 2014. 01. 30.

CVE	VERSIONS AFFECTED	DESCRIPTION
CVE-2011-2778	v0.2.2.35 and earlier	Multiple heap-based buffer overflows.
CVE-2010-1676	0.2.2.20-alpha and earlier and v0.2.1.28 and earlier	Heap-based buffer-overflow.
CVE-2009-0939	v0.2.0.34 and earlier	Treats incomplete IPv4 addresses as valid causing unknown impact.
CVE-2009-0414	v0.2.0.33 and earlier	Unspecified heap corruption.

4. ábra Sérülékenységek listája, melyek távoli kód futtatásra alkalmassá tették az egyes Tor verziókat <http://blogs.technet.com/b/mmpc/>

A Tor automatikus frissítés nélkül, a Microsoft könnyen tiltó listára tette a kártevő lenyomatát és a Microsoft Update/Windows Update segítségével, ki is ajánlotta a gépekre az eltávolító eszközt. Ezzel a továbbterjedést sikerült nagy mértékben megállítani és 2 millió számítógépet megtisztítani.

5. ábra Sefnit terjedése és a blokkolás utáni fertőzésszám <http://www.networkworld.com/community/blog/>

A beavatkozás után támadás érte a Microsoftot a felhasználók felől, hogy a Windows-ba egy olyan mechanizmust épített, mely segítségével képes tetszőleges fájlok törlésére. Ez nem teljesen igaz. A trójai terjedésének megakadályozása érdekében a rendszer védelmi szoftverét vetette be (Windows Defender, Security Essential, Microsoft Safety Scanner) a Sefnit szolgáltatásainak eltávolítására, nem a Tor-programot törölte, ahogy az több helyen is megjelent a sajtóban.

„Jacob Applebaum and Roger Dingledine, both members of the Tor project, discussing Microsoft’s “clean-up” efforts in regards to Sefnit. In the video, Applebaum mentioned Microsoft removed the Sefnit-added Tor clients as part of the efforts. However, Dingledine immediately clarified stating “they actually removed

the bot and left the Tor clients because they weren't sure whether they should remove it," to which Applebaum responded "whoops."⁵

Az 5. ábrán követni tudjuk az eltávolítás hatását a kártevőre.

2013. október 27-én a lenyomat az alábbi szoftverekbe került bele:

- Microsoft Security Essentials
- Windows Defender, Windows 8 alatt
- Microsoft Safety Scanner
- Microsoft System Center Endpoint Protection
- Windows Defender Offline.

2013. november 12-én pedig az alábbiba:

- Malicious Software Removal Tool/Kártevő eltávolító szoftver (Windows Update/Microsoft Update)

A trójai kódját az antivírus termékek eltávolítják, viszont a Sefnit által létrehozott szolgáltatást nem mindig sikerül. Ezt manuálisan ellenőrizhetjük. Nyissunk egy parancssort rendszergazdai jogosultságokkal. Adjuk ki az „sc query tor” parancsot. Ha a szolgáltatás létezik a következőt kell látnunk:

```
C:\>sc query tor
SERVICE_NAME: tor
        TYPE               : 10  WIN32_OWN_PROCESS
        STATE                : 4   RUNNING
                        (STOPPABLE,NOT_PAUSABLE,ACCEPTS_SHUTDOWN)
        WIN32_EXIT_CODE       : 0    (0x0)
        SERVICE_EXIT_CODE   : 0    (0x0)
        CHECKPOINT           : 0x0
        WAIT_HINT            : 0x0
```

6. ábra Sc query tor

Amennyiben nem tudunk arról, hogy Tor-szolgáltatásnak kellene lennie a gépünkön, akkor nagy valószínűséggel a Sefnit hozta létre. Adjuk ki az „sc qc tor” utasítást:

```
C:\>sc qc tor
[SC] GetServiceConfig SUCCESS
SERVICE_NAME: tor
        TYPE               : 10  WIN32_OWN_PROCESS
        START_TYPE          : 2   AUTO_START
        ERROR_CONTROL       : 0    IGNORE
        BINARY_PATH_NAME    : "C:\Program Files\Tor\tor.exe" --nt-service "--Contr
o1Port" "9051"
        LOAD_ORDER_GROUP    :
        TAG                 : 0
        DISPLAY_NAME        : Tor Win32 Service
        DEPENDENCIES        :
        SERVICE_START_NAME  : NT AUTHORITY\LocalService
```

7. ábra Sc qc tor

⁵ <http://www.tripwire.com/state-of-security/top-security-stories/microsoft-remotely-removes-tor-2-million-systems-kill-zeroaccess/> Megtekintve: 2014. 02. 03.

Ha a „BINARY_PATH_NAME” egyezik a képen láthatóval, állítsuk le az „sc stop tor” paranccsal.

```
G:\>sc stop tor
SERVICE_NAME: tor
        TYPE               : 10  WIN32_OWN_PROCESS
        STATE                : 4   RUNNING
                        (STOPPABLE,NOT_PAUSABLE,ACCEPTS_SHUTDOWN)
        WIN32_EXIT_CODE       : 0    (0x0)
        SERVICE_EXIT_CODE   : 0    (0x0)
        CHECKPOINT           : 0x0
        WAIT_HINT            : 0x0
```

8. ábra Sc stop tor

Leállítás után törölhetjük a szolgáltatást, „sc delete tor”

```
G:\>sc delete tor
[SC] DeleteService SUCCESS
```

9. ábra Sc delete tor

Ellenőrizzük, hogy nem fut még-e a szolgáltatás „sc query tor”. Ha az eltávolítás sikeres volt, hibaüzenetet kell kapnunk.

```
G:\>sc query tor
[SC] EnumQueryServicesStatus:OpenService FAILED 1060:
The specified service does not exist as an installed service.
```

10. ábra Sc query tor

Összefoglalás

A 2013-as év trendjeiben is látható volt már, hogy a botnetes kártevők erőteljes terjedése meghatározó lesz az évben. Ennek egyik képviselője a Sefnit.

Iparágak vagy földrajzi területek ellen célzottan bevetett kártevők, kémprogramok (Flame, Stuxnet, ACAD/Medre stb.) és ehhez kapcsolódó kibertámadások egyre jobban veszélyeztetik a világ rendszereit, és így óriási feladatot adnak az IT biztonsági iparágak.

Mit tehetünk ez ellen? A legjobb még időben felkészülni, védett szoftvereket és operációs rendszereket kell alkalmazni. Ahogy, már korábban megfogalmaztam: “kijelenthetjük, hogy a hamis programok rosszindulatú kódokat futtathatnak a gépen, megteveszthetik a felhasználókat, csökkenthetik, vagy le is tilthatják akár az összes biztonsági beállítást, melyek további súlyos kockázatot jelentenek.”⁶

Tehát használjunk jogtiszta forrásokat, mindig telepítsük a biztonsági frissítéseket, a vírusvédelmi alkalmazásokat pedig tartsuk naprakészen.

---

⁶ Császár-Csutorás Péter: Komoly biztonsági kockázatot jelentenek a hamis szoftverek. Budapest, 2013, KNBSZ Szakmai Szemle, p. 147.

Felhasznált irodalom:

1. <http://www.microsoft.com/security/portal/threat/encyclopedia>
Megtekintve: 2014. 02. 03.
2. <http://blogs.technet.com/b/mmpc/archive/2014/01/09/tackling-the-sefnit-botnet-tor-hazard.aspx> Megtekintve: 2014. 02. 03.
3. <http://www.coindesk.com/microsoft-destroys-bitcoin-mining-botnet-sefnit>
Megtekintve: 2014. 02. 02.
4. <http://www.biztonsagportal.hu> Megtekintve: 2014. 02. 02.
5. <http://www.dailydot.com/technology> Megtekintve: 2014. 01. 30.
6. <http://www.bitcoin.net.au.net/mia.html> Megtekintve: 2014. 01. 30.
7. <http://www.microsoft.com/security/portal> Megtekintve: 2014. 02. 02.
8. <http://www.networkworld.com/community/blog/researchers-discover-spoiled-onions-evil-tor-exit-relays-spying-facebook-users> Megtekintve: 2014. 02. 03.
9. <http://www.tripwire.com/state-of-security/top-security-stories/>
Megtekintve: 2014. 02. 03.
10. <http://uc-free.hu/?q=tartalom/tor-anonim-halozat> Megtekintve: 2014. 02. 03.

ARAB HÓDÍTÓK EGYIPTOMBAN

Absztrakt

Egyiptom történelmében fontos választóvonalnak tekinthető, amikor az arab törzsek 639 és 642 között elfoglalták a területet, felszabadítva azt a bizánci befolyás alól. A szerző a tanulmányban az előzmények rövid ismertetését követően ezt az időszakot tekinti át. Az írás emellett vizsgálja azokat a tényezőket, amelyek közrejátszottak abban, hogy a létszámban és erőforrásokban gyengébb arab hódító erők mégis képesek voltak a Bizánc számára kulcsfontosságú Nílus-vidék megszerzésére.

Kulcsszavak: Egyiptom, Bizánc, arabok, arab hódítás, korai középkor

Abstract

The conquest of Egypt by the Arabic tribes between 639 and 642, liberating the territory from Byzantine supremacy, is an important watershed in the history of the country. The author examines this period in the essay, after reviewing the historical background. The writing also analyses the factors that allowed the Arabic conquering forces, limited in manpower and resources, to seize the Nile region after all, which was of strategic importance to Byzantium.

Keywords: Egypt, Byzantium, Arabs, Arabic conquest, Early Middle Ages

Bevezetés

Egyiptom történetében számos választóvonal különíthető el, amelyek alapvető változásokat jelölnek az ország történelmi fejlődése során. Ilyen a 451-es kalcedóni zsinat, ahol az első komolyabb egyházszakadásra került sor a kereszténység, azon belül is a keleti kereszténység körében. Ilyen az arab hódítók megérkezése Egyiptomba a 7. században, egy olyan korszak kezdetét jelölve, amely egészen napjainkig tart. Ilyen Mohamed Ali hatalomra kerülése és uralkodása, amely elindította Egyiptomot a modernizáció útján. És ilyennek tekinthető a Szabad Tisztek puccsa is 1952-ben, amely az egyiptomi katonaság politikában betöltött döntő szerepének kezdetét fémjelzte.

Jelen tanulmány ezen vízvonalak közül az arab hódítási hullám Egyiptomba érkezését vizsgálja a 7. században. Az írás a történelmi háttér áttekintésével indít, körképet nyújtva arról a történelmi helyzetről, amelyben az arab hódító seregek

megérkeztek a Nílus völgyéhez. Ezt követően végigkíséri az arab seregek útját Palesztinától egészen Alexandriáig.

A hadjárat útvonalát követően a szerző a következő kérdésre igyekszik választ adni: miként voltak képesek a kisebb létszámú és szegényesebben felszerelt arabok elhódítani Egyiptom területét az ekkor még kiterjedt Bizánci Birodalomtól? Számos tényező játszott a Nílus völgyét az arabok kezére, ezek között ugyanúgy találhatók katonai, mint politikai jellegűek. Összességében megállapítható: bár az arab hódító sereg jóval kisebb létszámú volt, s kezdetben vonakodott attól, hogy belevágjon egy egyiptomi hadjáratba, számos külső tényező is lehetővé tette, hogy az arabok stratégiai csapást mérjenek Bizánra.

Egyiptom az arabokat megelőzően

Ahhoz, hogy az arab hódítás előzményeit teljességében megérthessük, vissza kell térnünk az egyiptomi történelem előző választóvonalához: a kalcedóni zsinathoz, amelyre 451-ben került sor.¹ Ennek során a koptok által képviselt monofizita álláspontot eretnek nézetnek nyilvánították, a mai napig jelen lévő egyházszakadást hozva létre ezzel a keleti kereszténységben belül.²

A bizánci uralkodók egyik fő törekvése ezt követően egészen a 7. századig a monofizita „eltévedt bárányok” visszaterelése volt a keresztény nyájba. Azonban a bizánci császár fellépése az általa eretneknek nyilvánított nézetek ellen éppen inkább a vallási vita és az ellentétek elmélyülését eredményezte. Ebben az is közrejátszott, hogy a Kalcedón utáni bizánci uralkodók előszeretettel üldözték a monofizita kopt egyházat. A térség lakóira kiszabott magas adók sem segítettek az egyiptomi lakosság megnyerésében.³

A bizánci fennhatóságban kisebb megszakítást jelentett, amikor 619-ben a Szasszanida Perzsia betört Egyiptom területére, tíz évig megszállás alatt tartva azt. A perzsa megszállók időszakának megítélése eltérő. Egyes szerzők a perzsák által biztosított vallásszabadságot emelik ki, mint pozitívumot, illetve további elidegenítő elemet Bizánctól. Más szerzők viszont megkérdőjelezzik, hogy a perzsák ilyesmit biztosítottak volna, és a koptok perzsáktól elszenvedett üldöztetését hangsúlyozzák, amely során, Malaty szerint, monostorokat pusztítottak el, valamint egy alkalommal 800 ezer keresztényt mészároltak le.⁴ A perzsa jelenlét Egyiptomban viszonylag

---

¹ Besenyő János – Miletics Péter: Országismertető – Egyiptom, 104. oldal

² A kalcedóni zsinat nem tudta elfogadni a koptok azon álláspontját, amely szerint Jézus egy lényegű, „valódi Isten, és valódi ember, egyaránt rendelkezik isteni és emberi természettel, amelyek zavar és megosztottság nélkül egyesülnek benne.” Ezáltal két egyház jött létre Egyiptomban: a Kalcedónt elutasító koptok, illetve az ezt elfogadó, görögkeleti melkiták. Forrás: Otto F.A. Meinardus: Two Thousand Years of Christianity. p. 54.

³ Sidney Nettleton Fisher: The Middle East: A History. p. 47.

⁴ Vö.: Eamonn Gearon: The Arab Invasions. p. 49. és Alastair Hamilton: The Copts and the West 1439-1822. The European Discovery of the Egyptian Church. p. 21., illetve Tadros Y. Malaty: Introduction to the Coptic Orthodox Church. p. 112.

rövidnek bizonyult: 629-ben Hérakleiosz bizánci császár (610-641) seregei visszaszerezték Egyiptomot a Szasszanidáktól, visszaállítva Bizánc fennhatóságát a Nílus völgye felett. A császár elődeihez hasonlóan kísérletet tett a vallási ellentétek felszámolására, a klasszikus nyomásgyakorlási eszközök mellett Hérakleiosz a monothelita, illetve a monoenergista vallási doktrínát vetette fel, mint kompromisszumos lehetőséget. A javaslatot azonban mindkét fél (mind a görögkeleti, mind a kopt egyház) elutasította. A kudarcot követően a bizánci császár, elődei politikáját követve, erőszakkal lépett fel az elfogadott vallási dogmák kikényszerítése érdekében.⁵

Egyiptom stratégiai jelentőségét nem lehet figyelmen kívül hagyni. A Nílus völgye a 7. században gazdasági szempontból fejlett területnek számított: több forrás is a Bizánci Birodalom fő „magtáraként” emlegeti Egyiptomot.⁶ A Nílus-völgy jelentős többletet termelt gabonából: Morony példája szerint Justinianus uralkodása idején (527-565) minden évben 160 ezer tonna gabonát szállítottak Alexandria kikötőjéből Konstantinápolyba. Az egyiptomi gabona szerepét mutatja, hogy Alexandria perzsák általi elfoglalása volt az, ami 618-ban véget vetett a kenyérosztás rendszerének Konstantinápoly városában.⁷ A terület kereskedelmi szempontból sem elhanyagolható a térség: Alexandria városa fontos kikötő volt a bizánciak számára a Kelet-Mediterráneum térségében. A Bizánci Birodalom „második városát” számos tengeri útvonal kötötte össze a fővárossal, továbbá a bizánci flotta egyik fő bázisa volt. Egyiptom vörös-tengeri kikötői révén kijáráttal rendelkezett az Indiai-óceánra is, bár ezek jelentősége az arab hódítások idejére csökkent: az 570-es években a perzsák rátették a kezüket a mai Jemen térségére, elvágyva, de legalábbis nagymértékben visszafogva az ebben az irányban folytatott kereskedelmet.⁸

Az arab hódítások

Mohamed halála idejére az Arab-félsziget törzsei már számos katonai győzelmet arattak, egyesítve uralmuk alatt a félsziget jelentős részét. Az arabok katonai sikerei azonban korántsem értek véget ezzel. Meglepő gyorsasággal szereztek újabb területeket: első támadásukra a Bizánci Birodalom területei ellen 633-ban került sor, 639-ben, mint arról a későbbiekben is szó lesz, elérték Egyiptom területét, 648-ra pedig a történelmi keresztény területek egésze (Egyiptom, Palesztina, Szíria, Irak) arab kézre került.⁹ Az arab törzsek hódító hadjárata Abu Bakr, a Mohamedet követő első kalifa alatt kezdődött meg, miután a kalifa úrrá tudott lenni a Mohamed halálát követő belső viszályokon. Lévéen az újonnan létrejött iszlám vallás alapelveivel ellentétes volt a muszlimok közötti harc, s ekkoriban még az arab gazdaság lételemét képezte a fosztogatás, így szükséges volt új területek felé

⁵ Mark Swanson: *The Popes of Egypt: The Coptic Papacy in Islamic Egypt*. p. 3.; Fisher, p. 47.; illetve Hamilton, p. 21.

⁶ Lásd: Fisher, p. 46.; valamint Gearon, p. 48.

⁷ Michael G. Morony: *Economic Boundaries? Late Antiquity and Early Islam*. p. 177.

⁸ Morony, p. 185.

⁹ Gearon, p. 47; Swanson p. 4.

nézni.¹⁰ Az első ilyen támadás a Szasszanida Birodalom iraki területeinek irányában történt, amely során elfoglalták Hirah városát.¹¹

A mekkai és medinai vezetés számára azonban Szíria fontosabb célpontot jelentett, a területen áthaladó számos karavánút miatt. Egy kisebb arab erőnek a Holt-tenger közelében sikerült csapást mérnie a palesztinai kormányzóra, és annak menekülő csapatait 634 februárjában megsemmisítették Gáza közelében.¹² A térségbe érkező, főként újoncokból álló bizánci erők ellensúlyozására a kalifa megparancsolta az iraki arab csapatok vezérének, hogy erőivel keljen át a sivatagon Szíria felé. Az iraki csapatok felbukkanása eldöntötte az ajnadayn-i csatát, ahol első alkalommal az arab seregek döntő győzelmet arattak a bizánciak felett, ezáltal megnyílt előttük az út Palesztina felé.¹³ A győzelem után nem sokkal elhunyt Abu Bakr, akit Omár követett kalifiként. Hatalomra kerülésekor az Abu Bakr alatt megkezdődött katonai vállalkozások folytatása volt a legsürgetőbb feladata. Az ő idejére tehetőek az időszak legnagyobb katonai sikerei, beleértve a tanulmány fő témáját, Egyiptom meghódítását. Azonban e merész vállalkozás előtt két fontos előzményt szükséges áttekinteni: Szíria és Palesztina elfoglalását.

Ennek első lépése Damaszkusz ostroma volt 635-ben: a város hat hónapi ostrom után megadta magát az arab fővezérnek. Válaszul Hérakleiosz bizánci császár, aki nem kívánta Szíriát az arabok kezére adni, jelentős sereget toborzott össze görögökből, örményekből, szírekből, valamint ghasszanida (keresztény) arabokból. Az arab és a bizánci főserg 637 nyarán, a jarmúki csata során ütközött meg. A csata során az arabok döntő győzelmet arattak, miután az arab gyalogságnak sikerült bekerítenie, majd megfutamítania a bizánci lovasságot. A vereség hírére Hérakleiosz visszavonult Szíriából és Palesztinából, az araboknak hagyva a területet: Szíria északi részét 637-ben foglalták el, Jeruzsálem városa pedig 638-ban esett el.¹⁴

Rafahtól Alexandriáig

Szíria és Palesztina megszerzését követően a további hódításoknak észak felé az Anatóliai-félsziget hegyvidékei álltak útjában, amelyek visszariasztották az arab erőket attól, hogy további bizánci területeket csatoljanak le, avagy üldözőbe vegyék a császári erőket. Alternatívaként Egyiptom merült fel: az ötletet Palesztina katonai kormányzója, Amr ibn al-Asz vetette fel. Több tényező is indokolt egy ilyen irányú hadjáratot: Szíria és Palesztina elfoglalásával Egyiptom a szárazföld felől el volt vágva a Bizánci Birodalom törzsterületeitől, noha tengeren keresztül továbbra is kapcsolatban állt vele, Alexandria kikötőjén keresztül. Továbbá jelentős csapást jelentett volna Bizánc számára, ha Egyiptom elfoglalásával megszűnik az onnan érkező gabonaellátás; mint arról fentebb is szó esett, a Nílus-völgy a birodalom fő

---

¹⁰ Fisher, p. 42.

¹¹ *ibid.*

¹² Fisher, p. 43.

¹³ *ibid.*

¹⁴ Fisher, p. 45; illetve J. W. Jandora: *Developments in Islamic Warfare: The Early Conquests*. p. 103.

magtára volt. Amr ibn al-Asz személy szerint is meggyőződhetett a terület gazdagságáról, mivel korábban kereskedőként már járt Egyiptomban.¹⁵

Amr egyiptomi hadjáratára a történetírás szerint csaknem nem került sor. Omár kalifa már kezdettől vonakodva adta hozzájárulását a vállalkozáshoz, lévén tartott attól, hogy az egymást követő gyors sikerek következtében túlzottan szétaprózódnak az arab erők.¹⁶ Amikor 639-ben Amr 4 ezer fős, a jemeni törzsekből származó csapataival megindult Egyiptom felé, a kalifa üzenetet küldött neki, hogy ne lépjen be Egyiptom területére, némileg joggal feltételezve, hogy Amr csapatai nem elégségesek ahhoz, hogy hatékony inváziós erőt képezzenek. Rafah városánál, nem messze az egyiptomi határtól, a kalifa küldönce utolérte a hadvezért, aki, sejtve az üzenet tartalmát, úgy döntött, hogy majd a napi menet végén nyitja fel azt. A nap végére Amr csapataival éppen átért az egyiptomi határon, egy al-Arish elnevezésű városka mellett táborozva le.¹⁷ Egy egyiptomi történetíró, Ibn Abd al-Hakam elmondása szerint, bár a kalifa üzenetében hazarendelte Amr-t, a levél egy utóiratot is tartalmazott, amely szerint: „Amennyiben akkor veszed kézhez ezt a levelet, amikor már átkeltél Egyiptomba, úgy továbbhaladhatsz. Allah segítjen téged, s minden erősítést megadok, amire szükséged lehet.”¹⁸

A sereg az egyiptomi határon átlépve első nagyobb csatáját a Földközi-tenger partján fekvő Pelusiumnál¹⁹ vívta, mindössze két hónapnyi ostrom után, minimális veszteségek árán sikeresen elfoglalva a várost. Amr előnyére vált, hogy nem érkeztek felmentő seregek Bizánc részéről, továbbá, hogy – a zsákmány reményében – a Sínai-félsziget beduin törzsei is csatlakoztak az arab sereghez.²⁰ Pelusium elestét követően az arab erők elfoglalták Heliopolis, illetve Bilbeis városát, majd az eddig győztes sereg Babilon²¹ erődített városa felé vette az irányt, ahol a bizánciak felkészültek egy hosszabb ostromra. Kezdeti csatározásokat követően Amr visszavonta az erőit, és erősítéseket kért a kalifától. Szeptemberre újabb 8 ezer emberrel bővültek Amr erői, sokan ezek közül a szíriai hadjárat veteránjai voltak. Így már 12 ezer fős sereggel láthatott hozzá az ostrom folytatásához. A bizánci védők egyezkedéshez kezdtek az ostromló arabokkal, azonban amikor azok nem látták eredményét a tárgyalásoknak, egy sikeres éjjeli rajtaütéssel bevették a várost, véget vetve a hat hónapja húzóó ostromnak. Éppen időben, ugyanis a Nílus áradása a következő néhány hónapra lehetetlenné tette a hadjárat folytatását.²² Ezt követően, miután további csapatok csatlakoztak hozzá, Amr seregével Alexandria városa ellen vonult. Kúrosz, aki Egyiptom kormányzója és a város görögkeleti pátriárkája is volt, találkozott a hadvezérrel, hogy a megadás feltételeiről tárgyaljon. Meg is egyeztek, hogy Kúrosz átruházza az Egyiptom feletti fennhatóságot a kalifára, illetve hozzájárult ahhoz, hogy az Egyiptom területén élő minden nem muszlim vallású

---

¹⁵ Fisher, p. 46; Gearon, p. 48.

¹⁶ Fisher, p. 46.

¹⁷ Gearon, p. 48-49.

¹⁸ Gearon, p. 49.

¹⁹ Más néven al-Farma. Város a mai Port Szaid közelében.

²⁰ *ibid.*

²¹ A mai Kairó közelében.

²² Gearon, p. 49.; Fisher, p. 46.

felnőtt férfi két dínár fejadót, úgynevezett *jizyát* fizessen. Kürosz azonban nyilvánvalóvá tette, hogy bármiféle megállapodáshoz a császár hozzájárulása is szükséges.²³ A megállapodás azonban nem volt sikeres. Hérakleiosz bizánci császár, amikor hírt szerzett az egyezségről, minden világi pozíciójától megfosztotta Küroszt. Egyházi pozíciói azonban megmaradtak, mivel a császárnak nem volt joga egyházi kinevezések felett rendelkezni. Sőt a megegyezés érvényét veszítette a császár jóváhagyása hiányában, így 641 márciusában megkezdődött a bizánci Egyiptom központjának, Alexandriának az ostroma.²⁴

Alexandria ostrománál a bizánciak számos előnnyel rendelkeztek. A város szilárd védelemmel rendelkezett, néhol kettős falak alkották a védelmet, emellett tengerparti pozíciója lehetővé tette, hogy a város a tenger felől állandó utánpótlást kapjon a bizánciaktól. Azonban mindezen előnyök semmivé foszlottak, amikor Hérakleiosz halálát követően megszűnt az utánpótlások áramlása Alexandriába. Ennek ellenére a védők még 641 szeptemberéig kitartottak, amikor is az arabok sikeres támadást vezettek a város meggyengült falai ellen.²⁵ A város bevétele egyúttal bárminemű tényleges ellenállás megszűntét is jelentette az arabokkal szemben. A bizánciak még két alkalommal tettek kísérletet Alexandria visszaszerzésére: 645-ben egy bizánci seregnek sikerült is elfoglalnia a várost, azonban a következő évben Amr ibn al-Asz erői visszafoglalták azt. Ezt követően még 654-ben próbálkozott egy bizánci hajóhad, de azt a támadást visszaverték.²⁶

Egyiptom sikeres elfoglalását követően az arabok sikerrel szilárdították meg befolyásukat az országban. A fővárost stratégiai szempontból a szárazföld belsejébe helyezték át – mint az a fentebbi példából is látszik, Alexandria tengerparti helyzete kitétte azt a tenger felől érkező támadásoknak. A közigazgatás központja így az arabok által létrehozott Fuszát városa lett, amelyből később a mai főváros, Kairó is kialakult.²⁷ Egyiptom elfoglalása más szempontból is előnyhöz juttatta az arabokat: a korábban a Bizánci Birodalom területére exportált gabonát ezentúl Hidzsáz felé irányították, segítve az arabok központi területeinek ellátását.²⁸ Emellett Alexandriában felállították az egyiptomi arab flottát, amely a hasonló szíriainál is nagyobb volt, s a későbbiekben a muszlim hajóhad gerincévé vált. E hajók legénységét kopt tengerészek és muszlim harcosok alkották.²⁹

A gyors hódítás jelentős kihívások elé állította az arabokat: a hódítóknak nem voltak tapasztalataik a régióban kialakult összetett közigazgatási rendszerek terén, legyen szó vizgazdálkodásról, adószedésről, avagy kereskedelemről, így örömmel hagyták a helyén a régi közigazgatást, annak legtöbb szereplőjével együtt. A létező keresztény és zsidó közösségek is jelentős autonómiát kaptak (bár nem viselhettek fegyvert, saját törvényeik vonatkoztak rájuk), azzal a feltétellel, hogy elismerték az

---

²³ Gearon, p. 49.

²⁴ Gearon, p. 49-50.

²⁵ Gearon, p. 50.

²⁶ *ibid.*

²⁷ Besenyő – Miletics, p. 104.

²⁸ Morony, p. 177.

²⁹ Jandora, p. 112.

új, arab fennhatóságot, valamint fizették a fejadót, a *jizyát*.³⁰ Az uralkodó vélemény szerint pedig ezt az előbbi vallási közösségek örömmel fogadták, mivel adóterhek kisebbek voltak, mint a bizánci fennhatóság alatt. A muszlimoknak ekkor még nem állt érdekükben a térítés (mivel a muszlim vallásúak nem fizettek adót), így Egyiptomban is megelégedtek a számos meghódított nép számára felajánlott három választási lehetőség rendszerével: átterés az iszlámra, adófizetés, vagy halál.³¹

Minek köszönhető az arabok győzelme?

Bár létszámuk és felszerelésük szempontjából hátrányban voltak, az arab seregek mégis több csatában is képesek voltak győzedelmeskedni az Egyiptomban lévő bizánci erőkkel szemben. Ebben több tényező is közrejátszott. Nyilvánvalóan az iszlám vallás nem elhanyagolható, mint motivációs és egyesítő tényező. Nem lehet figyelmen kívül hagyni a demográfiai és gazdasági tényezőket sem, amelyek az arabokat új területek meghódítására ösztönözték. Illetve nem lehet figyelmen kívül hagyni a Bizánci Birodalom belső problémáit, illetve belharcait. Mint arról fentebb is szó esett, a Hérakleiosz császár halálát követő instabilitás is közrejátszott Alexandria elestében.

Azonban, mint arra Jandora is rámutat, tisztán katonai tényezők is segítették az arab hódítókat.³² Több szerző is elköveti azt a hibát, hogy az arab seregekben lévő beduin erőknél tulajdonítja a sikerek okát. Azonban ezek leginkább könnyűlovasságként voltak sikeresek, szervezett erőkkel szemben nem voltak hatékonyak.³³ A korábban említett jarmúki,³⁴ illetve a Szasszanidák ellen vívott kádíszijai csata³⁵ számos tanulsággal szolgált az arab hadvezetés számára. Mindkét csata során alapvetően védekező taktikát alkalmaztak, rohamcsapatok és általában emberi erőforrások hiányában. E csaták tapasztalataiból fakadóan felismerték, hogy ameddig az arab seregek nem rendelkeznek nehézlovassággal, addig lemondanak a taktikai előnyről az ellenség javára. Miután számos lovat és páncélzatot zsákmányoltak az első győzelmeiket követően, az arabok elkezdték bepótolni ezen hiányosságukat. Végül Egyiptom lett az a hadszíntér, ahol az arab nehézlovasság először bizonyíthatott, lévén az Amr ibn al-Aszhoz csatlakozó arab erőkhöz számos ilyen egység is tartozott.³⁶

Mindemellett, mivel a kezdeti győzelmek felélték Hidzsáz és Dél-Arábia emberi erőforrásait, így az arab erőknél más forrásokból kellett embereket toborozniuk. A szíriai hódítások során számos, korábban a bizánci seregekben szolgáló katona állt át az arabokhoz, s mint arra a vonatkozó rész már kitért, ezek

---

³⁰ Swanson, p. 4.

³¹ Fisher, p. 47.

³² Jandora, p. 113.

³³ Részletekért lásd: Jandora, p. 102-103.

³⁴ Lásd: 4. oldal.

³⁵ Ennek során az arabok döntő csapást mértek a Szasszanidákra, elfoglalva a fővárost, Ktésziphónt. Forrás: Fisher, p. 45.

³⁶ Jandora, p. 108.

egy része az egyiptomi hadjáratban is részt vett.³⁷ Végül, de nem utolsósorban: ami erőforrások tekintetében hiányzott az arab seregeknél, azt pótolta harcművészetük bizonyos mérvű (valószínűleg dél-arábiai eredetű) kifinomultsága; tehetséges hadvezetésük, mind taktikai, mind stratégiai szinten; képességük arra, hogy könnyedén mozgósítsák az újonnan elfoglalt területek erőforrásait; valamint alkalmazkodóképességük az ellenség harcmodorához.³⁸

Azonban nem felejtendő el, hogy a helyi lakosság bizonyos mértékű támogatása is megkönnyítette az arab hódítást Egyiptomban. Itt elsősorban a koptok szerepét kell kiemelni. Az uralkodó nézet Egyiptom kapcsán, hogy a koptok alapvetően barátságosan fogadták az arabokat. A szerzők itt több indokot is felsorolnak. Ezek egyike a Szasszanidák alatt megtapasztalt vallásszabadság visszatérése, mint meggyőző érv, s ezzel összhangban a felszabadulás a bizánciak kalcedóni vallási nézeteket erőltető fennhatósága alól. Hasonlóan gyakran említik a bizánci fennhatósághoz képest kisebb adóterheket, illetve az arabok által a vallási közösségeknek biztosított autonómiát.³⁹ Azonban, mint azt Hamilton jelzi, ennél árnyaltabb a kép. Egyes koptok ellenezték az arabok jelenlétét, egy újabb megszálló hatalomnak tekintve őket a rómaiak, a bizánciak, illetve a perzsák után. Természetesen voltak olyanok is, akik előszeretettel működtek együtt és támogatták az arab hódítókat. Számos koptot előnyös helyzetbe juttatott az arabok érkezése, ilyen Benjámin ekkori kopt pátriárka (623-662) esete is, aki az arab hódításnak köszönhetően térhetett vissza Alexandriába, tízévi száműzetést követően.⁴⁰ Összegzésében leszögezhető, hogy a koptok nagyobb haszonélvezői voltak az arab megszállásnak, mint a Kalcedón-párti melkiták, akik alexandriai patriarchátusának működését 652-ben 90 évre felfüggesztették az arabok.⁴¹

Konklúzió

Bár kezdetben vonakodtak egy Egyiptom felé irányuló hadjárat indításától, végül hatalmas sikerként könyvelhetjük el az Amr ibn al-Asz vezette hadjáratot. Azzal, hogy Egyiptom arab kézre került, az arab kalifátus leszámolt egy esetleges dél felől érkező bizánci támadás fenyegetésével, elvágta a Bizánci Birodalmat úgy az egyiptomi gabonaszállítmányoktól, mint egy fontos kikötővárostól (Alexandria). Egyiptom magtárai alapot szolgáltattak a későbbi hódításokhoz,⁴² s az Alexandriában létrehozott arab flotta hozzájárult a muszlimok tengeri hatalmának növekedéséhez. Összefoglalva: Egyiptom elfoglalása stratégiai csapást mért a belső problémáktól amúgy is terhes Bizánci Birodalomra.

---

³⁷ Jandora, p. 109.

³⁸ Jandora, p. 113.

³⁹ Fisher, p. 47.; Swanson, p. 4.

⁴⁰ Swanson, p. 3-4.

⁴¹ Hamilton, p. 23.

⁴² Besenyő – Miletics, p. 105

Felhasznált irodalom:

1. Besenyő János – Miletics Péter: Országismertető – Egyiptom, MH Összhaderőnemi Parancsnokság Tudományos kiadványa, Székesfehérvár, 2013, 148 oldal
2. Fisher, Sidney Nettleton. *The Middle East. A History*. New York: Alfred A. Knopf, Inc. 1979.
3. Gearon, Earonn. „The Arab Invasions.” *History Today*, July 2011: 47-52.
4. Hamilton, Alastair. *The Copts and the West 1439-1822. The European Discovery of the Egyptian Church*. Oxford: Oxford University Press. 2006.
5. Jandora, J. W. „Developments in Islamic Warfare: The Early Conquests.” *Studia Islamica*, 64: 101-113. 1986.
6. Malaty, Tadros Y. *Introduction to the Coptic Orthodox Church*. Coptic Orthodox Patriarchate of Alexandria. 1987.
7. Meinardus, Otto F. A. *Two Thousand Years of Coptic Christianity*. Cairo: The American University in Cairo Press. 1999.
8. Morony, Michael G. „Economic Boundaries? Late Antiquity and Early Islam.” *Journal of the Economic and Social History of the Orient*, 47 (2): 166-194. 2004.
9. Swanson, Mark. *The Popes of Egypt: The Coptic Papacy in Islamic Egypt*. Cairo: The American University in Cairo Press. 2010.

**A 2012-ES MALI KONFLIKTUS ÉS KEZELÉSE – BÉKEFENNTARTÁS
BÉKE NÉLKÜL**

Absztrakt

Az elmúlt néhány évben több új konfliktus alakult ki Afrikában, amely megkövetelte egy új békeművelet létrehozását Maliban, valamint a régiiek megerősítését. Mali tekinthető az „Arab Tavasz” és a Líbia ellen indított nemzetközi művelet „áldozatának.” A Líbiából visszatérő, jól felfegyverzett tuaregek, a függetlenségi törekvéseik következményeképpen előbb országon belüli konfliktust robbantottak ki, majd a különböző terrorista csoportok bevonásával Malit szinte teljesen szétverték. A mali krízis komoly kihívást jelent a nemzetközi közösségnek, akik a terrorizmus elleni küzdelem jegyében több nemzetiségű békeműveletet indítottak az országban. A cikk a mali konfliktus összetettségét vizsgálva, valamint azt, hogy a MINUSMA-békeművelet képes lesz-e a várakozásoknak megfelelően tevékenykedni.

Kulcsszavak: Mali, terrorizmus, tuareg, nemzetközi beavatkozás, békeművelet - békefenntartás, ENSZ,

Abstract

In the past few years many conflicts intensified in Africa, which made to be deployed new peacekeeping mission in Mali or had to strengthen already existing operations. Mali was the first victim of the chaos caused by the Arab spring and the international intervention in Libya. The heavily armed Tuareg turned back to Mali after the Libyan intervention, and their separatist aspiration caused an interior conflict, that widened when the terrorist groups got involved in it. A democratically functioned country collapsed one day to another. The crisis in Mali is a difficult challenge for the international community, because they have to organize a multidimensional peacekeeping mission, while they have to fighting against terrorism. The paper deals with the complexity of the conflict in Mali and examines whether MINUSMA the peacekeeping mission in Mali is able to comply the expected requirements.

Keywords: Mali, terrorism, tuareg, international intervention, peace-keeping mission, United Nations,

Az ENSZ első békefenntartó missziója 1948. május 29-én kezdte meg tevékenységét azzal a céllal, hogy elválassza az egymással konfliktusban álló izraeli és palesztin feleket, és ellenőrizze a fegyverszünet feltételeinek betartását. Az azóta eltelt több mint 65 év alatt rengeteget változott a nemzetközi békefenntartás.¹ A kezdetekkor a misszió elsődleges feladata a megfigyelés, szétválasztás, tüzszünet betartásának ellenőrzése volt. A nemzetközi erők telepítéséhez a konfliktusban résztvevő feleknek hozzá kellett járulnia. A fegyverhasználat az önvédelemre korlátozódott, a visszatartó erőt a telepített nagy létszámú katonai erő jelentette. A hidegháború éveiben az egymással szemben álló két szuperhatalom alakította a nemzetközi politikát, az ENSZ és a békefenntartás korlátozottabb szerephez jutott. A kétpólusú világrend megszűnésével, majd a Szovjetunió összeomlásával az addig elnyomott konfliktusok ismét felszínre törtek. Az 1990-es években egymást követték a véres polgárháborúk az afrikai kontinensen, melyek megfékezéséhez már nem volt elégséges a pusztán katonai jelenlét. A békefenntartó missziók kudarcai Ruandában, Szomáliában és Jugoszláviában, arra sarkallták a nemzetközi közösséget, hogy kiszélesítsék a békefenntartás tevékenységi körét.² Az egyre komplexebb kihívások hosszú távú megoldása lett a cél. A konfliktusok társadalmi, gazdasági, politikai okainak kezelése is a békefenntartás részévé vált. A nemzetközi beavatkozáshoz már nem volt szükség a konfliktusban résztvevő felek beleegyezésére, a fegyverhasználatra sem csak önvédelmi céllal került sor, hanem a misszió mandátuma által meghatározott felhatalmazás szerint volt megengedett, valamint a nemzetközi, regionális és civil szervezetekkel való együttműködés is fontos szerepet kapott a békefenntartásban.³ Az 1990-es években az Egyesült Államok, mint a világ egyedüli szuperhatalma, valamint az ENSZ és a NATO játszott fontos szerepet a nemzetközi béke és biztonság fenntartásában.

A 2000-es években ismét hatalmi átrendeződés kezdődött a nemzetközi politikai térben. Az Egyesült Államok népszerűsége sokat esett. A vitatott iraki és afganisztáni beavatkozások nem csak gazdaságilag jelentettek óriási terhet USA-nak, hanem politikailag is komoly tekintélyvesztést eredményeztek számára, ami miatt sokkal óvatosabbá vált a külpolitikája. Eközben Kína nyitottabb gazdaságpolitikájának köszönhetően, gyors gazdasági növekedésnek indult, ami növelte befolyását. Az iraki beavatkozás után az olajárak emelkedésének köszönhetően Oroszország is erősödni kezdett, valamint a nem állami szereplők száma és befolyása is emelkedett. A hatalmi változások következtében egyes nemzetközi politikai döntések esetében a feltörekvő hatalmak álláspontját is figyelembe kell venni és az együttműködés is egyre fontosabbá válik. A nemzetközi beavatkozásról és békefenntartásról szóló döntések is ebbe a kategóriába tartoznak,

---

¹United Nations Truce Supervision Organization <http://untso.unmissions.org/> (megtekintve: 2014. 01. 27.)

²Az ENSZ-erők felhatalmazás híján nem avatkozhattak be a ruandai és a jugoszláviai Szebrenicában elkövetett népirtásba. 1993-ban Szomáliába az UNOSOM II. missziója próbálta helyreállítani a békét, de egy rosszul sikerült akció során sok civil is életét veszítette, amit a CNN világszerte közvetített, ezután a polgári lakosság a békefenntartók ellen fordult ki kellett vonni az erőket.

³Besenyő János: Az Afrikai konfliktusok és kezelésük sajátosságai, a békefenntartó műveletek során szerzett tapasztalatok, pp. 5-7

mert a résztvevő feleknek a későbbiekben közösen kell viselnie az ezzel járó gazdasági terheket és a politikai felelősséget is.

2008-ban az Egyesült Államokból kiindulva egy világméretű gazdasági válság kezdődött, ami az említett hatalmi struktúra változás folyamatát némileg felgyorsította, és újabb kihívásokkal szembesítette a nemzetközi közösséget. A kölcsönös gazdasági függés miatt nem volt olyan állam, amelyet ne ért volna el a gazdasági visszaesés. A világméretű válság nagyon súlyosan érintette azokat a közel-keleti és afrikai országokat, amelyek amúgy is gazdasági nehézségekkel küzdöttek. A tovább romló életszínvonal és a kilátástalanság a társadalomban lappangó konfliktusokat ismét a felszínre hozta. 2010-ben Tunéziában kormányellenes tüntetések kezdődtek, ami országossá szélesedett, és végül megbuktatta Zine el-Ábidin ben Ali elnököt. A tunéziai jázminos forradalom hatására más arab államokban is hasonló tömegdemonstrációk kezdődtek. Az egyiptomi Hosni Mubarak és a jemeni Ali Abdullah Száleh elnök is lemondásra kényszerült a forradalmak hatására. Líbiában polgárháborús helyzet alakult ki, és nemzetközi beavatkozásra volt szükség, így végül Muammer Kaddáfi is megbukott.⁴ Szíriában több mint három éve dúl a polgárháború, de még nem került sor nemzetközi erők bevetésére, látva a líbiai beavatkozás következményeit, a nemzetközi közösség egyre óvatosabban határozza el magát az ilyen lépések megtételére.

A líbiai beavatkozás sikeres volt ugyan, de az azt követő belső konfliktusok az egész régió stabilitására kihatottak.⁵ A NATO már a beavatkozás előtt azon az állásponton volt, hogy kizárólag addig vállal szerepet a líbiai polgárháborúban, amíg Kaddáfi erőit visszaszorítják, a további rendezést az ország új vezetésére bízza az ENSZ felügyelete mellett. Líbiában nem állítottak fel békefenntartó missziót, mert úgy tűnt a polgárháború alatt formálódó ellenzéki erő képes lesz az ország irányítására. Kaddáfi uralmának megdöntése óta azonban látszik, hogy nagyon nehéz egységbe kovácsolni a líbiai társadalmat. Bár már 2011. október 23-a óta befejeződött a polgárháború és 2012-ben a választások is megtörténtek Líbiában, az új kormány azóta sem tudja visszaszorítani a számtalan fegyveres csoportot, és képtelen a teljes ellenőrzésének gyakorlására. A líbiai instabilitás hatást gyakorolt az egész régió biztonsági helyzetére, a mali konfliktus kirobbanása is egyértelműen a líbiai események következménye volt.⁶

A következő cikkben arra törekszem, hogy bemutassam a mali konfliktust, ennek pontosabb megértéséhez röviden ismertetem az országban húzódó ellentétek

---

⁴Besenyő János: Arab tavasz – politikai rendszerváltás az észak-afrikai arab államokban, Kül-Világ, a nemzetközi Kapcsolatok Folyóirata, VIII. évfolyam, 2011/4. , <http://www.kulvilag.hu/2011/04/besenyo.pdf>

⁵Marsai Viktor: A NATO tevékenysége 2011-ben-Évértékelés I.: Műveletek http://www.biztonsagpolitika.hu/?id=16&aid=1157&title=A_NATO_tev%C3%A9kenys%C3%A9ge_2011-ben_-_%C3%89v%C3%A9rt%C3%A9kel%C3%A9s_I.:_M%C5%B1veletek (megtekintve: 2014. 01. 27.)

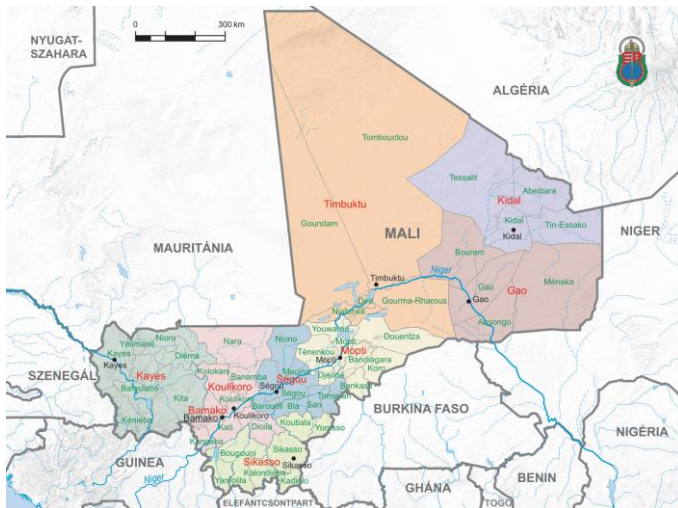
⁶Besenyő János- Marsai Viktor: Országismertető Líbia, 92.-93. o.

http://kalasnyikov.hu/dokumentumok/orszagismerteto_libia.pdf (megtekintve: 2014. 01. 27.)

történelmi hátterét, majd feltárom azokat az okokat, amelyek szükségessé tették a nemzetközi erők beavatkozását, és áttekintem a Maliba telepített békefenntartó misszió (MINUSMA) sajátosságait.

Mali

Mali Afrika nyugati régiójában található, tengerparttal nem rendelkező ország. Az állam területe Algériával, Nigerrel, Burkina Fasoval, Elefántcsontparttal, Guineával, Szenegállal és Mauritániával határolt. Fővárosa Bamako. Mali nagy területű államnak számít 1.240.192 km²-es kiterjedésével, a világon a 24. legnagyobb, míg Afrika 8. legnagyobb országa.⁷

1. ábra
Mali elhelyezkedése

Malin két folyó folyik keresztül, a Niger és a Szenegál. A Niger-folyó választja el az ország északi és déli területét. Az ország két régiója nagyon különbözik egymástól. A déli területeken kedvezőbbek az életfeltételek, szubtrópusi éghajlat a jellemző. A földművelésre alkalmas területek is a déli országrészben vannak, emiatt Mali lakosságának nagy része is ezen a területen koncentrálódik. Az északi országrészre forró, száraz, sivatagi éghajlat jellemző, mivel ez a terület a Szaharában fekszik. Az északi régió lakosságát többségében tuaregek adják, akik nomád állattartásból élnek.⁸

⁷CIA World Factbook <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ml.html> (megtekintve: 2014. 01.29.)

⁸Tuareg: berber arab származású etnikai csoport, a Száhel övezetben élnek. Líbiából származnak, de Maliban, Algériában, Nigériában, Nigerben, Burkina Fasóban, Mauritániában is megtalálhatóak.

Mali domborzatát tekintve, síkságok és fennsíkok jellemzőek leginkább, az algériai határ mentén található az Iforas-hegység, amely a Hoggar-hegység része. Mali legmagasabb pontja Hombori Tondo (1155 m).⁹

Mali lakossága megközelítőleg 16 millió. A társadalma etnikailag változatos, lakosságának nagy része afrikai származású, de több népcsoportból való, a kisebbséget a berber arab származású tuaregek jelentik. A népesség fele mande, míg a lakosság másik fele megoszlik a peul (17%), voltaik (12%), tuareg és mór (10%), valamint a szonghai (6%) etnikai csoportok között.¹⁰ Mali hivatalos nyelve a francia. A lakosság vallás tekintetében homogénnek mondható, 94%-a az iszlám szunnita irányzatát követi.¹¹

Az ország közigazgatásilag 8 régióra és a fővárosra tagolódik. Gao, Kidal és Timbuktu régiók találhatóak Azavad területén, vagyis északon. Az északi területek az ország nagyobb részét fedik le, mégis sokkal gyéribben lakott és gazdaságilag is elmaradottabbak a déli régióknál, a korábban már említett kedvezőtlen fekvés miatt. Kayes, Konlikoro, Sikasso, Ségou, Mopti régiókra tagolódik a déli országrész, a déli területeken él a lakosság jelentősebb hányada és a gazdaság szempontjából is ez a terület a fontos. Bamako a főváros, mely a legfejlettebb és a legsűrűbben lakott város.¹²

Mali gazdaságában a mezőgazdaság játssza a kulcsszerepet, valamint említésre méltó az aranybányászat. Az ország rendelkezik ásványkincsekkel, de ezek kinyeréséhez nincsen megfelelő infrastruktúra. Mali a világ 25. legszegényebb országa. Az elmúlt néhány évben tovább súlyosbította a gazdasági helyzetet az aszály, valamint a világméretű gazdasági válság, ami hozzájárult a társadalmi feszültségek erősödéséhez is.¹³

Mali rövid bemutatásából jól látható, hogy a területi, társadalmi megosztottság, jelenti az elsődleges konfliktusforrást, melyek történelmi gyökerekhez nyúlnak vissza.¹⁴

---

⁹Besenyő János- Miletics Péter: Mali országismertető, 12. o., MH. Geoinformációs Szolgálat kiadványa, Budapest, 2013.,

http://www.kalasznyikov.hu/dokumentumok/orszagismerteto_mali.pdf (letöltve: 2014. 01. 27.)

¹⁰CIA World Factbook <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ml.html> (megtekintve: 2014. 01.29.)

¹¹CIA World Factbook <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ml.html> (megtekintve: 2014. 01.29.)

¹²Besenyő János- Miletics Péter: Mali országismertető, 29.-31.o., MH. Geoinformációs Szolgálat kiadványa, Budapest, 2013.,

http://www.kalasznyikov.hu/dokumentumok/orszagismerteto_mali.pdf (letöltve: 2014. 01. 27.)

¹³CIA World Factbook <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ml.html> (megtekintve: 2014. 01.29.)

¹⁴ http://www.slovenskavojska.si/fileadmin/slovenska_vojaska/pdf/vojaski_izzivi/svi_15_3.pdf (megtekintve: 2014. 01.29.)

A mali krízis történeti előzményei

A 2012-es mali konfliktus közvetlen előzménye a 2011-es líbiai polgárháború volt. A nemzetközi beavatkozást követően a Kaddáfí rezsim megdöntése után, a líbiai kormányerőkben szolgáló felfegyverzett tuaregek visszatértek Maliba, és harcot indítottak az északi Azavad régió függetlenségének kivívásáért. Azonban nem ez volt az első alkalom, hogy a Maliban élő tuareg lakosságban felmerült az elszakadás gondolata. Az önálló mali állam létrejötte óta, állandó volt a feszültség az afrikai származású lakosok és a tuareg népesség között.

Mali a 19. századtól Franciaország gyarmata volt Francia-Szudán részeként, majd 1959-ben Szenegál és Mali autonómiát kapott, és létrehozták a Mali Államközösséget, végül 1960-ban vált önálló független állammá Mali. Az afrikai kontinens államainál általános probléma, hogy nem organikusán fejlődtek ki, hanem mesterséges államalakulatok. Ahogy több afrikai országban, Maliban is komoly problémát jelent, hogy az államhatárok meghúzáskor figyelmen kívül hagyták a területen élő népcsoportok, törzsek, klánok megoszlását, ami a mai napig problémát jelent, és a konfliktusok kiújulásához vezet. Maliban a déli területen élő afrikai származású és afrikai kultúrájú lakosság alkotja a többséget, az északi területen élnek a kisebbséget megjelenítő tuaregek, akik kulturálisan inkább az észak-afrikai arab területhez kötődnek.

Az első tuareg felkelés néhány évvel a függetlenedést követően kezdődött, mert az északi területen élő etnikumok alig kaptak helyet az új kormányzatban. Modibó Keita, Mali első elnöke, a többi újonnan függetlenné váló afrikai államhoz hasonlóan nyugati és szocialista minták keveredésével építette államát. A szocialista gazdaságpolitikát követve, államosította a földeket és letelepedésre akarta kényszeríteni a nomád életformát folytató tuaregeket. A tuareg felkelést a kormányzat brutálisan leverte ¹⁵, 1968-ban egy katonai puccsal Moussa Traoré váltotta Keitát az elnöki poszton, aki katonailag zárta le a tuareg lakta régiót, megelőzve a felkelés kiújulását.

Az 1970-1980-as években a szárazság miatt egyre nehezebb körülmények között éltek a tuaregek, a Maliba érkező segélyekből alig részesültek. Az elégedetlenség ismét egy sikertelen felkelésbe torkollott. Eközben Kaddáfí külpolitikája megváltozott, és a líbiai afrikai nyitást követően sokan áttelepültek Líbiába vagy más környező államba, ahol elkezdték szervezni az Azavad felszabadításáért küzdő politikai mozgalmat.¹⁶ Ez a mozgalom indította az 1990-es években a harmadik tuareg felkelést. A kormányerők kezdetben ismét erővel próbálták visszaszorítani a lázadást, de ez már jobban szervezett volt az előzőeknél, és egy diáklázadás is zajlott párhuzamosan, ami gyengítette a kormány-erőket. A Traoré-kormány végül béketárgyalásokat kezdett a tuaregekkel, ami a tuareg lakosság integrálását és az északi terület fejlesztését célozta.

---

¹⁵Besenyő János: Háború Európa előterében, a Mali krízis, Sereg Szemle XI/1. 2013. január-március, 8.- 12. o. http://www.bhkka.hu/Besenyo_Janos-Mali.pdf (letöltve: 2014. 01. 01.)

¹⁶Azawadi és Adrari Tuareg Felszabadítási Mozgalom

1991 márciusában Amound Toumani Touré vezetésével, katonai puccsal megbuktatták Traorét, és megindult a demokratikus átmenet Maliban. 1992 áprilisában demokratikus választással Alpha Omár Konaré került hatalomra. Konaré elnök békére törekedett a tuaregekkel és tárgyalásokat kezdeményezett, az új megállapodás célja a Traoré-kormányzat alatt elfogadott békével megegyezően, a tuareg lakosság és a felkelők integrálása volt. A tuareg harcosoknak lehetőséget adott, hogy az ország hadseregében szolgáljanak, azonban maradtak olyan tuareg csoportok, akik tovább folytatták a küzdelmet a kormánnyal szemben.¹⁷

2002-ben Amound Toumani Touré vette át a hatalmat Konaré elnöktől. Touré kevesebb figyelmet fordított a tuaregekre, ezért ismét kiújultak az ellentétek 2006-ban. A felek ismét tárgyalásokba kezdtek és megállapodtak az északi régió fejlesztéséről, de érdemi változás ezt követően sem történt, ahogy a tuaregek társadalmi integrációja sem valósult meg, ezért az alacsony intenzitású összetűzések továbbra is folytatódtak.

A 2012-es mali konfliktus

2012 januárjában felerősödtek a harcok a tuareg felkelők és a kormányzati erők között. A felkelést egy 2011 októberében létrehozott tuareg politikai, katonai csoport a Nemzeti Mozgalom Azawad Felszabadításáért (MNLA) szervezte.¹⁸ Már említettem korábban, hogy a Kaddáfi-rezsim megdöntését követően a líbiai erőkben szolgáló jól képzett tuareg katonák, felfegyverkezve tértek vissza Maliba, ami új lendületet adott a konfliktusnak, és megerősítette az MNLA katonai szárnyát. A rosszul felszerelt kormány-erők nem tudták megfékezni a tuaregek előrenyomulását északon. Az MNLA egy nacionalista, de nem iszlamista szervezet, elsődleges célja Azawad régió függetlenségének kivívás volt, és a területen egy független szekuláris állam létrehozása. A tuareg fegyveresek márciusra ellenőrzésük alá vonták az északi országrész jelentősebb városait Gaot, Kiadalt és Timbuktu is. A tuaregek sikeréhez hozzájárult, hogy a kormány tehetetlenségét látva a Mali hadsereg katonáinak egy csoportja élükön Amadou Sanogo századosal katonai puccsot hajtottak végre 2012. március 12-én.¹⁹ A belpolitikai konfliktus megrendítette az ország közigazgatását és a hadsereg sem támogatta egyöntetűen a hatalomátvételt, ami tovább gyengítette az egységet. A nemzetközi közösség sem támogatta az új kormányt, az Afrikai Unió pedig felfüggesztette Mali tagságát. Nemzetközi nyomásra végül a katonai vezetés,

---

¹⁷<http://www.globalresearch.ca/the-crisis-in-mali-a-historical-perspective-on-the-tuareg-people/5321407> (megtekintve: 2014. 02. 08.)

¹⁸MNLA a rövidítés a szervezet francia megnevezéséből származik : Mouvement National pour la Libération de l'Azawad

¹⁹Amadou Sanogo százados részt vett az Amerikai Egyesült Államok által szervezett több kiképzésen is. 2008-ban az USA létrehozta az afrikai parancsnokságát és együttműködésbe kezdett a régió államaival a terrorizmus megfékezésére. Mali is részt vett az együttműködésben, ennek keretben a Mali hadsereg katonái részt vehettek amerikai kiképzésen. <http://www.internationalpolicydigest.org/2012/08/26/the-crisis-in-mali/> (megtekintve: 2014. 02. 08.)

2012 augusztusában átadta a hatalmat egy átmeneti kormánynak, melyet Diouncounda Traoré vezetett.²⁰

A felkelés kezdetén az MNLA-t támogatta több iszlamista szervezet is, köztük az Anszar al-Dine.²¹ Az északi területek elfoglalását követően 2012. április 6-án az MNLA kikiáltotta a független Azawad államot. Az addig együttműködő Anszar al Dine, ekkor szembefordult az MNLA-val és saját céljai megvalósításába kezdett. Az Anszar al-Dine egy nacionalista, iszlamista szervezet, vezetője Iyad ag Ghali.²² Az Anszar al-Dine egy sariján alapuló államot akart létrehozni, amit egész Mali területére ki akart terjeszteni. Azawad függetlenedésének deklarálását követően az Anszar al-Dine és az MNLA megosztozott a hatalomgyakorlásban. Majd iszlamista oldalhoz csatlakozott az Al-Kaida nyugat-afrikai szárnya az AQIM és az AQIM-ből korábban kivált szintén szélsőséges erő, a Mozgalom az Egységért és a Dzsihadért Nyugat-Afrikában (MUJAO).²³ A szélsőséges iszlamista csoportok, fegyveres erő tekintetében és anyagi forrásaik terén is felülmúlták az MNLA lehetőségeit, mivel az iszlamisták és az MNLA célja nem egyeztetett, az iszlamisták elkezdték kiszorítani az MNLA-t a hatalomból. 2012 júniusára a tuaregek által elfoglalt északi városok az iszlamisták uralma alatt volt.²⁴ Az MNLA visszaszorult, és több kisebb csoport is kivált soraiból. Az északi területen, helyi milíciák jöttek létre, az iszlamistákkal szemben. A helyzet egyre tarthatatlanabb volt, és tartani lehetett attól, hogy a konfliktus tovább terjed Mali déli területeire is, valamint további veszélyt jelentett a régió stabilitására.

A mali-kormány az Afrikai Unió és az ECOWAS felkérte a nemzetközi közösséget, hogy a nemzetközi erők bevetésével, akadályozzák meg a szélsőségek és az erőszak további terjedését az országban.²⁵ 2012. október 12-én az ENSZ Biztonsági Tanács elfogadta azt a határozatot, amely elfogadta a nemzetközi beavatkozás akciótervét. A határozat a nemzetközi erőket az Afrikai Unió és az ECOWAS irányítása alá helyezte, melynek a tervezet szerint 45 nap állt

---

²⁰Besenyő János: Háború Európa előterében, a Mali krízis, Sereg Szemle XI/1. 2013. január-március, 12. o. http://www.bhkka.hu/Besenyo_Janos-Mali.pdf (letöltve: 2014. 01. 01.)

²¹Mali crisis: Key players <http://www.bbc.co.uk/news/world-africa-17582909> (megtekintve: 2014. 02. 08.)

²²Alexander Thurston- Andrew Lebovitz: A Handbook on Mali's 2012-2013 crisis <http://www.bcics.northwestern.edu/documents/workingpapers/ISITA-13-001-Thurston-Lebovich.pdf> (letöltve: 2013. 12. 30.)

²³Az AQIM az al-Kaida regionális fiókszervezete, amely a Száhel térségben tevékenykedik, és kapcsolatban áll a nemzetközi terrorhálózattal. Ebből vált ki a MUJAO, mely Mauritániában alakult meg, tagjai többségében afrikai származásúak. Mindkét szervezet illegális kereskedelemről tartja fenn magát. Harcosai között jelentős számban találhatóak, olyan terroristák, akik Afganisztánban, és Irakban szereztek tapasztalatokat. Making sense of Mali's armed groups <http://www.aljazeera.com/indepth/features/2013/01/20131139522812326.html>

²⁴Besenyő János: Háború Európa előterében, a Mali krízis, Sereg Szemle XI/1. 2013. január-március, 16. o. http://www.bhkka.hu/Besenyo_Janos-Mali.pdf (letöltve: 2014. 01. 01.)

²⁵Nyugat- Afrikai Államok Gazdasági Közössége

rendelkezésre, hogy kidolgozza a beavatkozás részletes terveit.²⁶ A 2071-es számú határozatban nem szerepelt a nemzetközi erők mandátuma és az sem, hogy mikor kerül sor az erők telepítésére. 2012. december 20-án született meg az ENSZ BT. határozata, amely már tartalmazta a beavatkozáshoz szükséges mandátumot. A felhatalmazás engedélyt adott minden szükséges intézkedés megtételére, ezután sor kerülhetett a nemzetközi csapatok telepítésére. A felhatalmazás egy éves időtartamra szólt.²⁷ Mivel a határozat elfogadásakor viszonylagos nyugvó ponton volt a helyzet Maliban, az előzetes tervek szerint az AFISMA csak 2013 második felében került volna felállításra.²⁸

Nemzetközi beavatkozás Maliban

Franciaország a kezdetektől támogatta a beavatkozást, nemcsak azért, mert volt gyarmata lévén Malival történelmi szálak fűzik össze, hanem azért is, mert a Malival szomszédos Nigerből származó uránium biztosítja a francia energiaellátás jelentős részét.²⁹

2013. január 7-én az iszlamista erők elkezdtek dél felé előre nyomulni, és elfoglalták Konna városát. A beavatkozás nem várhatott tovább, mert sevaré-i reptér kulcsfontosságú volt logisztikai szempontból a nemzetközi erők számára, ami nagyon közel volt az iszlamisták által elfoglalt területekhez. 2013. január 11-én Franciaország megindította a műveletet. A líbiai beavatkozáshoz hasonlóan légitámaszpályával indult az ellentámadás. A környező államokban állomásozó francia szárazföldi erőket áttelepítették Maliba, majd bevetésre kerültek a francia különleges erők is.³⁰ A francia művelet gyorsan visszaszorította az iszlamistákat, de közben veszteséget is szenvedtek, a különleges erők egyik Gazelle helikopterét találat érte. A mali kormányerők még mindig gyengék voltak az iszlamistákkal szemben, ezért kiegészítették erőiket a francia szárazföldi csapatokkal. 2013. január 17-én, a tervezettnél jóval korábban az AFISMA első csapata is megérkeztek Maliba.

A beavatkozás miatt az AQIM algériai szárnya megtámadta az amenasi gázmezőt és túsul ejtette az ott dolgozókat, köztük több külföldit is. Az algériai

---

²⁶ http://www.kalasznyikov.hu/dokumentumok/orszagismerteto_mali.pdf (downloaded: 07. 01. 2014)

²⁷ ENSZ BT. 2071. számú határozata

<http://www.un.org/News/Press/docs/2012/sc10789.doc.htm> (megtekintve: 2014. 02. 09.)

ENSZ BT. 2085 számú határozata

<http://www.un.org/News/Press/docs/2012/sc10870.doc.htm>, (megtekintve: 2014. 02. 09.)

²⁸ Marsai Viktor: Külföldi katonai beavatkozás Maliban- Az Opération Serval és háttere, NKE Stratégiai Védelmi Kutató Központ elemzések, 2013/1., Budapest, http://nit.uni-nke.hu/downloads/Elemzesek/2013/SVKK_Elemzesek_2013_1.pdf (megtekintve: 2014.02.08.)

²⁹ Fejérdy Gergely: A mali katonai beavatkozás francia háttere, MKI- tanulmányok 2013/27., Budapest <http://www.kulugyiintezet.hu/pub/displ.asp?id=IPTRNZ> (megtekintve: 2014.02.08.)

³⁰ <http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/africaandindianocean/mali/9801760/Mali-crisis-timeline.html> (megtekintve: 2014. 02.08.)

biztonsági erők gyorsan beavatkoztak, de ennek ellenére is több külföldi áldozata volt a túszejtésnek.³¹ Az AQIM regionális jelenlétét ez az eset is igazolta, és alátámasztotta a nemzetközi beavatkozás szükségességét.

Január végére a legfontosabb északi városokból kiszorultak az iszlamisták. A franciák precízen összehangolták a légi- és a szárazföldi erők műveleteit, és hatékonyan működtek együtt a franciákkal kiegészült kormányzati erőkkel, valamint az AFISMA csapataival.³² A konfliktus azonban nem ért véget, az iszlamisták visszahúzódtak az Ifoghas-hegységbe, és gerillatámadásokat intéztek a nemzetközi erők ellen. 2013 februárjában a francia különleges erők, a helyi hadsereg és az AFISMA megkezdte a műveletet az Ifoghas-hegységben. A csádi erőknek fontos szerepe volt ebben a műveletben, mert hasonló terepen szerzett tapasztalatokkal rendelkeztek, több iszlamista bázist is sikerült felszámolniuk, valamint megölték Mokhtar Belmokhtárt, az iszlamisták egyik vezetőjét, aki az amenasi gázmező elleni támadás kitervelője volt.³³ Az akció során jelentős veszteségeket okoztak ugyan a területen rejtőző iszlamistáknak, de teljesen nem tudták felszámolni az erőiket. A francia csapatok a tervek szerint 2013 márciusáig maradtak volna Maliban, de az állandó támadások és a kormányzati erők gyengesége miatt, el kellett halasztani a kivonulást. Jelenleg 1000 fős francia erő szolgál Maliban, együttműködve az azóta felállított békefenntartó misszióval a MINUSMA-val. Franciaország mellett más európai államok, köztük hazánk is szerepet vállalt a mali krízis rendezésében, az Európai Unió pedig egy kiképző misszióval támogatja a mali kormányerőket, amely 2013 áprilisában kezdte meg tevékenységét.³⁴

AFISMA

Ahogy azt korábban már említettem a missziót az ENSZ 2085. számú határozata hozta létre, egyéves mandátummal, mely a béke helyreállításához szükséges minden eszköz alkalmazására felhatalmazást adott. A francia erők szoros együttműködésben hajtották végre műveleteiket az afrikai vezetésű Nemzetközi Támogató Misszióval, az AFISMA-val, de eltérő motivációk ösztönözték a beavatkozást. A franciák politikai érdekeik védelmében vettek részt a mali konfliktus megoldásában, míg az AFISMA erőit a humanitárius katasztrófa megfékezése és a konfliktus regionális szétterjedése mozgósította. A francia részvétel ellenére az AFISMA felállításakor is megmaradt a korábban is jól bevált trend, hogy az Afrikában indított nemzetközi műveletekben a katonai hozzájárulás jelentősebb részét az afrikai országok biztosítják, míg a felszerelést és az anyagi forrást a fejlettebb államok adják. A misszió anyagi hátterét döntően Japán, az

³¹<http://www.bbc.co.uk/news/world-africa-21087732> (megtekintve: 2014. 02.08.)

³²Marsai Viktor: A külföldi szerepvállalás első négy hónapja Maliban, NKE Stratégiai Védelmi Kutató Központ elemzések, 2013/7., Budapest, http://www.grotius.hu/doc/pub/TSYHBK/2013-06-04_marsai_viktor_a-kulfoldi-katonai-szerepvallalas-maliban.pdf (megtekintve: 2014. 12.09.)

³³<http://www.bbc.co.uk/news/world-africa-21645769> (megtekintve: 2014.02.08.)

³⁴http://www.honvedelem.hu/container/files/attachments/40386/hsz_2013_5.pdf (megtekintve: 2014. 02.09.)

Egyesült Államok, és az EU biztosítja, míg a katonai erőt Nigéria, Ghána, Csád, Niger, Benin, Burundi, Szenegál, Elefántcsontpart, Libéria, Togo, Burkina Faso és Sierra Leone küldi. A kezdeti 3000 főre tervezett kontingens helyett, a művelet megkezdésére közel 6000 főre emelkedett a misszió létszáma.³⁵

Az afrikai csapatok, sikeresen működtek együtt a francia erőkkel, és az Ifoghas-hegységben indított művelet alkalmával, külön előnyt jelentett a csádi katonák hasonló terepen szerzett tapasztalata. Mivel a misszió célja a hosszú távú béke megteremtését szolgálta, ezért a katonai beavatkozás mellett, az AFISMA fontos szerepet játszott a konfliktusban álló felek közötti közvetítésben, valamint a politikai, gazdasági és társadalmi dimenzió stabilizálásában is.³⁶ Az ECOWAS közbenjárásával a műveletek ideje alatt Mali átmeneti kormánya és az MNLA vezetői tárgyalásokba kezdtek és 2013. június 18-án aláírták a békemegállapodást.³⁷ Az AFISMA közreműködött a Mali haderő újraszervezésében, és részt vállalt politikai reformok kidolgozásában is, különös tekintettel a kisebbségi jogokra. Az északi területek visszafoglalását követően az AFISMA teljesítette fő célkitűzését, és kezdetét vehette a békeépítés folyamata.

MINUSMA

2013. április 25-én az ENSZ BT elfogadta a 2100. számú határozatot, melyben döntött az AFISMA átalakításáról.³⁸ Az AFISMA-t elsősorban a békekikényszerítésére hozta létre a nemzetközi közösség. A MINUSMA felállítását az indokolta, hogy 2012. február végére ismét az átmeneti kormány gyakorolta az ellenőrzést az északi területek felett, és folyamatban voltak a tárgyalások a mali kormány és az MNLA vezetői között. A MINUSMA egy többdimenziós stabilizáló misszió, az elnevezéséből is kiderül, hogy feladata a békefenntartása és hosszú távú megszilárdítása volt.

2013. július 1-jén kezdte meg tevékenységét a MINUSMA 12.640 fős létszámmal.³⁹ A békefenntartó misszió úgy kezdte meg a tevékenységét, hogy valójában nem volt béke Maliban. A francia erők továbbra is jelen voltak, az iszlámisták folyamatosan támadásokat intéztek a békefenntartók, vagy a civil lakosság ellen. A mali helyzet összetettsége miatt, a MINUSMA széleskörű felhatalmazást kapott. A MINUSMA feladatainak sikeres kivitelezéséhez

---

³⁵ AFISMA: Military ahead of politics, studies.aljazeera.net/en/reports/2013/02/20132148940690455.htm (megtekintve: 2014. 02. 09.)

³⁶ <http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/minusma/> (megtekintve: 2014. 02. 08.)

³⁷ <http://africajournalismtheworld.com/2013/06/11/malian-indirect-peace-talks-start-with-tuareg-in-burkina-faso/> (megtekintve: 2014.02.09.)

³⁸ ENSZ 2100 számú határozata, http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/minusma/documents/mali%202100_E.pdf (megtekintve: 2014. 02.09.)

³⁹ MINUSMA facts and figures <http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/minusma/facts.shtml> (megtekintve: 2014.02.09.)

együttműködik az Európai Unió által létrehozott kiképző misszióval és a francia csapatokkal.⁴⁰ A misszió feladata közé tartozott, hogy közreműködjön az állami egység fenntartásában, támogassa a politikai folyamatok előrehaladását és az augusztusi választások lefolytatását, megvédje a civil lakosságot, fejlessze az emberi jogokat. A MINUSMA bár békefenntartásra hivatott sajátos elemet is tartalmaz a mandátuma, mivel fenyegetés esetén minden szükséges eszköz használatát megengedi, beleértve a fegyverhasználatot taktikai szinten, és a Maliban állomásozó francia csapatok bevonását is.⁴¹ Emiatt a kitétel miatt a MINUSMA átmenetet képez a békekikényszerítő és a békefenntartó misszió között. Előreláthatólag elhúzódó folyamat lesz a helyzet rendezése Maliban. 2013. augusztus 11-én megtartották az elnökválasztás második fordulóját, ahol Ibrahim Boubacar Keita nyerte el az elnöki posztot, a várakozással ellentétben ez mégsem indította el a politikai stabilizációt. Egy hónappal később a tuaregek felmondták a béke megállapodást arra hivatkozva, hogy a kormány nem tartotta be a feltételeket, mert a kormányerők beavatkoztak egy tüntetésbe az északi országrészben. A belső konfliktusok állandó kiújulása mellett, a MINUSMA békefenntartói számára komoly kihívást jelent, hogy a régió meggyengült stabilitása miatt a radikális csoportok egyre inkább teret nyernek. Afrika-szerte több helyen is meg kellett erősíteni a már meglévő missziókat, és új művelet is indult a Közép-afrikai Köztársaságban, ami kimeríti a nemzetközi közösség anyagi és emberi forrásait is. A régió további destabilizálódása komoly akadályt jelenthet a MINUSMA sikerének is, mivel többségében afrikai államok biztosítják számára a katonát.

Konklúzió

Mali Afrika egyik legdemokratikusabb államának számított az elmúlt 20 évben, mégis pillanatok alatt omlott össze, miután ismét felszínre került a társadalmában lappangó konfliktus. Az afrikai államok gyengesége, a történelmi múltjából fakad. A mesterséges határok közé szorított különböző etnikai csoportok feszültségei időről időre előtörnek. Mivel a határok meghúzásakor nem vették figyelembe az egyes etnikai csoportok szóródását, ezért azonos etnikumok több állam területén élnek, ami hozzájárul a konfliktusok terjedéséhez. Mali esetében egy meglévő társadalmi konfliktust erősített fel a líbiai beavatkozás, és az azt követő rezsimváltás. Az afrikai és tuareg lakosság között fennálló társadalmi, gazdasági és kulturális ellentéteket, a Líbiából hazatérő tuareg harcosok fokozták tovább.

A mali konfliktusnak az adott nemzetközi jelentőséget, hogy a megrendült belpolitikai helyzetet kihasználva a térségben tevékenykedő terrorista csoportok beszivárogtak az országba, majd hamarosan kiszorították a tuareg felkelőket a hatalomból. Az arab tavasz miatt Észak-Afrika stabilitása, már ezt megelőzően

---

⁴⁰Mali: security dialogue and meaningful reform, <http://www.crisisgroup.org/~media/Files/africa/west-africa/mali/201-mali-securiser-dialoguer-et-reformer-en-profondeur-english.pdf> (megtekintve: 2014. 02.09.)

⁴¹Thierry Tardy: Mali: the UN takes over, http://www.iss.europa.eu/uploads/media/Alert_Mali.pdf (megtekintve: 2014.02.09.)

meggyengült, s a mali konfliktus egyfajta figyelmeztetés volt a nemzetközi közösség számára, hogy a destabilizálódás a gyenge afrikai államokba is átgűrűzhet, ennél azonban még nagyobb fenyegetést jelen a terrorizmus terjedése.

A radikális csoportok hatalom átvételét követően a nemzetközi közösség gyorsan reagált a helyzetre. A francia csapatok és az AFISMA erői, összehangoltan működtek együtt, ennek köszönhetően, gyorsan visszaszorították a terrorista csoportokat. Szembesülni kellett azonban azzal is, hogy megváltoztak a válságkezelés és a békefenntartás körülményei. A terrorista elemek aszimmetrikus támadásai miatt nem lehet elválasztani a békekikényszerítést és a békefenntartást. A MINUSMA békefenntartóinak elsődleges feladata, az ország politikai, társadalmi és gazdasági stabilitásának az elősegítése, de közben meg kell védeni magát és a civil lakosságot is a terroristák támadásaitól. A mali konfliktus összetettsége és a regionális problémák miatt kérdéses, hogy mennyire lesz sikeres a békefenntartó misszió. Egyelőre úgy tűnik, hogy a szemben álló felek sem teljesen elkötelezettek a megoldásban.

Felhasznált irodalom

1. Adam C. Smith: Pitfalls of Force Generation Await UN Peacekeeping Operation in Mali, Global Observatory analysis, <http://theglobalobservatory.org/analysis/506-pitfalls-of-force-generation-await-un-peacekeeping-operation-in-mali-.html>
2. Alexander Thurston- Andrew Lebovitz: A Handbook on Mali's 2012-2013 crisis, <http://www.bcics.northwestern.edu/documents/workingpapers/ISITA-13-001-Thurston-Lebovich.pdf>
3. Besenyő János- Miletics Péter: Mali országismertető, MH. Geoinformációs Szolgálat kiadványa, Budapest, 2013., http://www.kalasznyikov.hu/dokumentumok/orszagismerteto_mali.pdf
4. Besenyő János: Az afrikai konfliktusok és kezelésük sajátosságai, a békefenntartó műveletek során szerzett tapasztalatok, Felderítő Szemle, VII/3. 2008. szeptember, <http://www.kfh.hu/hu/letoltes/fsz/2008-3.pdf>
5. Besenyő János: Háború Európa előterében, a Mali krízis, Sereg Szemle XI/1. 2013. január-március, 105. o., http://uni-nke.hu/downloads/konyvtar/digitgy/tartalomjegyz/sereg_szemle_2013_1.pdf
6. Besenyő János: Az Európai Unió kiképző művelete Maliban és a magyar szerepvállalás, Honvédségi Szemle, 141. évfolyam, 2013/5. szám, 68-76. oldal, http://www.honvedelem.hu/container/files/attachments/40386/hsz_2013_5.pdf
7. Besenyő János: Magyar békefenntartók Afrikában, Katonai Nemzetbiztonsági Szolgálat Tudományos Tanács kiadványa 2013
8. Besenyő János: The European Union mission in Mali - Hungary's involvement in the mission, Contemporary Military Challenges/Sodobni Vojaski Izzivi (ISSN: 1580-1993), 2013 November: pp. 25-37. (2013), http://www.slovenskavojska.si/fileadmin/slovenska_vojska/pdf/vojaski_izzivi/svi_15_3.pdf

9. CIA World Factbook Mali, <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ml.html>
10. Devon DB.: The Crisis in Mali: A Historical Perspective on the Tuareg People, Global Research 2013. 02. 01., <http://www.globalresearch.ca/the-crisis-in-mali-a-historical-perspective-on-the-tuareg-people/5321407>
11. ENSZ BT. 2071. számú határozata <http://www.un.org/News/Press/docs/2012/sc10789.doc.htm>
12. ENSZ BT. 2085 számú határozata <http://www.un.org/News/Press/docs/2012/sc10870.doc.htm>
13. Fejérdy Gergely: A mali katonai beavatkozás francia háttere, MKI-tanulmányok 2013/27., Budapest <http://www.kulugyiintezet.hu/pub/displ.asp?id=IPTRNZ>
14. Johan Galtung: Negative and Positive Peace. School of Social Science, Auckland University of Technology, Grewel, 2003, http://www.activeforpeace.org/no/fred/Positive_Negative_Peace.pdf
15. Mali crisis: Key players, <http://www.bbc.co.uk/news/world-africa-17582909>
16. Mali Crisis: Timeline <http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/africaandindianocean/mali/9801760/Mali-crisis-timeline.html>
17. Marsai Viktor: A külföldi szerepvállalás első négy hónapja Maliban, NKE Stratégiai Védelmi Kutató Központ elemzések, 2013/7., Budapest, http://www.grotius.hu/doc/pub/TSYHBK/2013-06-04_marsai_viktor_a-kulfoldi-katonai-szerepvallalas-maliban.pdf
18. Marsai Viktor: A NATO tevékenysége 2011-ben-Évértékelés I.: Műveletek [http://www.biztonsagpolitika.hu/?id=16&aid=1157&title=A NATO tev%C3%A9kenys%C3%A9ge_2011-ben_-_%C3%89v%C3%A9rt%C3%A9kel%C3%A9s_I.:_M%C5%B1veletek](http://www.biztonsagpolitika.hu/?id=16&aid=1157&title=A_NATO_tev%C3%A9kenys%C3%A9ge_2011-ben_-_%C3%89v%C3%A9rt%C3%A9kel%C3%A9s_I.:_M%C5%B1veletek)
19. Marsai Viktor: Külföldi katonai beavatkozás Maliban- Az Opération Serval és háttere, NKE Stratégiai Védelmi Kutató Központ elemzések, 2013/1., Budapest, http://nit.uni-nke.hu/downloads/Elemzesek/2013/SVKK_Elemzesek_2013_1.pdf
20. Marsai Viktor: Mali lesz Franciaország Vietnámja?, <http://www.honvedelem.hu/cikk/38479>
21. May Ying Welsh: Making sense of Mali's armed groups <http://www.aljazeera.com/indepth/features/2013/01/20131139522812326.html>
22. Mehari Taddele Maru: AFISMA: Military ahead of Politics, <http://studies.aljazeera.net/en/reports/2013/02/20132148940690455.htm>
23. MINUSMA official homepage, <http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/minusma/>
24. Peter Nadin: Peace Support: A new concept for UN peacekeeping?, United Nations University publications, <http://unu.edu/publications/articles/peace-support-a-new-concept-for-un-peacekeeping.html>
25. Peter Nadin: UN peacekeeping in Mali: Pre-history, United Nations University publications, <http://unu.edu/publications/articles/un-peacekeeping-in-mali.html>
26. Pierre Buyoya: African Union Perspectives on Mali and the Sahel, Chatam House, African Meeting Summary 2013. 03.26.

- <http://www.chathamhouse.org/sites/default/files/public/Research/Africa/260313summary.pdf>
27. Thierry Tardy: Mali: the UN takes over,
http://www.iss.europa.eu/uploads/media/Alert_Mali.pdf
  28. Törésvonalak és repedések Maliban,
<http://www.afriport.hu/index.php/elemzesek/4408-toeresvonalak-es-repedesek-maliban-elemzes>
  29. Yvan Guichaoua: The genesis of terrorism in the Sahara: Al-Qaida in the Islamic Maghreb, <http://www.opendemocracy.net/opensecurity/yvan-guichaoua/genesis-of-terrorism-in-sahara-al-qaeda-in-islamic-maghreb>

AZ INTÉZMÉNYI ÉRDEKEK VÁLTOZÁSAI ÉS AZ EGYESÜLT ÁLLAMOK KÖLTSÉGVETÉSI VITÁJÁNAK ÖSSZEFÜGGÉSEI

Absztrakt

Az elemzés központi kérdése az Egyesült Államok védelmi költségvetésének és számadatainak realitásairól, valamint az ország költségvetési politikájának bemutatásáról szól. Jelen tanulmány azokat a kormányzati döntéseket és döntési mechanizmusokat vizsgálja, amelyek megpróbálták valós alternatívát adni az Egyesült Államok egyik legnagyobb pénzügyi válságának megoldására. Ezen kormányzati alternatívák között szerepel a 2011-es „Budget Control Act”, valamint az amerikai „sequestration” folyamat. Ezek kapcsán, szintén elemzésre kerül az Obama által 2013. április 10-én bejelentett 2014-es pénzügyi év és annak védelmi javaslatai. Továbbá, összehasonlítom a 2013-as és a 2014-es pénzügyi évet abból a célból, hogy láthatóvá váljanak azok a valós költségvetési keretek, amelyek eltérései beigazolják a kormányzati döntések dilemmáit.

Kulcsszavak: Egyesült Államok, védelempolitika, költségvetés, védelmi tervezés, intézményi érdekek

Abstract

In the following analysis, I examine the governmental decisions that have tried to response alternatives to the established U.S. budget crisis. Primarily, the impact of the 2011 Budget Control Act and the "sequestration" process will be analyzed in connection with the U.S. defense planning. I also present a comprehensive picture of the U.S. budget debate and the U.S defense policy. This actual challenge is a really outstanding problem for the U.S. defense policy and this analysis compares the 2013 financial year current data to the 2014 financial year proposal as well. April 10th, 2013 President Obama made a statement in the White House has presented the main ideas of the 2014 financial year. The President has taken notice to the press turns out that the next year trying to maintain the promises that support to improve the situation of American society social actions, moreover, equally referred to the United States armed forces vision for the future. Afterwards, I demonstrate the Obama administration's proposals for FY 2014 in line with the review of the US defense policy.

Keywords: United States, defence policy, budget, defence planning, institutional interest

Bevezetés

Jelen tanulmány célja, hogy átfogó értékelést nyújtson azon kormányzati döntésekről, amelyek válasz-alternatívát nyújtottak az amerikai költségvetési vita valódi okairól és következményeiről. Az alternatívák közé sorolhatók a kezdetben elfogadott 2011-es Budget Control Act (BCA), valamint az ún. „sequestration” folyamat, továbbá jelentős kérdéseket vetett fel a 2014-es pénzügyi év elfogadásának vitája is. Ezeket a következőkben szeretném összefoglalni és rendszerezni úgy, hogy rávilágítsak az említett törvények és intézkedések mögötti folyamatokra, és azok valódi okaira. Jelen téma fontossága abból fakad, hogy jelenleg az Amerikai Egyesült Államok védelmi költségvetése a világ legnagyobb költségvetéseként ismert, valamint alapjaiban határozza meg a NATO védelmi kiadásainak alakulását is.

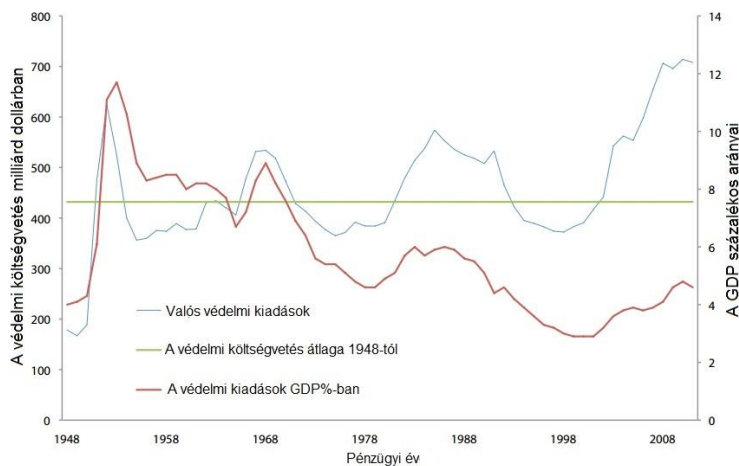
A költségvetés változásainak történelmi távlata

Még mielőtt bármi szó esne az amerikai költségvetési vita folyamatáról, vagy az amerikai adó plafon felemeléséről, fontos, hogy általános képet kapjunk az amerikai védelmi költségvetés történelmi csúcsairól. Ezért a következőkben a második világháború utáni hidegháborús időszak történelmi költségvetésének számadatai kerülnek összehasonlításra a 2011-es költségvetési év adataival.¹ Ezt a történelmi kitekintést azért fontos megtenni, hogy jól szemléltethető legyen az Egyesült Államok költségvetésének alakulása a hidegháború előtt és után. Ennek értelmében, ha az amerikai költségvetés alakulásának racionális döntéshozatalát akarjuk követni, akkor egyértelműen, objektív döntésként értelmezhető, hogyha az USA háborúban áll, akkor a normál békeidőszakhoz képest a Pentagon költségvetésének számadatai is magasabb értéket fognak mutatni. Vagyis ebből arra lehet következtetni, hogy a védelmi költségvetés alakulásai során azonos módon igazodnak a biztonsági környezethez, vagy a nemzeti biztonsági stratégiákhoz. De mi a helyzet akkor, ha egy globális nemzetközi szereplő, mint az Egyesült Államok, biztonsági fenyegetettsége a katonáiból sokkal szerteágazóbb kihívások elé néz? Vajon változik-e azzal együtt egy szuperhatalom védelmi költségvetése, hogyha véget ér a hidegháború korszaka? A racionális döntésekre hivatkozva a válasz valahol az igen kategóriába esne, azonban erre egyértelmű feleletet nem lehet adni, mivel a biztonsági felfogás és az intézményi érdek sokkal komplexebb mechanizmust feltételez. Ennek keretében érdemes megvizsgálni a következő ábrát:

---

¹ Central for a New American Security, Vision Meets Reality: 2010 QDR and 2011 Defence Budget, 2010 February,
Forrás: http://www.cnas.org/files/documents/publications/2011DefenseBudget_Sharp_Feb2010_code904_policybrf_0.pdf
Megtekintve: 2014.02.09.

A Pentagon költségvetési adatai 1948-tól:

1. ábra: Az Egyesült Államok védelmi kiadásainak reálértéken vett pénzügyi kimutatása 1948-2011-ig.²

Az Egyesült Államok védelmi kiadásainak drámai emelkedésének kezdetét a 2001. szeptember 11-i terrortámadás eredményezte. A terrortámadás okozta új biztonsági környezet, valamint a két új háborús hadszíntér költségvetési kiadásai vezettek oda, hogy a Pentagon alapköltségvetése 2001 óta a reálérték változást figyelembe véve körülbelül 40%-os növekedést mutat. Ha ezen okok kiadásait is figyelembe vesszük, akkor láthatóvá válik, hogy az Egyesült Államok védelmi kiadásainak trendjei túlmutatnak a valós biztonsági fenyegetettség realitásain.³ Ennek értelmében az Egyesült Államokat újfajta biztonsági környezete nagyobb védelmi kiadásokat eredményezett, mint korábban bármikor az amerikai történelem során.

A 2011-es pénzügyi év védelmi költségvetését viszonyítási pontként nézve elmondható, hogy ugyanabban a reálértékben összehasonlítva, 13%-kal volt magasabb, mint a hidegháború idején a koreai háborúé, amely a 2011-es dollár árfolyamban kifejezve 624 milliárd dollárt jelentett. Érdekes megvizsgálni, hogy az 534 milliárd dollárnyi költségvetési csúcson mozgó vietnámi háborús költségvetése szintén 33%-kal volt kevesebb, mint a 2011-es érték. Valamint jelzés értékű, hogy 23%-kal volt nagyobb a 2011-es pénzügyi év a 80-as évek reagani időszakánál. Továbbá, ha az amerikai költségvetés jelen kiadásainak átlagait vesszük figyelembe,

² Project on Defence Alternatives, Trillion to Burn? A quick Guide to the Surge in Pentagon Spending

Forrás: <http://www.comw.org/pda/1002BudgetSurge.html>

Megtekintve: 2014.02.09.

³ Tólas Péter: A terrorizmus elleni küzdelem néhány dilemmájáról

Forrás: http://www.zmne.hu/kulso/mhtt/hadtudomany/2005/4/2005_4_33.html

Megtekintve: 2014.02.09.

akkor is mintegy 64%-al volt nagyobb a hidegháború költségvetésének átlagához képest. Ezen adatok értelmében látható, hogy a racionális döntéshozatal az amerikai külpolitikai döntéshozatalban jelentősen háttérbe szorult. A védelmi költségvetési terhek változásában azonban jelentős váltást csak a 2008-as pénzügyi válság hozott.

A Budget Control Act és a „sequestration” folyamat értelmezése

Az Obama által 2011. augusztus 2-án jóváhagyott Budget Control Act⁴ több szempontból is mérföldkövet jelentett az Egyesült Államok történetében. Az egyik jelentős ok, amiért tulajdonképpen létrejött ez az egyezmény az nem más, mint hogy elodázza az Egyesült Államok egyik leghosszabb költségvetési vitáját. Azért tekinthető elodázásnak a beiktatott törvény, mivel csak rövidtávon technikai értelemben tudta megoldani az Egyesült Államok fizetőképességének fenntartását. A 2008-es gazdasági válság hatásai miatt az Egyesült Államokban egyre inkább szükségszerűvé vált, hogy a költségvetési deficit és az államadósság-állományának tovább növelésével és az ezzel együttesen járó adósságfelhalmozással próbáljanak enyhíteni az amerikai gazdaságon.⁵ Az amerikai gazdaságot és a pénzügyi politikát, azonban 2011-ben érte utol az a pillanat, amikor az amerikai adósságállomány elérte az Egyesült Államok GDP-jének a 100%-át, vagyis újabb hitelek nélkül gyakorlatilag bekövetkezett volna az amerikai államcsőd az ország teljes területén. Ennek kapcsán vált szükségszerűvé a Budget Control Act törvény elfogadása.⁶ A BCA rendelkezései alapvetően két irányelvet határoztak meg: egyszeri lépésként 400 milliárd dollárral emelték meg az adósságplafont, ezzel lehetővé téve az újabb állami kölcsönök felvételét, hogy megtartsák a hitelek fizetőképességét. Második lépésként pedig az adósságállomány növekedésének szabályozása érdekében, jelentős költségvetési kiadáscsökkentéseket, megszorításokat iktatott be a törvény. A BCA szintén létrehozta az úgynevezett „Joint Select Committee on Deficit Reduction”-t, ismertebb nevén a Szuper Bizottságot (Super Committee), amelynek elsődleges feladata volt egy olyan alternatíva készítése, ami tulajdonképpen enyhíti az amerikai gazdaság nehézségeit. Ez az alternatíva végül, mintegy 1,2 billió dolláros hiány csökkentését tartalmazta az elkövetkező tíz évre vonatkozóan. Ez a gyakorlatban a kormányzati kiadások csökkentését jelentette, amely egy kiegyensúlyozottabb helyzet megteremtését hivatott szolgálni. Azonban jelentős fejtörést okozott a kongresszusnak, hogy a megszorításokat, milyen módon osszák el

---

⁴ Budget Control Act, One Hundred Twelfth Congress of the United States of America
Forrás: <http://www.gpo.gov/fdsys/pkg/BILLS-112s365enr/pdf/BILLS-112s365enr.pdf>
Megtekintve: 2013.02.09.

⁵ Congressional Research Service, The Budget Control Act, Sequestration, and the Foreign Affairs Budget: Background and Possible Impacts,
Forrás: <http://www.fas.org/sgp/crs/row/R42994.pdf>
Megtekintve: 2014.02.09.

⁶ Csiki Tamás, Molnár Ferenc, Varga Gergely, Stratégiai Védelmi Kutatóintézet Elemzések – 2008/9,
Forrás: http://hkk.uni-nke.hu/downloads/kozpontok/svkk/Elemzesek/2012/SVKK_Elemzesek_2012_5.pdf
Megtekintve: 2013.02.10.

a különböző tárcák és fejlesztések között. Itt érdemes Graham T. Allison külpolitikai döntéshozatalának modelljét megemlíteni, mivel az ún. „szervezeti magatartás” modellje érvényesül ebben az esetben is.⁷ Az a terület fog legkevésbé a megszorításokban részesülni, ahol a legerősebb az adott intézményi érdek. Robert Jervis is szintén arra hívja fel a figyelmet, hogy egy adott szervezet, vagy adott esetben akár egy egész minisztérium, vagy bármilyen kormány intézmény dolgozói hajlamosak a saját érdekeiket és céljaikat követni, a magasabb szintű célok és elgondolások helyett. Különösen erősödik ez tendencia abban az esetben, ha a felső vezetői szint nem határoz meg hosszútávú költségvetési célokat.⁸ Vagyis bizonyos értelemben az intézményi érdek elburjánzásának egyik alapvető gátja, az alaposan megtervezett költségvetési jövőkép.

A 2013-as és a 2014-es pénzügyi év védelmi költségvetéseinek összehasonlítása

Az Obama-adminisztráció által javasolt 2013-as pénzügyi év költségvetési javaslata összesen 620 milliárd dollárt határozott meg a Védelmi Minisztérium részére. A megszabott költségvetési javaslat alapján a Védelmi Minisztérium alapvető költségvetése 525,4 milliárd dollár, valamint ehhez hozzáadódik mintegy 6,3 milliárd dollárnyi kötelező felhasználású forrás is. A folyamatban lévő tengerentúli műveletekre (elsősorban Afganisztán) pedig 88,5 milliárd dollárnyi költségvetési keretet szántak.⁹ Azonban hajlamosak vagyunk abba a hibába esni, hogy a Pentagon hatáskörébe soroljuk az összes olyan védelmi kiadást, amely ténylegesen beleesik a védelmi költségvetésbe. Ez azonban nem fedi a teljes védelmi kiadásokat, mivel az amerikai védelempolitika tágabb dimenzióiba esnek olyan védelmi funkciók is, amelyek közvetve vagy közvetlenül beletartoznak a védelmi szféra kategóriájába. Ezen nem-védelmi kiadások összehasonlítását a következőkben fontosnak tartom vizsgálni, mivel itt szemléltethető, hogy az egyes pénzügyi tételek között arányaiban nézve, mekkora eltérések húzódnak meg.

---

⁷Graham T. Allison, Making a Difference: Allison's Three Models of Foreign Policy Analysis
Forrás:http://www.academia.edu/592889/Making_a_Difference_Allisons_Three_Models_of_Foreign_Policy_Analysis Megtekintve:2014.02.10.

⁸ Matus János: A jövő árnyéka, Nemzetközi hatások biztonságunkra és jólétünkre, a pesti csoport, Budapest 2005. 34-38. p

⁹ Todd Harison: Analysis of the FY 2013 Defense Budget and Sequestration, CSBA,
Forrás:<http://www.csbaonline.org/publications/2012/08/analysis-of-the-fy2013-defense-budget-and-sequestration/> Megtekintve:2014.02.10.

Védelmi kiadások:	A 2013-as pénzügyi évének javaslatai milliárd dollárban.
A Védelmi Minisztérium (DoD) alapköltségvetésének szabad felhasználású forrásai:	\$526.6
A (DoD) alapköltségvetésének fix felhasználású forrásai:	\$6.5
A (DoD) tengerentúli katonai műveleteinek forrásai:	\$79.4
A Védelmi Minisztérium összes forrása:	\$612.5
Energiügyi Intézmények forrásai:	\$17.8
Munkaügyi Intézmények forrásai:	\$1.3
Egyéb hivatalok forrásai:	\$0.2
Az atomenergia felhasználásának teljes pénzügyi kerete :	\$19.3
Igazságügyi Intézmények forrásai:	\$5.0
Nemzetbiztonsági Intézmények forrásai:	\$1.6
Egyéb hivatalok forrásai:	\$1.4
A Nemzetvédelmet érintő összes pénzügyi keret:	\$8.0
A veteránok ügyéért felelős minisztérium kiadásai:	\$149.6
Egyéb hivatalok kiadásai:	\$0.4
A veteránok ellátásának teljes pénzügyi forrása:	\$150.0
A Katonai nyugdíjpénztár forrásai:	\$85.4
A teljes védelmi szféra forrásai:	\$875.2

2. ábra: A 2014-es pénzügyi év védelmi kiadásai.

A Pentagon költségvetésén túl például megjelennek az atomenergia felhasználásának védelmi költségvetései, vagy a veteránok ellátásának kimagasló számai és a katonai nyugdíj kiadásai is. Nem szabad megfeledkezni arról sem, hogy az ilyen magas katonai kiadások kapcsán jelentős változás figyelhető meg a veteránok jelentette költségek és a katonai nyugdíj kifizetések tételeiben is. A veteránok ellátásáért felelős intézmények költségei elérték a 2013-as pénzügyi évben a 137,7 milliárd dollárt. Jelzés értékű számunkra, hogy ez az összeg, az afganisztáni műveletekkel összevetve nagyságrendekkel nagyobb forrást igényel, közel majdnem annak másfélszeresét. Az államkincstár számára további nehézséget okozott a katonai nyugdíjpénztárak kifizetése is, amelyek 67,2 milliárd dolláros állami hozzájárulást tettek ki. Összesítve a védelmi kiadások nagyságát, beleérve a nem-védelmi kiadásokat is, együttesen elérték a 852 milliárd dollárt, amely a szövetségi költségvetés 23%-át jelentette. Ezzel szemben a védelmi költségvetésre szánt juttatások mintegy 525,4 milliárd dollárt öleltek fel. De ez még mindig megközelítőleg 56,7 milliárddal volt magasabb az alapvető védelmi-költségvetésre szánt forrásoknál, mint amit a megvonások kapcsán a Budget Control Act előírt.

2013. április 10-én Obama elnök a Fehér Házban tett nyilatkozatában ismertette a 2014-es pénzügyi év legfontosabb elképzeléseit. A sajtónak tett nyilatkozatából kiderül, hogy a következő évben is igyekszik fenntartani azon ígéreteit, amelyek támogatják az amerikai társadalom helyzetét javító szociális intézkedéseket, de ugyan úgy említést tett az Egyesült Államok haderejének

jövőképéről is.¹⁰ Az Obama-adminisztráció a 2014-es pénzügyi év kapcsán, a Védelmi Minisztérium alapköltségvetését 526,6 milliárd dollárban határozta meg, amely 1,2 milliárd dollárral lett kevesebb az előző évhez képest.¹¹ Az alapköltségvetés azonban itt szintén nem tartalmazza a tengerentúli katonai műveletek finanszírozásait, ezért hasonlóan a 2013-as pénzügyi évhez itt is külön pénzügyi tételként jelentek meg. A 2013-as pénzügyi év 88,5 milliárd dollárnyi finanszírozásától eltérően, a jövő évben 79,4 milliárd dollár fordítható majd a tengerentúli műveletekre, ez pedig 9.1 milliárd dollár csökkenést jelent.

A 2014-es pénzügyi év tervezete ezzel a két költségvetési tétellel a védelmi kiadásokra összesen 612,5 milliárd dollárt határoz meg, ami 7,7 milliárd dollárnyi csökkenést fog eredményezni a jelenlegi évhez képest. A 2013-as évhez viszonyítva, a nem-védelmi kiadások jelentős eltérést mutatnak a költségvetési tervezésben. Az atomenergia felhasználásának költségei, valamint a nemzetvédelmet érintő költségjavaslatok lényeges eltérést nem mutattak, de mégis a veteránok ellátásának és a katonai nyugdíjpénztárak forrásainak további emelkedése figyelhető meg, a 2013 decemberében elfogadott 2014-es költségvetésben is. A 2013-as pénzügyi évhez képest a veteránok kiadásai 12,3 milliárd dollárral, a nyugdíj-terhek pedig 18,2 milliárd dollárral növelték a nem védelmi kiadások terheit. Ezzel összességében 875,2 milliárd dollárt tartalmaz az idei pénzügyi év, amely 23 milliárd dolláros emelkedést jelent az előző pénzügyi évhez képest. Vagyis elmondható, hogy a veteránok ellátásainak összege, valamint a katonai nyugdíjpénztárak költségei, együttesen elérik a mintegy 235,4 milliárd dolláros szintet. Ez közel majdnem a fele a Védelmi Minisztérium alapköltségvetésének, valamint körülbelül háromszorosa a tengeren túli műveletek kiadásainak.

Összegzés

A 2013-as és a 2014-es pénzügyi év védelmi költségvetéseinek keretszámain is látszik, hogy annak ellenére, hogy megszorítások vannak életben az Egyesült Államokban, folyamatosan elodázódnak a költségvetés tényleges megvágásainak irányvonalai. Azonban a költségvetési káosz igazán negatívan, csakis az Egyesült Államok költségvetési tervezési folyamatait nehezíti meg, illetve azokat a katonai beszerzéseket és fejlesztéseket, amelyek többéves időtartamra vannak betervezve. A fejlesztési, beszerzési és működtetési költségek azonban megfelelően

---

¹⁰ The White House President Barack Obama, Presiden Obama Sends Congress his Fiscal Year 2014 Budget,

Forrás: <http://www.whitehouse.gov/blog/2013/04/10/president-obama-sends-congress-his-fiscal-year-2014-budget>

Megtekintve: 2014.02.10.

¹¹ Todd Harrison: Chaos and Uncertainty: The FY 2014 Defense Budget and Beyond, CSBA,

Forrás: <http://www.csbaonline.org/publications/2013/10/chaos-and-uncertainty-the-fy-14-defense-budget-and-beyond/>

Megtekintve: 2014.02.10.

alakmaszkodnak a DSG-ben¹² meghatározott irányelvekhez, mivel a fejlesztések legkisebb hányada jut csak a szárazföldi haderőnemre. Az Egyesült Államok stratégiai képességei továbbra is csak egy hadszíntérre korlátozódnak, miközben jelentős képességeket igyekeznek felmutatni a Csendes-óceán vizein. A „sequestration” folyamat tehát láthatóan kisebb hatással zajlik, mint ahogyan várható volt, ennek pénzügyi és gazdasági hatásai az Egyesült Államok GDP növekedésével, valamint az állami adósságplafon folyamatos felemelésével magyarázhatóak, ezért a folyamat hatása jelentősen csökkenni látszik. A helyzet kapcsán fontos rávilágítani, hogy egyik védelmi szervezet sem képes a saját költségeinek racionális csökkentésére. Ennek hátterében pedig az a folyamat áll, hogy az Egyesült Államok védelmi szervezeteinek, legyen szó akár haderőnemekről, vagy személyekről, vagy bármilyen intézményről és annak apparátusáról, mindnek megvan a saját intézményi érdekeltisége, hogy a költségvetési kereteit fenntartsa az előző évekhez képest. Vagyis a védelmi költségvetés trendjei továbbra is tartani fogják a megadott keretszámokat, annak függvényében, hogy melyik intézményi érdekcsoport tud a leginkább érvényesülni a DSG-ben lefektetett irányelvek mentén.

Felhasznált irodalom:

1. Matus János: A jövő árnyéka, Nemzetközi hatások biztonságunkra és jólétünkre, a pesti csoport, Budapest 2005. 34-38. p
2. Tálás Péter, a terrorfenyegetettségéről a számok tükrében, Nemzet és biztonság biztonságpolitikai szemle IV. évfolyam 7. szám, 83-92. p. 2011. szeptember, Kiadó: Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem
3. Balogh István, A Bush-doktrína és a „fekete hattyúk átka” Nemzet és biztonság biztonságpolitikai szemle IV. évfolyam 7. szám, 3-13. p. 2011. szeptember, Kiadó: Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem
4. Csiki Tamás, Molnár Ferenc, Varga Gergely, Stratégiai Védelmi Kutatóintézet Elemzések – 2008/9
Forrás: http://hhk.uni-nke.hu/downloads/kozpontok/svkk/Elemzesek/2012/SVKK_Elemzesek_2012_5.pdf Megtekintve: 2013.02.10.
5. Central for a New American Security, Vision Meets Reality: 2010 QDR and 2011 Defence Budget, 2010 February,

---

¹² A 2012-es Defence Strategic Guidance az a stratégiai dokumentum, amelyik lefektette az amerikai „ázsiai nyitást”. Ennek értelmében az Egyesült Államok elsődleges stratégiai prioritása a csendes-óceáni térség, amelynek értelmében a haderőnemek közti finanszírozás megváltozik, mivel háttérbe szorul a szárazföldi haderőnem. Ez a dokumentum tulajdonképpen a 2010-es Nemzeti Biztonsági Stratégia kiegészített dokumentuma. Congressional Research Service Assessing the January 2012 Defense Strategic Guidance (DSG)

Forrás: <http://www.fas.org/sfp/crs/natsec/R42146.pdf>
Letöltés ideje: 2013. 10.25.

- Forrás:http://www.cnas.org/files/documents/publications/2011DefenseBudget_Sharp_Feb2010_code904_policybrf_0.pdf Megtekintve: 2014.02.09.
6. Tálás Péter: A terrorizmus elleni küzdelem néhány dilemmájáról
Forrás:http://www.zmne.hu/kulso/mhtt/hadtudomany/2005/4/2005_4_33.html
Megtekintve:2014.02.09.
  7. Graham T. Allison, Making a Difference: Allison's Three Models of Foreign Policy Analysis
Forrás:http://www.academia.edu/592889/Making_a_Difference_Allisons_Three_Models_of_Foreign_Policy_Analysis Megtekintve:2014.02.10.
  8. Todd Harison: Analysis of the FY 2013 Defense Budget and Sequestration, CSBA, Forrás:<http://www.csbaonline.org/publications/2012/08/analysis-of-the-fy2013-defense-budget-and-sequestration/> Megtekintve:2014.02.10.
  9. Todd Harrison: Chaos and Uncertainty: The FY 2014 Defense Budget and Beyond, CSBA,
Forrás: <http://www.csbaonline.org/publications/2013/10/chaos-and-uncertainty-the-fy-14-defense-budget-and-beyond/>
Megtekintve: 2014.02.10.
  10. Bennett, John T.: US Army Chief on Sequester Rhetoric: I'm a 'Realist' Not an 'Alarmist'. Defense News,
Forrás:
<http://www.defensenews.com/article/20131107/DEFREG02/311070007/US-Army-Chief-Sequester-Rhetoric-m-Realist-Not-an-Alarmist->
Megtekintve: 2014.02.10.
  11. Capaccio, Tony: Pentagon Releases Report on Sequestration Cuts' Effects. Bloomberg.
Forrás: <http://www.bloomberg.com/news/2013-06-11/pentagon-releases-report-on-sequestration-cuts-effects.html> Megtekintve: 2014.02.10.
  12. Defense and the Sequester (The Opinion Pages - Editorial) The New York Times, Forrás:<http://www.nytimes.com/2013/02/25/opinion/defense-and-the-sequester.html> Megtekintve: 2014.02.10.
  13. Lawrence Korb Statement on SASC Hearing. Pentagon Choices
Forrás:<http://pentagonchoices.com/lawrence-korb-statement-on-sasc-hearing/>
Megtekintve: 2014.02.10.
  14. Dwyer, Devin; Bruce, Mary: Obama Signs Order to Begin Sequester Cuts After President, Congress Can't Reach Deal. ABC News.
Forrás:<http://abcnews.go.com/Politics/OTUS/obama-signs-order-begin-sequester-cuts-president-congress/story?id=18628023> Megtekintve: 2014.02.10.

A LELKI SEGÍTSÉGNYÚJTÁS JELENTŐSÉGE KATASZTRÓFÁK SORÁN

Absztrakt

Napjainkban egyre több veszélyforrásnak vagyunk kitéve, amelyek megjelenhetnek mindennapjainkban is. Ezekre ma már tudatosan kell, vagy kellene felkészülnie minden nemzetnek és társadalomnak. Az utóbbi évtizedekben az emberek nagy része már nemcsak a távolabbi országokból érkező tudósításokból értesülhet természeti és ipari katasztrófák, elemi csapások okozta károkról, tragédiákról, hanem saját maga is tapasztalhatja ezen események sokkoló hatásait. A jelentősebb hazai vagy külföldi káresemények, veszélyhelyzetek, ráirányították a figyelmet a katasztrófák megelőzésével, felszámolásával, a védekezés irányításával kapcsolatos feladatok fontosságára. A társadalmak fejlődésével, a védekezés tudatos megszervezésével folyamatosan bontakozott ki a háborús, a civilizációs ártalmak, illetve az elemi csapások káros hatásaival szembeni védekezés intézményesítésének igénye. A katasztrófák feldolgozása, pszichológiai-lélektani hatásai nem egyformán zajlanak le az emberekben. Elsődleges cél, a katasztrófa hatására kialakult lelki trauma enyhítése.

Katasztrófa bárhol is következik be, az mindenhol tragédia. Mióta emberiség létezik, mindig védekezünk ellene, hol kevesebb, hol nagyobb sikerrel. A katasztrófák jelenségeinek ismerete és az általános következtetések levonása számunkra elengedhetetlen.

Kulcsszavak: katasztrófa, tragédia, segítségnyújtás, társadalom, egyház, civil szervezet, gyülekezet

Abstract

Today, we are exposed to more and more risk factors that may appear in our everyday lives as well. These now have to be considered consciously or should be prepared for by every nation and society. In recent decades, the majority of people have not only been informed of natural and industrial disasters, calamities from the reports from faraway countries, but you may experience the effects of these shocking events yourselves. The major foreign or domestic incidents, emergencies, drew attention to the importance of disaster prevention, abolition, of the tasks related to the management of defense. Alongside with the development of societies and the conscious organization, the demand to institutionalize of protection manuevres against the harmful effects of wars or natural disasters has risen high. People handle and process disasters in a different way, and the psychological aftermaths are also different in them. The primary goal is to relieve the mental trauma caused by the disaster.

Disaster, wherever it occurs, is always a tragedy. Ever since mankind exists , we have always protected ourselves against it , sometimes less , sometimes more successfully. Knowing the disaster phenomena and drawing the general conclusions is essential for us.

Keywords: disaster, tragedy, assistance, society, church, civil organisation, denomination

Napjainkban a katasztrófától való félelem mindennapossá vált. A humanitárius segélyszervezetek különböző típusú segítségnyújtása mellett egyre fontosabb szerepet kap a lelkigondozói támogatás. A lelki segítségnyújtás katasztrófák során, szakszóval pszicho-szociális támogatás az egyik legfontosabb lehetőség a pszichés következmények megakadályozására. A pszicho-szociális segítségnyújtás módszereit és eszközeit vizsgálva meg lehet állapítani, hogy a módszerek változatossága lehetővé teszi, hogy minden helyzetben, egyéni és közösségi igényeknek megfelelően reagálni lehessen a katasztrófák által érintett lakosság szükségleteire. Az emberekben a kilátástalanság és kétségbeesés ellen működik az életösztön, tehát a beavatkozás, a segítségnyújtás és a lélek válságos állapotának kezelése (krízisintervenció) jó megoldás lehet. A különleges helyzet sajátos, speciális lelkigondozói eljárásokat kíván, mint például a kríziskezelés, vagy a traumás és poszt-traumás élethelyzetek kezelése.

A pszicho-szociális támogatás olyan támogató jellegű cselekvés, amely a katasztrófák idején és helyén, vagy a helyszíntől időben és térben elszakadva pszichikai jellegű segítséget ad az érintetteknek, hogy az eseményekkel kapcsolatos negatív pszichés hatásokat megfelelően tudják feldolgozni, és megtanuljanak a veszteségekkel élni.¹ Több esettanulmány is azt hangsúlyozza, hogy nagyon fontos a segítők kezdeményező szerepe, hiszen sok esetben a katasztrófát elszenvedett emberekben fel sem merül a segítségkérés lehetősége. Egyéni és csoportos elbeszélgetések, vagy éppen családi megbeszélések során az események átértékelése, a lehetőségek mérlegelése a fő témakör. Az itt végzett szociális munka lényege, hogy minél hamarabb mindenki képes legyen önállóan dönteni a sorsáról. A tartós stressz nyomán beszűkül a tudat, és csak a kudarcot képes érzékelni. A lelki kárt szenvedettek tudatában a múlt megszépül, a jövő pedig elérhetetlen távlatokba kerülhet. Nagy általánosságban el lehet mondani azt is, hogy még napjainkban is szokatlan, hogy érzelmi, lelki, illetve pszichológiai problémáinkat egy kívülálló személlyel osszuk meg. Ez a társadalom nagy része szerint a gyengeség jele, valamint azt jelzi, hogy az egyén nem képes megbirkózni az őt körülvevő helyzettel.

A lelki támogatók azok a személyek, akik a katasztrófa közvetlen helyén és idején, vagy attól elszakadva, a keletkezett stresszhelyzet feldolgozását, megértését, a lelki egyensúly helyreállítását és egészséges, racionális világnézet kialakítását

---

¹ Dr. Hornyacsek Júlia: A tömegkatasztrófák pszichés következményei, és az ellenük való védekezés lehetőségei, in: Bolyai Szemle 2010.XIX. évfolyam 4. sz. , ZMNE Budapest: 2010. pp. 5-30. ISSN: 1416-1443

segítik. Szerepük az, hogy munkájuk révén segítsenek az akut krízis felismerésében, oldásában, a mentés során jelentkező kóros pszichés jelenségek felismerésében és a negatív következmények kialakulásának megelőzésében.² A katasztrófa sújtotta területeken mindig pszichiáterek, pszichológusok, lelkészek és családsegítők csapata segíti a bajbajutottakat. A pszichiáter egy olyan orvos, aki fiziológiai alapon vizsgálja és kezeli az emberi viselkedés zavarait (psziché: lélek). A pszichológus általában bölcsész, aki az emberi viselkedés zavarait, a humán tudományok módszereivel vizsgálja és kezeli.

A pszichiáterek előnye és hátránya is abban van, hogy orvosok. Joguk van gyógyszerek felírására, így direkt módon tudnak hatni a mentális állapotra. Sajnos sok esetben ez problémákat is előidézhet, nevezetesen olyankor is előfordul gyógyszer alkalmazása, amikor az nem lenne indokolt. A két terület között azonban van átfedés, hiszen a pszichiáter is alkalmazza a pszichológia eszközeit. A pszichológus is kiegészítheti a munkáját a testi tünetek megfigyelésével, orvosi és természettudományos ismeretek felhasználásával. A pszichoterápia legfontosabb része az, hogy a kétségbeesett, reménység nélküli ember türelmet és törődést kap. A tanácsadó nem kényszeríti rá a páciensre véleményét, inkább csak irányítja a beszélgetést, hogy a bajbajutott mielőbb rátaláljon életének alapvető értékeire. A pszichoterápia hátránya viszont az, hogy hosszúra nyúlhat, és meglehetősen drága kezelési mód. Fontos szót ejteni a mentálhigiénés szakemberek munkájáról is. Ők a pozitív életérzéssel járó belső folyamatgyensúlyra az egyén terhelhetőségére, és az ebből következő viselkedésre koncentrálnak, ami kihat a társadalom működésére is. Így ez egyfajta pszichológiai prevenció, amely felhasználja a pszichológiai módszereket akár az intézményes rendszerből fakadó mentális zavarok kezelésére is. Ezek a módszerek segíthetnek az emberi élet nagy döntéseinél, hiszen egy-egy ilyen változás nagy stresszel is járhat. Gondoljunk itt az élet határhelyzeteire és állomásaira. A mentálhigiénia célja az, hogy könnyebben tudjuk venni az akadályokat, váltásokat, mindenféle lelki sérülés nélkül.

A lelkész és lelkigondozó munkája talán a mentálhigiénéhez mérhető leginkább, ám mégsem teljesen ugyanaz. Hatósági lelkész dolgozik például a Győr-Moson-Sopron Megyei Rendőr-főkapitányságon, hogy segítse a nyomozóknak a gyilkosságok okozta esetleges lelki traumák feldolgozását. A pszichológusok jelentős része ún. kognitív, vagyis viselkedést elemző szakirányt választja, nem keresi a lelki problémák igazi okát, ezért sok esetben csak a felszín gyógyítja. A lelkészek már azzal is foglalkoznak, mitől lett beteg a lélek, és hogy mi válthatta ki az adott reakciókat. A lelkészi munka alapja, tárgya és célja is lehet a segített ember vallásossága és hitre jutása is.

Egy koszovói jelentés alapján a lelkész egyben pszichológus is. Egy misszióban a tábori lelkész szerepe még fontosabb, mint otthon a laktanyában. Fontos a katonákkal való beszélgetés, hogy kiderüljön milyen kérdések foglalkoztatják őket. A családtól való távolság miatt a katonák sokkal érzékenyebbé

---

²<http://hkh.uni-nke.hu/downloads/kiadvanyok/mkk.uni-nke.hu/eloadasokpdf/3.csop/Kalo%20Zsuzsanna.pdf> 2014.02.08.

válhatnak, és így fogékonyabbak lehetnek a vallási kérdésekre is. Ez persze nem azt jelenti, hogy egy misszióban vallásosabb lenne a katona, mint odahaza, mégis tény, hogy a féléves külszolgálatok ideje alatt olyanok is keresik a tábori lelkészek társaságát, akik korábban sohasem.

A kormány előírja, hogy a honvédség biztosítson lelkipásztori gondozást mindenkinek, aki azt igényli. A lelkészi szolgálatot a Honvédelmi Minisztérium támogatja és tartja fenn. Akármennyire is változik meg a honvédség szerkezete a jövőben, jöhetnek új feladatok, új missziók, a katonák lelki szükségletei állandó igényként jelentkeznek. Ezek ápolására évszázadok óta a tábori lelkészek hívatottak, és méltán megérdemlik, hogy neveiket megbecsüléssel és tisztelettel emlegesse az utókor. Azon lelkészekét, akik korokon át a magyar nép fiaiból alakult hadseregben, magyarul vagy más nyelven, de töretlenül ápolták a katonák lelkében az istenfélelmet és hazaszeretetet.³

A lelkigondozás, civil foglalkozást is jelölhet, sajátos szakterület ez, hívő és nem hívő emberek számára is. Egy lelkigondozó speciális módon használja fel a pszichológia eszközeit, és más módon tud közelíteni a bajbajutottakhoz.

Az alap, természetesen, a hit és a vallás, amik mögött ott a szociokulturális, mentális és fiziológiai háttér, így ezek ismeretét a lelkigondozó a munkájában nem nélkülözheti. A hívő emberek magatartása, viselkedése és szokásai nagyban különböznek a materialista kultúrában élő emberektől. A materialista alapon álló kultúrában az emberek szíve és gondolkodásmódja zárt, intuitív képességük pedig nehezebben nyílik meg a természetfölöttire. Így ezek a személyek nem igénylik Isten természetfölötti beavatkozását. A lelkész számára a hívő emberekkel való kapcsolatában adott egy olyan eszköz, a hit, melynek célja, hogy a láthatatlan dolgok láthatóvá váljanak: hiszen a hívő, ezt szeretné elérni a hit gyakorlásával. Az embereknek bármilyen közegben is élnek, mindig szükségük van egy olyan emberre, aki meghallgatja őket. A lelkészi élet alapkövetelménye a türelem és a felebaráti szeretet. Egy ismert prédikátor Billy Graham szerint az amerikai elnököknek is szükségük van olyan emberekre, akik megértik őket, és akiknek feltehetik az élet legfontosabb kérdéseit. Billy Graham tanácsadó volt Harry Trumantól George W. Bushig, az elnökök hozzá fordultak, ha vigasztalásra és megerősítésre volt szükségük. A katasztrófák által sújtott területeken a szakemberek célja minden esetben a segítségnyújtás, de a lelkész által kínált segítségnyújtás rendelkezik egy plusz dologgal, mely segíti a remény kialakítását. A reménynek is két szintje van: az egyik a horizontális, vagy természetes, a másik a vertikális, vagy transzcendens. A katasztrófák idején a horizontális reménység számára megszűnik a realitás, így nincs valóságos alapja annak, hogy bizakodva, reménykedve nézzenek az emberek a jövőbe.⁴ A hívő ember a reménytelenségek ellenére is tud bízni, mert felnéz Istenre, aki meg tudja változtatni a körülményeket. Egy ilyen korban, amikor rengeteg katasztrófa történik, amikor sok ember elveszíti a perspektíváját és semmilyen

---

³ Horváth László: A tábori lelkészet intézményes megjelenése.

Hadmérnök.2009.IV.évfolyam.3. sz.

⁴ Szlazzsánszky Ferenc: A Szent Szellem hatalmával, Új Exodus, XX.évf.1. sz.

pozitív körülményt nem fedez fel a környezetében, amiből sorsában pozitív változás állhatna be, különös jelentőséggel bír ez a természetfölötti reménység. Ma már az is nagy eredménynek számít, ha az emberek bármilyen módon tudnak reménykedni. A Biblia kifejezetten pozitívan értékeli a reménység minden formáját. A keresztény reménység nemcsak vízszintes, hanem függőleges irányban is halad. Ha a reménységnek a kezét kinyújtod, ma is jön a válasz a mennyből, megfogja a kezedet, és kiragad téged a nyomorúságból, a bajból.⁵

A veszélyhelyzetek pszichés hatásai

A veszélyhelyzetek, katasztrófák általános vonása a nagymértékű pusztítás, ami jelentős veszteséget okoz. Többnyire váratlanul következnek be, s így még inkább erősítik a kiszolgáltatottság és védtelenség érzését. A katasztrófák átélését, illetve annak közvetett információk alapján való tudomásulvételét frusztrációs helyzetnek tekinthetjük. A stressz szervezetünk természetes működése és a stresszt kiváltó tényezők sajnos életünk velejárói. A katasztrófák által átélt stressz-hatás jelentősen eltér a mindennapi élet kellemetlenségeitől, ezért is nyújt nagy testi-lelki megterhelést mind a mentésben résztvevő, mind a mentett számára. A katasztrófákkal járó pánik az esemény törvényszerű velejárója, akkor is fellép, működik és hat, ha nem törődünk vele. Nem kétséges, hogy a tömegpánik olyan sajátos közösségi magatartásforma, ami nagymértékben rontja, sőt akadályozza a menekülést, és egyben jelentősen nehezíti a mentést végzők munkáját is. A pánik megelőzésében szerepet játszik a gyors áttekintőképesség, a helyzet felismerése. Ha a veszély előre jelzett, akkor általában a katasztrófát megelőző szakaszban jelen van a lakosság körében a veszélytől való túlzott félelem. A félelem a szervezet védekezése szempontjából nagyon lényeges érzelmi állapot, mivel a veszély elkerülésére késztet, ösztönös, túlélő reakciókat indíthat be.

Megfigyelhető, hogy a katasztrófa bekövetkezése után sokszerűen érintheti az egyént, a kilátástalanság érzete ragadhatja el, a lecsengő hatása pedig beépül az érintettek élményvilágába és személyiségébe. Így tartós szorongást, fóbiákat alakíthat ki, míg a sikeres megbirkózás tapasztalata új, tartós készségeket is létrehozhat.

A lakosság tájékoztatásának nemcsak a veszélyeztetett lakosságra, hanem a veszélyhelyzettel kapcsolatba kerülőkre is ki kell terjednie. A válságkommunikáció az a folyamat, melynek keretében a válság elhárítását szolgáló hírek, üzenetek, információk továbbítása történik, nélkülözhetetlen a hatékony válságkezeléshez. A kríziskommunikáció célja, hogy a célközönség és a közvélemény a lehető legpontosabb képet kapja az eseményről, s ezzel megakadályozzák a hírtorzulást, a rémhír kialakulását és terjedését. Válsághelyzetben tilos hallgatni.

A veszélyhelyzet felszámolásának érdekében szükséges együttműködnie a katasztrófák elleni védekezésben érintett állami és önkormányzati szervezeteknek.

---

⁵ Németh Sándor: Reménység. Vidám vasárnap könyvek, Budapest, 2003.

Gyakorlati veszélyhelyzet-kezelés során pedig a közreműködő és együttműködő szervezeteknek – beleértve a civil és karitatív szerveződéseket – csökkenteniük kell a katasztrófákból fakadó károk mértékét. Korunk kihívása a katasztrófák minél hatékonyabb védelmi rendszerének kifejlesztése. Ezekre a szervezetekre a hivatásos és állami szervek mellett egyre nagyobb szükség van.

Erre jó példa volt a Bill Clinton javaslatára alapított Bizottság, melyet Franciaországban alapítottak a G7-es csúcstalálkozón. A Bizottság prioritásai közé tartozik a természeti katasztrófák miatt eltűnt személyek felkutatása. A nemzetközi és hazai szervezetek célja minden esetben a jótékony segítségnyújtás. A civil szféra pedig olyan állampolgári kezdeményezések és mozgalmak együttese, melyek nem profitorientáltak. A humanitárius segítő központok átfogóan és hosszú távon, a „mindent egy helyen” elv alapján, szolgáltatások széles körét biztosítva kívánják segíteni a katasztrófa által közvetlenül érintetteket. Egy ilyen központ a katasztrófa valamennyi érintettje, így a túlélők és mások számára is, a tájékoztatás és segítségnyújtás helye. A segítő központokban összegyűjtött adatok alapján olyan támogató hálózatokat hoz létre a Vöröskereszt Nemzetközi Szövetsége, amelyek megkönnyítik a katasztrófa által érintettek egymás közötti kapcsolattartását.

A Vöröskereszt Nemzetközi Szövetség programja alapján, a katasztrófa-esemény bekövetkezése után minél hamarabb ki kell jelölni egy segítőt a katasztrófát átélt családok mellé, így a legkritikusabb időszakban a segítő már mellettük áll és támogató szolgálatot lát el. A civil szervek nagy szerepet vállalnak a kapcsolatfelvételek megkönnyítésében is. Folyamatosan figyelik és bővítik az adatbázisukat, hogy minél több információt tudjanak elmondani az eltűntekről szeretteiknek.

A telefonos segélyvonalak másik fontos szerepe a telefonos lelki-segítségnyújtás azok számára, akik arra vágnak, hogy valaki meghallgassa őket. Közvetlen a katasztrófa bekövetkezése után biztosítani kell a kapcsolattartást a szétszakadt családok között, lehetőséget kell adni, hogy elküldhessék „életben vagyok” üzeneteiket. A fejlett országokban, mint például az Egyesült Államokban, rendszeres a kapcsolattartás a katasztrófát átélt családokkal, személyekkel. A mai napig működnek az ingyenesen hívható segélyvonalak a Katrina hurrikán pusztítása óta, hogy segítsenek feldolgozni az átélt borzalmakat.

Számos ország a biztonság tekintetében a terrorizmust és a tömegpusztító fegyverek terjedésének megakadályozását jelölte meg prioritásként, ugyanakkor megfélemedtek egy "ősi barátról és ellenségről": a természetről és a természeti katasztrófákról. Ezeknek az országoknak nyitotta fel a szemét a Katrina hurrikán. Bebizonyosodott, hogy a világ legfejlettebb országa, az Amerikai Egyesült Államok sem mindig képes hatékonyan megvédeni a lakosait, anyagi értékeit még egy előre jelzett katasztrófától sem. Elgondolható, hogy mi történik az előre nem jelezhetővel, és a fejletlenebb országokkal.⁶ Hatékony módszernek bizonyul

---

⁶ Hornyacsék Júlia - Veres Viktória: *Katasztrófák, sebezhetőség, biztonság*, Hadtudomány XVII. évfolyam 2007/3. sz. Budapest: 2007. pp. 101-113. ISSN: 1215-4121

például a Kolumbiai Vöröskereszt és civil szervezeteik munkája, ahol egy rádiócsatornán folyamatosan közlik a katasztrófákkal kapcsolatos teendőket, segítenek felkészülni lelkileg is, ha esetleg tragédia következne be a térségükben.

A humanitárius segítőközpontok rendszerint már a túlélők számára alkotnak segítő csoportokat, melyeknek lényege egymás támogatása. A koszovói tapasztalatok egyértelműen rávilágítottak a beszélgetés fontosságára, hogy sokszor egy csoportos foglalkozás keretén belül bátrabban merték elmondani problémájukat az érintettek. A humanitárius válaszadás Vöröskereszt által kiépített egyik érdekes programja a CABAC, amely a „Fegyveres konfliktusok által veszélyeztetett gyermekek” programja. Itt a tanárok önkéntes segítőként vesznek részt a programban. Az ő feladatuk, hogy segítsenek feldolgozni az érintett gyermekeknek a háború borzalmaikat. A sri-Lanka-i cunami után a Magyar Baptista Szeretetszolgálat munkatársainak köszönhetően sok helyen épültek Help-falvak is. A Help-falu azzal a szándékkal épült, hogy támogassa az árván maradt gyerekeket.⁷

A történelem során, a legnagyobb veszélyek idején mindig ott voltak az egyházak, hogy segítő kezet nyújtsanak a bajbajutott embereknek. Azok a közösségek, akiknek a szerveződése, az élete a hitre épült, könnyebben birkóztak meg a veszélyekkel is, könnyebben viselték a megpróbáltatásokat. Az elmúlt időszak nagyjelentőségű veszélyhelyzeteinek felszámolása, és az újjáépítés kapcsán, találkozhattunk az egyházak, hitközösségek karitatív munkájával, meggyőződhetünk az egyház mozgósító erejéről.⁸

Kutatások alátámasztják, hogy a társadalom többsége hasznosnak tartja és elvárja azt, hogy az egyházak is beleszóljanak a társadalom életébe, dolgaiba és szabadon képviselhessék véleményüket. A magyarországi egyházak, felekezetek, vallási közösségek a társadalom kiemelkedő fontosságú, értékhordozó és közösségteremtő tényezői. A hitélet körébe tartozó munkálkodásuk mellett kulturális, nevelési-oktatási, szociális-egészségügyi tevékenységükkel és a nemzeti tudat ápolásával is jelentős szerepet töltenek be országuk életében.

A társadalom számára is nélkülözhetetlenek a katasztrófák kármentesítésénél résztvevő különböző egyházi karitatív szervezetek, szociális munkások, illetve a drog- és alkohol-prevencióban résztvevő koordinátorok, akik a társadalom periferiáján élők segítésére szakosodtak. A személyes odafigyelés, a közösség építő ereje, a tapintatos és személyes tanácsadás, a szociális gondoskodás alappillérei az egyházi-gyülekezeti tevékenységeknek.

---

⁷ Zsáka Róbert: A 2004.évi Sri Lankai katasztrófa tanulsága a veszélyhelyzet-kezelés szempontjából. ZMNE, Budapest,2011.

⁸ Petró-Tibor-Dr. Hornyacsek Júlia: Az egyházak, mint társadalmi szervezetek lehetséges helye és szerepe az árvízi védekezésben. Műszaki Katonai Közlöny, XXII. évfolyam, 2012. 2. szám, Budapest, Nemzeti Közszolgálati Egyetem Hadtudományi és Honvédtisztképző Kar, Magyar Hadtudományi Társaság Műszaki Szakosztály, 2012. szeptember, Budapest, 124-139. oldal ISSN 2063-4986

Ma a gazdasági válság hatására az anyagi kilátástalanság, munkanélküliség kérdésköre is felerősödik, így a lelki segítségnyújtás e krízishelyzetekben is elkerülhetetlen. A Hit gyülekezetével együttműködő Operation Blessing nemzetközi segélyszervezet, amelynek székhelye az Amerikai Egyesült Államokban található, a föld összes kontinensén tevékenykedik. Nemcsak az anyagi körülményeken segít adományokon, jótékonyági rendezvényeken keresztül, valamint az emberek mindennapi megélhetéséhez szükséges munkahelyek megteremtésében, hanem a katasztrófa sújtotta területeken, lokálisan nyújt orvosi ellátást, pszichológiai traumakezelést, az árvák elhelyeztetését koordinálja, és innovatív megoldásokat alkalmaz a nehéz sorsú emberek életében, jó példa erre Haiti esete is. A földrengés pusztította szigeten a lakosság 80 %-a él a létminimum alatt, 60 %-a iszik szennyezett vizet, több mint 400.000 gyermek vált árvává, akiknek mind szükségük van az embertársaik, a segélyszervezetek és az egyházak segítségére. Az Operation Blessing helyi klinikákat hozott létre, hogy folyamatosan megfelelő segítséget tudjon adni a szükségben lévőknek. Ugyanakkor a lelki segélynyújtáshoz hozzátartozik, hogy az emberek megélhetésének biztosítása, élelmezése (tisztá vízellátás), az árvák családokhoz kerülése reményt ad a katasztrófa következtében kialakult lelki válságból való kikerülésre is.

A társadalom szerint az egyház feladata továbbra is a folyamatos „érzékenység” megtartása a kemény földi élettel szemben. Cél, a szociális érzékenységre való nevelés lenne, hogy már az ifjakat is olyan szellemben nevelhessük, hogy merjenek ezeken a területeken munkálkodni, válasszák hivatásukként a segítségnyújtás formáit, még ha napjainkban nem ezek a „szakmák” a legmegfizettebbek. Ez pedig hit nélkül a tapasztalatok szerint nem megy. A szeretet adásának, gyakorlásának az egyén, a család, és a társadalom részéről is óriási szerepe van. Szükséges képviselni azt az értékrendet, hogy az emberi élet értéke megelőz minden hasznot, karriert és értéket, hiszen minden élet ajándék. Az embernek van a legnagyobb értéke és ezért mindent meg kell tenni, hogy óvjuk és védjük azt.

Felhasznált irodalom

1. Albert - Farkas-Leveleki: Szociológia, Möbius Print, Nyíregyháza,2001.
2. Kónya István: Kálvinizmus és társadalomelmélet. Akadémiai Kiadó, Budapest,1979.
3. Kósa László: Művelődés, Egyház, Társadalom. Akadémiai Kiadó, Budapest,2011.
4. Károli Gáspár: Szent Biblia. Magyar Bibliatársulat, Bp.2005.
5. Magyar tudománytár – Társadalom, politika, jogrend. Szerk.: Kulcsár Kálmán, Bayer József. MTA Társadalomkutató Központ, Kossuth Kiadó. 2003.
6. Magyar Nagylexikon. 11. kötet. Magyar Nagylexikon Kiadó, 2000.
7. Nancy Gibbs, Michael Duffy: A lelkész és az elnökök. Új Spirit Könyvek, Budapest,2008.
8. Ronald J. Comer: A lélek betegségei. Osiris Kiadó, Budapest, 2000.
9. Valuch Tibor: Magyarország társadalomtörténete a XX. század második felében. Osiris Kiadó, 2001.

MARSAI VIKTOR TÖRTÉNÉSZ, NKE OKTATÓ

TÁVOLI ÖSVÉNYEKEN – RECENZIO

BESENYŐ JÁNOS: MAGYAR BÉKEFENNTARTÓK AFRIKÁBAN CÍMŰ KÖTETÉRŐL

Besenyő János legújabb kötetében nem tesz mást, mint folytatja azt a közel egy évtizede elkezdett munkáját – hivatását? –, hogy nem törődve – sőt sokszor dacolva – az uralkodó áramlatokkal, feltárja és értelmezi az afrikai kontinens biztonsági kihívásait, a Magyar Honvédség és Afrika viszonyát, ebben a viharos kapcsolatban rejlő potenciálokat és kihívásokat. A nyugat-szaharai konfliktus után a szerző most tágabb kontextusban, az egész kontinens viszonylatában kezdett kutatómunkába annak feltérképezésére, hogy a Magyar Honvédség, rendőrség és a különféle belügyi szervek személyi állománya (lásd namíbiai misszió 412. o.) milyen békeműveletekben vett részt több ezer kilométerre hazájától a távoli Afrikában. A több éves vizsgálódás során Besenyő harminc interjút gyűjtött össze a különféle ENSZ-, EU- és AU-műveleteket megjárta szakemberektől, és a kötet ezeknek a szerkesztett változatát adja közre.

Megdöbbenő és zavarba ejtő a történeteknek az a gazdagság, amely a jól vezetett interjúk során bontakozik ki az olvasó előtt. A felkészülés nehézségeitől kezdve a családdal való kapcsolattartáson keresztül a művelési területen való feladatellátás napi rutinjáig nincs olyan terület, amely ne kerülne elő a közel ötszáz oldalas kötetben. Érdekes az is, ennyi idő távlatából az egyes interjúalanyok hogyan emlékeznek vissza az eseményekre. Sokan igyekeznek tágabb perspektívába helyezni tevékenységüket, a misszió küldetését, elért eredményeit, míg másoktól inkább a napi ügymenetről, a mindennapi élet nehézségeiről (betegségek, helyi

fauna jelentette kihívások, család távolléte), az emberi kapcsolatok bonyolult és mégis üdítő voltáról, kultúrák és civilizációk találkozásáról hallhatunk. A könyv egyik kétségtelen erőssége, hogy a történeteken keresztül rendkívüli – és mégis általános – emberi történetekkel találkozhatunk: olyan professzionális szakemberek missziós tevékenységével, akik fiatal tisztként kerültek kiküldetésre, és azóta szinte kivétel nélkül komoly karriert futottak be (a Nemzeti Közszolgálati Egyetem dékánja vagy épp a Nemzetbiztonsági Szakszolgálat főigazgatója, de legalábbis elismert főtiszt vált belőlük), vagy épp szakmájuk csúcán álltak (mint a MINURSO parancsnoki posztját betöltő Száraz György vezérőrnagy). Néhányuk azóta, hogy elhagyta a kontinenst, csaknem két évtizedet szolgált az MH kötelékein belül. Mégis, ahogy Dr. Tamás Béla mk. ezredes története jól szemlélteti, életük egy meghatározó szakaszát – és misszióját – szolgálták le a fekete földrészen, amely nem csupán az egész pályájukat meghatározó tapasztalattal látta el őket, de azzal is járt, hogy lényük egy darabja ott maradt mögöttük egy-egy afrikai „sírkőbe” zárva (41.o.). Az interjúkat olvasva kitűnik, hogy szinte mind megkapták a nagy elődjük, a Széchenyi Zsigmond által emlegetett *Afrika-vírust*: azt a különös beállítódást, ami a kétségtelen nehézségek, sőt életveszélyes kalandok és gyakran tarthatatlan életkörülmények ellenére is a kontinens felé vonzza azokat, akik egyszer már betették oda a lábukat.

Pedig nem csupán a misszióban eltöltött idő, de gyakran már maga a kiutazás sem ment zökkenőmentesen. Mivel hazánk a legtöbb esetben csak egy-két katonát ajánlott fel a műveletekhez, a résztvevők gyakran polgári járatokkal tették meg az út nagy részét, ahol a közel száz kilogrammnyi felszerelés nem fért bele a súlykeretbe (69., 88., 153.o.), nem beszélve azokról az esetekről, amikor a poggyász – a többszöri átszállásoknak és az afrikai repterek személyzetének köszönhetően – csak több napos késéssel érkezett meg a tulajdonoshoz. Arról is keresetlen őszinteséggel értesülhetünk, hogy a kiutazók felkészítése meglehetősen vegyes színvonalon ment végbe. Az MH védelmére legyen mondva, hogy ez a legtöbb esetben nem a Honvédségen, hanem a missziós körülményeken múlt, amelyekre a többi küldő ország is inkább csak a helyszínen tudta felkészíteni katonáit – lévén, hogy a kiutazás pillanatában gyakran még azt sem lehetett tudni, az egyes afrikai szereplők pontosan mit is várnak el a kikerkező békefenntartóktól. Mindezek ellenére a magyar szakemberek szinte kivétel nélkül megállták a helyüket: a kötetben csak elvétve találkozhatunk olyan történetekkel, hogy a hazai békefenntartók szégyent hoztak volna az egyenruhájuk becsületére, és ezek sem voltak kirívó esetek – bár az ORFK ezt szigorúbban ítélte meg (144-145.o.). A kötet lerombolja azt a közkeletű tézist is, miszerint a magyar katonák és rendőrök nem beszélnek megfelelő szinten idegen nyelveken. Bár ezen a területen nyilván van még hová fejlődünk, a kötetben elmesélt – már-már horrorisztikus – esetek más európai nemzetek nyelvi kompetenciáinak hiányáról (143.o.), illetve a namíbiai történet a német békefenntartók elképedéséről, hogy a kiküldött 13 magyar 13 különféle nyelven beszél (418.o.), azt igazolják, hogy korántsem mi vagyunk a legreménytelenebbek ezen a téren.

Besenyő munkája azonban nem csupán tanulságos olvasmány, de fontos kézikönyv is a jövő afrikai békefenntartói számára. Például az EUFOR Chad

logisztikai háttérének bemutatása (404-405.o.) önmagában felér egy tanulmánnyal, de ugyanez mondható el számos más fejezetről is. A szöveg erejét jelzi, hogy rendkívül közel hozza az egyes művelési területeket, amelyekről rengeteg praktikus információ tudható meg az egészségügy, az élelmezés, a helyi szokások, az aknák viselkedésének vagy épp a földutakon való vezetés kihívásainak vonatkozásában. Márpedig ezek nem feltétlenül ország-specifikus ismeretek, hanem a kontinens jelentős részén alkalmazható, gyakran a túlélést jelentő gyakorlati útmutatások.

Az interjúk jelentőségét növeli, hogy számos olyan dolog is előkerül bennük, amelyeket hivatalos fórumokon – különféle okok miatt – nem nagyon lehet megtalálni. Érhető okokból például nem lehetett hallani arról, hogy az EUTM Somalia ugandai táborában lázadás tört ki a somálik között, amelyet az ugandai katonák könyörtelenül levertek, és bár Horváth Csaba Zsolt százados tartózkodó e kérdésben, jelen sorok írójának a körülmények ismeretében (elhúzódó gépfegyver- és géppuskatűz hangja) szemernyi kételye sincs afelől, mi történt a hivatalosan Kampalába visszaküldött húsznál is több somálival... (446-447.o.). De ugyancsak tanulságos az a történet, amelyet Varsányi Zsolt rendőr ezredes mesél el a namíbiai misszió kapcsán, nevezetesen, hogy a helyi lakosok gyakran szándékosan az ENSZ járművei elé lökték a gyerekeiket, mert cserébe a világszervezet tetemes kártérítést fizetett nekik (415.o.). Márpedig a napi megélhetési gondokkal küzdő, sokgyermekes családok számára az egyik poronty „feláldozásával” nyert összeg nem csupán a biztos túlélést, de a többi gyerek felneveléséhez szükséges háttérrel is garantálta. (Nem véletlen, hogy ez a gyakorlat különféle formákban – például a szélsőséges iszlamista csoportnak vagy portyázó haduraknak fizetség fejében átadott gyerekek képében – a kontinens számos pontján megfigyelhető, és évszázados hagyományokra vezethető vissza). Így a kötetből Afrika gazdagsága és kulturális értékei mellett a földrész árnyoldalai is visszaköszönek.

A szerzőt dicséri, hogy a kötet elején egy összefoglaló tanulmányban röviden bemutatja a fontosabb magyar részvételű afrikai műveleteket, illetve a kötet végén egy több száz nevet tartalmazó listát közöl a missziókban részt vett honfitársainkról. Besenyő arról is gondoskodik, hogy a téma iránt érdeklődők további útmutatást kapjanak: a könyv végén egy bibliográfiát közöl az egyes műveletekhez kapcsolható fontosabb forrásokkal és szakirodalommal.

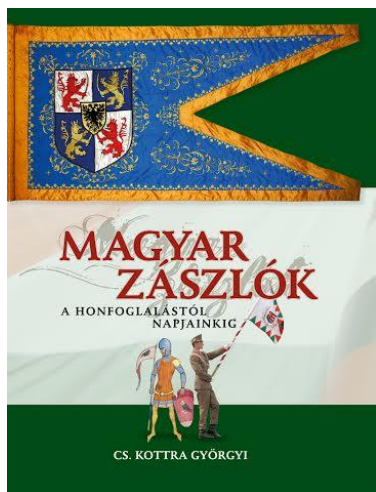
Tartalmi szempontból csak néhány apróbb kritikai észrevétel merül fel a munkával kapcsolatban. A kötet bevezető fejezete túl tömör, lényegében csak röviden tartalmazza az egyes missziók mandátumát, fontosabb sarokköveit. Ezt talán érdemes lett volna kicsit kibővíteni, jobban kontextusba helyezni és elemezni/értelmezni. Azt is érdemes lett volna megvalósítani, hogy az egyes, tematikusan összekapcsolódó interjúk (pl. Nyugat-Szahara, Angola) elé kerüljenek beillesztésre az egyes, a missziókat bemutató ismertetőik. Ne feledjük, egy 488 oldalas, szó szerint is súlyos munkával van dolgunk, és az olvasó nem biztos, hogy négyszáz oldal után emlékszik, mit is keresnek magyar katonák az EUFOR Libyában – illetve, hogy veszi a fáradságot, hogy visszalapozzon az első oldalakra. Kisebbségi tartalmi pontosítás, hogy az EUFOR Libyát véleményem szerint nem tekinthetjük megvalósult műveletnek, mivel csak a művelési parancsnokság

felállítására került sor, az OPLAN-ben meghatározott műveletek – ahogy később a kötetből is kiderül – sosem kerültek kivitelezésre.

Mindezek túlmenően Besenyő gazdag és szemléletes képanyaggal ellátott, igényes kivitelű könyve egyértelműen a hazai Afrika-kutatás egyik mérföldkövének tekinthető. A kötet értékét növeli, hogy mivel egy értékes forrásgyűjteményről van szó, az akár hosszú évtizedek múlva is nagy haszonnal forgatható. Ugyanakkor a katonai terminológiát feloldó, közérthető jegyzetekkel ellátott munka nem csupán a szűkebb szakma, de olvasmányos stílusa miatt az átlagember számára is érthető és érdekfeszítő olvasmány.

RECENZÍÓ A „MAGYAR ZÁSZLÓK A HONFOGLALÁSTÓL NAPJAINKIG” CÍMŰ KÖNYVRŐL

Egy katona számára a zászlók sokkal többet jelentenek és mondanak, mint egy „átlagos” polgár számára, ennek ellenére sok katona sem ismeri ezeknek a történelmét, használatának módját. Ezen segít Cs. Kottra Györgyi muzeológus, a heraldika magyarországi jeles képviselőjének könyve, amit a Kossuth Kiadó és a Hadtörténeti Intézet és Múzeum jelentetett meg.

A rendkívül igényesen összeállított könyvben nyomon követhetjük a zászlók kialakulását, fejlődését a magyar történelem vérzivataros időszakában. Már a Gesta Hungarorum is említi, hogy a honfoglaló magyar törzseknek zászlói voltak, bár ezekről

képi ábrázolás nem maradt fenn, így a tudósok a mai napig nem tudják eldönteni, hogy azon turulmadár, vagy csak az Árpád-ház sávjai voltak, esetleg más. Az biztos, hogy a kezdeti időkben a zászlócsúcán található jelvény jelképezte az adott törzsszövetség összetartozását és nem a zászlók, ahova a jelvények csak később kerültek le. A zászlók kiemelt – nem csak katonai, de politikai szinten is! – szerepét jól jelzi, hogy államalapító I. István királyunk nem csak koronát, de zászlós lándzsát (Lancea Regis) is kapott, amely a királyi hatalmat szimbolizálta. A különböző háborúkban a zászlóknak nem csak jelképi, de lélektani jelentőséget is tulajdonítottak. Amíg a zászló fent lobogott, addig a katonáknak is küzdenie kellett, csak annak elbukásakor menthették a saját életüket. Az akkori közfelfogás szerint a magyar király zászlaja jelképezte az országot és annak elvesztése komoly csapást jelentett a regnáló hatalomra is. Ez történt 1167-ben, amikor a Bizánci Birodalom ellen vívott csatában a magyar sereg elveszítette a királyi zászlót. A zászlóknak a 12. századra egyfajta „divatja” alakult ki, ahol már nem csak a királynak és a főuraknak, de szinte mindenkinek (papok, városok, céhek, sőt még az örömlányok is) van zászlója. A szerző szerint Magyarországon ezt az időszakot tekinthetjük a „zászlókultúra és zászlókultusz aranykorának.”¹ Ekkor alakulnak ki az állami, lovagi címerek és feltűnnek a később nemzetivé váló színek is. Így alakul ki III. Béla idejében a kereszties címer, amelyben a kereszt szabadon lebegett, és alá a hármás halom csak jóval később került. A zászlókat és a címereket ekkor együttesen használják. A szerző bemutatja az Árpád-ház, az Anjou-ház, Luxemburgi Zsigmond,

---

¹ Cs. Kottra Györgyi: Magyar zászlók, p. 17.

a Habsburg, a Hunyadi és a Jagelló család magyar uralkodóinak zászlóit. Ugyanakkor nem csak az uralkodókra fókuszál, ismerteti a főurak, városok zászlait, sőt még a Dózsa féle keresztesek zászlóhasználati szokásait is.

A következő fejezetben – Pro Patria – az ország függetlenségének elvesztésétől (1526) követi nyomon a zászlók sorsát a szerző. Ebben az időszakban a lőfegyverek elterjedése miatt a zászlók még inkább betöltenek egyfajta csapatirányító és jelző rendszert, valamint ekkor alakult ki a zászlószög beverésének szertartása. Ekkor egy-egy katonai vállalkozásra alakultak még meg a csapatok, nem pedig hosszabb távra. A csapathoz bekerült katonák a zászlót egy templom oltárára helyezték, majd mindegyikük egy szöveget vert a zászlóba, egyfajta esküként odaszegezve a maga sorsát is a zászlóhoz. Ez mára már átalakult, hiszen csak egy-egy ünnepélyes alkalomkor kerül bele zászlószög a zászlórúdba, amit legtöbbször nem is a katonák szegeznek fel. Ebben az időszakban (1557) jelentek meg először a mostani nemzeti zászlónk színei, igaz akkor még nem zászlón. Ebben a fejezetben ismerhetjük meg az uralkodói (birodalmi), a királyi Magyarország, Erdély és a Rákóczi-szabadságharc zászlait, azok elkészítését, formáját és használatát.

A következő fejezetben – A sas szárnya alatt – a törökellenes küzdelmek és a kuruc harcok lezárulása utáni, az egységesen Habsburg vezetés alá kerülő Magyarország sorsát követhetjük nyomon. Ekkor a hadsereg egyre inkább egységesül, intézményesedik, és ez már kihat a zászlókra is. Ekkor kerül törvénybe (1723), hogy a magyar ezredek zászlóiban a császári sas mellére a magyar címet kell helyezni. Nem egészen húsz év múlva (1743) az Udvari Haditanács már rendeletben szabályozta a zászlók készítésének (szín, méret, forma, stb.) és használatának rendjét. Ez a rendelet azonban csak 2 évig élt, és 1745-től az új-régi színeket és a birodalmi sast használták az alakulatok zászlóin. Ezek a zászlók továbbtartottak, majdnem 40 évig használták, és csak 1781-ben cserélték le őket egy új típusú címeres változatra (1781 M zászló). Ebben az időszakban a gyalogságnál a zászlók csapatirányító szerepe egyre inkább csökken, de a huszároknál továbbra is fontos szerepet töltött be a zászló. Mivel egységesedtek a zászlók, azok megkülönböztetésére kitalálták a zászlószalagokat, amelyek az alakulat történelmét hordozzák magukon. A zászlószalagok szorosán kötődnek az akkoriban kialakult zászlószenteléshez, ami a mai napig is fontos szerepet tölt be az adott alakulat életében. A napóleoni háborúk idején újabb zászlórendeleteket (1804, 1806) adtak ki, amelynek következtében a hadsereg zászlói tovább egységesültek, a számuk pedig jelentősen lecsökkent. Ekkor jelenik meg a „kitüntető zászló”, amit csak a katonai vezetés, vagy bizonyítottan katonai cselekményért államfői rangú személy vagy közösség adományozhatott. A fejezetben a zászlók további változásait is nyomon követhetjük, míg Ferenc József idejében eljutott oda a hadsereg, hogy a zászlóaljoknak már nem, csak az ezredeknek volt zászlaja, illetve 1868-ban a lovasságnál megszüntették a zászlóhasználatot. Ebben a fejezetben ismerhetjük meg az osztrák-magyar hadiflotta zászlóit is.

A negyedik – Éljen a Honvéd – fejezetben az 1848-as szabadságharc és forradalom zászlóit, azok szerepét majd utóéletét követhetjük nyomon. Ekkor már mindegyik zászló nemzeti színű volt, de a Honvédség fegyverzetéhez hasonlóan a

zászlók is igen változatos képet mutattak. Például ebben a fejezetben mutatja be a szerző a magyar zászlótörténelem egyedülálló darabját, a Torda vármegyei nemzetőrök zászlaját, amelybe a két zászlólap közé a Radnai Madonnát ábrázoló szentképet és egy aláírásukkal hitelesített levélkét helyeztek az alakulat katonái. Ezzel a fajta megemlékezéssel, illetve a megszentelt védő tárgy elrejtése bármilyen zászlóban – ezen eseten kívül – teljesen ismeretlen hazánkban. Bár a Honvédség vezetői igyekeztek egységesíteni a zászlókat, ez csak részben sikerült, bár az Országos Honvédelmi Bizottság felügyelete alatt lévő zászlókészítő műhelyek szinte minden egység számára készítettek egységes zászlót. Ebben a fejezetben láthatjuk a kiegyezés után létrejövő Magyar Honvédség zászlóit, nyomon követhetjük azok szabályozását, alkalmazását, a katonai életben, ceremóniákon betöltött szerepüket. Az utolsó – ötödik – fejezetben a huszadik század magyar zászlóival ismerkedhetünk meg, amelyeket az I., majd a II. világháborúban, illetve a rövid idejű Tanácsköztársaság idején használtak a katonák. Ebben a fejezetben mutatja be a szerző az I. világháború után százzalra létrejövő különböző bajtársi egyesületeket, amelyek egyfajta zászlókészítési örületbe kergették egymást, és különböző formájú, színű, anyagú – már-már giccses – zászlókat készítettek. Később még tovább mentek, mert 1929-ben még egy „zászlótiszteleti” törvényt is életbe léptettek. Ebben a fejezetben kaptak helyet az 1945-56 közötti időszak zászlói is. Itt tudjuk meg, hogy az egyszer a Szovjetunió által visszaadott 1848-as zászlókat 1945-ben ismét elhurcolták, mint háborús trófeát és csak 1948-ban adták vissza a szabadságharc 100 éves évfordulójára. Az átadásba azonban elrejtettek egy apró fricskát, ugyanis a zászlókat nem március 15-én, hanem április 4-én adták csak át a magyar hatóságoknak. Az 1956-os események utáni időszakról, valamint a rendszerváltás utáni időszakról már kevesebb információt tudhatunk meg, de mégis elégedetten dőlhetünk hátra a könyv befejezésekor, úgy érezvén, hogy valamit már tudunk a magyar zászlókról...

A könyv a fent említetteken kívül rendkívül sok információt ad a heraldikáról, a bemutatott korok történelméről, az akkor élő személyekről, hadseregekről, az akkori harceljárásokról és fegyverzetekről. Azon kívül, hogy olvasmányos, a könyvben elhelyezett képek minősége rendkívül jól szemlélteti a bemutatott eseményeket, zászlókat. A könyv elolvasásának végén azonban volt egy kis hiányérzetem, ugyanis hiába kerestem az irodalomjegyzéket, illetve örömmel vettem volna, ha a szerző bemutatja a témával foglalkozó irodalmat. Ettől az apróságtól eltekintve a könyv megvásárlását jó szívvel ajánlom mindazoknak, akiket érdekel Magyarország hadtörténelmének ez a speciális, kevésbé ismert része.

*Cs. Kottra Györgyi: Magyar Zászlók – A honfoglalástól napjainkig.
Kossuth Kiadó – Hadtörténeti Intézet és Múzeum, Budapest, 2011. 176 oldal*

CONTENTS

FACTS ABOUT COUNTRIES

DR. JÁNOS TOMOLYA Central African Republic: what happens to you?	5
---	---

EVALUATIONS, ANALYSES, STUDIES

PROF. DR. JUDIT BALÁZS CSC.- DR. LÁSZLÓ BALOGH - DR. JÓZSEF VARGA The role of the islamic banking system to restore the financial stability	27
---	----

DR. HABIL. ZSUZSA CSÁSZÁR - MARCELL FARKAS - SZABOLCS HÁRY - BEATRIX BACSA Turkish minority in the today's Balkans	45
--	----

DR. ISTVÁN KOBOLKA Morocco in the XXI. century	65
---	----

CURRENNT ISSUES

GÁBOR KOÓS – PROF. DR. GYÖRGY SZTERNÁK CSC. Let us remember.....	79
---	----

DR. BÉLA KRISZTIÁN 1914-1918 - three wartime diary	98
---	----

COSULTATION

ZOLTÁN VÖRÖS Reorientation of China's foreign policy in recent years in relation to the regional seas	109
---	-----

ÉVA NYÁRI Usage of GPS in Border Policing	125
--	-----

FORUM of PhD CANDIDATES

PÉTER CSÁSZÁR-CSUTORÁS Trojan Sefnit	136
ROLAND GÖMÖRI The Arab Conquest of Egypt.....	147
NOÉMI RITTER The 2012 MALI-conflict and the conflict management – Peace Building without Peace.....	156
ALBERT SZABÓ Changes in the institutional interests and the context of the debate on the budget of the United States	171
RÓBERT ZSÁKAI The significance of the psychological assistance during disasters	180

FOR READERS

VIKTOR MARSAI Remote trails – Review about „Hungarian Peacekeepers in Africa” written by János Besenyő.....	188
DR. JÁNOS BESENYŐ Review about the „Hungarian flags from the Original Settlement to the present” written by Györgyi Cs. Kottra	192

SZERZŐINK

Dr. TOMOLYA JÁNOS ezredes PhD

PROF. DR. BALÁZS JUDIT NYME-KTK, egyetemi tanár

DR. BALOGH LÁSZLÓ KE-GTK dékán

DR. VARGA JÓZSEF KE-GTK docens

DR. HABIL. CSÁSZÁR ZSUZSA PTE egyetemi docens

FARKAS MARCELL PTE TTK BSc-hallgató

HÁRY SZABOLCS PTE TTK Földtudományok Doktoriskola predoktor

BACSA BEATRIX PTE TTK Földtudományok Doktoriskola PhD-hallgató

DR. KOBOLKA ISTVÁN ezredes

KOÓS GÁBOR nyá. alezredes

PROF. DR. SZTERNÁK GYÖRGY egyetemi tanár, CSC

DR. KRISZTIÁN BÉLA c. egyetemi tanár

VÖRÖS ZOLTÁN politológus

NYÁRI ÉVA NKE HHK Erasmus koordinátor

CSÁSZÁR-CSUTORÁS PÉTER ELTE doktorandusz

GÖMÖRI ROLAND SZTE doktorandusz

RITTER NOÉMI NKE doktorandusz

SZABÓ ALBERT NKE Biztonságpolitikai Szakkollégium

ZSÁKAI RÓBERT NKE doktorandusz

MARSAI VIKTOR történész, NKE oktató

DR. BESENYŐ JÁNOS alezredes MH GEOSZ

Tisztelt Olvasó!

A SZAKMAI SZEMLE a Katonai Nemzetbiztonsági Szolgálat által kiadott, negyedévenként megjelenő tudományos-szakmai folyóirat.

A Magyar Tudományos Akadémia IX. Osztálya keretében működő Hadtudományi Bizottság a kiadványt „*a hadtudomány egyes szakterületeire kiterjedő tartalmú hazai folyóiratok*” között tartja nyilván, és „*az MTA doktori eljárás során felhasználandó, mértékadó folyóiratok jegyzéké*”-ben szerepel.

A Szakmai Szemle köteles példányai rendelkezésre állnak és tanulmányozhatók az Országos Széchényi Könyvtárban, a Nemzeti Közszerzői Egyetem Tudományos Könyvtárában, a HM Hadtörténeti Intézet és Múzeum Hadtudományi Könyvtárában. A periodika példányai megtalálhatók a Katonai Nemzetbiztonsági Szolgálat, valamint a polgári nemzetbiztonsági szolgálatok szakkönyvtáraiban, továbbá más, tudományos munkával foglalkozó szervezeteknél és egyesületeknél.

A SZAKMAI SZEMLE belső terjesztésű kiadvány, kereskedelmi forgalomba nem kerül. A kiadványt névre szólóan küldjük meg, felhasználásáról a címzett gondoskodik.

Várjuk jelentkezését és írásait!

SZERKESZTŐBIZOTTSÁG

SZAKMAI SZEMLÉBEN ÉS A FELDERÍTŐ SZEMLÉBEN

TÖRTÉNŐ PUBLIKÁLÁS FELTÉTELEI

Az írásművekkel szemben támasztott követelmények

Etikai követelmények:

- az írásmű másol, ebben a formájában még nem jelent meg;
- a szerző(k) kizárólagos szellemi tulajdona, melyet szerzői nyilatkozat aláírásával igazol(nak);
- korrekt, visszakereshető hivatkozásokkal ellátott;
- bibliográfiával ellátott (amely tartalmazza a hivatkozott irodalom jegyzékét, az internetes anyagok jegyzékét a letöltés idejével együtt);
- a szerző(k) saját véleményét is tükrözheti, mely értelemszerűen nem mindig egyezik meg a Szolgálat álláspontjával.

Tartalmi követelmények:

- a folyóiratokban – jellegével összhangban – a honvédelemmel, azon belül elsősorban a hadtudománnyal, nemzetbiztonsággal, hírszerzéssel, felderítéssel, katonai biztonsággal és a biztonságpolitikával kapcsolatos tudományos igényű kérdéseket feldolgozó és elemző írásokat – tanulmányokat, cikkeket és más tudományos területek témáit, anyagait – jelentejük meg;
- az írásmű legyen logikus, áttekinthető, tartalmilag összefüggő és jól tagolt;
- a témával kapcsolatos saját koncepció megfogalmazása legyen érthető, a következtetések pedig megalapozottak, érvekkkel, adatokkal alátámasztottak legyenek.

Formai követelmények (és a kapcsolódó információk):

- a szerzői kéziratok terjedelme lehetőleg ne haladja meg az egy szerzői ívet (40 ezer karakter, illetve 20-21 gépelt oldal); a kéziratot Times New Roman 12 pontos betűkkel, másfeles sortávolsággal írva, a képeket és ábrákat feldolgozható (.jpg vagy .tif) formátumban, elektronikus adathordozón (CD-n), és lehetőség szerint egy kinyomtatott példányban is kérjük megküldeni;
- lehetőség van a kézirat interneten történő megküldésére is, a szakmaiszerkeszto@gmail.com és a felderito.szemle@knbsz.gov.hu

e-mail címeken. A kéziratához kérjük mellékelni a szerző vagy szerzők nevét, rendfokozatát, beosztását vagy munkakörét, állandó lakcímét, telefonon és interneten történő elérhetőségét;

- a közlésre elfogadott írásokért – megbízási szerződés alapján, a honvédelmi tárcánál érvényben lévő szabályzókkal összhangban, a rendelkezésre álló pénzkeret függvényében – szerzői honoráriumot fizetünk;
- a kéziratokat a Szerkesztőbizottság minden esetben lektoráltatja. A kiadványban megjelentetni kívánt írásokat a Szolgálat kompetens, tudományos fokozattal rendelkező munkatársai vagy más szakértők lektorálják;
- a Szerkesztőbizottság – a lektori vélemények figyelembevételével – fenntartja a jogot, hogy a megjelenésre alkalmatlannak ítélt kéziratokat – indoklás nélkül – nem közli. Az ilyen írásokat nem küldi vissza és nem őrzi meg;
- a kiadványban bárki publikálhat, akinek az írását a Szerkesztőbizottság az etikai, tartalmi és formai követelmények alapján, kiadványban történő megjelentetésre, valamint az interneten történő közzétételre alkalmasnak tartja. A közlésre nem került kéziratot csak az adott naptári év végéig őrizzük meg, de a szerző kérésére azt visszaadjuk;
- a közleményhez „Absztraktot/Rezümét” kell mellékelni, maximum 10–12 sorban, magyar és angol nyelven;
- a közleményhez 3–5 kulcsszó megadása szükséges, magyar és angol nyelven;
- az írás angol nyelvű címét is kérjük megküldeni.

Tudományos közleményekkel szemben támasztott formai követelmények

A folyóirat kizárólag az MSZ ISO 960 szabvány alapján készített hivatkozásokkal ellátott tanulmányt, cikket jelentet meg.

A közleményhez szükséges megadni, mellékelni:

A SZERZŐ, SZERZŐK NEVE (rendfokozata)

AZ ÍRÁS CÍME (magyarul, angolul)

ABSZTRAKT/REZÜMÉ (magyarul, angolul)

KULCSSZAVAK (magyarul, angolul)

SZERZŐI NYILATKOZAT

Bibliográfiai hivatkozás

A társadalomtudományokban a megszokott számozott hivatkozást az idézések jegyzetben¹ módszerrel kérjük alkalmazni.

Abban az esetben, ha a szerző nem ezt a módszert alkalmazza, a kéziratot lektorálás nélkül visszaküldjük átdolgozásra!

Idézetek jegyzetben

A szövegen belüli idézést követően felső indexként megadott sorszámok jegyzetekre utalnak, melyeket a szövegbeli megjelenésük sorrendjében kell közölni. Ezek a jegyzetek tartalmazhatják az idézéseket.

Első idézés

Ha az idézések jegyzetben vannak megadva, egy dokumentumra vonatkozó első idézésnek tartalmaznia kell az idézés és a bibliográfiai hivatkozások külön jegyzékében levő kapcsolódó tétel pontos megfeleltetéséhez szükséges adatokat. Az első idézésnek tartalmazni kell: legalább a szerző(k) nevét és a teljes címet úgy, ahogy azok a bibliográfiai hivatkozásokban meg vannak adva, továbbá az idézett rész oldalszámát, ha az szükséges.

Példák:

- (1) KOVÁCS Jenő: Az új magyar hadtudomány gyökerei, fejlődésének szemléleti problémái. p. 6.
- (2) ÁCS Tibor: A reformkor hadikultúrájáról. p. 34.
- (3) BEREK Lajos: A hadtudományi kutatómunka alapjai. p. 33.
- (4) www.globalsecurity.org/army/iraq (letöltés ideje: 2012. 04. 19.)

Bibliográfiai hivatkozások jegyzéke

A bibliográfiai hivatkozások jegyzékében a hivatkozásokat az első adatelem betűrendjében kérjük megadni.²

Példák:

- (1) ÁCS Tibor: A reformkor hadikultúrájáról. *Budapest, 2005, Zrínyi Kiadó. ISBN 963 9276 45 6*

---

¹ Bibliográfiai hivatkozások. Magyar Szabvány, MSZ ISO 690. pp. 19-20.

² Bibliográfiai hivatkozások. Magyar Szabvány, MSZ ISO 690. p. 18.

- (2) BEREK Lajos: A hadtudományi kutatómunka alapjai. In: SZILÁGYI Tivadar (szerk.): Szemelvények. Budapest, 1994, Zrínyi Miklós Katonai Akadémia. pp. 31–50.
- (3) KOVÁCS Jenő: Az új magyar hadtudomány gyökerei, fejlődésének szemléleti problémái. In: Új Honvédségi Szemle, 1993. 47. évf. 6. sz. pp. 1–7. ISSN 1216-7436
- (4) www.globalsecurity.org/army/iraq (letöltés ideje: 2012. 04. 19.)

Ábra, vázlat, térkép, diagram, egyéb melléklettel szembeni követelmények:

- az ábra, vázlat címe;
- az ábra, vázlat forrás (vagy: Szerkesztette: ...);
- az ábra, vázlat sorszáma (pl. 1. ábra.);
- idegen nyelvű ábra, vázlat esetén lehetőség szerint magyar nyelvű jelmagyarázat.

Rövidítések, idegen kifejezésekkel kapcsolatos követelmények:

- az idegen kifejezéseket, rövidítéseket magyarul és eredeti idegen nyelven kell az írásműben az első alkalommal feloldani lábjegyzetben;

Példa:

- WFP – (World Food Program – ENSZ Világélelmezési Programja).

SZERKESZTŐBIZOTTSÁG

Elérhetőségeink

Postacím: Katonai Nemzetbiztonsági Szolgálat Tudományos Tanácsa
1111 Budapest, Bartók Béla u. 24–26.
Katonai Nemzetbiztonsági Szolgálat Tudományos Tanácsa
1502 Budapest, Pf. 117

E-mail: szakmai.szemle@knbsz.gov.hu
felderito.szemle@knbsz.gov.hu

Dr. Kobilka István ezredes,
a Tudományos Tanács titkára
06(1) 386-9576, HM 61-300
e-mail: kobilka.istvan@knbsz.gov.hu,
kobilka.istvan@gmail.com

Dr. Resperger István mk. ezredes,
06(30) 231-6141, HM 65-050
e-mail: resperger.istvan@knbsz.gov.hu,
drresi@gmail.com

SZERKESZTŐBIZOTTSÁG